

ESŐ

irodalmi lap

2025/3. ősz

ACSAI ROLAND – AYHAN GÖKHAN – BALOGH ÁDÁM
BÁNKI ÉVA – BENEDEK SZABOLCS – BÉRCZES LÁSZLÓ
BISTEY ANDRÁS – CSENDER LEVENTE – DARVASI LÁSZLÓ
DIANA SENECHAL – FILIP TAMÁS – HÁY JÁNOS
JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA – JENEI GYULA – JÓNÁS TAMÁS
KÓRÓDI MAGDOLNA – KUKORELLY ENDRE – MARKÓ BÉLA
MATUZ JÁNOS – MRENA JULIANNA – NAGY MILÁN LÁSZLÓ
NOVÁK ZSÜLIET – P. NAGY ISTVÁN – PETŐCZ ANDRÁS
PODMANICZKY SZILÁRD – RAB LÁSZLÓ
REKE BALÁZS – SERFŐZŐ SIMON – SIMON FERENC
SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY – SZARKA KLÁRA
SZEMES PÉTER – TURCZI ISTVÁN
USIER TAMARA – VIDÉKI PÉTER

A SZOLNOKI MŰVÉSZTELEP ALKOTÓI KÖRÉNEK
festményekkel, szobrával és grafikkáival

ESZ

2025. őszi
XXVIII. évfolyam 3. szám
Megjelenik negyedévente
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztő: Molnár H. Magor
Szerkesztőbizottság:
Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György, Vidéki Péter
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv, tördelés: Cselle Judit
Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Versegly u. 7/a;
telefon: 30/153-0764; ímél: jeneigyula62@gmail.com
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

ISMÉTLÉSEK**3 MARKÓ BÉLA**

Nyári napforduló; Néhány másodperc;
Ami felmagaslik; Ismétlések

5 DARVASI LÁSZLÓ

Neandervölgyiek (4.)

12 HÁY JÁNOS

Óvodától iskoláig

17 JÓNÁS TAMÁS

Erdő

22 USIER TAMARA

Bukowski; Borges elmékedése; Se nyakörv,
se póráz; Átjáró, híd, sárga ház

24 FILIP TAMÁS

A nincs-ház lakói; A porban meghal a mag;
Mélytenger benned; Jegyzet

25 TURCZI ISTVÁN

Elvermelt mondatok

27 AYHAN GÖKHAN

Nem szabad; Mari; Patkányok és emberek

28 NAGY MILÁN LÁSZLÓ

Üveggolyó; Helyzetjelentés; Legalább nem
szól vissza; A jó vers receptje

A FOR KALÁRA**30 PODMANICZKY SZILÁRD**

Örök élet meg egy nap

33 BÁNKI ÉVA

Kinek úszom? Minek úszom?

FERDINANDY – 90**36 SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY**

Érdektelen részletek

40 KUKORELLY ENDRE

Csak emlékezet. Ferdinandy Györgyről

42 CSENDER LEVENTE

Emlékezés az útpadkára szorult életek
krónikására

47 RAB LÁSZLÓ

Ferdinandy életei

53 PETŐCZ ANDRÁS

Örökös otthonkeresésben

ÉRINTÉSEK ÉS METSZÉSEK**56 P. NAGY ISTVÁN**

Határlátta kenyér

58 MRENA JULIANNA

A folyó éneke

59 SERFŐZŐ SIMON

Kettős élet

64 ACSAI ROLAND

Ketten egy Ladában; Tiszavirág-nyarakban

65 BENEDEK SZABOLCS

Én nem ilyen vagyok

68 BÉRCZES LÁSZLÓ

Mostakkor

72 BISTEY ANDRÁS

Volt egyszer egy szerkesztőség

76 DIANA SENECHAL

Torkolat

79 MATUZ JÁNOS

Zounuk

83 BALOGH ÁDÁM

Szomszédok

84 REKE BALÁZS

Biztonsági szolgálat

92 KÓRÓDI MAGDOLNA

Kérészek tánca

97 NOVÁK ZSÜLIET

Festmény a Széchenyin

103 JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

Tiszavirág

INTERJÚ**108 JENEI GYULA**

Széklábat faragó rocsztár sörözne
Bukowskival
Beszélgetés Nagy Milán Lászlóval

OLVASÓ

119 P. NAGY ISTVÁN

Vajon hová tart?

(Nagy Milán László: *A szekér*)

122 SZARKA KLÁRA

Az emlékek józan áradása

(Bánki Éva: *Apjalánya*)

125 SIMON FERENC

Énmásolatok a versmátrixban

(Filip Tamás: *Töredék Yoricknak*)

128 VIDÉKI PÉTER

Tovább lassuló zuhanás

(Jónás Tamás: *Draen*)

132 SZEMES PÉTER

Újrahasznosítani a múltat

(Markó Béla: *A nem létező ország*)

MARKÓ
BÉLA

NYÁRI NAPFORDULÓ

Egyre forróbb a nyár, de már a nap
megfordult, és azóta nő az éjjel.
Hát hogy van ez? Még őrzik a falak
a meleget? Csordultig teltek fénnyel

a mélyedések? Van még tartalék?
Ezért a késés? Nem. Így jó, ahogy van.
Mert akkor teljes minden, ha a vég
már látható körös-körül, s valóban

tapintható, ami jó, ami múlt,
ami most érik, s ami már lehullt,
és végre célja van az érintésnek,

ahogy rám nézel reggel, és ahogy
én hallgatok, de veled hallgatok.
Akik így élnek, halálukig élnek.

NÉHÁNY MÁSODPERC

Egy-két másodperc mindig eltelik
a fény és hang közt. Már megtörtént persze,
s hiába számolom, hogy milyen messze
villámlott, nem is ront, nem is segít

utólag. Akkor nincs csupán különbség,
ha minket sújt le. Pontosan ilyen
saját halálunk is. Mert senki sem
tudhatja, csak a másét. Hogy tükörkép?

Hasonlít? Dehogyan. Éppen hogy nem minta,
nem példa, hanem az élet maga
az a néhány másodperc. Anyaga

és szelleme van. Haladék is. Mintha
csak fény és hang lenne a szerelem.
Együtt vannak, ha együtt vagy velem.

AMI FELMAGASLIK

Csak nézem a legegyszerűbb csodát,
hogy a tenyérnyi szőlőlevelek
lebegnek áttetszőn a föld felett,
és nyújtózkodnak mind tovább s tovább,

mintha valami zöld mélységiszony,
valami csipkés szélű félelem
hajtaná, értelmetlen értelem.
Hányinger. Szégyen. Eltitkolt viszony.

Mert lent a föld. A formátlan anyag,
amely akkor is ugyanaz marad,
ha folyton-folyvást életet teremt,

hisz ami felmagaslik, majd lehull.
Az Isten épp ilyen. Tudatlanul
mindenható. Nem tudja, mit jelent.

ISMÉTLÉSEK

Ismétli önmagát a kert megint,
mert szakasztott úgy nyílik az idén is,
mint eddig sokszor. Így szeretnék én is
megsokszorozni mindent. Terveink

s emlékeink közt ne legyen különbség,
legfeljebb néhány alig látható
sebhely, amivel a mindenható
az öregedő cseresznyét vagy körtét

megjelöli, tán figyelmeztetésül,
hogy úgylis el kell fogadnom majd végül
valamit, amit még nem ismerek.

De egyelőre éppen az a lényeg,
hogy mint a fák is, óvatlanul éljek,
s ismételjem, mit ismételhetek.

DARVASI LÁSZLÓ

NEANDERVÖLGYIEK (4.)

Ez volt az első táncdalfesztivál éve, 1966, és Gál váratlanul kifejezett érdeklődést mutatott az esemény iránt. Az ember járt a világűrben, az ember szétbombázta Vietnámot, csúcsra járatta a rock and rollt, ami, akár a szabadjára engedett vadállat, végigörjögte a világot, és nem úgy látszott, mintha megnyugodna. A tanár is hallgatta a Szabad Európa rádiót, és annak zenei műsorát, a rádió beállításában segített neki Rabcsák, az ezermester trafikos. *Tanár úr, egy kis mák mindig lesz benne. De ha én szerelem, csak gyerekadag.* Már dübörgött a világtörténelem legizgatottabb zenéje, törölmetszett populista volt, nem akarta ismerni az osztálykülönbségeket, szabálytalansága eltörölte a társadalmi határokat. Erna kissé vonakodva, de megismerte a Beatlest, a Rolling Stonest és a Yardbirdsöt. Amikor a magyar táncdalfesztivált nézték a tévében, a tanárt nemcsak a zenék, a dallamok érdekelték, de magyarázott a szövegekről is. Zalatnay Sarolta várta a csengőt, azon járt az esze, megszólal-e. Egy-két évvel korábban is így volt, és a dal, Gál szerint – és ezzel Erna egyetértett –, a *csengőszó* rehabilitálását jelentette.

Érted jönnek, de nem úgy.

– Hol van?

Futó kérdés volt, egy körömollóra vonatkozott. Elhangzott az egyik este, amikor vége lett a műsornak. Mint afféle konyhaasztalra ejtett bevásárlási cetli.

– Nem tudom.

Idős emberek beszélnek így, félszavakkal, mintha tudni lehetne. Igenis, tudni lehet egy efféle megvágott kérdésnél is, az érdeklődés mire vonatkozik. Van annak negyven éve, hogy ők együtt verik a gázt. De inkább több. Erna eltökéltsége miatt házasodtak össze, de tényleg, úgy történt, mint egy mesében. Erna azon a réges-régi reggelen magára öltögette Karolina grófnő levetett, de persze még mutatós ruháit, és az uradalmi sofőrrel, egy nagyszájú, Bézsé Gerzson nevű illetővel a városba vitette magát a kastélyból. Az út bukkanói miatt csaknem elharapta a nyelvét. Amikor megérkeztek a célállomásra, köszönt a zsidó boltosnak, a doktor apukájának, *Jó napot, Arany úr*, majd tétovázás nélkül rárontott a városi fényképészre. Zalatnai úr azonnal örökítse meg őt, illessze bele a megállított idő vitrinébe! Dehogysis volt apelláta. Erna pózolt, mint egy színésznő. Csak a szipka hiányzott a szájából. Miután a fényképek fölcspeszelve száradtak a sötét szobában, a kiöltözött és a Zalatnainál fölhajtott két likórtól fölhevült Erna rátört Gálra. A tanár azt hitte, álmodik, legalábbis jelenésben van része. Vagy túl sokat ivott. Nyomban innia kellett két feketét. De azért boldog volt, és nem vonakodott Ernával bármilyen kalandba belerepülni. Úristen, ez 1923-ban történt, jól emlékszik Erna, soha nem halványult el benne az a nap. Fölültek a tanárral egy ócska szekérre, amelyben bűz, doh és penészszag terjengett, ötszáz évet húzott maga után, ezret, tízezet. Annak a szekérnek voltak lakói. A félnótások nevttek és gúnyolták őket, ezeknek a lételemük volt az élcelődés. Erna és Gál szorongatták egymás kezét, férj és feleség lettek a szekérben, holtomiglan,

holtodiglan, mint a mesében. Lehetett nevetni rajtuk, egy ilyen elhatározáson. Lehetett hahotázni, hát persze. Hülyék vagytok, elment a sütnivalótok! Bolondok! Holtomiglan, holtodiglan, hahaha!

Ők meg visszabeszéltek az életükkel, nem mi vagyunk a félnótások! Mert megcsináltuk! Talán nem keresztényi vagy polgári eljárással, tömjénes templomi áhítatban vagy egy drága bútorokkal telirakott hivatalban, ahol még a tintatartó is műalkotás. Hol volt még az írógép, a ceruzaheggyező, amikor örök hűséget fogadtak Gál tanár úrral, aki verseket írt, regényeket! Megcsinálták egymás *történetét*, állítson bárki bármit. Olyan pillanata az életüknek biztosan nem volt, hogy amit együtt megéltek, ne lett volna *érdekes*. Hogy ami köztük zajlik éppen, szószórás, borsozás, cukor pergése, halálbab fejtése, ne lett volna érdekfeszítő. Ha annyit sem beszéltek, mint egy régi kút, ha a némaságig haragudtak a másikra, az is érdekes volt. Mint amikor egy némán hamvadó karácsonyfa áll a szomszéd szobában, a pirosan gömbölyödő üvegdíszek sorban elpattannak a hőtől, minden szentség mellett történt velük valami *más* is.

Volt ünnepi fájuk Horthy alatt.

Hitler alatt.

Sztálin alatt.

Rákosi alatt.

Kádár alatt.

Ha beszélni kellett, érdekes volt, mint egy gyónás. Gál szája be nem állt, mert eszébe jutott Villon vagy Radnóti. Mert eszébe jutott a szolnoki színház előadása, a Rab Ráby, Korc javasolta, nézzék meg. Igen, az is érdekes volt, amikor Gál szónokolt. A fiatal Erna hozta az eszcájgot, beleköltözött Gál lelkébe, módszeresen behordott minden limlomot, kényyszerképzetet, fantáziálást, árvaságot, dühöt. Abban a *kertben*, így mondja, meg is ismétli, abban *a kertben* ő uralkodott, a másik lényében ő, Sós Erna, helytartó lett. De persze neki is volt egy Gál Endre nevű helytartója. A férfi is behordott elég sok mindent Ernába. Közösön uralkodtak, egymást nyomták el, vám, adó, segély, ünnepi esztrádműsor, minden ingyencség, ami kell. A helytartók *egy bizonyos nyelvet használtak*, mely nem hasonlított sem a köznapi szóbeszédhez, sem a tudomány artikulációjához. Sem pedig az úgynevezett művészi megszólaláshoz. Ez a nyelv a halál és az élet beszéde volt, ha így nézzük, fehér, ha úgy, fekete, a lényeg, mindegy volt, *konkrétan* értik-e a másikat. Értették. Az egyik a másiktól tanulja meg érteni magát. Két ember évtizedeken át egyre inkább ugyanazt mesélte, alig változtatva, alig módosítva az újabb és újabb epizódokon vagy részleteken. Makogtak, mint az őseemberek. Énekeltek, mint az olaszok. Voltak ők kopogva beszélő osztrák hivatalnokok, bitte schön, és voltak pergő nyelvű spanyolok. Ha szerelmeskedtek egyre elnehezülőbb, mégis ellenálló testeikkel, combbal, öllel, az is érdekes volt. Érdekes volt, ha jólesett, mint a tavalyi kompót, és akkor is érdekes volt, amikor nem.

Még mindig keresték.

Erna megvette a körömmollót Rabcsáknál, a trafikosnál, aki beállította neki a Szabad Európát.

– Nem raktad el, Endre?

Nem. Biztos? Biztos! Aztán meg odadobta Gálnak a kérdést, mint egy gyúrt papírt.

– És ma is írtad?

– Igen – bólogatott Gál komolyan –, írtam, mindig írom. Álmomban is írom.

– Jó, örökké írni nem olyan nagy kunszt. De jutottál-e valamire?

– Ha én azt tudnám, drágám. Azt hiszem, nem lesz időm befejezni.

– Már miért ne lenne?

Gál nagyvonalúan elmosolyodott, mint egy meg nem értett zseni.

– Nincsen nekem már sok hátra, Erna.

– Bolond vagy te, Endre, mint az üres vödör!

Gál kiabált.

– Megmondta a doktor! Kijelentette. Idesúgta a... a prognózist a fülembé – mutatta.

– Szépen vagyunk, Endre. Szerinted ki lett a bolondabb, te vagy én? – Erna nem mosolygott, jó lett volna meglegyinteni a másikat. Egy bozontos kutya megtámadta a Galambos-tónál, a fiától jött, Sándortól, szaporázott a templom felé. Pusztá kézzel verte, ököllel ütötte az erős kutyát. A tó piszkos vize fölött csapkodtak az ijedt galambok.

A férfi nehézkesen fölemelte magát a karosszékből, egy pillanatra árnyékot vetett ide-oda. Tett egy lassú kört a szobában. A fény sárga volt, piszkos. Gál végighúzta a tárgyakon a kezét, balatoni emlék, tihanyi kagyló, füredi vitorlásmodell, egy történyhüvely, valami porcelánizé, egy sárguló képeslap a Szajnáról, kint pedig lakmározó köd. Mindenütt köd. Nehéz világ. Mindig köd. Olyan ködöket szült a föld méhe akkoriban, hogy elhordani se lehetett volna, elterelni se szélgéppel, viharral, akármivel. A köd lassan evett.

Gál kezében volt a körömmoló, a dörzskő, tessék.

– Leápolod a lábam?

– Mit? – kelletlenkedett Erna.

– A lábamat, Erna. A kezemet.

– Most?

A férfi furcsán türelmetlenkedett.

– Nem akarom, hogy ezt nézzék.

– Mikor néznék? Mikor voltál a termálban utoljára?

– Igazad van, de nem a fürdőre gondolok. Ha már nem élek, ne nézze a lábam senki.

– Úgy érted, ha meghalsz? – kérdezte tétován Erna.

– Igen, ha meghalok.

– Ki mondta, hogy meghalsz, te bolond – kérdezte halkán az asszony, és birkózott a réműlettel.

– Mondták, nem mondták, a lábamat le lehet ápolni.

– A kezedet is? A körmeid? Az orrszőrödet ne vagdossam ki?

– Miért csúfolsz?

Erna összes szavára nehéz temetői föld hullt. Mit mondhatna a vén bolondnak, akit úgy szeret, mint egy kompótosüveget, amit öt perccel a végítélet előtt szabad csak fölbontani. Jaj de egy hülye! Agyára ment a rock and roll. Erna duzzogva tett-vett, vizet forralt a tűzhegyen. Előhozta a lavórt, addig Gál a fotelban ült, és magyarázott, mint mikor még tanár volt.

– Tudod, Erna, mi volt a Monarchia? Egy rendes *mostohaapa*. A fürdőig noszogott, ha szagod volt, befizetett a kuplerájba, és lerakta a konyhaasztal sarkára a zsebpénzt. Aztán egy nap részegen rád gyújtotta a házat. Árvák lettünk. De kaptunk egy jellegtelen és tehetségtelen *nevelőapát*, aki mindig a szomszéd kertjére mutogatott, az, fiam, az, lányom, az volt a csoda. Aztán egy napon ő is rád gyújtotta a házat, csakhogy benne égett maga is.

– És most? – kérdezte Erna

– Most milyen apánk van? Hát milyen? Fogják a torkát. Ő meg a miénket, ilyen.

Gál fölhevülten magyarázott, ő igazán beárazta a dolgokat. Ha félt, ha fájdalmai voltak, ha gyötrelmekkel küszködött, akkor is magyarázott, mert az volt az élete lényege, hogy hozzászóljon, hogy kommentáljon, értékeljen. Úgy tett, mint aki képes megérteni nemcsak a világ működését, de a saját életét is, úgy tett, mint akinek igenis van érvényes mondani-valója arról, mi van itt. 1966-ban, éppenséggel Kádár alatt. A kommunisták uralma alatt. A táncdalfesztivál alatt, amikor egy szép, fiatal lány, Kovács Kati, füstös hangon azt énekelte, hogy nem lesz a játékszere egy valakinek, egy illetőnek.

– Hát kérek, Ernám, galambom, egy ideje írok egy regényt – úgy jelentette be, mintha valami titokról lebbentené föle a fátylat.

– Nahát – csodálkozott Erna. – És miért nem szóltál?

– Nem akartalak megzavarni – bólogatott Gál.

– Hogy zavart volna meg engem a te regényed, kedvesem?

– Kíváncsi leszel, biztosan bele szeretnél olvasni... olyasmit teszel... amit máskülönben... dehogyis. Kutakodsz. Ilyenek.

– Aha, földúrom a rendetlenségedet.

Gál íróasztala rendetlen volt, látszatra.

– Pontosan ettől tartottam – mondta.

Gál óvakodott megmutatni Ernának a kézzel írt papirosokat. Mindig titokban ügködött, éjjel vagy a hidegtől reszkető hajnalokon, nem akkor, amikor Erna láthatta volna, hogy a vége nincsen mondatokkal viaskodik. Az asztali kislámpa volt a szövetségese, együtt hunyorogtak a cigarettafüstben. Gál óvta a munkáját, mint egy életbe vágó titkot. Ha Erna rajtakapta, mert volt benne annyi csíny, hogy váratlanul rányisson a férfitra, éjszaka pisilés ürügyén kilátogasson, majd odapillanthasson a tolla alatt lilán terjedő passzusokra. Gál zavartan behajtott a salátás füzetet, könyveket és papirosokat kezdett rakosgatni, a véres szemével bámult, mint egy elárult éjjeliőr. *Semmiség, kérek*. Nem érdekes. Erna tudta, nagyon is érdekes, Jézus Krisztusnál is érdekesebb, dugdossa az életét. Mindenki elől. Előle is. Azért ez árulás!

– Volt már ilyen, hogy regényt írtál, nem? – kérdezte ártatlanul, de már fente a kést.

– Volt.

– Készen is lett? – egy dőfés.

– Még írom. Azt is írom még, ha tudni akarod.

Tessék, ez az árulók jutalma.

– Készen sem vagy az előzővel, de már folytatod?

– Nem, ez teljesen új dolog.

– Aha. Szóljak a fiamnak, hogy ajánljon be? – még egy dőfés, egy nagyobb.

– Erna, ne szórakozz.

– Zsoltnak egy szavába kerül. Jövőre ott lehetsz a könyvhéten.

– Erna! Elég!

Az asszony hallgatott, megsajnálta a másikat.

– Ez az első magyar költőről szól – szólt nyugodtabban Gál. – Ha tudni akarod.

– Nahát, kapitány! És a te poétád mikor élt, az őshazában? – érdeklődött Erna.

– 1571-ben. És itt. Ezen a földön – Gál az ablakra mutatott, és a mozdulattal nyilván a környékre. – Az első modern költő volt.

– Szóval nem olyan... konzervatív.

- Gál idegesen rázta a fejét, nem szólt.
- Vagy úgy. Akkor se mai gyerek. Itt született?
 - Itt vagy Szolnokon. Az egészen biztos, hogy fürdették a Tiszában. Mondom, a történet szerint az 1571. esztendőben járunk. Volt itt negyven szélfutta kalyiba. Negyven jobbágy-porta. Akkor játszódik.
 - És mi lesz vele, azzal a modern költővel?
 - Még nem egészen tudom.
 - Erna bólogatott, hogyne, a lavórba emelte Gál lábát.
 - Beszélz egy emberről, akiről nem is tudod, hogy végzi. Erna nézegette a megfáradt, visszeres lábát. Elég jól ismerte. Az ismeret nem is kifejezetten helyénvaló szó. Mert ami régen velünk van, azt nem csak ismerjük, de a miénk is.
 - Egy dalnok, énekes, ilyesféle. Sokat tudok róla, de sok mindent természetesen nem.
 - Éppen azt nem, hogyan végzi?
 - Gál kényszeredetten nevetett.
 - Lehet, hogy soha nem tudom meg.
 - Pedig a te hőköd. Az író nem tud mindent arról, akit a tollára vesz?
 - Már hogy tudna, Erna?!
 - Ez tényleg érdekes.
 - Jó. Egy ember alakja nő a tollhegy alatt, formálódik. Mert gondolnak felőle. Mert fantáziálnak róla. Csakhogy gyakran az irodalmi alakok egy idő után a kezükbe veszik a sorsuk alakulását. Elbúcsúzol tőle éjjel, a füzetlapot ráhajtod az arcára, és másnap, amikor újra egymásra néztek, egy másik ember bámul vissza. Ott rontja el az ember, hogy vissza akarja változtatni. De nem szabad. Tudott-e, tudhatott-e mindent Shakespeare Hamletről? Vagy Tolsztoj Anna Karenináról? Na ugye, hogy nem. Meg hát az ember akkor is alakul, amikor azok, akik ismerték és beszéltek róla, már nincsenek. Az ember nő a némaságban. Az ember nő a felejtésben! Gyarapodik, ha tetszik. Az elfelejtett ember a legnagyobb, mert *mindenhol* fáj. Halihó, nagyon bonyolult dolog ám ez, egyvalaki jelenléte a történetben!
 - Jó, Gál Endre. Okoskodol megint, mint egy végrehajtó. Ne mozgasd a lábadat.
 - Sziszegett, fújtatott a férfi, kivörösödött.
 - Forró, drágám.
 - Ne mozgasd!
 - Gálnak a lavórban áztak a lábai.
 - Na jó – bólintott Erna, és kíméletlenül folytatta, tortúra minden szinten. – De a születése, a te költődnek. A semmiből jön, ugye. Hogy lesz *valami* egy emberből, akire már senki nem emlékszik?
 - Nem a semmiből jön, hanem a nyelvből. A nyelv azt mondja nekünk, lennie *kellett*. Faktum, kedvesem. Aztán kitalálják a haja színét, a lábszagát – mondta a férfi, sziszegett, bassza meg. – Azért találják ki, mert nem emlékeznek. Nem úgy emlékeznek, mint a görögök, akik valamennyire tudják azért. Hogy a világ első költője nő volt – magyarázta Gál. – Egy papnő, mondjuk, mint te fiatalon. Az első férfi, az első hivatalos poéta, az meg görög, a Homérosz, és ő vak volt. Elég termékeny szerző. Az első spanyol, az első olasz, az első angol, ezek mind érdekesek. Érdekes elsőnek lenni. Az első mindig érdekesebb, mint az utolsó. De nem is ez a lényeg. Ki lehet találni egy embert, mintha *tényleg* élt volna.
 - Mi a neve?

– Nem tudom. Aliquis, valaki.

– Nem Nemo kapitány?

– Ne gúnyolj már!

Erna is megunt. A lavórt arrébb tolta. Gál lábait az ölébe vette. Törölgette. Bütyök. Visszér. Rossz köröm. Hogy tud ez az ember menni egyáltalán, ballagni a Vasút utcán, a piacon lófrálni?! A múltkor Szolnokon a nagyállomástól a belvárosi piacig gyalogoltak. Megtörölgette a lábakat, a lábujjakat külön, arra is gondolt, hogy a nő lábaujja a tyúk kaparójához passzol inkább, és mindig a nő eszi meg a tyúklábat a levesből. Nem a férfi. Gyerek ritkán fanyalodik ilyesmire. *Egyszer Kiserna evett vele tyúklábat.* Nivea krémmel kezdte kezegetni Gál bütykeit.

– Azon gondolkodsz, amit mondtam? Az első magyar költőn? – Gál nem akarta abba-hagyni.

– Azon, Endre, persze. Biztosan jóképű volt. Meg nyegle. Olyan, mint Petőfi. Vagy Ady.

Gál hallgatott, mérlegelte, mennyit áruljon el.

– Az ütközetnél tartok különben – jegyezte meg, köhintett.

Erna jó sokat várt, mire megkérdezte.

– Miféle ütközetnél?

Gál máris a fejét fogta, mint aki már nem beszélt el százszor.

– Egy Karácsony György nevű álpróféta, egy vallásos csavargó meggyőz vagy félezer hiszékeny, mittudomén milyen szegény féleszűt, hogy fussanak neki a töröknek fegyver nélkül. Balaszentmiklóson vagyunk. Vagyis itt! Nem kell nekik szablya vagy kard, semmi fegyverre nincsen szükségük, győzedelmeskedni fognak Jézus Krisztus segedelmével és a hitük erejével. A vár a templom helyén állt, hiszen tudod. Mellette az iskola, *ahol a fiad is tanít.* Azt a sárral, földdel kitapasztott épületegyüttest rohanják le, és elnyerik a megváltást, így ígéri a szónoklat. Ennek a Karácsonynak a sátrát meg itt csapkodja a szél, a házunk helyén. Innen bámulta gyűlölködve a török várát az a Fekete Ember, Karácsony György.

Erna vágni kezdte a férfi lábkörmét.

– Jaj, ó!

– Ne óbégass, mondd, hogyan lesz tovább.

Gál nézte, hogy pirosodik a víz a lavórban, a tövig vágott rossz köröm is vérzik.

– Ez a hatszáz, fegyver nélküli ember hatszáz mondat. Vagy fejezet. Bekezdés. Egy regény, anyukám. Egy regénybe jut a költő, és ennek a regénynek minden mondata kiszolgáltatott, veszélyben van. Életveszélyben. A költő is veszélyben van, de másfélében. Ezt írom én meg, kérelek. Ez az én utolsó regényem.

– Hol is a költő?

– Köztük, a hatszáz között.

– Akik pusztá kézzel mennek a töröknek?

– Igen.

– Miért nem választott jobb társaságot?

– Oda menekült. Közéjük. A halálra ítélték közé, mert ő is veszélyben volt – Gál fölördített fájdalomában.

Erna fölemelte a véres ollót.

– Csöndesebben, mert megváglak, Endre.

– De hát megváltál, mint egy örült hentes!

Erna nem zökkent ki a béketúrésból, rászorított a sebre. Gál elfelejtett újra ordítani.

- Jó, jó, értem, de miért volt veszélyben a költő?
- Azt még nem tudom, Erna – szólt ravaszul Gál, feledte a fájdalmát. – De köztük van. A megbolondítottak között téblábol, akik el fognak veszni. Azok között téblábol, akikre a pusztulás vár. Érted? Több száz emberi lény, Balla környékéről, Szolnok mellől.
- Értem, és mi lesz vele?
- Gál gondolkodott.
- Valami nyilván. Te például meg tudod mondani? A véleményedet mindig fontosnak tartottam, ha nem vetted volna észre.
- Erna gondolkodott.
- Ide figyelj, Gál Endre. Én azt biztosan nem tudom megmondani, hogy mi lesz egy költővel, aki a vesztébe menekül.
- Én is költő vagyok, ha nem vetted volna észre.
- Erna töprengett, bólogatott.
- Ó, de mennyire, hogy igazad van. Te is költő vagy, semmi kétség. Csak éppen nem menekülsz. Mást csinálsz – megpaskolta Gál lábát. – Na, készen is vagyunk. Elmehetsz a termálba, a strandra, járhatsz strandpapucsban, Endre.
- Erna még leápolta Gál kezét is. A körmöket. A körömágyakat.
- Hiába volt – mondta aztán.
- Ült fáradtan, mint egy elhagyott öltöztető. A hasonlatot Korctól hallotta.
- Mert?
- Az élot nem érdekli se a lábad, sem a kezed, ha már meghaltál.
- Mert mi érdekli?
- Endre, te most se vagy annyira fontos.
- Gál hallgatott.
- Nem törődnek az emberrel, de fontos lehet. Nem azon múlik. Az ember egyszer csak fontos lesz!
- Erna elgondolkodott, mert azért elég kegyetlen volt az előbb.
- Jó, ebben igazad lehet, ne haragudj.
- Amikor újra bejött a szobába, Gál a Szabad Európát hallgatta. Ahogy meglátta Ernát, csavart a gombon, lehalkította a készüléket.
- Az arcodat nézi – mondta Erna komolyan. – Azon meg nem tudok változtatni. Ha megborotvállak, akkor se. Legfeljebb az álladat tudom fölkötni, fiam, hogy legalább holtodban ne beszélj butaságokat. És még valamit, Gál Endre. Találd csak ki, mi lesz azzal a költővel, ha már bajba küldted. Mert nem hiszem, hogy magától ment volna.
- Gál bólogatott, hogyne, ki fogja találni.
- Szólt a Rolling Stones.
- Paint It Black.

HÁY JÁNOS

I Részlet A csokimikulásos lány című regényből |

ÓVODÁTÓL ISKOLÁIG

Minden reggel összerakni magadat. Na, az az igazi művészet. Nem olyan, mint a legó, hogy van egy könyv, és az megmondja, hogy milyen elemet hová, és csak idő kérdése, hogy készen legyen a négyszögletű kerek erdő.

Nem. Senki nem segít.

Egyedül vagy, mint egy rossz amerikai sláger szereplője, és keresgeted a részeket, mert ma is meg kell tenned az összerakást. Illesztgeted, néha formálgatod is a részeket, hogy ha szükséges, legyen ma másmilyen, mint volt régen, és a végén felkiáltasz, hogy ma is teremtettem egy embert, hogy mama, készen van az ember. Mire a mama mondja, hogy azért ehhez én is kellettem, mert ki készítette elő a nadrágodat, ki készítette elő az ingecskédet, a pulóveredet, ki kiabált negyvenszer, hogy moss fogat, hogy egyél egy kis ciniminzit vagy tejbe áztatott kiflit, ha még régen vagyunk, és persze régen vagyunk. De egyszer a ciniminzit is régen lesz a zabkásához vagy a fene tudja, milyen reggeli gyerekeitekhez képest. És ki kiabált neked, hogy kelj fel, mert mennünk kell?

Hová kell menni, mért kell menni, eddig nem kellett menni? Menni kell, mert meghalt a nagymama, meghalt a dédi, vagy meghalt a szomszéd néni, aki eddig vigyázott rád. Mért halt meg a szomszéd néni, mért halt meg a nagymama, direkt, hogy ne kelljen rám vigyázni? Menni kell az oviba, ott is van egy néni, aki majd vigyáz rád.

De én nem akarok oviba menni, inkább elmegyek a testvéremmel az iskolába, vagy elmegyek oda, ahol a mama kapál, és leülök a föld végében, mert én még nem tudok kapálni.

Csak azért visznek oviba, mert még nem bírok kapálni, ha bírnék kapálni, akkor oda vinnének, ahol a mama kapál. Ezért üldözik el a szülők a gyerekeket otthonról, mert még nem tudnak munkát végezni. De az óvodában elkezdődik a kiképzésük a munkavégzésre, és amikor hazamennek ezek az óvodások, ez a kiképzés folytatódik, mert ott vannak ezek a hatalmas emberek, a felnőttek, akik mindent megtesznek, hogy rendes embert neveljenek azokból a kicsi házi kedvencekből, akik korábban a gyerekek voltak.

Ha ügyes vagy, jutalomfalat jár.

Megeszed a vacsorádat, és azt kérdezed, mama, van meglepetés? Persze hogy van, ma rendes voltál az oviban, mert nem dobtad fel a lámpára a törülköződet, nem köpted ki az ételt, elaludtál délutáni alváskor, nem vetted el a másik gyerek játékát.

Ma van meglepetés. Túrórudi, gyümölcsös krém.

Ültem az asztalnál, ez még akkor volt, amikor nem találták fel a túrórudit, és ez mindent elmond a korról. Még biztosan nem lehetett egy gyereknek igaza, még biztosan nem gondolta egy szülő, hogy az ő gyereke nem vétkes, még biztosan nem gondolta egy szülő, hogy.

Mi a meglepetés, ezt kérdezte volna a gyerek, ha nem ebben a túrórudi előtti korban élt volna, de akkor élt, és nem kérdezett semmit, és tudta, hogy csak a Mikulástól van meglepetés, és a Jézuskától.

Megette azt, ami a disznóból volt csinálva. Nem szerette. Meg hagyta volt hozzá, marta a száját. Tél van, mi más lenne, minden nyáron van, ami nem hagyta.

A Mikulás hozott neki valamit.

Nem olyan nagyon jó csokit, de ha nincs nagyon jó csoki, akkor az a nagyon jó csoki, ami van. Vajon így van az ember is, hogy ha nincs annál jobb élet, mint amit él, akkor az a jó élet, amit él? Vagy van olyan, amikor már nem tudja azt mondani, hogy ez az élet még mindig jobb, mint a nemélet, mert élek. Van olyan, hogy annyira ver a férfi, akivel élek, hogy annyira fáj valamelyik belső részem, hogy azt mondom, ennél jobb a nemélet.

A csokinak az volt a neve, hogy Kedvenc.

Otthon vagyok, otthon lenni az olyan, hogy jó. Akkor is, ha a nagy emberek nem olyanok, mint tegnap, mert valami bajuk van. Nem sikerült megcsinálniuk valami feladatot, mert feladatokból áll az életük, és még a gyerekért is el kellett menni az oviba. Pláne tegnap, még meg is szökött onnan a gyerek, és mindenki őt kereste. Tényleg ezért van az embernek gyereke, hogy örökre gondot okozzon neki?

Biztosan azért van az embernek gyereke, hogy könnyítse a felnőttek vállára súlyosodó gondokat, hogy arra tudjanak gondolni, hogy a gyerek miatt van gond, hogy a gond nem eleve beléjük van forrasztva, ott van a szívük mellett, ott van az a megállító gomb, az kikapcsolja a gondot, amiről a gyerekekkel való gondok miatt el lehet feledkezni.

A gyerekek a halálfélelem termékei.

Nem azért, mert ők tovább viszik azt, aki majd kidől a sorból. Nem, dehogy, ők aztán nem visznek semmit tovább. Akkor, amikor nem vagy, akkor már nem vagy a gyerekekben sem. Az emlék, hiába mondjuk, hogy él, de nem él. Az emlék a nemlétezés temetője, ahová vissza-visszajárunk, néha gyertyát gyújtunk, mert pontosan tudjuk, hogy az emlék már nem él.

Nem, a gyerekekben senki és semmi nem folytatódik, csak a biológia, ami a biológián túlmegy, az már régen nem lesz. A gyerekek azért kellene, hogy kihelyezzük magunkból a gondot. A kihelyezett gondra lehet úgy gondolni, hogy megpróbáljuk megoldani, de valójában mégsem a magunk gondja.

Egy kicsi meleg volt ott, ahol akkor laktam, meleg a paplan alatt, és meleg a mama, akihez oda lehetett bújni, és erre a melegre, ahol örömben éltek a sejtek, voltak ott mindenféle virágok és hegyek és állatok és tenger, erre mondta azt, hogy most menned kell. De én nem akarok, én még itt akarok lenni, mert itt olyan biztonságos. Itt van az, és akkor a fejem belefűrtam a dunyha alatti levegőbe, itt van az a szag, amiben örömet lelem.

Az orrom ki lett onnan rángatva, mert nem akarta a gondviselő, hogy a szag viseljen rám gondot. Azt akarta, hogy az óvodában viseljenek rám gondot, és én bementem az idegen többiek közé, mert be lettem oda téve. Nekik is volt szaguk, de ők nem az én otthonom

szaga voltak. Nekik is volt koszos kezük és koszos arcuk, de ők nem az én otthonom kosza voltak. De ők már egy koszon és egy szagon voltak. Én nem akarok ilyen szagú lenni, én nem akarok ilyen koszt magamra, gondoltam, és ültem ott hangtalan, és teltek a napok. Betettek egy akolba, aminek a melege nekem hideg volt. Szabadság utca 32.

Édenkertekből áll a világ, ahol megpihenhet és otthonra lel a vándor. De legtöbbször édenkertek között vándorol, s annyira elidegenedik a meleg otthontól, hogy bárhová engedik be, sehol nem tud már átmelegedni.

Idegen vagyok.

Megpróbálja megtanulni azt a nyelvet, amit ott beszélnek, megpróbál úgy viselkedni, ahogy ott viselkednek, de mindig elvét valamit, és az előző aklok szabályai szerint tesz és vesz, majd vesz, elveszti a biztonságot, és megint vándor lesz.

Karácsonyba öltözött a világ, december, várakozás, minden bolt megtelt áruval. A valószínűségos boltok és a virtuális boltok is. Az egész világ eladó, és most nincs leárazás, majd karácsony után, amikor hirtelen meg kell szabadulni a megmaradt árutól. Eladó, kiadó most a szívünk, és bármit befogad, amit kínálnak.

Minden árfekvésben tudsz vásárolni, s amíg vásárolsz, nem tör rád az a kibírhatatlan magány, hogy mennyire idegen vagy. Nem, a vásárló a legnagyobb közösség, mindenki veli egy lényegű vagy, és ezt a vállalatok és a velük kooperációban működő kormányok nagyon jól tudják, és mindent megtesznek érted, hogy ne érezd magad idegennek. Látod, milyen bőkezű a világ, mindennel megkínál, és leginkább az otthonosság élményével. A legnagyobb aklot kínálja neked, amely akolban tényleg összebújhatnak Jézus báránykái, nemcsak a merinói juhok, hanem a valaha lenézett és megvetett fekete bárányok is.

Merry Christmas, Happy Christmas, Happy Hanuka, Happy Diwali, Happy Dzsihad.

És szedi tovább áldozatait a halál.

Szálljatok le, szálljatok le, karácsonyi angyalok, zörgessetek, zörgessetek minden kicsiny ablakon. A Jézuska olyan, hogy jön, és hoz fenyőfát, és hoz ajándékot. A Lajoséknak mért nem hoz, kérdeztem a mamát, aki persze sütötte a kalácsot. A szag kilopakodott a résnyre nyitott ablakon, azon a résen át kérdeztem meg a mamát. A mama nem mondott semmit, vagy talán azt, hogy nekik is hoz, csak nem látszik. Én nem örülnék a láthatatlan karácsonyfának, eleve nem szeretem, hogy vannak láthatatlan dolgok, például az angyalok, akik megfogják, mondjuk, Ábrahám kezét, hogy ne ölje meg a saját fiát. Különben gyilkosok lennének az apák? Csak azért nem végeznek a gyerekeikkel, mert valaki fogja a kezüket?

Szálljatok le, szálljatok le, karácsonyi angyalok.

Az a nagy csomag mi lehet?

Legó, ha abban a korban születél, amikor már elérhető volt egy magyar Jézuska számára is a legó. Építőkocka. Nem építész belőle palotát? Ma is összeraktam, mama, ma is összeraktam magam. Teremtettem egy embert a földnek porából, és lelket leheltem bele az orrába, és lőn az ember lélekké.

Mama, sikerült, mert sikerül annak, kit valaha anya szült.

Csókolom, óvó néni, csókolom, tanító néni. Mért tetszik verni a bal kezemet?

Mert jobb kézzel kell írni.

Csókolom, tanító néni.

Hazavisz a testvérem.

Csókolom, tanító néni.

Mért tetszik verni a kezemet?

Mert olyan vonalzó van, amivel lehet.

Ez egy fejes vonalzó volt fából, mert még akkor élek, amikor nem veszi át a hatalmat a műanyag. Nem gondolkodok arról, hogy a műanyag vonalzó nagyobbat üt-e. Milyen ügyesek azok a faipari szakemberek, akik létrehoznak ilyen pontos eszközöket.

Csókolom, tanító néni, miért tetszik verni a kezemet?

A szüleid azt mondták, hogy verjem, a körzeti orvos azt mondta, hogy verjem, mert te egy rendbontó vagy, aki nem akarja használni a jobb kezét. Nem akard használni, mert mindenki azt használja. Te egy megátalkodott gazember vagy, de még egyelőre nem tudsz bankot rabolni és embereket megkínozni, most csak ezt tudod csinálni, hogy nem használod a jó kezedet, csak a rosszat.

De tanító néni, én nem tudok a másik kezemmel csinálni olyat, hogy írás, én nem tudok a másik kezemmel rajzolni, én nem tudom a másik kezemmel megfogni a kalapácsot, a fűrész, mert én balkezes vagyok.

Nincs olyan, hogy balkezes, és nincs olyan név, hogy Attila, ezentúl Pistának foglak hívni, és ha nem a jó kezedet használod, akkor szétverem a rossz kezedet, mert a rossz kéz a bűn melegágya.

De tanító néni, én nem vagyok rossz, én szeretem az anyukámat, szeretem az apukámat, és még a tanító nénit is szeretem, csak fáj, amikor rácsap a kezemre.

Ez genetika, benned van a rossz, benned van a rendbontás, és mindig is rendbontó leszel, a társadalom söpredéke, aki nem tesz hozzá semmit ahhoz, amit a közösség akar, ami a közösségnek jó.

Ifjúságellenes magatartás, megírtam a szüleidnek, és ha így folytatod, elküdelek a bal kezű után a rosszba, költözz oda, ahol a rosszak laknak, itt a kollégiumban nincs rád szükség.

De igazgató úr, én nem csináltam rosszat, csak beszélgettem a barátaimmal, csak olyan zenét hallgatok, amit az igazgató úr nem szeret, de szívesen hallgatok olyat is, amit az igazgató úr szeret.

Milyen a ruhád, milyen a hajad?

Milyen? A többieknek is ilyen, ez egy ing rajtam, az a lány varrta, akit szeretek. Na jó, az az igazság, hogy szerettem, de ő már nem szeret engem, mert nem is szeretett, csak azt akarta, hogy menjek mellette táskát cipelve a kezemben, hogy ott legyek, hogy mondjam azt, hogy szép, hogy mondjam azt, hogy soha nem hagyom egyedül. Mert mindig egyedül volt. A szülei le se szarták. Mert nem olyan a budapesti gyerekek élete, mint ahogy azt egy falusi gyerek elképzeleli. Nem szeretik őket a szüleik, mert a szüleik mást szeretnek. Nem egymást, hanem egy másik férfit és egy másik nőt, és azon gondolkodnak, hogy miképpen tudnának kilépni ebből a házasságból, de belementek egy építkezésbe, és összetartja őket a hitel, és oda kell állni az elé, akit szeretnek, hogy nem tudok változtatni, ennyi volt. És ott maradnak egymásnak, gyűlölik egymást, mert a másikban látják az okát annak, hogy boldogtalanok. És összebújnak az ágyban, és ott szeretkeznek. Gyűlöletszeretkezés, ami csak arról szól, hogy kielégüljenek, mert ezt követeli a biológia. És utána ott van a székely, hogy úristen, én tényleg együtt voltam ezzel a nővel vagy ezzel a férfival, és akkor jön az ital, hogy valami elmossa a székelyt.

Nem tudják szeretni ezt a lányt, mert az egymás iránt érzett gyűlölet miatt nem jut már idő a szeretésre. Én meg loholtam egy éven át a lány mellett, mert azt hittem, a rettegeése, hogy egyedül marad, valójában az irántam érzett szeretet. Nem csináltam rosszat, igazgató úr. Nem lógtam ki a kolezból engedély nélkül, az valaki más volt. Nem cigarettáztam az ablakban, az valaki más volt. Nem jöttem be részegen szombat este. Gimnazistákat ki sem szolgálnak.

Utolsó figyelmeztetés, de ez már tényleg az utolsó.

Csókolom, óvó néni, csókolom, tanító néni. Ma is időben jöttem, mert messze lakunk az iskolától, de a testvéremmel mi időben elindultunk. Nem tudok szépen írni, ha a másik kezemmel írhatnék, akkor tudnék. Nem direkt fogtam abba a kezembe a tollat, nem tudtam, hogy rosszat csinálok. A pap bácsi is mondta, hogy bűnösök vagyunk, mert almát ettünk az édenkertben. Már át akartam tenni a másik kezembe, csak a tanító néni gyorsabb volt, és lecsapott a vonalzóval a rosszra.

Tudom, hogy a tanító néninek sem könnyű, mert a tanító néni férje, a Józsi bácsi is megbünteti azt, aki rosszat tesz, és ő úgy büntet, hogy azért, mert ő rosszat tesz, hogy minden nap a kocsmában ül, és más nők után szaladgál, amiatt a tanító néni bünteti meg. Mert a bűnökért valakinek bűnhődnie kell, és ő azért követ el bűnöket, mert a tanító néni olyan, amilyen. Nem tudom, milyen, de mondjuk nem szereti eléggé a Józsi bácsit, és a Józsi bácsi ezért kénytelen bünt elkövetni, de pontosan tudja, hogy valójában mi miatt van ez a bűn a világában. A tanító néni miatt. És akkor üt, mikor hazaér a kocsmából vagy az idegen nőtől, akinek aztán a gyerekei is emiatt a bűn miatt lettek, amit a tanító néni követett el a Józsi bácsi ellen.

És most a tanító néni nem tud úgy végigmenni a falun, mert ez egy faluban van, amiről most írok, hogy ne súgjanak össze az emberek, hogy itt megy a, és nem mondhatom meg, mit mondtak utána. Nem azért nem mondom meg, mert csúnya, hanem azért, mert nem hallottam, de attól, hogy nem hallottam, még mondvá volt.

És most tudom, a tanító néni az én kezemet bünteti azért, mert van olyan bűn, amit a Józsi bácsi követett el a tanító néni miatt, és az a bűn összefügg a kezemmel, mert az én kezem egy rossz kéz. Nagyon fáj, amikor rá tetszik verni, különösen akkor, amikor már nem az első ütés éri, és az utolsó órán már tényleg nem tudom a rossz kezembe venni a tollat vagy a ceruzát, nem emlékszem, hogy mivel írok akkor, amikor ez van, mert annyira fáj, és be is dagadt.

Végre kicsengetnek, mehetek haza a nyeles vonalzó elől. A szüleim különben nagyon szeretnek, jobban, mint a testvéremet, mert én kedves vagyok, a testvérem meg mogorva, azt mondják, olyannak született, mert amúgy hosszú ideig csak őt szerették a szüleim, mert én még nem voltam. De hiába szerették, mert azon nem lehet változtatni, amilyen vagy. Mentünk haza, csókolom, néni, csókolom, bácsi.

Csókolom, néni, csókolom, bácsi.

Minek köszöngetsz mindenkinek?

Mert köszönni kell, azt mondta a mama, hogy mindenki tudja, kik vagyunk, akkor is, ha mi nem tudjuk, hogy ők kicsodák.

Csókolom, bácsi, csókolom, néni.

Mit gondol most a testvérem? Haragszik rám, mert engem kell hazavinnie, és nem maradhat a többi gyerekekkel, akik fociznak? Hazavisz, hogy a szüleink jobban szeressenek

engem, mint őt. Kivisz a favágató színbe, ott van egy hatalmas tuskó, azt mondja, hajoljak rá arra a tuskóra, és megemeli a fahasogató fejszét, és lecsap. Lehullik a fejem a fűrészporba, és akkor újra emeli a fejszét, azt már nem látom, és beleállítja a tuskóba.

Nem védett meg a hajam, mint Hunyadi Lászlót, mert nekem rövid hajam volt, annyira fáj, amikor a borbély bácsi vágta, húzta, tépte. Szántó bácsinak hívták, sokáig azt gondoltam, hogy ez a név azt jelenti, hogy fodrász, mert végül is felszántja az emberek fejét, nem érdekelte, hogy gyerek vagyok, sem az, hogy ezzel a hajnyírással lehetőséget kínál arra, hogy egy csapásra levághassa valaki, konkrétan a testvérem a fejemet.

A borbély bácsi is bűnös, őt mért nem hallgatják ki a rendőrök?

A testvérem meg csodálkozik, hogy ettől, hogy végre kiiktatott, nem szeretik jobban a szülei. Pedig már nem tudnak mást szeretni, csak őt, de még a halálomban is miattam sírnak, és kijárnak a temetőbe, a testvéremet meg bedugják egy intézetbe, ahol a nyaklevágó gyerekeket tartják. Amikor kiszabadul, akkor feleségül vesz valakit, és gyermekeket nemz, és mindannyian, akik a családhoz tartoznak, mind az a sok milliárd ember ettől a gyilkostól származik.

Tudom, pap bácsi, tudom, tanító néni, tudom, hogy bűnös vagyok, mert bűnösnek lettem teremtve, mert ilyenek csinált meg az Atya engem. De ki a hibás ebben? Engem kell büntetni, hogy verni tetszik a kezemet, vagy azt, aki ilyené tett? Ki a bűnös a bűneim miatt, tanító néni, ki a bűnös? S ha nem én, akkor mért nekem kell bűnhődnöm, mért az én kezem dagad be mindennap? Írásból hármás, olvasásból hármás. Rossz tanuló mért én lettem?

JÓNÁS TAMÁS

I regénykezdlet I

ERDŐ

1.

Ez egy nyári történet. Július közepén, szombati napon, a kocsmában rövid vita kerekedett arról, hogy sötétedéskor vagy inkább hajnalban érdemes-e felgyújtani Nóra házát. Nem is az ő háza. A földhivatalban nyoma veszett a tulajdonlapnak, és a faluban sem akadt ember, aki emlékezett volna, kié volt. Valaha szép lehetett. Három szoba volt benne: kettő elöl, egy hátul, a konyha mögött, meglepően nagy. A gerendák tartottak még, de a padló süllyedt, a falak mállottak. Lakható volt, mégsem lakta senki. Mígnem egy hétfői napon, a déli busszal megérkezett a nő – szóke, magas – két kislánnyal, négy bőrönddel, és célirányosan a házhoz mentek. Nem köszöntek senkinek. Őket se merte kérdezni senki.

A ház a domb oldalán állt, szokatlan helyen, az egyetlen volt ilyen magasan. A többi a völgyben építették, ahol érdemes, a patak közelében, védve a szelektől.

– Nem véletlen, hogy abban vágták el az Evelin torkát.

Az emberek egymásra néztek a kocsmában, mint akiknek csak most esik le valami a ködös fejükben.

– Az nem lehet.

– De, mondom, az anyám életére...

Elküldték az asztal mellett gubbasztó Péterkét, kérje el Ilontól a fotót, az ő lánya volt Evelin. Nem saját vére, örökbe fogadott. Ilonnak nem lehetett saját, de ha lehetett volna, akkor sem akad férfi, aki... Nem akartak Ilonról rosszat mondani, hiszen csupa szív asszony volt, csak legyintettek, ahogy ezt megbeszélték.

A gyerek szaladt, addig a sörözgetők nem szóltak egymáshoz, csak felhajtották a maradék sörük, aztán mentek a pulthoz, kérés nélkül kapták a következőt. Mire kiürültek a korsók, visszaért Péterke. Mind egy asztalhoz gyűltek, letették a közepére a szakadozott, fekete-fehér fotót, mindenki lássa – kisebb volt, mint egy pikolóalátét.

– Az ott én vagyok, az a kislány... – mutatott a képre Anita, aki kíváncsiságból kijött a pult mögül.

De nem hederítettek rá.

– Ez feltűnően hasonlatos. Észrevehettük volna ezt hamarabb is...

– Miért? Változtat ez valamin?

A férfiak fejükkel jelezték, hogy nem, nem változtat. Hiába hasonlít Nóra az elvágott torkú Evelinre, akkor is rá kell gyújtani a házat. Abban maradtak, hogy kora reggel talán jobb lesz. Disznót is akkor vágnak.

Amikor Béla másnap reggel még az ágyában fekvé kinyitotta a szemét, ketten is álltak előtte. Péterke, a fia izgatottan toporgott, és mellette állt Öcsi is, aki valójában egy szőrös, darabos férfi volt már, a nevét régen másra kellett volna cserélni.

– Már öt óra – suttogta Péterke, mintha nem akarná felébreszteni az apját, pedig hozzá beszélt.

– Te nem jössz – nyögte ki Béla, miközben kikászálódott az ágyból.

– Jönnie kell – jelentette ki Öcsi. – Tanúnak.

Béla úgy nézett rá, mintha hülye lenne: minek ide tanú, főleg egy tizenegy éves gyerek, az ő fia. Kávét akart inni, de úgy döntött, jobb lesz, ha siet, neki kell odaérnie Nórához elsőnek, az ő benzinével fogják lelocsolni a házat. A benzineskanna már ott is lógott Öcsi kezében.

– Te hülye vagy? Behozod a házba? Mi van, ha itt gyullad meg?

– Nem fog.

Péterke közben kiszaladt a konyhába, még meleg kávét hozott az apjának, igya meg gyorsan, induljanak már.

Hiába igyekeztek, ők érkeztek a domboldalra utoljára. Nagy pusmogás volt, érezhető volt, hogy hamarosan vita kerekedik, ha nem csitítja le az ott álldogáló embereket valaki. Amikor észrevették Bélát, elcsendesedtek, hadd lássa, mi történt.

Nóra háza romosabb volt, mint valaha. Cserepek zuhantak le a tetőről, és több helyen ujjnyi vastagságú repedés volt a falain, végig az aljától a keresztgerendáig. Nóra a lépcsőn ült, mintha már várta volna a látogatókat. Széttett lábakkal ült, mint valami segédmunkás. Nem szólt semmit, csak bólogatott, hogy láthatják, ez van, most csináljanak valamit. Felkelt, a csodálkozástól megdermedt Bélához lépdelt, és kiverte a kezéből a benzineskannát. Elfolyt a benzin, gyorsan beitta a domboldal humuszos földje.

Nóra visszaült a lépcsőre.

Béla nem törődött vele, a házat bámulta. Az épület gyomrából egy hatalmas fa nőtt ki. A lombjai a tető felett magasan, mintha mindig ott állt volna, pedig tegnap még nyoma sem volt. Furcsa fa, mintha húsz karja lett volna, némelyik imádkozott, mások lemondóan lógtak, de volt egy csupasza gally, aminek csak a végén volt sűrű levélzete, mintha az lenne a tenyere. Abból kilógott egy aprócska gally. Nem lehetett máshogy látni: mutatott valamire. Béla közelebb ment, hogy láthassa, mire. A szemben lévő dombon álló templomra, ami felett sűrű, mocskos fekete felhők gyülekeztek, pedig ezen az oldalon erősen sütött a nap.

– Mi közöd neked a templomhoz? – förmedt Béla Nórára.

Nóra megvonta a vállát.

– Remélem, semmi.

– Apa! – Péterke rángatta meg az apja nadrágját. – A barna szemű lányok és kék szemű fiúk... – Az apja lepisszegte.

Nóra két lánya sétált ki a házból, ők is szőkéek voltak, és csoda szépek, tudták is magukról. A szemük barna. Péterkéé meg kék.

Nórának az ikrek megszületése előtt már volt egy lánya. Tizenhárom évesen szülte meg, és azonnal állami gondozásba is adta. Vagyis a nevelőszülei adták, akikhez a szülei bebörtönzése után került. Huszonhat éves korában találkozott a lánnyal újra, aki akkor már szintén terhes volt, és ugyanúgy esett teherbe, mint ő. Egy időre elvesztette a valósággal a kapcsolatot, tanyára költözött, sorstalan emberek közé, ahol pár év múlva szerelmes lett, teherbe esett. Akkor szülte meg a kétpetéjű ikreit, Editkét és Annácskát. Amikor azok tizenegy évesek lettek, elmenekült velük, ide, ebbe a házba, a domboldalra, nehogy velük is megessen, ami korábban vele és az első lányával. Nem hitt Istenben, tehát az ördögben sem. A világra haragudott, hogy nem vigyáztak rájuk. Ő viszont vigyázni fog a saját lányaira.

– Most már takarodjatok innen! – szólt Nóra, kicsit megemelte a hangját, de nem érződött benne félelem vagy izgatottság.

Az emberek először mozdulatlanul álltak, a fa látványa még mindig benítőan hatott rájuk. Aztán lent, a főúton felvillant a környék egyetlen rendőrautója, és rövidet vijjogott a sziréna.

– Igen, én hívtam – szólt Nóra, és meg sem várva, hogyan reagálnak az emberek, beteretelte a lányait a házba.

Az emberek tétován néztek egymásra. Valaki megindult, a többiek pedig lassan követtek – némán, mint akiket vezényszó helyett valami belső, ismeretlen parancs mozgat. A fa koronája egyértelműen a templom felé hajlott, mintha mutatná az utat.

A rendőrautó megállt a domb aljában, ameddig a betonút tartott. Középkorú, izzadt férfi szállt ki belőle. Felgyalogolt az ösvényen Nóra házáig. Amikor meglátta a fát, egy pillanatra megtorpant.

– Már elmentek? – kérdezte a nőt.

Nóra bólintott, és a falu felé nézett, ahová az emberek már libasorban vonultak.

– Nem bántottak? – kérdezte a rendőr.

– Kinőtt ez a fa. És most oda megy mindenki – mutatott Nóra a templomra.

A rendőr még egyszer rápillantott a fára, majd szó nélkül visszaindult a kocsihoz, hogy a menet után hajtson.

Az atya nevét senki sem tudta. Huszonéves fiú volt, akinek elég volt havonta egyszer borotválkoznia. Büntetésből helyezték a faluba, meg nem is tudtak vele mit kezdeni: nem volt hajlandó belépni egyetlen templomba sem. Készséggel elmagyarázta, miért, ha rákérdeztek, de nem lehetett érteni teljesen, Jézusra hivatkozott. A miséket a szabad ég alatt celebrálta. Rossz idő esetén a hívők bent ültek, ő meg az ajtón kívülről szónokolt, akár eső, akár hó hullott. A padsorokat meg is fordíttatta, ne háttal üljenek neki az emberek.

Az atya kint ült, egy közeli fa tövében, és a Bibliát olvassgatta, amikor a menet odaérkezett. A rendőrautó már ott parkolt a ravatalozó mellett, üresen.

Mosolyogva nézett fel rájuk, biccentett, várta, hogy mondják, miért jöttek.

– Látta a fát, nem?

Az atya bólogatott.

– Egy csoda, nem?

Az atya kételkedve ingatta a fejét, de továbbra is szélesen mosolygott.

– Minden az – szétnézett, milyen szépek a fák, az ég.

– A fa gallya egyenesen a templomra mutat.

– Érdekes.

Az atyát nem zökkentette ki semmi a nyugalmából.

A vészjóslóan csendes csapat mögött megjelent a rendőr is. Szigorú volt a tekintete, már-már haragos.

– Csoda vagy nem csoda... Azért mentetek oda, hogy felgyújtsátok a házat.

Az emberek felé fordultak, és méltatlankodva figyeltek a rendőrre, mit értetlenkedik, hiszen tudnia kell, nem tehetek másként.

– Mi mást tehetnének?

– Ezt nem!

A rendőr lezártnak tekintette a vitát, indult az autója felé, de megtorpant, és megszólította az atyát.

– Az a fa tegnap még nem állt ott. Ilyesmi nem szokott történni.

Az atya az égre nézett, mintha az Istenre tekintene, és szélesen mosolyogva válaszolt:

– Kiszámíthatatlan.

A rendőr a fejét ingatta, hogy nincs ez így rendben. Végignézett a kis csődületen, igyekezett egy rövid időre minden egyes tekintetet elkapni, jelezni akarta, hogy figyelni a társaságot.

– Hamarosan nagy zuhó lesz – figyelmeztette az embereket, aztán beült az autóba, és lassan lehajtott a templomdombról a frissen felújított, keskeny betonúton.

Másnap új méltóság érkezett. Négy fekete kocsis állt meg a ravatalozó mellett, a másodikkal szállt ki az idős, magas termetű püspök. Nagy kísérettel jött, mind öltönyös, lomha emberek. Mintha a fél hivatal érkezett volna a városból. Volt köztük két testőr is, de azok diszkrétan hátról maradtak, nem hitték, hogy valódi veszély fenyegetné a védencüket. A püspök titkára csak egy pillantást vetett a templomra és az árnyékában üldögélő fiatal atyára, a szemben lévő dombot kereste, és amikor megtalálta Nóra házat, arra mutatott, hogy a püspök is lássa a házból kinőtt fát. A lombjait erősen mozgatta a szél, onnan is látszódtott.

A püspök a csodák értője volt. A világ minden földrészén járt már, és saját szemével tapasztalt sok földöntúlnak tűnő jelenséget. Nem az volt a feladata, hogy megcáfolja azokat,

nem is az ellenkezője. Komoly arccal, hosszasan nézte Nóra házát, a homlokát ráncolta, de nem az aggodalomtól, erősen gondolkozott.

A fiatal atya lépett a közelükbe, igyekezett leplezni örömét, nem sok sikerrel.

– Püspök úr! Vártam!

A püspök nem köszönt, viszont tetőtől talpig végigmérte a papot.

– Cserélje le ezt a... fehér öltözéket. – És mivel látta, hogy a férfi nem érti őt, hozzátette: – Feketére.

– De azon nem látszódik meg olyan könnyen, ha bemocskolódik.

A püspök szélesen, nyájasan elmosolyodott:

– Pontosan.

Az atya megértette az üzenetet, el is komorodott. Összehúzta a szemöldökét, és most már kritikus tekintettel mérte végig a társaság minden tagját. A püspök ügyet sem vetett rá, újra a távoli fát vizslatta.

– Az tegnap nőtt ki... Ma reggelre viszont kinőtt egy a templom közepén is – szólt szinte közönyösen a fiatal pap, tudta, hogy jelentős dolgot mondott.

Elégedetten nyugtázta, hogy a püspök hirtelen megfordult, és rémület villant a szemében. Igaz, csak egy pillanatra.

2.

Miután elrohant tőle Péterke, Ilon kiborította a szőnyegre a doboz tartalmát, amiből kikereste Evelin régi, szakadozott fotóját. Whiskey-t töltött magának. A férje szoktatta rá, londoni fickó. Az a fajta, amelyik lenézi az amerikai whiskey-kultuszt, lelketlen kapitalistáknak tartva az egész újföldi bagázst. Ő a valódi szabadság híve volt, az eszméé, nem a profitot szagolta a dolgokban. Szabadság alatt nem azt értette, amit a tévék hirdetnek. Ő azt szerette, ha az ember ki tud sétálni egy rétre, térre vagy toronyba, és nem kérdezik meg, mit akar ott.

– You don't drink whiskey, you contemplate it!

Ilon elmosolyodott, ahogy ez eszébe jutott. Most azonban nem kortyolt bele az italba, hanem a halomnyi fotóra öntötte. A kis szőnyeget négy sarkánál fogva gondosan összehajtotta, kivitte az udvarra, és ünnepélyesen meggyújtotta egy gyufával. Elege volt már a múltból. A veszteségeinek nyomaitól is megszabadult végre. Már csak az maradt, hogy elmondja az embereknek, miért is hagyta több mint harminc éve már, hogy a lányát, Evelint megbüntesse a falu, pedig szedett-vedett csúrhének tartotta őket. Ma már nem engedné. Végignézte, ahogy porig ég a szőnyegbe csomagolt sok fotó.

**USIER
TAMARA**

BUKOWSKI

Az asztalon hagyott
üveget piszkálja,
vékony csíkokban
lehántja róla a címkét,
ahogy nyáron leégett
válláról szokta leszedni
a bőrt. Időnként a
pultoslány mellét nézi,
szép a szegycsontja
fölötti májfolt, mint
a vászonterítőre lötytyent
vörösbor, amiről tudja,
hogyan édes.

BORGES ELMÉLKEDÉSE

Kocsonyásodik a fény,
furcsa pára telepszik a
tárgyak köré. Vastagszik
a hályog pupilláimon, mint
kihűlő tej tetején a bőr.
Apám sírjában, ezen a nagy
vakondtúrásán, gyorsan nő
a fű, időnként virágokat
hajtanak a mezei gazok,
tavalyi bimbóikat még tisztán
láttam, idén virágaik csak
látóterem színes pecsétjei.
Vakon halt meg, ahogy én is
fogok, ha lábujjaival belém
kapaszkodik az ég.
Nagy darabban szakad ki majd
belőlem a lélegzet,
magammal viszek mindent:
ételek illatában fűszernövények
zöldjét, halak ízében az óceánt,
a tigris-sárga állatkerti lármát.

SE NYAKÖRV, SE PÓRÁZ

Nem bízunk a kutyánkban
annyira, hogy szabadon
sétáltassuk. Lehet, többé
nem jön vissza, ha szólítjuk,
nem minket választ. Tudjuk,
nem vagyunk elég jók neki,
nem vagyunk elég érdekesek.

Az utcánkon egy fiatal fiú
billeg végig avarbarna
kutyájával, a póráz lila,
hosszú és erős. A kutya
előreszalad pár métert, majd
vissza, örül kicsit a gazdájának,
a gazda neki, aztán kezdődik a
rituálé előlről, újra és újra.

A fiú a kamaszra emlékeztet,
akit apám fotóalbumában láttam -
szelíd arcán halvány büszkeség,
lába mellett világos szőrű vizsla.
Se nyakörv, se póráz.
Egy mezőn készült a kép
pár órával azelőtt, hogy a
pásztorok vasvillát döftek
a nyáj felé szaladó kutyába.
Apám bízott benne.

ÁTJÁRÓ, HÍD, SÁRGA HÁZ

Ugyanott lakom hetek óta, a környék
csendes, a szobában ritkán fűtünk, akkor
is csak azért, hogy doromboljon valami,
az apartman egyébként nem állatbarát.
A cím bonyolult, sok szám, sok
román szó, nélkülük is hazatalálok,
mint a madarak.

Te is könnyen megtalárod a lakást,
amikor először átjössz megnézni
a helyet, ahová hirtelen beköltözöl.
Egy átjáró, egy híd, egy sárga ház,
magyarázom az útvonalat,
ennyit kell megjegyezni, a többi már
magától értődő, mellékutcák nincsenek.

Rossz időszakod van, másképp jól kijövünk.
Alig egy hete rakott ki a barátod,
most itt vagy. Jól elférünk a kis szobában,
amin osztozunk, nem foglalsz több helyet,
mint a haldokló szobanövényeim.

Az utóbbi napokban többet mosolyogtál,
gyakrabban húztad szét a sötétítőt,
nyitottad ki az ablakot. Majd
felvágtd az ereidet a fürdőkádban.
Egy átjáró, egy híd, egy sárga ház,
zokogtam a mentősnek a telefonba,
miközben elvérezteél kezeim között.

**FILIP
TAMÁS**

A NINCS-HÁZ LAKÓI

Hát, megérted ezt is.
Nincs mérleg, mely
elbírná a semmit.
A fáradt ég felhőket cipel,
és nem tudsz segíteni.
Ha megpróbálnád,
elsüllyednél, csak mész
a fővenyen egyedül,
nincsenek nyomaid.
Habok kapaszkodtak
belétek, küzdelmeket
nem látta senki.
Akik a parton álltak,
rólatok beszélgettek,
de mire hazaérnek,
elfelejtik. Ti nem juttok
haza sosem, pedig
nincs-házatok ajtaja
nyitva, és hiába vár
gőzölgő ebéd az asztalon,
ti mégis káprázatokkal
akartatok jóllakni.

A PORBAN MEGHAL A MAG

Most már egy mozdulat
szobraként állsz mindörökre,
az isten-embrió meghalt benned,
és szívedet megmérgezték skorpióid.

Az Éden fáinak magjait a szél
az Édenen kívülre fújja, de az
eleven zöld a falakon belül marad;

belekapaszkodna a pillantásod,
de te azt nézed inkább, ahogy
a porban meghal a mag.

MÉLYTENGER BENNED

Az álom olykor úrséta a földön,
amikor utánanyúlnál, elúszik
minden tárgy, a pohárból
kibújik a bor, folyékony
szoborként ellebeg, nézed,
ahogy alakját változtatja,
és megrészegít a látvány.
Milyen furcsa, hogy ma még
egyetlen szót sem szóltál.
Mélytenger hallgat benned,
lakója tüskés halszőrnyeteg.
Ő tőled retteg, s ha tudná,
iszapba fúrná magát előled.

JEGYZET

Az éjszaka vak, mégis
látja, hogy nem tudsz aludni.
Átizzadt párnád is veled
szorong, fázik a lábad
a takaró alatt. Fölkelsz,
rákeresel az Édenre, mennyi
találat, istenem. Visszafekszel,
újra elolvasod, barátod tegnap
mit írt. A nőк szőrnyetegek.
Forgolódsz hajnali halálodig.

**TURCZI
ISTVÁN**

ELVERMELT MONDATOK

*Variációk egy gyermekkori témára**mit veszíthetsz*

A napi tanulásadag után sok időt töltöttél egy lánnyal a Vasút uccából. Ő egyre többet és többet akart; hogy menjetek bicajozni, fagyizni, moziba, uszodába, könyvtárba, almát szedni, sőt még pecázni is. Akkor tanultad meg, hogy a nő nyelv készlete nem ismeri azt, hogy elég.

Az Angolparkban indiánosdit játszottatok, kisebbek, nagyobbak együtt. Mindenki Winnetou akart lenni, az idősebbek Csingacsjuk vagy Old Shatterhand. Te maradtál Illanó Szellő, az irokézek büdös törzsfőnöke. Abba is hagytad hamar.

Mindig és mindenben győzni akartál. Ha nem győzhetsz, akkor mit veszíthetsz?

Úgy szorongattad Shakespeare szonettjeinek 1921-es, megsárgult Genius-kiadását, mintha egy lány kezét fogtad volna.

Az első csók a Tó mozi utolsó sorának szélén. A reszketésig pontosan emlékszel rá. A filmből persze semmire.

casus belli

Jó hangod volt. Legalábbis amíg nem mutáltál. Szívesen énekeltél az énekkarban, amiért a fiúk persze kiröhögtek. De téged nem érdekelt. Biztató volt hallani a saját hangod, ahogy összeolvad másokéval.

Az egyik osztálytársad, akinek az apja megyei párttitkár volt, meghívott uzsonnára. A hatalmas nappaliban egy kis intarziás biedermeier asztalkán állt egy sakk-készlet tömör csokoládéból. Az emberarcú szocializmus remeke. Nem sakkoztatok, de eljátszottál a gondolattal, mi lenne, ha az egyik bábu eltűnne?! A királynőre fáj a fogad.

A casus belli volt az első latin kifejezés, amit a gimiben tanultál. Ezt szisztegeted, amikor az öreg szomszéd, Sarus bácsi nem adta vissza a harmadszor átrepült focilabdádat.

A legtöbb tanár úgy nézett rátok, mint egy megoldandó problémára.

Az, hogy több dologra emlékszel, mint amennyire nem, egyszerre fájdalom és fájdalomdíj.

ami történik

Osztályfőnököd a gimiben törít és magyart tanított. Nem volt könnyű őt szeretni, neked sikerült. A szemével szabályosan megmotozott benneteket, mielőtt kihívta az első felelőt. Karakas Jánosnak hívták, megérdeмли, hogy megnevezd. Évekkel később a temetésén te mondtad az egyik búcsúbeszédet.

Nagy orrod volt már akkor is; nem is orr, inkább hefti. A lányok imádták, a tanárok zöme azonban a nagyorruáknak tragikus sorsot tulajdonított.

Ráébredtél, hogy nem akard azt, ami történik veled.

Amikor nagyanyád, akit mindenkinél jobban szerettél, kilencvenévesen kórházba került, méretes elfekvőnek láttad az eget. Úgy érezted, mintha megszilárdulna körülötted a sötétség. Még három évig élt. Az utolsó hetekben már nem lehetett tudni, hogy az életéért vagy a haláláért küzd.

Nem is volt gyermekkorod, csak várakozás egy elképzelt gyermekkorra.

ha nincs kivel

Most, amikor az emlékezet szikéjével vagdosod szét és illeszted össze a történések látszólag összefüggéstelen elemeit, az a tévképzeted, hogy némileg tisztult a kép. Bár az emlék csak nyersanyag, nem bizonyít semmit. Azon kívül, hogy éltél, és a dolgok mai állása szerint még mindig élsz. És ez is valami.

Idővel megtanultad, milyen nehéz igazságosnak lenni a múlthoz.

Olyan világba vágytál, ahol minden az, ami, és az álmok a szemhéjak mögött maradnak, ott, ahová valók. Mielőtt végképp elkeserednél azon, hogy milyen kevésbé tudjuk befolyásolni azt, ami velünk történik, jusson eszedbe, mind arra vágyunk, hogy valaki megőrizzen minket az emlékezetében, ugye?

Lehet-e annál rosszabb, ha nincs kivel osztozni fényben, feketeségben?

Semmi nem tart tovább, mint mi magunk.

AYHAN GÖKHAN

NEM SZABAD

szabad ez a hely? nem, nem szabad,
egy tolokocsi egy férőhelyes,
két személy elférhetne szűkösen, de nem,
mint a törvény kapuja, ez a tolokocsi csak
és kizárólag nekem rendeltetett,
az összes vele megtett kilométert
nekem szánták, mondja Mari,
és én letörlöm a harminc éve elcsöppent,
az áll alatt maszatoló, gyönyörű nyálát.
ezt a büntetést tékozló istenek adták,
a neked kialakított tolószék persely,
téged dobtak bele, mint a kút köldökébe
a testvérek a testvért, örökké benne ültél,
mint egy trónfogaló, mozgásod negatív gimnasztika,
kerekeid alatt sérül a talaj kárpitja,
tolókocsid kihordott magzatja vagy.

MARI

„...micsoda barbárság nem hinni a lélekben: a lélek halhatatlanságában!”
Roland Barthes (Szabó Marcell fordítása)

tolókocsival közlekedsz, mint a hársfalevél, remegsz, harminc éve nem vagy,
a Hárshegyen éltél, a hársak hegyén, gyerekként kérdeztem,
a hársak hegye hársfaillatú, nem jódszagú, nem fegyelmez-szagú, nem pofon-szagú,
nem gyógyszerészínű a hársak hegye, a tested hege, a hársak hegye hársfaszínű,
a tested hege meggyszínű, a Hárshegy a gondoskodó kezek menhelye,
nem a méltatlanul kiszolgált kiszolgáltattak szomorú gyűjtőhelye, fogháza,
leépülő, tudathasadásos betegek elmeosztálya, behúzott sötétítőfüggönyök gyásza,
folyosóin gyengéden áttolt zsúrkocsikról levehető almalé, narancslé, nápolyi, keksz,
egy tolokocsiban ülsz, harminc éve nem vagy, magaddal szembesülsz,
hamvaiból egy székbe, sebbe kényszerülsz, ha élnél, zöldséget árulnál,
az Aranyhalban somlói galuskát kérnél, ékszereid csörögnének rajtad,
mint a szarkák, az imák, a rúztól nem látnám a nyelved nedvesen tartotta száját,
az ütésektől nem láttam a fejed, az egész életedet összevérezhetted, nem baj,
az emlékezet megtart, kötés a kicsavart csuklódat, a múltadat, levegő a darvakat,
a gyógyszerek elérték, megértették, mint okos műszerek, mérték, méricskelték
a leépülést, az ágyapárnák közé gyömöszölt végtagokat préselték át a tolokocsiba,
kényelmesen tolhassanak át a Menny alatti szűkös ólba, a szükséges Seholba,

kórtermeken át, nyugtatók, injekciós tűk, nővérek és pszichiáterek sorfalain át, előre köszöntek neked a tabletták, egy infúzió utoljára megcsókolta a kezedet, szűkülő szem, felrepedt száj, hámló orr, nevetés összegyűrte hunyorítás, meghatóan szépen sikerült a búcsúzás, a búcsúztatás, majd a hamvasztás, benne élsz te minden kisült szemű homokban, aranybarna porban, félrecsúszott, elhibázott, gyémántragyogású tolókokcsiban.

PATKÁNYOK ÉS EMBEREK

„Patkány, szeretlek”

József Attila

a patkányt, ezt a hozzánk, emberekhez nagyon közel álló emlőst nem ugyanazok a jogok illetik meg, mint minket, embereket. megölhetik hatóságilag engedélyezett mérgek, rajta végezhető kísérletek, a törvény nem tilt semmit, azt csinálhat vele, a patkányokkal tudniillik, az ember, amit akar. a patkány szoptatós anyaként viselkedik a gyermekei világrahozatala után, akik nem tudják, hogy ezen a világon nem a legszerencsésebb, ha patkánynak születik a patkány. az ember, a bolygó legintelligensebb élőlénye, könnyen visszaélhet, ahogy vissza is él, a többségi fölényével, és rendeletekkel szabályozhatja, ahogy szabályozza is, a patkányt. a tények makacs dolgok, mondják, és a tudomány jelen állása szerint a bolygó elbír nyolcmilliárd patkányt, de nyolcmilliárd embert nem. a házi patkány és a vándorpatkány élettartama néhány év, az emberé valamivel hosszabb. ez alatt az idő alatt érhet bármi egy patkányt: száradhat méreggel kevert vér a bajuszán, a száján, végezhet vele csonkításra, az élet azonnali kioltására alkalmas eszköz, megtörténhet, hogy egy nagyobb tárggyal a fejére vagy a lágy részére (has) mérnek ütést. bonyolítja a patkánykérdést, hogy már Daniel Defoe felvilágosodás korabeli angol író klasszikus regényében, A londoni pestisben rossz színben tüntették fel a patkányt, s egy negatív karaktert az ember – evolúciós ösztönből – mindig gyanús elemként kezel.

NAGY MILÁN LÁSZLÓ

ÜVEGGOLYÓ

Lassan nyolc hónapja, hogy kimondtuk az utolsó szavakat egymásnak.

De csak néhány perce kaptam vissza a légtüres teret a csenddel.

A földre koppant betűk már nem pattognak üveggolyóként, gurulásukat megfogta az idő és a felejtés.

HELYZETJELENTÉS

Gyengébb pillanataimban
rám tör az érzés, hogy írnom
kellene neked, elújságotlni a hírt,
hogy mióta nem beszélünk,
híztam öt kilót, nincsenek
dühkitöréseim, csináltam
pár új dalt, szakítottak
Leviék, a Barcelona meccseit
újra élmény nézni, a teknősös
festményed még mindig ugyanott van
a szobámban, és nem melleleg
egy új könyvön dolgozok, amit rólad
írok, de amúgy tényleg semmi
különös, múlnak az évszakok, gyengül a
forint, zajlanak a tüntetések, alkalomadtán
berúgunk, a helyzet tulajdonképpen
változatlan, és valószínűleg az is marad.

LEGALÁBB NEM SZÓL VISSZA

A nappaliban találkoztál először
anyámmal, éppen gomboltad be a blúzodat,
vagy valami hasonlóan kínos jelenet volt,
már nem tudom. Apámmal viszont minden
könnyen ment, *jó választás, fiam, legalább nem
szól vissza folyton, mint anyád*, mondta, és
jókedvűen megveregette a vállamat.

A JÓ VERS RECEPTJE

Egy evőkanál viszonzatlan szerelem,
4 cl abszint,
szűk garzon,
csipetnyi önutálat,
egy marék jó ízlés,
hajnali séta
az üres városban,
fűszernek
halálközeli élmény,
találkozás Istennel.

SZABÓ GYÖRGY

**PODMANICZKY
SZILÁRD**

ÖRÖK ÉLET MEG EGY NAP

2024. október 12. – 99,4 kg

A McDonald'sban ülök. A plafonról szűrődő hideg fény a fehér asztalra esik, onnan verődik vissza az arcomra. Mindenki úgy néz ki, mint egy misztikus úrfilmben, ahol a galaktikus küldetés 600. napján minden második utast fölébresztenek a hibernálásból egy kis tápanyagbevitelre. Tetszik. Az ajtón túl a valóság valószerűtlen, vetített autók suhannak a négysávos úton. Az újonnan érkezők a bejáratnál álló hatalmas érintőképernyőn rendelik meg az elemőzsiát. A fizetőspult fölött osztott képernyőn százszoros nagyításban látható, mit eszünk. Mellette egy kisebb képernyőn a készülő ételek és a már elkészültek sorszámai. Mi a 261-est kapjuk az egy pohár dobozos fagyihoz. Kérek mellé egy pohár csapvizet, ami egy másodpercre megakasztja a rendszert, de kisvártatva megjelenik egy robotszerű nő a tálcán szervizelt pohár csapvízzel. Csak a csípője és a lába mozog, a felsőteste és a feje nem mozgatható külön. Belátok a konyhára: fekete egyenblúzt viselnek, a szívük fölött piros zseb, melyből sült krumplik száalai állnak ki. Erdélyben ezt szalmapityókának írnám. Nincs hangzavar, nem csörögnek lábasok, a falból halk zene szól. Iszom egy korty vizet, tálcaszervizen jön a fagyfalt. Finom? Finom. A mosatlan tálcákat idős asszony görgeti a fémpolcokon, a haja festett szőke, a mosolya állandó, de nem szól senkinek. Ahogy fordul a polcokkal, hátulról csak a szőke copfjait látni, hirtelen karcsú tinilánnyá változik. Megérkezik az éjszakai váltás első embere. A nő vastag dzsekit visel, a hátán tornazsák *good vibes (jó hangulat)* felirattal. Beint a konyhára. A fagyí elfogyott, épp

vége egy számnak. A feleségemmel elindulunk az ajtó felé, hogy a hasunkban szétolvadt fagyival visszafeküdjünk a hibernálóba.

2024. október 14. – 100 kg

Ma újra tornáztam, mert a macska két napja ül a derekamon. Ilyenkor néha elég fél órát feküdnöm a kemény padlón, de most néhány perc elteltével nyújtani kezdtem. Megkíván-ta a test. Mondta. Újra kell indítani a párbeszédet, különben elhidegül az ember a testétől. Hiába úsztam egész nyáron, hol a tengerben, hol a Balatonban, az más mozgás. És most jobb. Ahogy írom ezt, talán már csak két veréb ül a derekamon. Tegnap a lejtőn lefelé kerekedtem, és a távolban, a lombjuk vesztett őszi platánok ágai között megpillantottam a Balaton kék vizét és a vízen úszó pompás színfoltokat. Ahogy jobban ráláttam, telis-tele volt a tó vitorlással. Álomszerű, idilli kép, ami nem szól semmiről, akár egy véletlenül kiragadott emlékhangulat. Vágyat éreztem, hogy lefotózzam. Úgy döntöttem, előbb mégis a piacra nézek ki fokhagymáért. De nem volt piac. Visszafordultam, és a part felé indultam. Pár méter után megint megfordultam, mert eszembe jutott, hogy nincs nálam a telefonom. Visszafordultam, hogy a piac helyett máshol keressek fokhagymát a hétfői pizzához. Akkor viszont újra fölrémltet bennem a vitorlások festői látványa, és lefékeztem, megfordultam, legalább hadd lássam őket. Ebben a pillanatban megszólalt a harang. Átgondoltam, és megálltam. Nincs már sok idő, délre haza kell érnem, ezért megint megfordultam. Akkor pillantottam meg az idős nőt a „Múltért és Jövőért” feliratú emlékmű melletti padon, aki szenvtelenül figyelte, végül mire jutok ebben a nagy forgolódásban. Az volt az érzésem, tudja, mi történik velem, mert ő irányítja.

2024. október 18. – 100,8 kg

Ilyen korán még nem szúrtak belém tűt. 7 óra 55 percre tervezték a beavatkozást, de csúsz-tunk pár percet. Az idős asszonyoknak nehéz volt megtalálni a vénájukat. Néha percekig hallatszott a paskolgatás. Odakint fekete volt az ég, mintha soha nem akarna hajnalodni. Pokoli éjszakám volt, nem tudtam aludni. A láz és a folytonos nyelés-kényszer ébren tartott. Fáztam, de még nem reszkettem. Ahogy felültem az ágyon, megszólalt az ébresztő. Mindig ugyanaz a dallam. Csak rossz emlékek kötnek hozzá. Néha, mikor más telefonján hallom napközben, összerendeznek, hogy fel kell kelni. Felkeltem, és ittam egy pohár vizet. Azt lehet. El tudok-e jutni ebben az állapotban a vérvételig? A vizeletet levettem. Valami róka volt az üvegre rajzolva. Dolgozott az agyam a két végpont között: vizelet és róka. Esernyő és vasaló. Még most sem tudok leállni. Letusoltam, meleg ruhába bújtam, a feleségem kiállt a kocsival. Három hónapja kaptam ezt a vérvételi időpontot, nem tolhatom el újabb három hónappal. Az mindegy, hogy mára semmi értelme. Így élünk itt. Csak a legszűkebb magánéletnek van értelme. A rendelőnél kiszálltam, a feleségem hazahajtott – 800 méter. Kezemben a rókás üveg és a beutaló. Odabent hasonló ürlények várakoztak. A levegő moz-dulatlan és fullasztó. Végre kijön az első halandó. Olvasom a falragaszokat a takarékra állított neonfényben. Egy négynevű nő a betegképviselő. Jön a takarítónő, és minden második neont lekapcsolja. Őt ismerem. Amikor hetente jártam Pestre, a kislaki buszmegállóban várta a gyerekével az iskolabuszt. Egyszer beszélgettünk is, valami öröm érte, azt mondta el. Megérkeznek a nővérek a röntgenre és a reumatológiára is. Őket ismerem arcról, a ter-meket is, amikben vizsgálnak és gyógyítanak. Mozognom kell. Papucs van rajtam, abban sétálok. Nem tudok cipőt húzni a sarokgyulladás miatt. Még ez is. Otthon két hétig kell

mérnem a vérnyomásomat, és beírni egy füzetbe. Pár napja 202/80-nal kezdtem. Ez túl őszinte volt. Azóta már jobb. Odabentről finom paskolgatás hallatszik, szívesebben gondolok popsira. Olvasom tovább a kifüggesztett táblákat. Hány négyzetméter a menekülési útvonal? Menekülni, most? Képtelenség. Jár az agyam. Az istennek se akar leállni. Pedig már fölszólítottam. Maradj csendben, könyörgöm! Ne nehezítsd még te is a helyzetem! De dumál tovább, összefüggéseket keres, mérleget, jelentőséget tulajdonít. 7.55 már elmúlt, de nem merem elővenni a telefont, nehogy leejtsem a rókás üveget. Kint, ha lehet, még sötétebb lett. Lassan bealkonyul. Reggel. A szemüregem lüktetni kezd, mint a hülye rajfilmekben a rókának, mikor meglátja a sajtot. Tessék, itt volt a róka elásva. A szemüregben. Stabil rosszullétben álldogálok, gyalogolok, álldogálok, gyalogolok. Minden másodperc az örökkévalóság kiterjesztett szárnya zuhanás előtt. Már éppen én következnék, mikor beáll elélem egy asszony, menne befelé. Megkérdezem, mikorra van időpontja. 8, mondja. Az enyém 7.55. Bár az udvariasság felülírhatatlan parancsom, most felülírom. A véradóban fényesség van. Egy nyugdíjas asszonyba infúzió csöpög a paraván mögött. Él még? Papírok, vizelet, címkék. A vénába könnyen csúszik a tű. Nem emlékeztem, mekkora fájdalmat okoz. Gyűlnek a kémcsövek, rajtuk a nevem. Tárgyasulok. A fekete bézbólsapkámnak hosszú sildje van, nem látni a lázban forgó tekintetem. Jól megnézek mindent, megint a feliratokon babrálok. Megszólal a nő az infúzió alatt: Kész. Mindjárt megyek, mondja a magas ápolónő, Á.-nak hívják, láttam a csíptetős névtábláját a ceruzatartón. Ez gyorsan lement, mondja a nő. Mi? – kérdezi Á. Gyorsan lement, ismétli. Micsoda? Igyekszem fordítani: Azt mondja a hölgy az infúzió alatt, aki az imént végzett, hogy megítélése szerint ezúttal sokkal rövidebb ideig tartott, míg lecsöpögött az anyag. Á, értem, mondja Á. Kicsusszanik a tű a vénából, leragaszt, mehetek isten hírével. A váróban nem látom az arcokat, a bejárat előtt felöltözöm. A furcsa falrepedéseket nézem, csavarokat, pántokat a lépcső fölött. Hívom a feleségem, egy percen belül megérkezik. Beszállok a konyhakész papucsomban, és megpróbálok néhány szóban mindezt lényegre törően elmesélni.

2024. október 19. – 100,4 kg

Ma megint előjött bennem a lassú történetek iránti vonzalom. Ahogy írod őket, és haladsz mondatról mondatra, hallod ropogni a levegőt az atmoszférában, miközben nem írsz mást, mint hogy „letette a kalapot”. Odakint sütött a nap, a teraszon megszorult a meleg. Levettem a polcra egy Carver-könyvet, és kiültem szemben a nappal. 16 éve jelent meg ez a könyv, azóta olvasom. Kiválasztottam egy novellát, és a fény felé fordítottam az oldalakat. Pislogtam kettőt, mert nem láttam tisztán. A távollátásom teljesen visszajött, a nyáron képes voltam a több kilométer széles tengeri öbölben meglátni a túparti embereket, de olvasáshoz új szemüveg kell. Megkerestem az ideális könyv–szem távolságot, még jobban a fény felé fordultam, így már láttam a betűket. A novella egy férfiről szól, aki a fodrásznál ült, és a körülötte kialakult beszélgetést hallgatta. Egy szarvasvadászat történetét. Hárman váraoztak a sorukra, ők beszélgettek, meg a fodrász. A fickó, aki a történetet előadta, végül csak hasba lőtte az öreg bakot, amelyik, hiába üldözték, rengeteg vért veszítve elmenekült. Ez a rosszul elsült vadászat jó alkalom volt arra, hogy összeszólalkozzanak, végül mindhárom férfi hajvágás nélkül hagyta el a borbélyüzletet. A főszereplőnk, aki végighallgatta és elmesélte mindezt, aznap költözött a városba a feleségével, hogy új életet kezdjen. De úgy döntött, már holnap elhúznak erről a helyről. Aztán becsuktam a könyvet, és a nap felé emeltem az arcomat. Elmenni? De hová? Ha a másik helyen szerencséd van, nem ülsz

be első nap a borbélyhoz, és csak évek múlva hoz össze a sors ezekkel az emberekkel. És addigra apránként éget ki a hely, és észre sem veszed, miről beszélnek ezek, és nem döntesz úgy, hogy itt hagysz mindent, mert lehet, hogy a következő helyen már az első nap bemégy a borbélyhoz, és bánhatod, hogy nem maradtál a seggeden. A mai bejegyzést azzal akartam kezdeni, hogy a piacon hallottam, hogy egy kutyát Serpenyőnek szólítottak, láttam egy Kis Pisztráng nevű fagyizót, és kaptam egy okfejtést a cukrásztól arról, hogy a csoki is növény, mert kakaóbabból van. De arra nem számítottam, hogy ma értem meg, miért bírom itt már 17 éve. És miért nem húzok el valami élhetőbb éghajlatra? Mert eddig magamnak vágtam a hajam.

BÁNKI ÉVA

KINEK ÚSZOM? MINEK ÚSZOM?

Szabadon és boldogan úszom.

Majdnem mindennap. Tulajdonképp egyáltalán nem lenne rá időm, de ezt a fél órát rendre kiszakítom magamnak. Úszni boldogító, de eléggé monoton. A harmadik kör után valahogy elrövedek, a testem már nem vesz rólam tudomást, a gondolataim szabadok. Arcok, gondolatok, dallamok merülnek fel a múltból, halott osztálytársak, régi szerelmek tapossák mellettem a vizet, vagy éppenséggel – és ez a legcsodálatosabb perc – teljesen egyedül vagyok, már nem az uszoda neoncsöveit, hanem a végtelen eget bámulom a fejem fölött. Vagyis nem én bámulom, az égbolt sziporkázik rám, kíváncsian vagy közönyösen.

És közben szégyellem magam: lám-lám, nem kell kék virág, forradalom, világhír – már egy SZÉP-kártyával megvett, kedvezményes uszodabérlet is elegendő a boldogsághoz És hozzá a kispolgári önelégültség: a medencében kalimpálva, a fejemen idéetlen úszósapkával ma is tettem valamit az egészségemért. Mint annyi időződő nő Óbudán.

De ha ilyen egyszerű boldognak és elégedettnek lenni, miért nem fedezték ezt fel az emberek korábban? Mikor én jártam bölcsészkarra, a testmozgás még a „bunkók” szokása volt, szóba se álltunk volna olyan évfolyamtársunkkal, aki esténként kocogni jár, vagy egy gyanús helyen (hol voltak akkoriban edzőtermek?) súlyzókat emelget. Megérdemli egy ilyen sötét alak, hogy bölcsész legyen? Természetesen nem. Ami azért is különös, mert már az antikvitás is felfedezte a mentális készenlét és a testi erőnlét közötti kapcsolatot. Mi szégyelltünk volna pingpongozni a Budaörsi úti kollégium aulájában, Platónról meg saját hívei és tanítványai jegyezték föl, hogy milyen kiváló birkózó volt. Az én ifjúságomban melyik filozófia szakos hallgató dicsekedett volna azzal, hogy versenyszerűen birkózik? A XIX. és XX. században a testünk lett a szellemi kibontakozásunk kerékkötője, a legnagyobb ellenségünk.

Miközben engem – szellem ide vagy oda – húszévesen majdnem ágyagnak döntött a mozgáshiány. Magamban Rilke-verseket mormolva néha gyalog szaladgáltam a kollé-

giumból (az Osztapenko-szobortól) az egyetemre. Rohangáltam fel-alá, akár kellett, akár nem. Ha valaki azt mondja, hogy nem a lelkemnek, hanem a testemnek van szüksége erre a folyamatos száguldozásra, faképnél hagyom. Engem a szellem nógatott, nem holmi prózai dolgok.

Most e helyett az ütődött, sznob kislány helyett is úszom.

De az értelmiségi elhivatottságon kívül talán más okai is voltak, hogy ötven év fölött fedeztem fel magamnak a mozgást. A Ratio Educationis vagy Werbőczy roppant szigorú Hármaskönyve csak a szabad költözést tiltja a parasztnak, nem az örömszerző testmozgást, a táncot, a sportot, a sétát. De csak a parasztnak fiatalabbjairól képzelhetjük, hogy örömeiben táncra perdült, vagy „vándorútra kelt”. Meglett embereknek a „futkározás” már nem illett. Igen, sokat hajladoztak a földeken. De telenként sem indultak sétálni a feleségükkel, és arról sem tudunk, hogy egy falusi cipész vagy boltos esténként kocogni járt volna. A lovaglás és a séta azokhoz illett, akiknek „nincs jobb dolguk”. Vagyonos parasztember, egy gazduram inkább a diófa alatt üldögél, és pipázik. Hisz nem a folyamatos lőtás-futás, hanem ez adja a „tekintélyt”.

Egyedül úszom, de közben gyakran másokkal, halottakkal vagyok. Míg kétrészes fürdőruhát magamra cibálok az uszoda öltözőjében, gyakran eszembe jutnak az ősanyáim, a Marikák és az Annuskák, akik a Duna mellett laktak, de soha nem tanultak meg úszni. Hogy tanulhattak volna meg? A folyóban csak a nincstelenek gyerekei lubickolhattak, akik ha vízbe fulladnak, a kutya sem ugat utánuk. „Rendes gyerek” vagy az iskolában tanul szorgalmasan, vagy segít az apjának a gazdaságban, tehát mindig szem előtt van. A lányokról már nem is beszélve. Az én ősanyáim gazdag paraszttasszonyok voltak, nem sokat hajladoztak a földeken, inkább sötét ruhában álmodoztak a karosszékükben, a konyhában egrecírozták a cselédlányt, vagy bánatosan számolgatták a befőttjeiket. Az anyai családban tartózkodó összes női felmenőm beteges búskomorságban szenvedett, és az öngyilkosság gondolatával küszködött. A „legszebb alkotás a séta”, mondotta volt bölcsen Weöres Sándor, ám az én női felmenőim mind rendes asszonyok voltak, nem lófráltak egyedül sehova. Nemhogy az utazás vagy a lovaglás, még egy kiadós séta a faluban is amolyan „bolondériának” számított.

A folyó meg csak öngyilkosságra való. Hiszen hova lenne az ember, ha a szégyenétől nem menekülhetne? De nemcsak az én rokonságom gondolta végső, halálos menedéknek vagy fenyegető veszélynek a vizet. A tengerparti városok lányai-fiai, sokszor még a halászok sem tanultak meg úszni.

Én most már dédanyáim helyett is láttam Velencét.

Hagyom, hogy a víz hűvössége magához öleljen. Úszással a futásnál is hamarabb el lehet jutni a vágyott önfeledtségbe, már az első hossz után úgy érzem, lassan megemelkedik a víz, és én, mint egy apró repülőgép, csendben felemelkedem. Engedelmeskedem a bennem lakó boldogságnak, amiről kamaszkoromban azt képzeltem, csak versekkel vagy szerelemmel csalogatható elő. Mindig menni kell, természetesen, valami cél felé. Még ma is a mozgás öncélúságával a legnehezebb megbarátkozom.

Miközben persze elégedettséggel tölt el, hogy az egyszerű, korábban soha fel nem fedezett dolgokban is mennyi boldogság rejtőzik. Mi mindent vesztegettem vagy hanyagoltam el a múltban? Ma már tudom, a lélegzés felfedezése lesz a következő dolog.

Hányszor vettem életemben levegőt? És hányszor vettem arról tudomást, hogy a tudóm megtelik étellel, hogy eláraszt a friss levegő, mint a biztosan érkező dagály a szomszédos tengeröblöt? És milyen érzés lesz majd utoljára levegőt vennem?

Mi mindnyájan erre az utolsó mozdulatra készülünk – anélkül hogy kiélveztük volna az összes azt megelőzőt.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

ÉRDEKTELEN RÉSZLETEK

Nosztalgia nélkül Ferdinandy Gyurkáról

Miután újra meg újra azonnal töröltem a sorokat, amiket leírtam, végül már jeleztem is, hogy kérem a felmentésemet, nem tudok eleget tenni a felkérésnek, egy hónapnyi szerencsétlenkedés után fogtam egy füzetet és egy ceruzát, és reggel kiültem a közeli kávézó teraszára. Nem dolgozom kávézóknak, nem tudom, miben reménykedtem, de tudtam, hogy másnap hajnalban elrepülök, tehát vagy most írok valamit, vagy nem írok a folyóirat emlékező számába. Amit el tudtam fogadni, egyre inkább el tudtam volna fogadni. Még azt a motoszkaló rossz érzést, hogy tartozol ennyivel neki, azt is el tudtam hallgattatni, nem tartozom!, ilyenféle adok-kapok nincs!, mi-csoda érzélgős hülyeség ez! – és mintha éppen ez, ez a „tartozás, nem tartozás” húzott volna bele (hogy nem tartozom, de éppen azért, mert nem tartozom, szabad vagyok, semmi kötelezettségem nincsen, éppen ez piszkált), hogy vajon tényleg nincs semmi vállalható mondanivalóm róla? Vállalható, vagyis olyan, ami igaz. Igaz annyira, hogy érdemes is leírnom, le is írható – és még nem írtam le.

Végül megmozdult valami, eltűnt a kávézó meg Buda, elutáltam az asztalomhoz kéredezkedő cserfes felszolgálólányt azzal, hogy dolgozom, pedig hát ez aztán nem munka, eltűnt a város, amiben élünk, helyette feltámadt az a másik, amelyikben még ő is élt, és írtam valamit, amit most közreadok. Írhatnám, hogy restelkedve adom közre, de nem írom, mert szépiténém a dolgot, semmit sem restellek, azt a legkevésbé, hogy ez az írás inkább szól rólam, mint arról, akire emlékezni kéne (ha elfogadnám, hogy kéne, hogy muszáj volna), és nem hogy nem szégyellem, de megkönnyebbültem, sőt talán boldog vagyok, hogy végül csak megtaláltam a módját, ahogy mégis írni tudok.

Ami benne a karibi, a dalok meg a tánc meg a nevetés meg a nők meg a rum, azt említeni sem akarom. De a kuplékat, a zsidó és nem zsidó Pest lokálzenéjét se húznám most elő – ő nem volt zsidó, de éppenséggel lehetett volna, és ezt kérje ki magának mindahány oldalon az összes fafejű –, és hagynám az ócska slágereket és a sanzonokat meg a katonadalokat és a malac nótákat is, meg a negyedosztályú meccseket, *Sürgözdí* Húsosok meg a *Sófalvi Textil SC*, meg a zongorákat, a behemót, vén, fekete zongorákat, ezeket talán mégis lehetne?, meg a cigányokat is lehetne, a muzsikusokat, akiknek éjfél után fülíg ért a szájuk, ha csak megpillantották, már messziről tudták, hogy az ő emberük, aki közelít a piros és kék neonfényben fürdő belvárosi járdán, és tudták, érezték, hogy most majd, most aztán, azt azonban nem tudták, hogy egy óra múlva már erővel adnák vissza, dugdosnák az inge zsebébe a bankókat, amiket kaptak tőle, és könyörögve kérik, zajosan rimázkodnak, hogy vegye vissza tőlük, mert testvértől ők soha, és nem lenne-e a születendő gyermekük keresztapja.

Erről talán lehetne, de aztán mégsem erre tovább, mert ez is olcsóvá lesz, mire leírom. Olcsóvá, színessé, különlegessé. Pedig nem ettől volt különleges. Hanem

mitől? Mi lehet a magyarázata, hogy olyasmiket is elfogadtam (mit elfogadtam?, szerettem!) benne, amiket másban utálok, az örök derűt, az állandó mosolygást, a kedvességet, amivel elhitette, hogy fontos vagy neki, hogy szeret és megbecsül, mi több: tisztel. Higgyék, hogy arcátlan vagyok, higgyék, hogy dicsekszem, azt mondta nekem, húsz éve nem olvastam olyan jó könyvet, mint ezek a te Lovaid, ez egy nagy könyv, büszke vagyok rá, hogy a barátomnak mondhatlak, így mondta, én meg most vállalom, hogy megvetően azt gondolják magukban, micsoda tolakodó, pofátlan alak, aki ezt a felületet is önnön magasztalására használja, de nem bánom, mert nekem a nagyvonalúságáról árulkodik, hiszen akkor még alig ismertük egymást, és persze lehet, hogy akarom újra hallani a hangján, és nem érdekel, hogy mit gondolnak.

Eszembe jutott, hogyne! Hogy talán ezért szerettem volna benne mindazt, amit amúgy utálok? Mert lekenyerezett? Engem, aki szabadnak gondolom magam? Függetlennek, megvásárolhatatlannak? Aki gyanakvó is vagyok? Nem vettem volna észre? Lehetetlen. Azért is az, mert már korábban elfogadtam – miért is ne mondjam úgy, ahogy van? –, már korábban megszerettem. Megszerettem, pedig akkor még nem tudtam, hogy nagy író. Felületes voltam, vagy talán igazabb úgy, hogy nem értettem valamit. Nem ismertem igazán, sem az embert, sem az író, és az embert hamarabb „fedeztem fel”. Lelkiismeretességéből, viszonzásul olvastam őt, és ez rossz „állapot”, nem egészséges „helyzet”, lehetetlen nézőpont. Nem vettem észre (ezt csak azóta gondolom, mióta meghalt), hogy tudta-látta ezt, és elnézte nekem. Megbocsátotta. Évekkel később, amikor már tudtam, hogy nagy író, és ő tudta, hogy tudom ezt, akkor sem tértünk vissza soha erre az egészszre, én pedig onnan tudtam, hogy tudja, mert megosztott velem olyasmit, amit különben nem lehet.

Eleinte idegenkedtem a kedvességétől, azt gondoltam, hogy mindenkit szeret, és mivel ez lehetetlen, ezért hamisságnak kell rejtőznie mögötte. Azt gondoltam, nem érzékeny, hanem érzelmes, azt gondoltam, talán azok közé tartozik, akik megkönnyeznek egy macskát, de csöndes, kitartó szeretetre, együttérzésre nem képesek. Nem róttam fel ezt (vagy mégis?, különben nem emlékeznek rá, erre a tévedésemre), de lehetséges, hogy felróttam, akkor viszont elnéztem neki.

Miért? Megint a miért. Miért nem írnám le szívesen, hogy, teszem azt, szerettem őt? Szégyenlős vagyok? Érzélgőségnek érezném? Senkire sem tartozik? Biztosan nem azért, merthogy ne volna igaz. Ne fesszegessük, nem kell mindent érteni. Aki egyetlen napon belül is nem mond tucatszor ellent önmagának, az csak nem veszi észre. Olykor egyszerű, nyílegyenes az út, máskor körülményes eljutni valahonnan valahová. A megismeréshez.

Eleinte zavart a sok ismétlés. Az írásaiban. Akkor azt mondtam magamban bosszúsan: sok az ismétlés. Jóval később meg elismerően: milyen könyörtelen, milyen erős és illúziótlan, ahogy nekifut újra meg újra meg újra... Ma már azt is látom, hogy újra meg újra meg újra, de nem ugyanannak, dehogy!, hiszen mindig minden megváltozik, minden, de minden, soha semmi sem ugyanaz, a levegő, a napsütés, a felhők futása sem. Az egész élet-

művet, az irodalmát úgy olvasom, mint egyetlen művet, egyetlen hatalmas, befejezetlen, mert befejezhetetlen regényt. Régen telitalálatnak gondoltam Dérczy Péter (értőn méltató) írásának címét – *A kis formák nagymestere* –, az is, noha ma már másképp gondolom. Vitathatatlanul Mester. De nem a kis formáké, hanem a nagy formáé. Minden íróra igaz, nem igaz, minden igazi íróra igaz, hogy egyetlen művet ír egész életében, de ha valakire igaz, Ferdinandy Gyurkára biztosan az. Bárhol csapom fel bármelyik könyvét, mindig ugyanabba az „anyagba” merülök alá, és az mindig egyformán káprázatos, mindegy, hogy az ötvenes évek kopott Ferencvárosában vagy a negyvenes évek szomorú budai tánciskoláiban vagy a karibi szigeten járunk, a pálmafák alatt.

Vitatkoztunk olykor, mert szerette azt gondolni, mondani magáról, hogy áldozat, elgázolta, legázolta, hányta-vetette a történelem, így lett belőle árva, magányos, hazátlan csavargó, aki kivert kutyaként kóborog a közönyös nagyvilágban. Ebben sok-sok igazság és sok-sok mellébeszélés van. Először is mindannyian a történelem áldozatai vagyunk. Aztán meg sok minden volt ő, csak árva meg magányos meg hazátlan nem. Tudom én, mire gondol, ismerem Cs. Szabó Lászlótól meg Határ Győzőtől meg Lénárd Sándortól meg Haklik Norberttől, csakhogy a „hazavesztés” érzéséhez még csak utazni sem kell, megtörténhet az velünk itthon is, és nem is csak egyféleképpen. De ebbe én most nem megyek mélyebbre, maradjunk a kivert kutyánál. Úgy érzem, hogy született csavargó volt, és ha nincs Rákosi meg a forradalom meg Kádár János pártfőtitkár elvtárs, akkor is ment volna, vitte, hajtotta volna a vére. (Különben aki háromszor elveszi feleségül ugyanazt a nőt, aki három házasságból szül neki három gyermeket, az kalandor és mély érzésű, de felületes ember.)

Most ébredek rá magam is, hogy ez milyen fontos. A felületesség. A felszínesség. Mert az volt. Kedélyesen, izgalmasan. Sok fantáziával. Nem is jó a szó. Mert nem sekélyességre gondolok, nem hanyagságra, hanem a gondtalanságra, az irigylésre méltó nemtörődömségre. Írásban, társalgásban is. Sokszor kaptam rajta, hogy mellébeszél. Nehéz, súlyos ügyekben. Trianon. Határon túli magyarság. Háborúk. Soa. História. Tudomány. Oktatás. Nagy lendülettel mondott néhány mondatot. Szinte dühödött indulattal. De az nem úgy volt – nem anyyi, nem ott és nem akkor. A lényeg mégis igaz volt. A fájdalmas és kétségbeejtő ostobaság, a felfoghatatlan igazságtalanság, az emészthetetlen embertelenség. A bűn.

A lényegét látta. Abban nem tévedett. Az érvek rendszere, a tények, a történelmi háttér apró részletei nem mindig voltak helyesek. Nem baj. Nem számít. Sosem ejtette ki a száján, hogy mindez nem érdekes. Nevetett. Önmagán, rajtam, rajtad, rajtunk. A következtetése pedig helytálló volt. Jó a jó. Gonosz a gonosz. Morgott Trianon miatt. Bosszankodott Dész Mihály vagy Kabdebó Tamás miatt. Zsörtölődött a Barcelona vagy a Fradi miatt. Szapult a gyarmatosítókat, és elsősorban az Amerikai Egyesült Államokra gondolt (aminek Puerto Ricó-iként polgára is volt), meg persze az angol világbirodalomra és a francia hódításokra is, és arra a fosztogatásra, amit a Habsburg Birodalom művelt évszázadokon át itt Európa közép-keletén. Nem vezett bele a részletekbe. Marx, Engels, Marcuse, Fidel Castro nem érdekelt. Számok, adatok, százalékok ritkán győznek meg. A számok az észhez, a logikához szólnak, de ő érzelemmel, szívvel élte a világot.

A részletek érdektelenek. Egy a fontos: az igazság. Énekeljünk! Adomázzunk! Meséljünk vicceket! Sírjunk és nevéssünk! Ünnepeljünk, és sajnáljuk magunkat!

Mondott avatag mondatokat arról, hogy miként romlik a nyelv, a haza, meg hogy kevés a gyerek, és hogy hogyan kéne a történelmet tanítani, mert a fiatalok már nem tudnak semmit. Kesergett, és megmondta, hogyan kéne jól magyarul élni. Ha ilyenkor arra céloztam,

hogy számos francia meg görög meg ki tudja miféle unokái közt olyan is akad, aki három nyelven beszél – miként ő maga is –, mégsem tudnak egymással szót váltani, vagy ha felhívtam rá a figyelmét, hogy még a négy gyereke közül is csak egy beszél valamelyest magyarul, miért gondolja, hogy éppen ő tudna jó demográfiai stratégiát vagy nemzeti tantervet produkálni a hazának – elnevette magát. A gőz leeresztett, az indulat elenyészett – nevetett, és délután fiatal kárpátaljai meg délvidéki meg erdélyi magyar költőket szavalt lelkesülten a folyóiratokból, amiket mindenünnen küldtek neki. „Milyen bátor ez a lány! Ismered? Ugye nem, hisz alig húszéves! Holnap írni fogok róla.” És írt. Róla meg a másíkról és a harmadíkról, tízről, húszról, éveken, évtizedeken át.

Mókás, nem? Hazafias nevelést várt volna el, és ordas, nem, inkább odvas vagy ósdi eszméket fújt dühödten, olyanokat, amíkról az *Extra Hungariam non est vita* jut eszünkbe, és amit különben maga is lenézett, mert amúgy íróként Kertésszel meg Esterházyval meg Tar Sándorral (igen-igen, vele is!) értett egyet, és egyszer Lemberg felé... Ez hosszú, ehhez új levegőt veszek.

Éppen tíz éve történt. Az oroszokkal bratyizó Janukovicsot már lapátra tették az ukránok, cserébe a medve rátette mancsát a Krírmre, aztán megalakult a Donyecki Népköztársaság, de azért Nyugat-Ukrajnában még béke volt, és Beregszászon, Munkácson, Ungváron át borzalmas és végtelen utakon Lemberg felé zötykölődtünk (miért is ne mondhatnám ukránul Lvivnek, az 1600-as években magyarul még Ilyvónak mondtuk), íródelegációként utaztunk a hajdani Osztrák–Magyar Monarchia legkeletibb, hajdanán leginkább lengyelnek és zsidónak mondható, soknemzetiségű városába. Lassan telt az idő a kisbuszban, és Bolyai Jánosról beszélgettünk, aki a galíciai Habsburg főfőkatonaiakármihivatalnak volt a mérnöke és az egyetem matematikaprofesszora, meg Martin Bubernél, akiről semmit nem tudtunk, csak azt, hogy zsidó, a haszidizmus prófétája, mégis inkább filozófus, aki még időben alijázott. (A mazohizmus „atyja”, Leopold Ritter von Sacher-Masoch már saját felfedezésünk volt, véletlenül akadtunk rá az emléktáblájára.) És hazafelé a kisbuszban azzal csaptuk el az időt, hogy létezik-e olyan magyar prózaíró, mert költő több is van, az nem kérdés, de létezik-e magyar Cervantes, vagy Céline-hez, Dosztojevszkijhez, Gogolhoz hasonló regényíró. Nem rabolom az időt, hogy ki mindenki neve merült fel és hullott alá, csak a végeredményt áru-lom el: Krúdy. Abban egyeztünk meg, hogy a valaha volt – és általunk ismert – magyar próza legkiemelkedőbb csúcsa Krúdy Gyula. Nem biztos, hogy bármi értelme van az ilyen méricskélésnek, de az idő remekül múlt. Annak a felismerése pedig nagy öröömre szolgált, hogy érvelésében, indoklásában nyoma sem volt a nosztalgiának. Ha Krúdy nosztalgikus, akkor Proust meg James Joyce meg Dante és Cervantes is az. Vágy a mindenre emlékezésre. Krúdy is a mindenséget... Nem tudom, akarta-e, de azt hiszem, igen. A mindenséget akarta. Virginia Woolf 1922-ben, amikor az *Ulysses* megjelent (Proust pedig megtalálta az eltűnt időt, és végre meghalhatott), azt fejtegeti egy esszéjében, hogy a kisember élete is olyan gazdag benyomásokban, hogy annak a szüntelen áradásnak, záporozásnak csak elenyésző töredéke ragadható meg. Krúdy pedig *A vörös postakocsi* bevezetőjében már 1913-ban megfogalmazza ugyanezt. Nem említi csattanót, jellemábrázolást, fejlődést, nem beszél meglepő befejezésről. Mindent meg szeretne írni. Minden apróságot, szenvedéseket, amelyeken ma már mosolygunk; a valóra vált álmok értéktelenségét; az éjszakai magány gondolatait; látomásokat, amelyek az utcán esnek meg, alakokat és hangokat, amelyeket igazából alig érzékelünk, csak elsuhannak mellettünk, és benyomásokat hagynak bennünk. Meg szeretné írni a terézvárosi búcsút egy ablakból nézve. Elfojtott szívfájdalmakról akar

mesélni. Halkan elsutogott szavakat felidézni, olyanokat, amiket senki sem hallott. Egy lelki beteg képzelgéseit. Rémuült fölriadásokat az ágyban. Játszi öngyilkossági terveket. És neki, Krúdnyak, egyeztünk meg abban az ukrán utakon zötyögő autóban, neki sikerül is mindez. Mindent lát, tud, érez. Olyan magasról néz le ránk. Belelát a leveses tálba, a királyné konyhájába, a nyírségi udvarházak éjszakai szobáiba, a nők lelkébe, a tabáni kocsmák mélyére...

Ezt itt most abbahagyom, mert éppen a nosztalgizást próbáltam volna elkerülni. De hát végül is mi az irodalom? Emlékezés. Színtiszta nosztalgia. Akkor hát ellentmondásba keveredek? Nem baj, ezek az ellentmondások tesznek minket emberré. Ezek is. Magyar író akart lenni, az is volt, aki árgus szemmel figyeli a hazai és határon túli irodalmakat, dühösen előírná, hogy hogyan nem szabad és miként kell magyarul írni, de amikor ír, akkor azon nyomban elszakad ettől az ócska, penészes elvárástól, ettől az élettelen valamitől, szabályrendszer-től, és máris érvényes és élő lesz. Őszinte. Egyszerű. Eszköztelen. Örülök, hogy sokszor megmondtam neki: csodálom és irigylem érte. Szeretném eltanulni tőle. Bízom benne, hogy egyszer nekem is ilyen könnyen megy majd. Nevetett.

KUKORELLY ENDRE

CSAK EMLÉKEZET. FERDINANDY GYÖRGYRŐL

Ferdinandyt a *Mozgó Világ* szerkesztőségében láttam először, nyolcvankettő kora őszén. *Mozgó Világ*ot 1976-ban láttam először, a Duna mozival majdnem szemben lévő, folyóiratokat árusító boltban. Azt hiszem, Fürst Sándor utca. Mintha úgy tudtam volna, hogy csak ott lehet kapni. Vagy ott biztosan lehet kapni. Erős, izgatót emlékezet. A *Mozgó Világ* olyan volt, amilyennek reméltem, szép színes, elég kemény fődél, zavarba ejtő fiatal írók. Akik beláttatták velem, hogy nem leszek író. Nem lehetett remélni semmit. Nem is reméltem.

A londoni Szláv Intézet könyvtárában láttam először nyugati magyar irodalmat, 1974 nyarán. Érdekes volt. Mindent érdekesnek találtam, akkor úgy éreztem, hogy csakis nyugaton lehetséges rendes magyar irodalom, akármit is jelentsen az, hogy *rendes* és *nyugat*. És magyar. És irodalom. Addig nem olvastam tisztességes, egyenes mondatokat a *rendszer*ről. *Rendszerben* éltem, ami belátóvá teszi az embert. Szláv Intézet. Amerika, London, Párizs. Miért nem maradtam ott? Ugye maga nem normális.

Ferdinandy novellái érzelmesek, szűkszavúak, resignáltak. Komoly, nem komor. Érzelg és ironizál, ha érzelgősnek mondod, bepipul. De nagyon udvariasan. Abbahagyja, nevet, igazi érzelgős. Meghatottság, történet, cselekmény, rövid, könnyű, a nem szükségeset kihúzza. Úgy döntött, novellákat fog mesélni. „A hölgyek és ifjak egy értelemmel úgy határoztak, hogy novellákat fognak mesélni” (Boccaccio: *Dekameron*, Révay József fordítása). A *Mozgó Világ*ban találkoztunk, semmit nem

olvastam tőle addig. Kedd délutánonként kaszinóztunk a szerkesztőségben. A Szabadság-hegyen folytattuk, ittunk *Cuba libré*t. Barátságos volt, nyílt és kíváncsi. Szép ember, anyukámnak tetszik. Magyarországon élek. Ny.-i magy. szerzőket itthon nem közöltek.

Nyugati magyar irodalom nincs. Van ny.-i magy. prózaírók antológiája, szerk. Ferdinandy. Van nyugati magyar próza? Még a legszorosabban vett politikai szempontból nézve sincs. Magyar írók, politikai vagy ízlésbeli okokból nem Magyarországon élnek. Puerto Ricóban sem annyira jó. Jó, de nem annyira. Hazajönni a Szabadság-hegyre.

Puerto Ricóban jó. Éghajlat meleg, a nyár túlzás, a csokoládé minden árnyalatában virító nők, Amerika, tudnak angolul. Lesétálsz a tengerhez, tetszőleges irányban, nem tudsz nem oda jutni. Nincs a házakon ablak. Van ablak, de nincs üveg, éjszaka közelről ragyog az égbolt, egy koki nevű békafajta dalol a ventilátormormogásban. A ventilátor rád fújja a levegőt, lefújja a szúnyogokat. Ananász, kókusz, rum, jégkocka, ilyesmikből áll, meg ennél rosszabb dolgokból.

A jól-kinézet valamiképp visszaíródik a szövegbe. Egy író nézzen ki jól, ez egy javaslat a Szépirok Társasága 1180 napon át gyakorló elnökétől. Van benne valamiféle alapvetően sértődöttségmentes, a fájdalmat, csalódottságot, bánatot, balszerencsét, nyomorúságot felülíró kedély, ami, hogy pszichologizáljak, azon *alapul*, hogy ő úgy fest, ahogy. Simán belenézhet a tükörbe, és utána már akár egyszer sem. Talán nem is tudja, de akkor ez még erősebb szabály. Ha tudja, és a tudattalanjába tolja, akkor a legerősebb. 1986-ban Kisorsziba költöztem, Mészöly Miklós mellé, mondhatni, véletlenül. Nem mindegy és nem véletlen, hogy tizenöt éven keresztül kit nézel naponta, még mikor nem látod is. Jó volt nézni Mészölyt, és jó volt nézni, hogy mit kezd magával és másokkal, akit jó nézni. Ferdinandy Gyurkát is jó volt nézni.

CSENDER LEVENTE

EMLÉKEZÉS AZ ÚTPADKÁRA SZORULT ÉLETEK KRÓNIKÁSÁRA *Ferdinandy György (1935-2024)*

Nem tudnék még egy olyan íróat említeni, akinek az írásait éppúgy szerettem, mint az íróat magát. Ferdinandy Györgynél az élet és az irodalom ugyanaz volt. Végig az életét írta, de mindig talált új részeket, új nézőpontokat, amiket még nem mesélt el, vagy nem úgy mesélt el. Tette mindezt mély humánummal és nagy szeretettel. Hihetetlenül izgalmas élete volt, olyan, amiről lehetett egy életen át érdekfeszítően sztorizni.

Óbudán voltunk 2005 táján az ünnepi könyvhét fiókrendezvényén, *Az év novellái* válogatáskötetet mutattuk be. Közös kiadónk, a Magyar Napló keresett egy fiatal és egy régebb óta fiatal íróat erre az alkalomra, akik az antológiát bemutatják. A közönség soraiban kevesen voltak azon a délutáni órán. Elöttem egy magas, ősz író olvasott fel, utána jöttem én. A felolvasás végeztével lelkesen jött oda hozzám, hogy ő ezt a verset lefordítja spanyolra. Mondtam, hogy ez nem vers, ez novella, bár egy mondat volt, és elég lírai, de azért ragaszkodtam a műfajhoz. Műanyag pohárból némi bort fogyasztottunk, s közben kiderítettük egymásról, hogy ki kicsoda. Nem sértődött meg, hogy egy nagy íróról semmit nem tudok, ellenben érdekelte, hogy én ki vagyok, ami azért volt feltűnő, mert a magyar írók zöme, mire eléri azt a kort, amiben ő akkor volt – úgy hetven lehetett –, már megkeseredik, megsértődik, tüskéket növeszt, s nemhogy a fiatal írók nem érdeklík, de még a saját kortársait is utálja. Ferdinandy nyitottan fordult a fiatalok felé később is, s ez messze kiemelte őt az íróársai közül. Amikor megismertem az írásait, erre a nyitott érdeklődésre azt a magyarázatot találtam, hogy ja, hát igen, mert ő nem itt élt. Ő kibekelt a külföldön a kommunizmust, a nagy csalódások, kiábrándulások korszakait, amikben a magyar írók zöme felőrldött, megharagudott a másokra, szekértáborokba rendeződött. Persze, megvoltak neki is a kalandjai, csak valahogy egészen máshol és máshogy, mint a kis hazánkban maradottaknak. Innen nézve Ferdinandy 1956 után világcsavargó, egy globetrotter lett, így élte az életét Strasbourgbán, Dijonban, Puerto Ricóban és végül Miamiában. Ő is, mint annyian, akik kivándoroltak, elmenekültek hazájukból a történelem viharai elől, szeretett volna találni egy helyet a világban, ahol otthon lehet. Aki próbált idegenben megállni, gyökeret eresztetni, aki váltott már hazát, tudja, hogy ez nem is olyan egyszerű. Itt volt a mi közös metszetünk. Én Erdélyből települtem át Magyarországra, ő meg Európából Amerikába, de az otthonalanság érzése ugyanaz volt. Ugyanarról írtunk mindketten, csak más volt a lépték. Amikor megkérdezték tőle, hogy hol a hazája, azt mondta, hogy ott, ahol hagynak dolgozni. Azt vallotta, hogy neki három hazája van: egy, amit itt hagyott 1956-ban, egy, ami benne élt, és egy, amit talált, amikor harminc év után visszatért.

Az Óbudán tett ígéretét nem felejtette el. Lefordította azt a „verset”, és nemcsak azt, hanem még vagy tíz másik novellát, és néhány évvel később (2013-ban) meg is jelent egy kötetnyi Miamiában – akkor már ott élt – az Editorial Silueta kubai kiadó-

nál, ki is hívtak, nagy könyvbemutatót tartottak a Gallimard Galériában. Ott volt nagyon sok kubai, közép- és dél-amerikai emigráns író, költő, és nagyon meg is lepett, hogy a kubaiak pontosan értették azokat a novelláimat, amiket a 80-as évek Romániájáról írtam, mert az a világ nagyon hasonlított Fidel Castro Kubájához. Ferdinandy pontosan tudta, hogy ki lehet a novelláimnak a közönsége, és úgy terelgette az írásokat, kiadót, közönséget, hogy tízezer kilométerrel arrébb is megtalálják egymást. Nemcsak engem fordított, hanem sok fiatal költőt, író, antológiát állított össze spanyolul, ezek is megjelentek *tendré un helicóptero* címmel az Isla Negra Puerto Ricó-i kiadónál. Szubjektív válogatás volt ez, de neki fontos volt, hogy nyitogassa az ajtókat, s a legjobb tudása szerint hírt adjon azokról más nyelveken is, akiket ő arra érdemesnek gondolt.

Egyszer Debrecenbe mentünk felolvasni. Űlt a kis Peugeot 206-osom anyósülésén, láttam, hogy fáradt. Hátradöntöttem az ülést, elbóbiskolt, aztán egyszer felsóhajtott félálomban: „az a drága jó rum, amit délutánoként az óceánparton ittunk”. Amikor felébredt, megkérdeztem, hogy is volt azzal a drága jó rummal. Akkor mesélte el, hogy ő Puerto Ricóban soha nem vállalt délelőtti tanítást. Délelőtt mindig írt, a délutáni és az esti órái közt (az estire felnőttek jártak, a rabszolgák unokái) kiültek a kollégákkal az Atlanti-óceán partjára, és békében, nyugalomban elfogyasztottak egy üveg rumot, aztán kezdődhetek az esti órák. Gyurka nyugati civilizációt tanított. Nem volt nehéz dolga, mert onnan majdnem minden nyugatra van. Elmondta, hogy amit Magyarországon portorikói rumnak árulnak, az nem az. Majd ha kimegyek hozzájuk, akkor megmutatja nekem, hogy milyen az igazi portorikói rum.

Sokáig vártam erre a pillanatra. Amikor aztán 2013-ban megérkeztem miami otthonukba, és megölegettük egymást, az első utunk Marival, a feleségével egy italkereskedésbe vezetett, ahol két 1,5 literes Don Q rumot vettünk.

– Gyere, fiú, így! – mondta nevetve Gyurka, ahogy keverte a Cuba libre koktélt az igazi portorikói rumból.

– Cuba non libre! – tiltakoztak a kubai kiadó munkatársai, akik jöttek kisfilmet készíteni a könyvbemutató előestéjén.

Szerettem Gyurkának ezt a lazaságát, derűjét, életigenlését. Akkoriban Hemingway-rájongó voltam, s ha már ott voltam Miami-ban, szerettem volna elmenni Key Westbe, az író házába. Épp hurrikánszezon volt, az emberek beszegezték az ablakaikat, pakoltak be az autóikba, és jöttek szembe, hagyták el az otthonukat, mi meg mentünk befelé, egészen a félsziget végéig. Mellettünk, az úttal párhuzamosan az óceánban futott a régi vasút. Gyurkát nem különösebben érdekelte sem a vasút, sem Hemingway, bár Marinak a nagyapja horgászott vele, be se jött a Nobel-díjas író házába. Amíg mi Marival bent voltunk, ő addig kint sétálgatott, de a kedvemért megtette a hétórás utat. Volt egy pont Key West végében, ahonnan látni lehetett Kuba fényeit. A menekültek ott nosztalgiáztak, néztek hazafelé. Ott találtuk Gyurkát is, nézett Kuba felé vagy csak a messzeségbe, ki tudja azt ma már. Elvittek

az Evergladesbe is, a floridai ősmocsárba, a mikozuki indiánokhoz. Gyurka az ősmocsárba menekült indiánok közt is otthonosan mozgott mint fehér törzsfőnök. Messziről üdvözölték az ősz hajú magyar író, mielőtt elvittek motorcsónakkal a végtelen mocsár mélyére, megmutatni a falujukat. A csónakos srácnak még a nagyapját is ismerte a fehér törzsfőnök. Néztük az aligátorokat, mosómedvéket, óriáskígyókat a csónakokból, miközben száguldoztunk az ősmocsár titokzatos vízi útjain.

Amikor Ferdinandy nyugdíjba ment a Puerto Ricó-i Állami Egyetemről, kétlaki életet kezdett élni – Marinak ez jóval később sikerült, lévén huszonöt évvel fiatalabb. Gyurka hazajött április táján a fecskékkel, aztán ősszel elment, szintén a fecskékkel. Voltak fix pontok az itteni életében, mint például az ünnepi könyvhét megnyitója vagy a Tokaji Írótábor. Meglátogattott, amikor a fiam született, ott volt a lányom keresztelőjén, nagy kalapjában és hosszú lódenkabátjában várt minket a Ferenciek terén, a templom előtt. Örömi otthonunkba is eljöttek Marival. Akit megszeretett, azzal törődött is. Igazi úriember volt. Lassan kihalnak a magyar irodalomból ezek az úriemberek. Meg lehetett tanulni tőle a munkafegyelmet. Reggel korán kelt. Öt órától délig írt mindennap. Ez már a trópuson is így volt, ezért nem is vállalt az egyetemen délelőtti órákat, mert akkor dolgozott, s ezt megtartotta, míg bírta magát. Aztán postára ment, irodalmi estekre járt, vagy vendégeket fogadott. Szerette a nagy társaságot. Azt is, ha otthont adhatott az összejöveteleknek. Megfordult nála Konrád György, Esterházy Péter, Keresztury Tibor, Zalán Tibor, Kántor Péter is. Nála találkoztam utoljára Kántor Péterrel, dedikáltam is neki egy novelláskötetet. Nemrég írt egy ismerősöm, hogy rendelt egy antikvár példányt egyik novelláskötetemből, amit már nem lehet kapni, de dedikálva van. Küldött egy fotót róla, hát épp a Kántornak dedikált példány volt az, amit Ferdinandynál dedikáltam neki.

Igazi nagy mesélő volt Ferdinandy, a kispróza nagymestere, ahogy írták róla. Az útpadkára szorult életek krónikása. Ez lett ő. Egy idő után igyekezett emléket állítani a számára fontos embereknek. Az 1956-os menekülteknek, az apjának, akit a nyilasok a Hűség Házában nyomorékká vertek, az anyjának, aki orvos szeretett volna lenni, de végül buszkalauz lett. Marinak, Chicának, házmestereknek, Amerikából hazamenekülteknek. Eljátszott a gondolattal, hogy mi lett volna, ha 1956-ban itt marad. A kispróza ment jól neki, amit egy szuszra meg tudott írni. A nagyregény így elmaradt. Sok kis szilánkból, novellából áll az életműve, dalok, slágerek, sorok. Szerette a zenét, sok régi slágert tudott, amik átszövik az írásait.

Annak ellenére szerette az embereket, hogy nem bánt vele olyan nagyon jól az élet, de mégis volt valami végtelen életöröm, életkedv és életszeretet, ami sugárzott belőle. Tudott haragudni, káromkodni is rendesen, de a következő pillanatban már rendbe is szedte magát. Mintha mindenhol ragadt volna rá valami világcsavargásai során. A franciáktól az elegancia – mindig adott a ruházatára, külsejére, és mesterien tudott bókolni a nőknek –, a spanyoloktól a temperamentum. Meg lehetett neki bocsátani a zsörtölődéseit is.

Belakta a Kárpát-medencét, minden országgrészhez köze volt. Egyszerre működött benne a jelen és a múlt, különböző kultúrák találkozása, ahogy ő írta: „Megszoktam, hogy egyszerre látok mindent. A jelent és a múltat. Egymásra tolódnak a képek.”

Sokszor tért vissza írásaiban a gyerekkorba a „mammerekhez” (Notre Dame Női Kanonok-és Tanítórend), a piaristákhoz, akik eltanácsolták a gimnáziumból, az ELTE-re, ahová száрма-

zása miatt sokadszorra vették fel magyar–francia szakra, s ahol Füst Milán és Gyergyai Albert óráira járhatott, a házuk garázsába, ahol Mekivel, a kecskével laktak, miután az ávósok elfoglalták a házukat. A Kossuth tér, a Hamzsabégi úti buszgarázs, ahol buszkalauzként felvette és letette a szolgálatot, ahová az anyja üzent, hogy ne menjen haza, mert már keresték, és Bozsóka elvtárs a buszgarázsból, aki mondta neki, hogy menjen Nyugatra. Ösztöndíjat kapott Strasbourgban, hogy végezze el a francia szakot, jöjjön vissza Magyarországra, és terjessze a francia kultúrát. Remenyik Zsigmondból doktorált, akkumulátorgyárban dolgozott, volt könyvügynök, közben elkezdett írni, elmondása szerint az 1956-os forradalom humoráról. A tekintélyes *Le Monde* hetilap tárcaírója lett. Hogy miért volt humoros ez a tragikus kimenetelű forradalom? Például amikor híre ment Bécsben, hogy a svédek befogadnak kétszáz tébécést, a magyarok rögtön elkezdtek árulni a követség mellett a tébécés köpetet. Vagy amikor buszkalauz-egyenruhában ment Füst Milán órájára, és a tanár úr kijelentette, hogy addig nem kezdi el az órát, amíg egyenruhások vannak a teremben. Akkor ő fölállt, és mindenki előtt elmondta, hogy ő csak egy egyszerű buszkalauz, és munkából jött az egyetemre.

Állítólag Charles de Gaulle francia elnökben is csörgedezett a vére. A tábournoknak ugyanaz a ritka vércsoportja volt, mint Ferdinandyknak. Szóltak Gyurkának a strasbourgi időszak alatt, hogy kéne adjon a véréből. Akkor még nem tudta, kinek kell, aztán egyszer hívták, a tábournok megveregette a vállát, és megköszönte a vérét.

1958-ban arra gondolt, hogy hazatér, de reggel a kávéházban felemelte a *Le Monde* legfrissebb számát, aminek a címlapján Nagy Imre kivégzéséről adtak hírt, s ez a hazatérés reményét több évtizedre szétoszlatta. Megjelent az első kötete, a *Sziget a víz alatt* franciául. Del Duca-, később Saint-Exupéry-díjat kapott, aztán mielőtt ünnepelt francia íróvá avatták volna az *étrangert*, távozott a napsütötte délre. Talált az egyetemen egy spanyol nyelvű hirdetést, levette, kiment a közeli kocsmába, és egy részeg spanyol, Ramón lefordította neki, hogy a Puerto Ricó-i Állami Egyetemre európai tanerőt keresnek. Ez eldöntötte a sorsát harminchét évre. Hájójegyet vett – az akkor még – francia feleségének és a három gyermekének, és egyetemi tanár lett a trópuson, egészen nyugdíjazásáig. A francia feleség nem bírta a trópusot, úgyhogy ő a gyerekekkel visszatért Franciaországba. Azt is nevetve mesélte mindig, hogy háromszor nősült, háromszor vette el ugyanazt a nőt feleségül. A francia asszony intézte a válást, ő pedig a házasságot. Aztán minden nősülés után született egy gyerekük.

Puerto Ricóban ismerte meg a kubai származású Maria Teresa Reyest, későbbi feleségét, aki belőle doktorált. A rabszolgák unokáit tanította nyugati civilizációra Puerto Rico szigetén. Amerikai állampolgár lett, de soha nem lett amerikai. Ott is a bevándorlókról, az ellentmondásokról írt, és sokkal jobban tudott azonosulni a sziget szegényeivel, a dél-amerikai bevándorlókkal, mint a világhódító, demokráciacsináló nagy Amerikával. Kezdetben nem beszélt spanyolul. Az előadásait megírta, felolvasta, de a diákok kérdésére nem tudott válaszolni. Megkérte őket, hogy írják le egy papírra, otthon lefordította, és írásban megválaszolta. Így kezdődött az ő spanyol nyelvű karrierje.

A magyar nyelv megtartása nem volt kérdés számára. Mindig magyar író maradt. A karibi szigetvilágban viszonylag kevés magyar élt akkoriban. Puerto Ricóban összesen öt, de azok se beszéltek egymással. Nemcsak megtartotta az anyanyelvét, de igyekezett fejleszteni is. A libatömréről, nyúltenyésztésről rendelt könyveket Magyarországról, hogy fejlessze szó-

kincsét. Később a Szabad Európa Rádió munkatársa lett. Oda írta könyvkritikáit az itthonról eljuttatott kortárs magyar irodalomról. Így aztán naprakész volt a hazai irodalomból is.

Amikor hazajött 1988-ban, és harminc év késéssel megjelent az első magyar nyelvű kötete Magyarországon *Szerencsénységem története* címmel a Magvető Kiadó gondozásában (Bodor Ádám szerkesztésében), nagy sor kígyózott az Andrassy úton az Írók Boltja előtt. Ő volt az első hazatérő fecske. Nevetve mesélte el, hogy a kritikus félreolvasta a címet, és a *Szerencsétlenségem történetéről* született az első írás a könyvről.

Ahogy teltek az évek, repedezni kezdett az általa egységesnek gondolt magyar irodalom, egyre több csoport, egyre több szekértábor lett, akik lőtték egymást, mint San Gimignano fellegváraiból a derék taljánok, és Gyurka ezt nem értette, nem tudta elfogadni, hogy miért várják el tőle, hogy pozicionálja magát – ahogy Kántor Péter mondta egy Ferdinandynál tartott baráti összejövetelen. Harminc évet várt arra, hogy Magyarországra jöhessen, hogy hazajöjjön, itt meg ez az elvárás, hogy az ország egyik felét szeresse, a másikat meg ne. Nem tudta elfogadni az ország, a magyar irodalom szétszakíttóságát, a szekértáborosdit. A rendszerváltás előtt még megfértek a sashegyi otthonában azok az írók, költők is, akik később egymáshoz se szóltak, pedig Budán, a Vas Gereben utcában mindenki számára nyitva volt az ajtaja. Sajt, bor, olívbogyó, sós mogyoró mindig volt az asztalon, s Mari gyakran örvendeztette meg a vendégeket valami kubai finomsággal.

Amikor nyolcvanéves lett, köszöntöttük az Írószövetségben, szerettem volna elhívni zongorázni Sós Tibi. Egy novellájában olvastam, hogy az ötvenes években a Darlingban játszott a Sós–Fehér-duó. Egyszer mentünk a belvárosban, beléptünk a Spinoza Házba, ott zongorázott éppen Sós Tibi a Sós–Fehér-duóból. Nem hittem el. Valaki az ötvenes évekből a kétezertizes években még játszik? Pedig ő volt, Sós Tibi. Leülni nem tudtunk, mert tömve volt az étterem, de találkozhattam egy percre egy másik legendával, magával a történelemmel. Ez a két alak megölelte egymást. El is vállalta, hogy zongorázik Ferdinandy születésnapján, csak aztán baleset érte az otthonában, és nem tudott eljönni. Ilyen kicsin múlt.

Voltunk egy közös erdélyi turnén, aminek a Visszidensek címet adtuk. Azért a visszidensek, mert amikor a bolgár filharmonikusokkal hazaszökött elbúcsúzni a lebéult apjától, és elkapták, akkor a rendőrpárancsnok elvtárs kiállította a többiek elé, és azt mondta, hogy jól nézzék meg, mert ez nem disszidens, hanem egy visszidens. Azzal beültették a rendőrautóba, és kivitték a reptérre. Bejártuk Kolozsvárt, Sepsiszentgyörgyöt, Székelyudvarhelyt, Csíkszeredát együtt, közös fellépéseink voltak, rendhagyó irodalomórákat tartottunk közösen, nagyon jó társaság volt mindig. Szerettem, ahogy mesél. Az erdélyi úton mesélte, hogy a nagyapja orvos volt, neki meg kisgyerekként volt valami a tüdejével, és egy nyáron elvitte magával a nagypapa fel az erdélyi hegyekbe, Radnaborberekre. Amikor a környéken híre ment, hogy megérkezett az orvos, lejöttek a környező hegyekből a románok, hosszú sorok kígyóztak az ajtója előtt, és puliszkával fizettek. Rengeteg puliszkát ettem, mondta nevetve. A kolozsvári Bulgakovban tartott estre eljött Szilágyi István is. Nehéz vörösborokat ittunk. Egy asztalnál a legnagyobbakkal.

A latinos temperamentumú Mari nagy szeretettel vette körül az utolsó években is, de azért szerettek évdni, és tudtak is. Egyszer mondta Mari Gyurkának, hogy most már hagyj abba az írást, mert egyre több hülyeséget írsz. Gyurka nevetett, és nem hagyta abba. Amíg bírta, minden reggel nekivágott a nagy fehér papírnak. Kézzel írt, nem bajlódott az

informatikai nyűgségekkel, de még az írógéppel sem. Talán tőle kaptam az utolsó kézzel írt levelet is. Azt mondta, hogy *amíg dolgozom, addig a kezemben tartom a sorsomat*.

Egy Spanish speaking American citizen (spanyol ajkú amerikai állampolgár) lett belőle. Amikor megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét (2011-ben), felhívták, hogy Washingtonban szeretnék azt neki átadni. Mondta, hogy hát ő itthon van, látja a Sas-hegyről a Parlamentet. Nem, nem, majd Washingtonban a nagykövetségen, hiszen ő amerikai állampolgár. A Kossuth-díj kivételével minden jelentős díjat megkapott. A Covid idején Floridában rekedtek, 2019-ben járt utoljára Magyarországon. A kisebbik fia volt mellette, a kis Gyurka, aki nagyon szépen megtanult magyarul, a többi gyereke szétszóródott a nagyvilágban. És persze Mari. 2022-ben volt egy nagy családi összejövetel náluk, Miami-ban, a lánya Dubajból, az egyik fia Puerto Ricóból, a másik Baltimore-ból érkezett. Talán érezte Gyurka, hogy már nincs olyan messze az a vég, jó lenne még egyszer megölelni a nagyvilágban szétszóródott gyermekeit, unokáit. Milyen jól tette. 2023-ban kicsit megcsúsztam, és október helyett december végén tudtam felhívni a vén tengeri medvét. A kórházi ágyon feküdt. Mondtam neki, hogy írtam róla a decemberi Helikonba. Bólintott. Öllelek, Leventém, öllelek, ezek voltak az utolsó szavai felém. Néhány hét múlva jött a szomorú hír.

Újra összejön a nagy család, de valaki nagyon fog hiányozni a társaságból, és ez a hiány már örökre így marad. Az a mondata jut sokadszorra eszembe, amit egy indiánnovella hőse mondott – a *Volver* című írásában –, hogy amióta elmentem, minden lépésem hazafelé vezet. Ő is hazatalált Budára. Nem sodorják tovább a történelem viharai. Az utolsó levél, amit kézzel írt nekem, arról szólt, hogy szeretne hazajönni, és segítsen neki találni egy ügyes erdélyi gondozónőt. Erre a Covid miatt már nem került sor. Meghatóan búcsúzott Michel fia tőle a temetésen: Megtanítottál sírni, megtanítottál nevetni, szóval minden fontosat az életről.

Ha 1956-ról drámát írnék, biztosan ő lenne a főhős. Az ő élete tette nekem személyessé a forradalmat. Szomjas Györggyel közös filmet terveztek, de már az sem fog elkészülni. Az Európa Kiadó belekezdett Ferdinandy életműkiadásába. Jönnek sorban a kötetek, de ahogy a szerzőjük mondta, megkésett kanonizáció nem létezik. Jó lenne egy rövidprózai díjat alapítani, hogy a neve még sokáig fennmaradjon.

RAB LÁSZLÓ

FERDINANDY ÉLETEI

„Lámpa nélkül pedáloztunk keresztül az erdőn. Az utca végében le volt eresztve a sorompó. Tavaly óta sok minden megváltozott. Nem tudom, meddig bámészkodtam így ott a grádicson. A villanyvonat fűtyült, lehúztam a szutykos ablakot. Szótlanul bandukoltunk végig az Üllői úton.”

Ezt imádtam Ferdinandy Györgyben. Egyben irigyeltem is a pofonegyszerű, kristálytisza mondatait. Semmi kurfli, semmi cikcakk. Ha kell, döngenek a novellaszerű történetekben a szavak, ha kell, fényesen cincognak. Elkönyvelték novellistának, ami

nem egészen pontos, mert a történetei a regény szabályai szerint kanyarognak. Mégsem akart írni nagyregényt. Jobban bízott a mesében, a laza haladásban, a homályba vesző végtelenségben, a kristálytisza szerkezetekben.

Meg a latinos fordulatokban. A keze nyomát viselik a magyarul már nem beszélő és nem író Barsy Kálmán elképesztő történetei az *Apám arcvonásaiban*, amelyet ő ültetett át spanyolból magyarra. A legjobb, leglatinósabb novellafüzér, amely nyelvünkön megjelent, vékonyka kis füzet. A távolba tűnő óhazáról szól, a kopott monarchiás gesztusainkról, amelyek Buenos Airesben már mit sem számítanak. Barsyval együtt tanítottak a Puerto Ricó-i Egyetemen, onnan datálódik a barátság. Miként sokan mások, ő is felbukkant aztán a sas-hegyi házban Budán, Gyurka nyári – vagy olykor téli – szállásán, a szülői házban. 1986-ban kezdte a hazajárást, miután nyugdíjba vonult. Akkor már Miami-ban élt a kubai feleségével, egészségügyi megfontolásokból települtek át az angoltanár Marival. Egy kellemes lakópark szívébe költöztek egy tó partjára. Idilli környezet, nem is nevezném amerikaiinak.

Angolul nem tanult meg, még arra sem vette a fáradságot, hogy pár szót elvakkantson a hivatalokban vagy a vizsgálatokon. Fiatal korában franciás volt, aztán közel négy évtized következett a szomorú trópusokon a spanyollal; ennyi bőven elég is volt neki, nem volt szüksége egy újabb nyelvre a boldoguláshoz. Ami, mondjuk, okozott fura helyzeteket, mert például a Görögországban született, Dániában élő unokájával – aki nem beszélt franciául vagy spanyolul – csak úgy tudott beszélgetni, hogy Mari tolmácsolt nekik. Voltaképp döbbenetes, hogy az anyanyelve mennyire ép maradt. Valószínűleg az írás miatt alakult így. Meg a mesélés miatt. Voltam vele néhány író-olvasó találkozáson, gyönyörűen beszélt, elandaltította a hallgatóságot. Sármos, magas, jó kiállású férfi volt, láttam a fiatalkori fotóit.

Aprópó, Mari. Hőfehérekének nevezi a történetekben. Mari havannai lány („spanyol hódítók leszármazottja”), az ismeretség és a házasság Puerto Ricón jött létre. Utazott egyszer Gyurka Chicagóba az ottani magyar kolóniába felolvasni, előzőleg kialakulta, hogy „a kubai feleség” utazási költségeit is megtérítsék. A chicagói atyafiak beleegyeztek, de aztán mégis probléma lett a dologból, azt mondták neki, hogy a Marira eső részt vissza kell fizetnie. Miért, kérdezte Gyurka meglepetten. Hát mert nem fekete – mondták neki. Nem egy fehér lányra számítottak.

Marit kislány korában Raúl és Fidel Castro a térdén táncoltatta. Az apja ugyanis menő havannai ügyvédként járt ebédelni egy bisztróba, rendszerint ott voltak a homárt fogyasztó Castro fivérek és Camilo Cienfuegos, aki a forradalom győzelme után rejtélyes körülmények között tűnt el a repülőgéppel a tenger fölött. Castróék kiengedték Miami-ba a családot, hogy meglátogassák Mari nővérét, aki gyógyíthatatlan rákos beteg volt. A szülők lányuk elvesztése után sem mentek vissza Kubába, pedig az amerikai titkosszolgálat szeretett volna megszabadulni az apától, akiből házaló ügynök lett a trópusokon. Szomorú szívvel élte az életét.

Gyurka magyarországi távozása is eléggé rejtélyes. 1956-ban, huszonegy éves korában az autóbuszüzem kalauza volt Pesten. Sofőrnek készült, úgy gondolta, szükség van előtanulmányokra. Budapestet szerette, élvezte a csalinkázást. Fölvették az ELTE magyar–francia szakára is, a 22-es buszra szállva olykor a leckéit bújta. Egy ízben Eckhardt Sándor professzor elkérte a kalautzól a füzetet, s belejavított a kézzel írott magánszótárba. – Október 23-a után néző voltam – idézte föl Gyurka a forradalommal kapcsolatos emlékeit egy régi népszabadságos interjúban. – Mindent látni akartam. A jót és a rosszat is. Személyes élményeim vannak a forradalomról. Ez ma már nem olyan jó, mert azt veszem észre, hogy

az utókor nemigen kíváncsi a rosszra. Osztottak nálunk, az egyetemen is dióverőt, de nem adtak hozzá töltényt. Azt hiszem, ugyanazt tettem vele, mint korábbi májusi felvonuláson a táblával: otthagytam a Lövölde téri vizeldében. Amikor vége lett, megint buszoztam. December 6-án letartóztatták a munkástanácsosokat, köztük a buszosokat is. A párttitkár, Bozsóka elvtárs azt javasolta a Fürst garázsban: „Gyurikám, nézzen egy kicsit körül a kapitalista Nyugaton!” Így indultam el. Bozsóka elvtárs az oka mindennek.

Ekkor kezdődött Ferdinandy György második élete. Francia egyetemre járt, tanári diplomát szerzett, s elvette feleségül azt a lányt, aki a kézíratait javíttatta. Hamar rájött arra, hogy abból, aki óvodás korában nem franciául malackodott, soha nem lesz rendes francia író. A Fernand Natan Kiadó könyvterjesztőjeként dolgozott, egyetemeken, kisvárosokban szervezett kiállításokat, s árulta a bugyirózsaszín selyembe kötött Balzac-életműkiadást. Puerto Ricóba hirdetés útján került. Európai diplomás tanárt kerestek az egyetemre, hajójegyet is küldtek. A két személyre szóló első osztályú tikket aztán becserélték négy harmadosztályúra, s a kazán közvetlen közelében, a bennszülöttek között, kilenc napig tartó utazás végén hódították meg Ferdinandyék az Újvilágot. Az író és tanár ezt harminchat évvel toldotta meg. Tízezer diákja volt, s ma már az adóhivatalokban, az iskolákban és a könyvtárakban is bőséggel vannak Ferdinandy-tanítványok. Néhány éve találkozóra hívták, és lefestették egykori tanárukat, Gyurka színes bőrű rasszjegyeket kapott tőlük „ajándékba”, igen vicces.

A spanyol nyelvi környezet könnyebbnek bizonyult, mint a francia. Ösztönözte a tartós letelepedést, hogy nem kellett ügyelni az akcentusra. Hátrány volt viszont, hogy a külföldiek között rengeteg volt a (spanyol, német, argentin) emigráns. Ők voltak azok a masszív reakciósook, akik fél évszázaddal korábbi világnézetekbe kapaszkodnak ma is. S el is várják másoktól: értelmezzék száműzetésnek a Puerto Ricó-i éveket. Többek közt erről a csapdahelyzetről szól Ferdinandy pompás novellafüzére, a *Szomorú szigetek*. Tanította diákjainak Goethét, a Divina Commediát, Dosztojevszkijt. De ez nagyon idegen volt a hallgatóinak. Hogy fölkeltsé az érdeklődésüket, megszervezte a Karamazov testvérek perét, volt bíró, ügyvéd, ügyész meg vagy 900 diák. A végén természetesen Aljosát, a szent életű testvért ítélték el.

Gabriel García Márquez *Száz év magányának* megjelenése után minden megváltozott. Hirtelen fontos lett a Puerto Ricó-i történelem (addig csak anekdoták keringtek), a kutatók vizsgálni kezdték a népszokásokat. Ferdinandy írt „előző” életében franciául is, de érett novellistává az amerikai fennhatóság alatt álló szomorú szigeteken lett. A nagyregényhez, mint fogalmazott, polgárabb, megállapodottabb életet kellett volna élnie. Szerencsére Puerto Ricón, s talán egész Dél-Amerikában is igen nagy a Boccaccio által föltalált műfaj megbecsülése. Tömör novelláit a spanyol *El Dia* (A Nap) 400 ezer példányban közölte.

Ferdinandy (1986-ban) előbb tért haza, mint az emigránsok többsége. A bécsi magyarok az orrára is koppintottak emiatt; volt, aki árulónak nevezte. „Sokáig azt hittem, hogy életem legnagyobb elhatározása volt, amikor felkerekedtem és nekivágtam a világnak” – írta az *Egy régi placc* című kötetben 1999-ben, majd így folytatta: „Ma már tudom, elmenni nem nehéz... Az igazi nagy elhatározás a hazatérés... Ez a legfontosabb, a perdöntő fejezet, ami egy ember életének értelmet ad.” Ferdinandy a kilencvenes években ott folytatta, ahol Puerto Ricón abbahagyta. Az olvasókat nevelni kell, hangoztatta, és szívesen eljárt gimnáziumi rendhagyó irodalomórákra, s igen sok fiatal rajongójával rendszeresen levelet váltott. Ha csak néhányan várták egy-egy író-olvasó találkozón, akkor is örömmel beszélt örök szerelméről, a kissé kesernyés hangvételű, mély emberi tapasztalattal átszőtt modern

novelláról. – Általában jól érzem magam a bőrömben – így adta kezembe optimizmusának kulcsát az író –, nem fintorgok, nem panaszkodom. Csak a jó emberekkel szoktam találkozni. Nekem ez az ország annyira hiányzott negyven éven át, hogy nem tud velem rosszat tenni. Legyen csak olyan, amilyen. Nekem így is nagyon megfelel.

2023 nyarán mentünk hozzá a párommal, pompás napokat töltöttünk együtt, régóta terveztük az utat, Gyurka nagyon akarta, hogy meglátogassuk. A Covid megakadályozta, hogy hazajöjjen, miután pedig elmúlt a járvány, legyengült, megromlott a látása, nehezen állt talpra. Mindenütt ott volt már vele a „Trabant”, a kézre álló járókeret, amivel néhány métert bárhol biztonságosan meg tudott tenni. A hosszú utat már nem merete vállalni. Maradt 2019 után a miami „száműzetés”.

Marival elvittek bennünket a mikozuki indiánok által fenntartott mocsárba aligátorokat nézni, Gyurka szerette volna, hogy megismerjük az őslakosok csillogásmentes életét. A modern nagyvárosi küszködést, amivel a kései leszármazottak még mindig küzdenek a fehér ember ellen. A modern Miami nem nagyon izgatta. Tettünk egy kört a tengerparton is, rumot ittunk a kikötői csehóban, de ez azért már nem az volt, mint Puerto Ricón, ahol évekkel előtte napi egy liter is elfogyott a barátok érkezésekor. Több mint harminc évig tanított az ottani állami egyetemen, a nyugati civilizációval kezdte, és úgy gondolta, hogy a görögök trükkjeit és cselszövéseit nem lehet kifelejteni a *Szomorú szigeteken* sem. Egyidőben tanártársa volt „Varga Jóska” (Vargas Llosa), nem lelkesedett érte túlságosan, mert meglátása szerint a hatalmasok kegyeit keresve tört előre az irodalmi ranglétrán.

A foci, ugye. Az is nagy szerelme volt. Nem sokkal a Covid előtt itthon Marival és Gyurkával együtt mentünk a gyerekem focimeccsére, mert a futball örök téma volt köztünk. A kispőza mestere utolsó közös fotónkon is Barca-mezben virít. Személyesen ismerte Puskást, aki a Barca–Real meccsek előtt kötegni jeggyel sétálgatott a Ramblán, és ha magyarokkal találkozott, megajándékozta őket egy-egy ingyenes belépővel. Gyurka szerencséje, hogy ismerhette Öcsit az 1950-es egyfordulós bajnokság idejéből (a hasonló című novella, melyből írásom legtetéjén mondatokat kölcsönöztem, vetekszik Déry *Nikijével*, ott egy kutya története szélesedik társadalmi parabolává, Ferdinandynál az ÉDOSZ-nak átkeresztelt Fradi kálváriája az apropó, ezzel nyitja a *Francia vőlegény* című pompás novellagyűjteményt). Puskás ingyenjegyről beszélgettünk ’23 őszén is, amikor megnéztük a tévében (Amerikában!) a Monor–Vasas NB III.-as meccset, és rögtön utána a Los Angeles–Inter Miami párharcot, amelyre 400 dollár volt a legolcsóbb belépő. Messi nem sokkal ez előtt szegődött Miamiba, addig 40 dolcsit kértek egy jegyért, utána aztán megnyomták a pedált, és tízszer annyit kértek érte. Meccsnézés közben tamarindot, érett guavát majszoltunk, és megállapítottuk, hogy ez a foci már nem az, mint a boldog időkben volt Magyarországon.

Mellesleg abban is megvan a foci, ahogyan összefűjt bennünket a szél. A párom nagymamája a kulcspont, akihez 1986. június 2-án orvost kellett hívni a szovjetek elleni irapatói 0:6 miatt. Nos, Mami volt az, aki a 90-es évek közepén fölfedezte, hogy Ferdinandy György felolvas valahol Pesten. Nyomban odaparancsolta az unokáját, a későbbi páromat, aki újságíró-gyakornokként ízletes sztorit írt a világutazó íróról. És persze azonnal „beleszeretett”. Nemcsak az íróba, hanem a délceg, sármos férfibá is. Mert valljuk meg, Gyurka még nyolcvan fölött is igen mutatós férfi volt, magas, derűs, lehengerlő. Elképzelem fiatalon: nem hiszem, hogy olyan könnyű lehetett volna neki ellenállni. Amikor kétlaki életre rendezkedett be, és a nyári hónapokat Pesten töltötte Marival, már ott voltam vele én is. Mentünk kis falvakba, hogy meséljen az életéről. Volt mit. A tagyoni faluházban kérdeztem

tőle, nem zavarja-e, ha kevesen vannak az író-olvasó találkozók. Egyáltalán nem zavarta. Ha ketten vannak, akkor két olvasó kíváncsiságát kell kielégíteni, mondta. Nagyon értett hozzá írásban és szóban is. Imádkozta a jövő-menést, a vidéki élet ízeit, a finom borokat. Egy hatalmas termetű férfi, mellette a pici Mari. Aki aztán szorgalmasan nyitogatta az író élete alkonyán az ide-oda rejtett Trabantokat. Volt egy a házban, és egy az autóban is. Ez volt Gyurka eltrabantosodott élete.

Félszáz könyvet írt, az Európa Kiadó éveivel ezelőtt elkezdett egy életműsorozatot, megkapta az itthoni elismeréseket, rengeteg volt a különféle rendű barát körülötte. Ferdinandy eszméletlenül sok magas minőségű emberrel működött együtt, Lakatos Menyhértől Örkény Istvánig és a világirodalomban is megmártózó francia és latin alkotókig – köztük Octavio Pazzal – terjedne a skála. Történetek sokasága kötődik szinte mindenkihez. Amikor például Lakatos Menyhért meglátogatta a franciaországi tanyáján, pillanatok alatt megjavította a házuk rozszant tetejét. Tartotta a kapcsolatot az itthoni irodalmárokkal, sokszor mégis egyedül érezte magát. Tudta, sejtette az okát. Noha éveken át recenzálta a hazai írók műveit a rendszerváltás előtt a Szabad Európa Rádióban, mégsem vett részt az itthoni irodalmi susmusban. Nem cövekelte le egy-egy kiadónál, ha valahol visszaadták a könyvét, elment másokhoz, ahol persze örömmel fogadták. De a kiadók a nullszaldónál ritkán láttak messzebbre.

Élveztem, hogy a közelében lehetek, hogy hallhatom a hangját, olvashatom a mérhetetlenül precíz mondatait. És újra fellapozhatom a csalafinta szerkezetű köteteket, amelyekről sokan azt gondolták, ó, csak novellácskák vannak benne, nem állnak össze nagy egésszé, mint az asztalt behorpasztó nagy magyar regények. De hát összeállnak, egymásba vannak fűzve, és egymásba érnek. Az énforma és a kispőzsa nagymestere volt Ferdinandy, már régen tanítható lenne az iskolákban. Hogy megtanította focizni a „benszülötteket”, csak ráadás. Ajándék Európától, szuvenir a magyar buszkalauztól, akinek – noha nem vett részt a forradalomban – mégiscsak mennie kellett '56 decemberében. És el kellett magyaráznia a világban, milyen is volt az, amikor egy kis nép – mely nagyon tudott ugyan focizni – le tudta győzni a hatalmas birodalmat. Nagyjából ezzel „lázított” oly sok időn át Puerto Ricón is.

Az ötvenhatosok kivándorlásáról őszintén és közhelyek nélkül írt. Nem felejtette el azokat az áldozatokat sem, akik pár hónappal a határátlépés után azzal szembesültek, hogy semmire se fognak menni, ezért véget vetettek az életüknek. Düsseldorfban többen kiugrottak a negyedik emeleti ablakokból. A sikerkönyvek persze nem róluk, hanem a hallatlanul kreatív magyarokról szólnak, akik bárhová kerülnek a világban, mindig feltalálják magukat. Ez is csak egy üres puffancs, nyilván. Amikor mindezt Gyurka a bokacsattogtatós, árvalányhajjas magyar kolóniákban szóba hozta, lehurrogták. Nem szabad így, ennyire tiszteletlenül szembenézni a dicsőségesre maszkírozott múlttal. Voltak jobbos és balos barátai, mégsem állt be igazán az itthoni kórusokba. El is maradt egy-egy neki szánt díj emiatt, ami megnehezítette az ingázást Miami és Budapest között.

Az amerikai magyart körbezsongók számító tagjai úgy vélték, könnyű neki, a bőre alatt is pénz van, de hát ez nem volt igaz. Mari egy ideig kénytelen volt nevelésügyi fizetésért angollektori állást vállalni az ELTE-n, de abból nem lehetett megélni, vissza kellett menni az USA-ba, pedig az volt a terv, hogy talán Pesten meg lehet állapodni. Azon a Pesten, amelynek irodalmi vérkeringésébe szeretett volna belekerülni, mert hiába írt félszáz könyvet és félezer novellát, mégiscsak idegenbe szakadt emigráns írónak könyvelték el. Ezen szeretett volna valamit kozmetikázni. De nem vett tudomást az itthoni elit törésvonalairól,

és így nehéz volt egy-egy kompánia mellé lecövekelni. Szerette volna, ha az „elit” – istenem, milyen illúzió! – elismeri fáradozásait egy-egy veretes díjjal. Amiből aztán az lett, hogy a pénzzel nem járó tisztikeresztet groteszk körülmények között kapta meg 2011-ben. Előbb fölhívták telefonon, hogy megtudakolják, átveszi-e (G. B. Shaw szerint nem visszautasítani kell a díjat, úgy kell élni, hogy ne kapj!), aztán pedig lefelejtették a nevét a listáról. Amikor érdeklődni kezdett, hogy mi van, azt közölték vele, hogy sajnos nem tudják átadni, mert az író úr amerikai, a díj Washingtonban „kerül átadásra”. Mondja Gyurka, soha életében nem járt Washingtonban, most itt ül Budán, amúgy Floridában él, de harminchét és fél éven át tanított Puerto Ricón, küzdött a helyi spanyol öntudat kialakításáért. A hivatalnok azt felelte, nagyon sajnálja, nem tehet semmit. Augusztus 18-án nagy csinnadrattával átadták Magyarországon a díjakat. Gyurka látta, hogy semmiféle listán nem szerepel a neve, amiből arra következtetett, hogy ejtették. „Kaptam egy nagy pofont – gondolta –, mehetünk tovább.” Az augusztus 20-i ünnep után újra jelentkezett a kormányzat nevében egy hivatalnok, s azt közölte, hogy 26-án pénteken délelőtt 11 órakor lesz az átadási ceremónia, a kitüntetést Szócs Géza, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium kulturális államtitkára adja át. – Jól van, ott leszek –, mondta a félszáz kötetes író, aki az egész kalamajkáról senkinek nem szólt semmit. Föl is hívták aztán még egyszer annak rendje és módja szerint: elmarad a pénteki átadás, mert Szócs Géza nem szokott ilyenkor ráérni. Ezért áttették az átadást 29-e, azaz hétfő délelőltre. „Nagyon rendesek voltak, megnyugtattak, egy hölgy fog rám várni a kapuban. Eldiskuráltunk még arról, hogy aki ezt a pénzzel nem járó díjat megkapta (például anno Albert Flórián), arról 18-án értesülhetett a sajtó. Az én kései díjátvételemről vajon értesítik-e az újságokat? Erre konkrét választ nem kaptam. Úgyhogy átvettem a díjat titokban. De udvarias voltam, és természetesen megköszöntem.”

Egy évtized elmúltával, utolsó találkozásunkkor nézegettük a vitrinben a csodás tisztikeresztet, ami elvileg egy ország érzelmes háláját fejezte volna ki. Annak adták, aki oly sokat tett érte. Majd elmentünk a Little Havanához közeli kubai étkezdébe, jóféle rumot ittunk, de persze már csak annyit, amennyi nem akadályozta a Trabant használatát. Néztük a pár kisöreget, akik az öregek napközijében sakkoztak és dominóztak. Nem voltak már sokan, elkopott a háború utáni generáció. A fiatalok bárkat nyitottak, turistadollárokra utaznak. Író, olvasó embert az utcán, a teraszokon már nem lehet látni, mindenki a telefonjába temetkezik. Otthon pedig, behúzódva a szeptemberi hőség elől, azokat a szövegtörödékeket rendszereztük, amelyeket a látása megromlása miatt hatalmas betűkkel vetett pappírra. Pappírra, mert a számítógépet nem állhatta. Ebben is Mari volt az, aki mindent magára vállalt. Keserűen állapította meg, hogy teljesen bezártan él. Jöttek-mentek ugyan a magyarországi látogatók, mégis úgy érezte, el van vágva a külvilágtól. És ekkor már nem derült föl attól sem, amit Kispéter Mihállyal, a Fradi legendás belső védőjével mondatott ki az *Egyfordulós bajnokságban*. „Ugye megmondtam! Érdemes volt. Nem hagytad tönkretenni magad. Hányszor váltottál házat és hazát! De szívet nem cseréltél. Elértél sok mindent, amiről odaát senki sem álmodott. Nem lettél bajnok? Sose bánd! Nem a magunkfajta közül kerülnek ki a bajnokok. De itt vagy, élsz, felülkerekedtél. Kimondtad a kimondhatatlant, megharcoltad a harcodat.”

PETŐCZ ANDRÁS

ÖRÖKÖS OTTHONKERESÉSBEN

(Ferdinandy Györgyről)

Azt hiszem, mindig irigyeltem. És csodálkoztam is mindig, amikor szó esett róla, róla, az emigrációból hazatért magyar íróról, Ferdinandy Györgyről. Nem értettem, őszintén nem értettem, mit keres *itt*.

Mit keres itt, itthon, Magyarországon.

Nagy-nagy „törésekre” gyanakszom. Magánéleti törésekre elsősorban, családi ügyekre, „nőügyekre”, bár a „gyanakvás” nem jó szó, hiszen Ferdinandy semmiképpen sem „gyanúsítható”.

Vegye tehát úgy ennek a dolgozatnak az Olvasója, hogy mindez csak szójáték, valamiféle szófordulat ez az egész.

Irigykedésem magyarázatot keres, magyarázatot keresett mindig is. Hogyan lehet, hogy ez a kalandos életű író végül itthon köt ki, és hogyan lehet, hogy aztán mégsem itthon? Hogyan lehet, hogy hazajött? Hogyan lehet, hogy az élete úgy alakult, hogy mégis idegen földön halt meg. És: *mi ez?* Szüntelen helykeresés?

Nem tudom azt sem, hogyan is csinálta. Abban biztos vagyok, példakép is lehet, írókurzusra járó tanítványaimnak mindenképpen, illetve mindannyiunknak az. Mert Ferdinandy György azon kevés kortársunk közé tartozik, aki hamarabb lett ismert francia nyelvű szerző, mint magyar. És ismét a csodálkozás. Mert amikor erről mesélt, mindig újra meglepődtem, és elgondolkodtam. Miért hagyott ott egy ilyen lehetőséget? Franciaországban francia nyelven publikálni, sőt díjakat szerezni, a francia író-társadalom tagjává válni, ez mindenképpen kivételezett helyzet. Keveseknek adatik.

Mint tudjuk, Ferdinandy első szépprózai munkái francia nyelven, belga napilapokban jelentek meg, utána pedig 1960-ban kiadták az első francia nyelvű novelláskötetét: *Sziget a víz alatt* (L'île sous l'eau). Ennek a könyvnek a sikere után a legjobb francia kiadók egyikével, a Denoëllel kötött szerződést, és 1964-ben *Az év egyetlen napja* (Le seul jour de l'année) című elbeszéléskötetéért kiemelten rangos francia irodalmi kitüntetéssel, Saint-Exupéry-díjjal ismerték el. Ez elképesztően jelentős kezds a fiatal magyar emigránstól. Francia íróként komoly nemzetközi pályafutás állhatott volna előtte.

Példák és ellenpéldák sorakozhatnak itt. Olyan szerzőkről beszélhetünk, akik szintén nemzetközi írói pályát futottak be azáltal, hogy idegen nyelven, vagyis nem az anyanyelvükön írtak, és lettek elismertek. Talán az utóbbi évtizedek legfontosabb példája Kristóf Ágota, akit Agota Kristofként mint francia szerzőt ismerünk, és aki, ezt túlzás nélkül állíthatjuk, világhírű lett. Kevesen tudják róla a japán vagy a koreai olvasói közül, hogy eredetileg magyar származású. Kristóf Ágota tehát olyan példa, amivé Ferdinandy is válhatott volna. Sikeres franciaországi indulása legalábbis ennek a lehetőségét vetítette akkoriban előre.

Íróként nem anyanyelven írni – persze – folytonos kihívás, és érzelmileg sem egyszerű feladat. Ugyanakkor Agota Kristof mellett számos nemzetközi példa van

arra, hogy ez nem lehetetlen, és nagyon jelentős eredményeket érhet el az a szerző is, aki nem az anyanyelvén ír. Magyar elődöt is említhetünk. Arthur Koestler, született: Kestler Artur személyében, de beszélhetünk az eredetileg román Tristan Tzara vagy éppen Eugène Ionesco munkásságáról is. És ilyen szempontból is emlékezzünk meg Samuel Becketttről vagy a pályája második felében franciául író Milan Kunderáról.

Ferdinandy, az első két francia nyelvű prózakötete ezt sejteti, lehetett volna nemzetközi-leg jegyzett író. Nem lett az, ez veszteség neki, ugyanakkor nyereség is, a magyar irodalom, a magyar nyelvű irodalom nyeresége, hogy végül „csak” magyar író lett.

Azzal kezdtem, hogy valamiféle „törésekre” gyanakszom. Azért a „gyanakvás”, mert fura a kronológia: 1964-ben megkapja a Saint-Exupéry-díjat, és még abban az évben elhagyja Franciaországot. Puerto Ricóba költözik, hogy az ottani egyetemen irodalmat tanítson, ráadásul spanyol nyelven. Nem tudom pontosan a hátteret, de nyilván egzisztenciális okok is szerepet játszhattak ebben a váltásban. Elköltözik a távoli Puerto Ricóba, és ezzel elköszön a francia irodalmi karriertől is. Az emigráns írói létet választja, egy évvel a költözése után már magyar nyelvű kötetet ad ki, még hozzá Németországban, Münchenben.

Kalandos életút, kétségtelenül. Már addig is kalandos, a hatvanas évek közepéig. És a folytatás még inkább az. Ferdinandy Györgyről nyugodtan elmondhatjuk, hogy minimum három országban volt „otthon”, de inkább négyben. Magyarországon, természetesen, meg Puerto Ricóban, hiszen ott élt, felesége is ott volt, és Franciaországban, ahol tagja lett a Francia Írószövetségnek. Valamint az Egyesült Államokban, Miamiában, Floridában, ahol elhunyt, és ahol a gyermeke élt, illetve él jelenleg is. Ez nagyjából négy ország, és csak azért mondom háromnak, mert Puerto Rico – hivatalos megnevezés szerint – „szigetország”, de egyben az Egyesült Államok „társult állama” is, nem tagállami jogkörrel.

Mondhatjuk úgy, hogy Ferdinandy nagy utazó, igazi *világpolgár*. Aki sok nyelven beszél, és több nyelven ír. És mondhatjuk úgy is, nyugtalan lélek, aki nem találja a helyét.

Magam a 90-es években kerültem kapcsolatba vele, őrzök tőle leveleket, ezeket a távoli Puerto Ricóból küldte. Nagy, „ákombakom” betűk, kézzel írott üzenetek, ma már ritka az ilyen az e-mailek, messengerek korszakában. Levelezésünknek két apropója volt. Egyrészt egy kis füzetben megjelentette néhány spanyolra fordított versemet, másrészt azzal biztatót, látogassam meg Puerto Ricóban. Azt írta, csak az útiköltséget kell fizetnem, az ott-tartózkodásom őt terheli, vagyis örömmel vendégül lát.

1998-ban jártam először az Egyesült Államokban. Köszönöm sokaknak, hogy meghívást kaptam lowába, az International Writing Programra. Az ottani három hónap kétségtelenül megváltoztatta az életemet. Amikor lowában voltam, akkor ért utol Ferdinandy levele, amelyben hív, hogy menjek, látogassam meg, vár engem a távoli Puerto Ricó-i otthonában. Először igent mondtam, írtam, *jövök, megoldom*. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy Puerto Rico nagyon messze van lowától, de ez ott, az Államokban nem tűnt tragikusnak. Annál is inkább kivitelezhető volt, mert az íróprogram alatt mindannyian kaptunk arra lehetőséget, hogy az Államokon belül oda utazunk, ahova akarunk. Úgy emlékszem, hogy mintegy tíz nap „szabadság” járt, és még az útiköltséget is fizették, ha jeleztük, hova is vágyakozunk.

Aztán mégis lemondtam a Puerto Ricó-i utazást. Nagyon bonyolultnak tűnt, nyolcórás repülőút lett volna, és az sem volt egyértelmű, hogy elhagyom-e az Egyesült Államokat, avagy nem? Mivel Puerto Ricónak sajátos státusza van, nem az Egyesült Államok tagállama, hanem „külterület”, ezért hivatalosan elhagytam volna az USA-t. Ezt nem akartam kockáz-

tatni, félttem attól, nem engednek majd vissza. Helyette New Yorkba és utána San Franciscóba utaztam. Ez a két város, akkor, jobban érdekelt.

A Puerto Ricó-i találkozás tehát elmaradt. Budapesten viszont sok időt eltöltöttünk egymás társaságában, járt nálam is, a Donáti utcai otthonomban, és mesélt, látszólag sokat, mégis, a lényegét, a költőzései miéértjét nem tudtam meg. Mert alapvetően zárkózott személyiség volt. Ugyanakkor a betegségeiről is mesélt, a csuklóján folyamatosan ott volt egy karszalag, amelyen az orvosa neve szerepelt, telefonszáma, és maga a betegség, legalábbis Ferdinandy elmondása szerint. Láttam a legendás karszalagot, de elolvasni a rajta levő információkat nem állt módomban.

Ferdinandy végül elérte azt, amit kevés emigrációba kényszerült magyar író tudott elérni. Itthon is elismerték, díjakat kapott, integrálódni tudott a hazai irodalmi életbe. A nagyon is köldöknéző magyar irodalom többre értékeli a személyes viszonyrendszereket, mint a teljesítményt, és úgy tűnik, külföldre szakadt íróinknak éppen ez a legfájóbb: mind az olvasók, mind a szakma elsősorban a hazai jelenlétet értékeli, nagyon nehezen török át az emigráció üvegkopolóját azok a szerzők, akik éveket töltöttek idegen földön.

Ferdinandyknak sikerült.

Ha a 2018-ban megjelent *Vadnyugati origó* című elbeszéléskötetét nézzük, magának a szerzőnek a folytonos útkeresésével találkozunk. És valóban: ez jellemezte igazán Ferdinandy Györgyöt. A szüntelen és bizonytalan útkeresés. A számkivetettség, a háború, 56 élménye és csalódása, a vágyakozás valamiféle „haza” iránt, és a csalódása a hazában is. És magam is mindig ezt éreztem benne. Hogy hontalan világpolgár. Irigyeltem őt, illetve sajnáltam is ezért.

Beszélgéseinkből azt szűrtem le, hogy nagyon is pontosan látja maga körül a világot, és nagyon is pontosan tudja helyünket ebben a mai Európában. A helyünket, amit mi jelölünk ki saját magunkat, sokszor külső körülményekre is hivatkozva. Ferdinandy megkötötte a maga kompromisszumait a magyar valósággal, a hazai irodalmi élettel, de mégis hű maradt a választott mindennapjaihoz. Itthoni magánéleti kapcsolatai nem tudták felülírni a Puerto Ricó-i házasságát, és azt sem, hogy végül is ragaszkodott a választott életéhez, ragaszkodott a családjához. Magyar író lett, ahelyett hogy francia vagy akár spanyol íróvá lett volna, és aztán magyar íróként halt meg – Floridában.

Az elmúlt majdnem fél évszázad alatt számos egykor emigrációba kényszerült, onnan hazatért és helyét nem lelő magyar író ismertem meg, akik ma már nincsenek közöttünk. Papp Tibor, Kristóf Ágota, András Sándor, Vitéz György, Baránszky László, Bujdosó Alpár, Ferdinandy György, sorolhatnám még a neveket. Emlékezetes találkozások, emlékezetes beszélgetések. Látom magam előtt Ferdinandy széles mosolyát, örökké élénk szemeit, orcájának sajátos bíborpirosságát. Erre az utóbbira, hogy „piros az arca”, egyszer azt mondta, hogy ezt a „magas vérnyomás okozza”. Biztosan mondhatom, nem, ez nem igaz. Az élet szeretetének köszönhetette ezt is.

Ferdinandy keresi a helyét, keresi azt, hol lehet „otthon”, ezt érzem ma is, ezt éreztem mindig is, amikor vele beszélgettem. Örökös otthonkereső. A háború utáni magyar irodalom egyik jelentős elbeszélője. Őrizzük meg így az emlékezetünkben őt is, a munkáit is.

DEBRECZENI FANNI

**P. NAGY
ISTVÁN**

HATÁRLÁTTA KENYÉR

Számomra Szolnok sokáig
csak egy név
tán még vak-
térképen sem tudnám
pontosan bejelölni
tudom persze hogy alföldi
város valahol
Budapest közelében
de csak ennyi

sose gondoltam volna
hogy a krisztusi kor
küszöbén épp ebbe a városba
sodor a történelem

puskaropogással és ágyúszóval
alacsonyan szálló repülő
zajával a fűlemben
érkezem meg Szolnokra
egy augusztusi hajnalon
fáradtan összetörten
tele a fejem hadi lármával
a délszláv háború híreivel
szitokszavakkal
káromkodni sokáig csak
szerb nyelven tudok
a jebi ga odaát a Vajdaságban
szinte a kötőszavunk
nehezen szokom meg a bazmegezést
az anyázást az anyaországban

igazából nem is a városba
csak a város lakótelepére
az egyik panelház
hetedik emeletére
feleséggel és kisgyerekekkel
kevéske bútorral
épp amennyi egy
nagyobbacska pótkocsin elfér
utánfutónyi élet

az első éjszakát
a lakás nappalijában
vészljük át
szorosan egymás mellett
a kopott padlószőnyegen
a kimerültségtől nem érzékeljük
hogy csótányok futkároznak
ránk másznak
arcunkra kezünkre fejünkre
mélyen alszunk
sokáig
álomtalanul

már magasan a nap
mikor felébredünk
kiállok az erkélyre
lenézek a mélybe
a hétemeletnyi magasból
nem érzem a szabadság mámorát
csupán enyhe szédülést
és szorongást
hogy bármely pillanatban
alázuhanhatok
balról a Széchenyi körút
jobbról valami marhalegelő
csatorna satnya fák
tűz a nap
a fű kiégett
szomorúan bögnek a tehének
a közelben egy óvoda
felhallatszik a gyerekzsivaj

éhesek vagyunk
faljuk az otthonról
hozott elemőzsiát
határlátta kenyér
margarin bácskai kolbász
zöldpaprika
ez jelenti nekem Szolnokot
lakótelep Malom utca
7. emelet
csótányok kenyér margarin
bačka kobasica zöldpaprika
csak ennyi Szolnok
és menhely búvóhely
alföldi Bakonyom
csak idő múltával lesz
jó hely
ahogy nevezem
egy néhány évvel később
írt versemben
de akkorra már szeretem
– mert idővel megszeretem –
és megbarátkozom
a 24-essel is

25 éven át ingázom
a lakótelep és
az iskola között
magyar nyelv és irodalmat
tanítok
középiskolás fokon.

MRENA
JULIANNA

A FOLYÓ ÉNEKE

A Zagyváról

Nézd ezt a folyót, nézd.

Ez még csak nem is próbál valami tengerbe belefolyni.

Nem hömpölyög, nem zúdul, nem zubog.

Alig hogy lassan ellötyög kötől kőig, hínártól hínárig.

Még egy gyerek is átlábalna rajta.

Épp csak hogy van.

És hát vannak napok, vannak ennek a folyónak napjai, amikor már-már nem is folyó többé.

Olyankor éjjel arról álmodik, hogy minden cseppjét beissza a földmély.

És ásványok idegen ízeibe kóstol, s ott lenn a mélyben átlátszó szalamandrák, barlangi lények hideg, sima bőrét érinti, aztán megborzong magában.

Másnap megint felébred.

Elgondolja a távoli tájakat, ahol valószínűtlen madarak zsinatolnak, narancshéjak úsznak a vízen, meg színes gumimatracok síkos műanyagból, meg vörös virágok dúsán, szégyentelenül nehéz illatokkal, a hullám pedig dalokat dobál, meg nevetést, sósan és sísteregve.

Elgondolja mindezt a folyó, felsóhajt, aztán megvonja a vállát.

Nem bánkódik.

Azt sem tudja, mit érez.

Nézd ezt a folyót, nézd.

Tavasszal néha kinyitja a szemét, megdidereg a szélben, aztán nagy levegőt vesz, mellkasa tárul, és megemelkedik.

És akkor néhány hétig nem is önmaga.

Sajog a teste.

Az óceánba vágyik.

Vagy rögtön a Holdra.

A Holdon túlra is.

Belefolya a folyó a Tejútba.

Az ártéri fák már tudják, hogy a legjobb lenne ilyenkor messzire futni.

Mert a folyó most elnyeli a várost.

Mindent, amit talál.

Nyeli a hidat.

A gazzal benőtt járdát.

A távolba kúszó vonatsíneket.

A bezárt postát.

A gimnáziumot.
A térköveket a szökőkút helyén.
A vakolathullástól sebes házakat.
A parti sétányt.
A koszos kis büfét.
Semmit sem hagy meg.
Folyó lesz akkor minden.
S vinné magával messzire, ha bírná.
Nem bírja persze.
Így hát leteszi szépen.

Nézd ezt a folyót, nézd.
Ez még csak hazudni se próbál magának semmit.
Rég tudja, hogy a tenger messze van.
Mit tegyünk, itt kell élni, dűnnyögi, és ken magának egy vajas kenyeret.
Ami van, az van, gondolja a folyó.
Az van, ami van.
Mert hát mégis mi lenne.

SERFŐZŐ SIMON

KETTŐS ÉLET

Az a tény, hogy Zagyarékas határában, tanyán születtem, négy-öt kilométerre a falutól, Szolnoktól pedig tizenhárom-tizennégyre, mind mostanáig befolyásolta és befolyásolja életem alakulását. Nemcsak a gyerekkoromra vetül rá, de a felnőttre is. Hiszen amit kicsi gyerekként megéltem, az akkor szerzett benyomások kitörülhetetlenek az életemből, s máig meghatározzák gondolkodásmódomat, viselkedésemet, hozzáállásomat mindennapi s tágabban is értelmezhető dolgaimhoz.

Az általános iskolába beiratásomtól kettős életet éltem, egyiket a tanyán, a másikat pedig bejáró diákként Szolnokon. Attól függően, hogy a Mátyás király és a Thököly út sarkán épült egyemeletes iskolában az első és második osztály befejezése után harmadik-negyedikben az egyik héten délután, máskor pedig délelőtt kezdődött

a tanítás. Beleláttam a tanyai élet mindennapjaiba, s a városiéra ugyancsak. Még ha a felületébe is csupán (a kisgyepi, az ó-szolnoki s a pletykafalui városrész környékére). Egy gyerek számára azonban ez is épp elég volt. Kitöltötte azt az időt, ami az iskolakezdés előtt vagy az után a vonatindulásig hazafelé még maradt.

Hazaérve azután vehettem az ostort, s hajthattam a teheneket kifelé legelni. Három-négy éves koromtól kezdődően ez így ment, s ez teljesen az iskolába kerülésem után sem változott meg. Továbbra is részt kellett vennem a tanya körüli munkában ugyanúgy, mint eddig: malacoknak, teheneknek, aprójószágoknak időnkénti ellátása: enni adni nekik, alóluk takarítani, legeltetés közben vigyázni a nagyobb állatokra: „kárt ne csináljanak a határban”, „ilyen munkát egy ekkora gyerekekre már rá lehet bízni”, „gyereket nem azért tartunk a portán, hogy játsszon, abból nem lehet megélni”, „legalább így megtanul dolgozni, nem piaci légy lesz belőle”.

Ám amikor iskoláskorú lettem, mindegy volt, hogy délelőttre vagy délutánra kellett menni, akkor sem szabadulhattam ezektől a feladatoktól. Talpon kellett lennem, s mindig ott tartózkodnom kézközben, hogy a szüleimnek segíteni tudjak. Képzuletemnek elkalandozni akkor jutott idő, amikor a szüleim valamelyik messzi határba mentek a magunk vagy a másoktól haszonbérbe felvállalt földjét bekapálni, kukoricát ritkítani, learatni, s addig nekem kellett vigyáznom a házra, valaki idegen be ne jöjjön a portára, s felügyelni a jószágokat, vizet adni nekik, eközben lehetett persze szaladgálni a dűlön összegyűlt porban, s a kerítés mellett akár meg is fürödhettem benne. Együtt lehettem a tyúkokkal, libákkal, megmászhattam a fákat.

Igazi felszabadultságot akkor éreztem, legalábbis eleinte, amikor tudomásomra jutott, éveim számát annyira szaporítottam, hogy iskoláskorú lettem, s ülhetek a vonatra, nem kell otthon a teheneket kihajtani a vasútárokba, kanálisba, learatott búzaföldek tarlóira. Nyáron állni a forróságban, ősszel a hidegben, áztató esőkben. Mindezt reggel hattól délelőtt tíz óráig, délután pedig háromtól besötétedésig. Mindegy, hogy vasárnap volt vagy hétköznap. A jószágoknak akkor is enniük kell, te is eszel mindennap, mondta apám. S igazat kellett adnom neki.

Viszont hamarosan rá kellett döbennem, hogy nem azért járok én Szolnokra iskolába, mert a falusi vasútállomáshoz közelebb esett a tanya, s könnyebben bejutok vonattal a városba, mintha Zagyvarékasra kellene járnom gyalog vagy kerékpárral (ha megtanulom vezetni, a váz alatt átér a lábam) először a dűlön, majd a kövesúton. (Akkor még nem volt aszfaltozva.) Különben is „télén lefagyna a fülem, mire beérnék a faluba”. Egyéb, jóval praktikusabb oka volt, hogy én az „előkelőbb” városi iskolába járhattam, nem a falusi tanítók keze alá.

Hála istennek, kedves, gyerekszerető pedagógus néikkel hozott össze a sors, akik között jól éreztem magam, hiszen tőlük dicséretet kaptam, nem úgy, mint otthon. Hiszen magát a szót is az iskolában hallottam először. Otthon, ha fél napra is, ott kellett mindent folytatnom, ahol abbahagytam, minden elismerés nélkül. Természetes volt, hogy ami tennivaló akadt, el kellett végezni. Az iskolában lelkesített a jó szó, amit kaptam, s igyekeztem maximálisan megfelelni a követelményeknek. Legszívesebben amint beérkezett Szolnokra a vonat, én már ültem volna az iskola ajtajába, hogy minél előbb bejussak az osztályterembe. Ennek azonban még sora volt.

Azzal kezdődött a nap, hogy a szüleim kikeltek az ágyból négy-öt óra tájban, apám ment a jószágokat ellátni, anyám pedig elkészíteni a szatyrot, kosarat, amikbe tojás, tejföl, túró került, esetenként kopasztott áru is, valamint a két kannába tej a tehénkéktől, s indulhatott a vasútállomásra, s velem én is, hogy idejében kiérjünk a reggeli „hatórás” munkásvonathoz. Így hívtuk azt a járatot, amelyik többnyire munkásembereket szállított Szolnokra a környező falvakból, tanyákról is.

Más indoka volt, hogy nem a falusi, hanem a mégiscsak „előkelőbb” városi iskolába íratott be anyám. Amire csak később, két-három hét vagy hónap után jöttem rá. Arra ugyanis, hogy amikor fel kellett szállni a vonatra, amelyik szinte állandóan zsúfolásig megtelt utasokkal, anyám mindig kezembe nyomott valami cipelnivalót, szatyrot, hálót vagy kosarat, hogy ezek közül valamelyiket én vigyem. Őneki elég a vállán lévő horogfával a két kanna tejet felküszködni a vonatlépcsőn. Eleinte ez nem okozott különösebb gondot, de később, amikor rádöbbsentem, hogy ennek nem lesz vége, hogy nemcsak a csomagok vonatra felcipelése lesz a feladat, hanem utána is anyámmal kell menni utcáról utcára, egyik ajtótól a másikig, ahová tejet, tejfölt mért ki anyám, s vittünk egyebet is, például tojást, élő csirkét, mit hová, pedig én már indultam volna az iskolába, hisz úgy találtam, nekem jó ott. Jobb, mint anyámmal az utcákat járni. Sőt arra is rá kellett jönnöm, hogy egyik osztálytársam se cipel magával szatyrot, kosarat, ők az iskolástáskát vitték csak magukkal. S kezdtem szégyellni magam előttük.

Szóvá is tettem a kifogásomat, s az volt a válasz, „miránk ezt mérte ki a sors”. Mért, másra mért nem mérte? „Mert mi szegények vagyunk”, hangzott a felelet. Nem értettem, mért vagyunk mi szegények, hiszen nekünk mindenünk van: ruha rajtunk, igaz, anyámon más, mint a városi asszonyokon, van saját házuk, Szolnokon többen is laknak egy udvarban, itt az utcánkbeli családokat részben mi látjuk el élelemmel, ami nekünk van, nekik meg nincs. Erre az volt a válasz, hogy de nekik van pénzük. Honnan van? Itt már megakadt az eszem. Nem tudtam akkor még, hogy azt meg is kell keresni. Nekünk például azzal, hogy rójuk az utcákat, másnak máshogy. Azt se tudtam, hogy mindezt egy iskolai dolgozatban majd megírom egyszer. Amiért szintén megdicsérnek.

Mire kijártam az alsó négy osztályt, iskolás társaimmal – késő ősszel, nyár elején, amikor még nem kellett az árkokat legeltetnem – bejártam a vasútállomás környékének háborús bombatölcseireit, romos légópincéit, üresen maradt viskóit, megismertem a kétkerekű platós kocsit maguk után húzó hordárokat, a pályaudvar, a várótermek kolduló, pénzt kéregető alakjait, akik közül valamelyik a fél lábára sántított, a másinak a fél keze hiányzott. Volt, aki a földön mászott, megint más kis kerek kocsijában ült, s kezével lökdöste azt. Közülük egyen-ketten a vonatokra is felmerészkedtek, szájharmonikáztak, s utána tartották a sapkájukat. Legtöbben különböző hadikórházakból, s ki tudja, még honnan kerültek koldussorsra, halálukig rokkantként tengethették az életüket. Osztálytársaim közül akadtak, akik elvesztették ezt a kéregetős lehetőséget, szintén beálltak a sorba, utána cigarettát vettek a „kereseten”, vagy szopogató cukorkát. Nem győztem csodálkozni az ügyességükön.

Ezekkel a fiúkkal jutottam el a város peremréseire, a kisházikós, bebújós ajtajú fészkerlakások közé, amikben – többnyire – ők is éltek, sokgyerekes, kevés keresetű családokban. Ahol állandó volt, s az útra is kihallatszott a veszekedés, gyereksírás, hangos kiabálás. „Vezérletükkel” eljutottam az orosz laktanya mögötti tóparti sintértelepre (ha az volt igazából!), a Zagyva folyó nádasaiba, a hajóállomás környékére. Utána lélekszakadva szaladhattam,

elérjem a délutáni vonatot, mielőbb hazaérjek. S amikor este a legeltetésből a jószágokat hazahajtottam, télen pedig segítettem a szüleimnek kukoricát morzsolni, tüzelni a spartheltban – a kukoricacsutkát, szárizókat állandóan rakni kellett, hadd égjen –, kucorodtam le a petrólámpa elé, hogy a házi feladatot elkészítsem, s másnap oda tudjam adni a padtársaimnak lemásolásra. Őket mi készítette volna a tanulásra, a lecke feladatok elkészítésére? Az állandó veszekedés otthon? Amit a pénztelenség és az elfogyasztott alkohol is táplált? Ilyet nálunk nem tapasztaltam, inkább az állandó munkát.

Munkát az öt-hat-hét hold föld megművelése adott, a termés begyűjtése, hazaszállítása, megetetése a jószágokkal télen, majd a haszon „behajtása”. A pénzből, amit anyám keresett a piacozással – így mondtuk, de igazából a vasútállomáshoz közeli házakhoz járt, a piacra nemigen jutott el –, vagyis az így összegyűjtött fillérekből kellett kifizetni az adót, s mivel lovat nem tartottunk, kifizetni a munkadíjat a szántásért, vetésért, amit másokkal végeztünk. S persze állandóan kellett bővíteni a tanyán meglévő épületeket, földeket kellett vásárolni. (A tézesítés se tudta tőlük elvenni, inkább odaadták az államnak, hátha onnan majd visszakapnák. A szövetkezetbe se léptek be, hiába fenyegették őket hetekig, apám inkább elment dolgozni az építőiparba. Ezért érdemes volt dúrni a földet – mondogatta.) Pénzgyűjtögetés céljából szüleim még a szolnoki határban lévő gyümölcsös kertekbe is eljártak az ottani gazdaembereknek almát szedni. A későbbi időkben pedig a Lenin Téészbe répát szedni, a cukorgyárba elszállítani. Sokan Szolnokról is kijártak erre a munkára.

Ennek a kettős életnek, s főleg, hogy kiváló tanulmányi eredménnyel végeztem el az első négy osztályt, az lett a következménye, hogy átirányítottak egy másik iskolába, a Beloianisz úti orosz tagozatosba. S ezzel olyan kálváriajárás kezdődött számomra, amelynek útvonaláról évtizedekig nem tudtam letérni. Az ekkor kapott ütések hosszú évek során se tudtam kiheverni. Az oroszokról én jót nem hallottam, s még emlékeztem is rájuk, mit „műveltek” nálunk. Anyám hogy reszketett tőlük, engem szorított magához védekezésül (állítólag a kisgyerekes anyákhoz nem nyúltak), máskor meg próbált elmenekülni előlük a határban kint hagyott szárkúpokba. Apámmal is mit csináltak! Hadd ne soroljam! Amink volt, ruha, cipő elvitték mind; a ház körüli aprójószágokat – nagyobb állataink akkor még nem voltak – leöldösték. Kiürítették a portát. Tudtam arról is, beszéltek az emberek, hogy a faluban az asszonyokkal miket csináltak. Ezeknek a nyelvét tanuljam én meg? Apám persze mást is mondott róluk, mint katona megjárta az orosz frontot. Az ő tapasztalata kedvezőbb volt róluk. „Akkor eriggy innen, menj őhozzájuk!” – támadt rá anyám. Apám azért lehetett engedékenyebb, mert az ottani lakosság nem lépett fel velük szemben ellenségesen, noha nem is nézték őket jó szemmel. Itthon aztán megtapasztalta, mivel kell számolnia. Amikor például az ágyon letakarták pokróccal, s megfenyegették, hogy agyonlövök, ha megmoccan. Ők addig garázdálkodhassanak a házban, amiben persze nem volt köszönet.

De nem csak az orosz nyelv elsajátításával gyűlt meg a bajom, amihez eleve fenntartással közeledtem. Hozzájött még a többi tantárgy is. Nem ahhoz voltam hozzászokva, amit ebben az iskolában számonkértek az ötödik osztályosokon. Egy év után tovább is kellett állnom egy másik oktatási intézménybe, ahol kezdtem lassan magamhoz térni. Hiszen ismét olyan szegény sorsú, alacsony képzettségű szülők gyerekeivel kerültem össze, mint én voltam, nem belvárosi, értelmiségi szülőkéivel, akik már moziban is voltak, könyveket olvastak, megfordultak színházban is. Az után kezdtem jól érezni magam, amikor a Rákóczi

úti iskola magyartanára, Vajay József megdicsérte az egyik dolgozatomat. S ez nekem újra szárnyakat adott.

Visszaemlékezve: nem lehetett ez a szabadon választott témájú fogalmazvány kiemelkedő színvonalú. A témája ragadhatta meg a tanár úr figyelmét. Mégpedig az az „életes leírás”, ezek az ő szavai voltak, ahogyan vissza tudtam adni a „házaló” tejhordást anyámmal. Amit más hogyan is tudott volna megfogalmazni! S ezzel engem kiemelt az osztály átlagából. Onnantól kezdve vettem kézbe könyveket, s nem csak a Kincses Kalendáriumot. Kezdttem rádiót hallgatni, még ha detektorosat is, amit én eszkábáltam össze, s az alkatrészeit az ócskapiacra szereztem be. Elkezdtem járni a rékasi könyvtárba is, s forgatni a tollat, amit azóta sem tudok letenni. Rá egy-két évre a Szolnok Megyei Néplaphoz, majd a Magyar Rádió Szolnoki Stúdiójának elküldött novellám, illetve verseм nyilvánosságot is kapott – hála Hernádi Tibornak és Párkány Lászlónak – vagyis akkoriban, amikor Gyomai György tanár úr kis tárcanovelláit, rövid elbeszéléseit is rendszeresen közölték a megyei újságban. A tanár úrnak, aki szintén a Rákócziiban tanított, a *Nádi farkasok* című regényét is olvashattam, ami a kuruc kori Szolnokon, illetve annak környékén játszódik.

Ugyanígy hálával tartozom Varga Józsefnek, aki mintha szándékosan gyűjtötte volna maga köré a költőket. Elöttem rövid ideig Szolnokon dolgozott Ladányi Mihály, velem együtt újságíróskodott Petri György, utánunk pedig Körmendi Lajos következett. Rám nézve az volt a kikötése, hogy szívesen fogad a Néplapnál, de az újpesti Egyenáramú Gépgyárban, ahol már 1959 óta dolgoztam, kérjek fizetetlen szabadságot; amennyiben nem felelnék meg az újságírói követelményeknek, gond nélkül visszamehessek a munkahelyemre. De nem kellett nekem oda már visszamennem. Várt a sorkatonai szolgálat, s nem három, hanem huszonhét hónapra. Többet már nem jöttem vissza Szolnokra, hacsaknem az írásaimmal. Azokkal jelen voltam, s vagyok azóta is.

Persze megfordulok a városban író-olvasó találkozókön, meg amikor gyakori hazajáróként szülőfalumba igyekezve buszra ülök a vasútállomáson, esetleg éppen a vonathoz megyek. Ősszel gyerekeimmel kilátogatok édesanyjuk sírjához a szolnoki temetőbe, ahol Vajay József hamvai is el nyugszanak. Nagy megtiszteltetés volt, amikor az egyik évforduló alkalmából a család engem kért fel, mondjak beszédet a tanár úr sírjánál. A közeli hozzátartozók mellett jelen voltak régi tanítványai, az osztálytársaim közül is néhányan. Felemlegettem szerepét, s útmutatásait, amelyek segítettek bennünket, hogy megáljuk a helyünket az életben. Köszönet érte neki, s a volt iskolának. Valamint a városnak, mert kinek meddig lehetőséget adott itt élnünk.

**ACSAI
ROLAND**

KETTEN EGY LADÁBAN

(Szolnok és Abony között)

Ketten egy rossz Ladában,
pont két város között,
egy régi délutánban,
jövő és múlt között.

Hol van már mindez, hol van?
Emlékromok között.
Kazetta a magnóban,
szünet két dal között.

Kilencvenvalahányban,
épp két korszak között,
ketten a délutánban,
az ég és föld között.

Egy hónapig ha jártunk,
volt pár napunk közös –
és nem lett folytatásunk
az évadok között.

TISZAVIRÁG-NYARAKBAN

A múlt reccsenve tört el,
mögöttem elmaradt
Abony, Szolnok és Törtel,
sok éj és virradat.

Tiszának görbe partja
ismerte lábamat,
de régen jártam arra,
de rég voltam kamasz.

Tisza moziban néztem
sorra a filmeket.
Azóta már helyében
sok emlékkép pereg.

Tiszavirág-holdfényben,
míg folyt el a Tisza,
én lányokat kísértem
a diszkóból haza.

Tiszavirág-napfényben
a Zagyva ott talált
a part menti töltésen
engem s pár cimborát.

Tiszavirág-nyarakban
gyűrűztek vízkörök –
eltűntek áradatban,
sok évtized mögött.

Akkor tanultunk élni,
próbáltuk így meg úgy.
„Sikerült?” – meg se kérdi,
hallgat csupán a múlt.

BENEDEK SZABOLCS

ÉN NEM ILYEN VAGYOK

Amikor először gyűjtöttem rá, olyan izgalomba jöttem, hogy merevedésem lett. Magam se értettem, miért, nem igazán éreztem olyan fene nagy dolognak. Tudatosan bizonyosan nem. A testem mégis úgy reagált, mintha most éppen valami szokatlant, izgalmasat, netán bűnöset cselekednék. Az albérletben voltam, Pesten, a Váci utca déli részén, amelyet akkor még nem alakítottak át sétálóutcává. Reggelente végtelesen csigavonalban araszolgatott rajta az egyirányú autóforgalom, az öreg házakról folyamatosan pergett a vakolat – némelyik falon sűrűn sorakoztak a golyónyomok, '45-ből vagy '56-ból –, az eleve keskeny járdán pedig alig lehetett közlekedni a szoroson parkoló járművek és az esőben is fehérre szikkadó kutyaszar miatt. Csütörtök este volt, délelőtt érkeztem vissza Szolnokról a fővárosba, egyszerre nehéz és könnyű szívvel – nehézzel, mert nem szerettem otthagyni Szolnokot, másrészt viszont tudtam, ezúttal csupán egyetlen éjszakára maradok. Elsőéves egyetemista voltam, és ómenszerű kezdés gyanánt letaglózott a sötét, szitáló és nyomasztó pesti ős, úgyhogy, kihasználva a tanrendemben meglévő minden kis hézagot, valamint az olcsó diákjegyet, igyekeztem minél többször hazavonatozni, hétközben is.

Az albérlet földszinti lakás volt, ablakai a folyton ázott keramitos udvarra néztek (nem mondhatom, hogy nyíltak, mert nagyapám rácsokat szerelt az amúgy is repedt üvegek elé), a százéves épület pedig a környező házakkal és a szűk utcákkal köszönőviszonyban sem volt a szüleim tágas, napfényes, zöldellő fákkal körülvett, és mindig nehéz szívvel hátrahagyott szolnoki otthonával. Azaz az otthonunkkal, hiszen az albérletet korántsem éreztem annak. Egy bölcsészhallgatóval laktam egy (végtelennek tűnő magasságban lévő) fedél alatt, aki szintén szolnoki volt, és már csütörtökönként hazautazott, én pedig valami hirtelen jött ötlettől vezérelve – talán hogy enyhítsem a törvényszerű és menetrend szerinti esti pesti depressziómat – belevettem magam a karosszékekbe, ahol a lakótársam olvasni és pőfékelni szokott, előtte azonban elvettem az íróasztaláról, a Petri-kötet és a gipsz Mozart-fej mellett heverő keménykarton dobozból egy szál cigarettát (talán szándékosan nem vitte magával, nem akarta, hogy odahaza tudják, hogy dohányzik), és rágyújtottam.

Ekkor jött a merevedés. Holott a cigarettában (így éreztem) nem volt semmi különös. Eleve vékony szál volt, a szobatársam egyszer el is magyarázta, azért ilyen szív, mert ebben kevés az ártalmas anyag, az érzés ellenben így is megvan. Valószínűleg az „ártalmas anyag” kitétel izgatott fel. Ilyesmivel arrafelé amúgy is találkozhattam. A Váci utca ezen fertályán peepshow vörös cégére villogott, ráadás képpen egyszer a nyitott ablakon át hallottam, ahogy a gangon arról beszélgetnek: a házban kurva lakik. Nem átvitt értelemben, leszólásképpen kurva, hanem igazi örömlány, szajha, prostituált, akit rendszeresen látogatnak a kuncsaftok. Onnantól kezdve kíváncsian nézegettem a függőfolyosóra nyíló lakásajtókat, próbáltam kitalálni, melyik mögött lakhat az emlegetett kéjhölgy, és a kapuban is szinte leplezetlenül megbámultam minden befelé tartót – ha férfit, akkor azért, mert hátha oda megy, a nőt meg azért, hátha hozzá mennek.

Szolnokon is volt peepshow, a rendőrkapitányság mögötti utcában, talán egy kocsmá udvarán. A gimnáziumból hazafelé mindig rácsodálkoztam a kiírásra, de soha nem mertem bemenni. Ez már az utolsó gimnáziumi év lehetett, amelyik közvetlenül a rendszerváltás utánra esett. Hogy prostik voltak-e akkoriban Szolnokon, arról nem volt tudomásom, csak feltételezem, hogy igen, miért is ne lettek volna egy megyeszékhelyen, amely abban az időben még nyolcvanezer lakost számlált, elegendőt a kereslethez. Hallottam is a szóbeszédet, még a szocializmus idején, miszerint a városnak a természetes folytonosság kvázi mellőzésével, tervezőasztalon megrajzolt új központjában magasodó, frissen épült és fölkapottnak, sőt bizonyos értelemben luxusszállónak számító Pelikánban úgymond „elszaporodtak a kurvák”. A kifejezés pontos jelentésével persze nem lehettem tisztában, azzal sem, ez mennyiben volt igaz. Különben is, a Pelikán Szállóban vagy tíz évvel később jártam először, akkor is alig néhány alkalommal: az aljában lévő bárban olcsón lehetett biliárdozni. Nem mintha megszállott biliárdos lettem volna, de hát valamivel muszáj volt agyonütni azt az átkozott, melabús időt.

Anyám cigarettázott, azonban nem láncdohányosként. Gyerekkoromban apámat is láttam egyszer rágyújtani, szerintem a hecc kedvéért tette, mert közben teátrálisan túlzó mozdulatokkal, nevetgélve mutatta, hogy fújja a füstöt. Szolnoknak azon a részén, ahol a rendszerváltás idején laktunk, a közeli fermentáló miatt nyaranta erős dohányillatot lehetett érezni. A frissen vágott dohány illata egészen más, mint a szárítotté. Egy régi épületben volt akkortájt lakásunk, az iparvágányok mögött, nem messze az ószolnoki pályaudvartól, azaz az 1847-ben Kossuth, Széchenyi és más celebritások jelenlétében átadott indóházról, amely nem egészen másfél évszázaddal később kihasználatlanul omladozott, és a körötte burjánzó dzsindzsásban részeg hobók és csövesek tanyáztak, kurjongatásuk hozzánk is behallatszott. Nem szerettem azt a lakást, pont az ódonága miatt. Akkoriban olvastam először Edgar Allan Poe novelláját az Usher ház bukásáról, és ahogy egyszer sötétedés után az iparvágányokon keresztül botorkáltam hazafelé, és az indóház mögül megint hallottam az ordibálást, úgy éreztem, az épület, amelyben lakunk, és ahová éppen rosszkedvűen, félve baktatok, akár az Usher-ház is lehetne. Onnantól kezdve ezt a nyomasztó gondolatot a nyers dohány fanyarkásan jó illata sem bírta elmulasztani bennem. Szerencsére tényleg nem sokat időztünk abban a helyenként penészvirágos épületben: a Nagy Imre-temetést még a lakótelepi panellakásban, a hajdani közlekedési miniszterről, dr. Csanádi Györgyről elnevezett körúton (azóta éppenséggel Nagy Imre nevét viseli) néztük a tévében, apám viszont az ószolnoki pályaudvar közelében lévő házba jött haza pár héttel később a munkahelyéről azzal a hírrel, hogy Kádár meghalt, a nem sokkal messzebb, a híres Marcipán cukrászda közelében újonnan épült társasházi lakásba költözésünkkor pedig már záporoztak a hírek a délszláv háborúról.

Az albérleti rágyújtást követően egy osztálytalálkozón vettem a számba ismét cigarettát. Nem évfordulós osztálytalálkozó volt, hanem alkalmi, spontánnak szánt. Vasárnap este rendszeresen összefutottam osztálytársakkal a vasútállomáson, ahol nyomasztó hangulatban a vonatot vártam, hogy visszautazzak a sötét, esős és ázottkutyaszar-szagú Budapestre. Ekkor találtuk ki egy volt osztálytársnőmmel, hogy osztálytalálkozót szervezünk. A leveleket megírtuk (hol volt még a mobiltelefon és az e-mail!), ám ő kicsit később adta föl őket, így a spontán találkozóra csak azok jöttek el, akik az én listarészemen szerepeltek. A gimnázium előtt volt a gyülekező, szemben a megyei tanáccsal, amelyet akkor újra megyeháznak

kellett nevezni. Hátral csomóra kötött hajpántot viseltem, és amikor egy osztálytársam elővett egy pakli cigarettát, kértem egy szálát. Mielőtt rágyújtottam volna, körbesandítottam, mire az osztálytársam rám szólt, minnek nézelődöm, már nem kell. Az egyik osztálytársnőm közölte velem: „Te nem ilyen vagy”, mire ingerülten replikáztam: „De, ilyen vagyok”. Tudtam persze, igaza van, ezért mire a Tabán szélén lévő kocsmába értünk, már szégyelltem magamat, hogy megint nem tudom, ki vagyok.

A cigarettára azonban nem szoktam rá. Ha megkínáltak, elfogadtam, sőt olyan is rendszeresen megesett, hogy kínálás nélkül lejmoltam a kocsmában az éppen rágyújtó asztaltársamtól. A múlt idő nem indokolt, így van ez mind a mai napig. Azzal a különbséggel, hogy régebben megkötés nélkül lehetett a kocsmában rágyújtani, beltérben is. A ma már nem létező rendszerváltó kormánypárt szolnoki székházának közelsége miatt csak MDF-kocsmaként emlegetett vendéglátóipari egységben éppúgy lejmoltam cigit, ahogyan a Hunyadi utcában lévő, egy előző századelős söröző helyén működő Rex büfében. Nem is beszélve a hajdani, mostanára letűnt helyekről az előző évezred utolsó évtizedéből. A nevek már nem föltétlenül emlékszem, de rémlik egy a Gólyánál, egy az Árkádnál, egy a József Attila úton, a tűzoltósággal szemben, a gimnázium körül pedig kettő is, az egyik talán Sörpinceként, a másik Szőlőfürtként lett anyakönyvezve, ámbár az is lehet, hogy csak mi neveztük őket így. Előbbiben vesztettem el a sörszüzességemet, vagy fél évvel az albérleti dohányzás előtt, azaz viszonylag későn, amikor az iskolatársak közül már többen is javában ki-kiszökdöstek a fent említett két pincekocsmába, én pedig miután másfél sör után visszatámolyogtam a gimnáziumba, büszkén kérdezgettem a szembejövő lányoktól, érzik-e a leheletemen a sörszagot.

Nem érezték. Bizonyára ők is azt gondolták, én nem ilyen vagyok.

Az új vasútállomást, immáron a harmadikat Szolnok történetében, a város első írásos említésének 900. évfordulójára adták át. Egyes kupékban sokáig ki volt rakva a fotója, miszerint ez Közép-Európa legmodernebb pályaudvara. Büszke voltam rá. Gyerekként gyakran szaladgáltunk a főépületen és a betontalpra helyezett, kiállított gőzmozdonyon túl, de még a felüljárón innen kialakított, a vágányok közötti összeköttetést szolgáló, valószínűleg rakodást szolgáló alagutakban. Ha a vasutasok észrevettek minket, ránk kiabáltak, és lekurválták szülőanyáinkat. Volt egy dimbes-dombos rész is a Jósika utca mögött, árkokkal, magaslatokkal a hullámzó prérihez hasonlított (legalábbis a Verseggy könyvtárból kölcsönzött indiánregények alapján ilyennek képzeltük azt), ott néha kovbojosat játszottunk. Sajnálunk, amikor ezt a területet valami építkezés miatt egyik napról a másikra elsimították. Arrafelé is működött egy kocsmá, a felüljáró azon lábának közelében, ahol edzés után, a Véső úti vívócsarnokból hazafelé tartva, az arra járó felnőttek megrökönyödésére francia markolatú pengéinkkel a Jean Marais-filmekben látott módon kaszaboltuk egymást. Úgy tíz évvel később ebben a kocsmában jutottunk arra a következtetésre a haverommal, miszerint ebből a városból el kell mennünk. A haverom festőnek készült, én írónak. Neki volt egy kiállítása a Helyőrségi Művelődési Otthonban, nekem megjelent két novellám a Néplapban. Huszonegy-huszonkét évesek voltunk, keveselltük a teljesítményt, de azt gondoltuk, nem rajtunk múlik. Amúgy is, nagyon menőnek hangzott, hogy lelépünk innét. Az Edda is azt énekelte, hogy elhagyom a várost, igaz, abban a dalban egy másik városról volt szó, miközben Szolnokon olyan bandák zúztak, mint az Exit, a Lady Macbeth vagy az Ippolit Matvejevics.

„Rászoktál a dohányzásra?” – kérdezte a barátnőm, amikor észrevette a sporttáskám oldal-széleiben a pakli cigarettát.

Úgy tettem oda, hogy mindenképpen észrevegye. Hirtelen ötletből vettem meg a Szolnok ABC-ben, amikor arra vártam, hogy befusson a csajom vonatja, fölszálljak rá, és együtt menjünk tovább a szüleihez, a megye túlsó csücskébe. Kiírták, hogy a vonat sokat fog késni, éhes voltam, betámolyogtam kifliért a boltba, ahova annak idején anyámmal jártunk az ő narancssárga kis Polskijával bevásárolni az indóházhoz közeli lakásunkból. A közeli toronyház (ismertebb nevén: a huszonnégy emeletes, bár én akárhányszor számoltam meg az emeleteket, mindig más jött ki) aljában egyidőben cukrászda működött, felső tagozatos koromban tervezgettem oda elhívni az első szerelmemet, végül erre – miattam, illetve a gyávaságom miatt – soha nem került sor. Cigarettát is vettem a Szolnok ABC-ben, hogy vagánynak tűnjek a csajom előtt, mivel mindketten tudtuk, hogy közel a szakítás. Az ugyancsak a toronyház aljában lévő kocsmában még ittam is egy sört, hadd érződjék az is a leheletemen.

„Nem szoktam rá” – válaszoltam dühösen, holott leginkább magamra lehettem mérges. A kapcsolatot én csesztem el. Fogtam a cigarettásdobozt, amelyből egyetlen szál hiányzott, és kidobtam az ablakon. A vonat a Zagyva vasúti hídjánál járt, kábé ott, ahol egy haverommal korábban pénzerméket tettünk a sínekre, utána megcsodáltuk, hogy hártýává lapultak a két- meg az ötförintosok a rajtuk átgördülő szerelvény alatt. Lehet, hogy a cigarettapakli a Zagyvába esett, bár ebben nem lehetek biztos, a sötétben nem láttam. A barátnőmmel ez volt az utolsó közös vonatutunk. Pestről viszont akkor már nem akartam furtonfurt lelépni. És azt se éreztem, hogy Szolnokról mindenképpen el kéne menni, azt ellenben igen, hogy ide megérkezni kimondottan jó.

Nemrég kaptam egy barátomtól egy doboz szivart. Azaz szivarkát, azokkal a kicsi, cigaretta méretű szálakkal. Azt mondta, ő soha nem dohányzik, szívjam csak nyugodtan el.

BÉRCZES LÁSZLÓ

MOSTAKKOR

Tudom a járást, mondom neki, és vezetem, végül is itthon vagyok Szolnokon, noha erre a hídra, a gyaloghídra, én is először lépek. A Tiszaligetben van a szállásunk, onnan megyünk át a túloldalra, a városba, amit ismerek, a színház környékét biztosan. A panzió, ahol az emeleten lerakta bőröndjét a színésznő, én meg egy másik, nyilván ugyanolyan szobában a hátizsákomat, a panzió, a nevére már nem emlékszem, persze nekem is ismeretlen, hiszen minek mentem volna szállodába, amikor nyolc évem át itt éltem és tanítottam, utána meg már csak osztálytalálkozókra jöttem évente egyszer-kétszer, amikor gondosan ügyeltem arra, hogy az utolsó pesti vonatot elérjem, merthogy én, a vidéki gyerek, pesti lettem, igen.

Baktatunk a hídon, menj csak, utolérlek, mondom, és megállok középen, bámulom a folyót. Igen, amikor a szemben lévő hídon, hisz ez a gyaloghíd akkor még

nem volt, megálltunk Mrožekkel... Na várjunk csak. Sem a híd korlátjának támaszkodva, hisz utol kell érnem Sárát, sem most, hogy egy „Szolnokkal kapcsolatos” írást kér a szerkesztő, nem engedhetem meg magamnak a nosztalgiazást. Rajtam kívül kit érdekel, hogy mi volt egykor, amikor az akkor világhírű, emigráns lengyel íróval megálltunk a híd korlátjához támaszkodva, és bámultuk a folyót.

Ez a szöveg, minden szöveg, a személyes jelenről kell hogy szóljon. Arról, hogy a múltammal itthon vagyok Szolnokon, de a jelenben, amikor a színházi fesztiválra meghívták az általam rendezett előadást, vendég vagyok, idegen, mint bárki más, akit beválogattak a versenyprogramba. Ezért lakom az ismeretlen panzióban, ezért lépek életemben először erre a kedvemre ívelő, keskeny kis hídra. Figyelmeztetem hát magamat, hogy e pillanattól csak a *mostról* írok, hiába cipelem zsákomban az egykori Szolnokot. Abból a batyuból most annyi fontos, hogy tudom a járást. Igen, balra a vegyipari, tehát ahogy lelépünk a hídról, kicsit jobbra kell tartanunk, a színházi büfében, ez húzva, Kadi már nem él, az a büfé, mindjárt ki fog derülni, vendéglő lett, ennek örülünk, csak hogy már bezárt a konyha.

A vendég színész nő éhen marad, hacsak én, aki itthon vagyok, nem cselekszem vendéglátóhoz illően. Körülnézek a meleg nyári estében, az égvilágon senkit nem ismerek, beóvatokodok a színház épületébe, még javában megy egy versenyelőadás, a jegyszedő nénik csendesen kvaterkáznak, riadtan piszsegnek felém, és egyiküknek sem rémlik, hogy ez az idegen valaha otthon volt itt. Tétován ácsorgok az előcsarnokban, magával ránt a múlt, hányszor jártam én ezen falak között, meglegyint a fájdalmasan jóleső, tocsogós érzés, de nem engedem, elhajtom, elvégre ezek a falak nem azok a falak, az épületet többször átépítették azóta, szóval ezek a falak *most* vannak, nem láttak engem, nem ismernek engem, nem tudnának mondani semmit rólam. Már hogyha a mondás igaz lenne, és a falak mesélni tudnának, de nem tudnak. Most van, és nem akkor, most vagyok éhes, nem beszélve a színésznőről, akinek vendéglátót játszva vacsorát ígértem.

Irénye jön felém, az örökös szolnoki művészeti titkár, ő köti össze a *mostot* az *akkorral*. Molsolyogva megölel, beszélnek, hogy itt vagy, mondja, szóval beszélnek, valaki felismerhetett, ez jó érzés, ahogyan az is, hogy azonnal felvisz bennünket a színészbüfébe, és már rendeli is a vacsorát. 1984 tavaszán neki mondtam, hogy ennyi volt, hogy még elviszem a negyedik osztályomat az érettségiig, aztán elmegyek Szolnokról. Ő természetesen nem emlékszik erre, nekem volt fontos ez. Lapátolom befelé az illusztris vendégnek rittyentett pompás vacsorát, számolom az éveket. Irénke trillázik mellettem, követhetetlenül pörög, ahogyan egy fesztivál házigazdájának pörögnie kell. Negyvenegy, erre jutok, negyvenegy éve, hogy elmentem Szolnokról.

A Vargából mentem el, abból a gimnáziumból, ahol a főszerkesztő tanít most, ő kért fel erre az írásra. Reggel nyolc lehetett, mostanában fel se tudok olyankor kelni, akkor már túl voltam a bölcsin, a gyerekkocsit tolvaj Annával száguldtam hajnalban a Kun Béla körúton, mintha így hívták volna, majd' minden reggel nulladik órában volt az angol tagozatosokkal, szóval már két kávé túl álltam a zibongóban, és bámultam a lépcsőn felfelé kanyarodó színészcsapatot, köztük egy huszoneves fruskát, láttam már őt a *Tangóban*, és már megint Mrožeknél vagyunk, és a múltban, miközben ez a színész nő valószínűleg most parkol a már megnevezett panzió bejáratánál, érkezik a fesztiválra, mert annak az előadásnak az egyik főszereplője, amit én rendeztem. Ő most A Színész nő Magyarországon. Akkor reggel nyolckor bekéredzkedtem a „rendhagyó irodalomórára”, talán így mondták, bámultam

őt meg a többi, utólag gondolom már, halálosan álmos színészt, és nem mertem őket megszólítani. Őt pláne nem, pedig akkor még ismeretlen kezdő volt. Tudtam a nevét, Udvaros Dorottya. Ennél a színháznál két Udvaros van, mondogatta Kukuja, a félbolond mindenes, ahogy sepregetett a színházi műhely udvarán, mert az udvarért volt felelős, de mindent rábízta, ő meg járta a várost a triciklijével, na ezt itt mind húzni kéne, és annyit meghagyni, hogy ezen az udvaron áll most a Szigligeti Stúdiója, ott fogjuk holnap játszani kedvenc szerzőm, Jon Fosse *Őszi álmom* című drámáját, ebben játszik Dorottya – és ebben játszik Sára is, akivel most vacsorázunk.

De vajon van-e olyan, hogy tisztán a *most*? A végtelen időfolyamot mi daraboljuk tegnapra, mára, holnapra, de az Idő, Fosse központi témája, az Idő egy. Épp benne vagyunk, mert élünk, vagy még/már nem vagyunk benne. Filozófiai probléma, buta vagyok hozzá, csak azt élem meg itt most Szolnokon, hogy velem van a teljes életidőm, ha akarom, ha nem. És abból az életnyi puttonyból most, hogy egy pillanatra visszatértem a városomba, beözönlenek a jelenbe a múlt foszlányai. Ezek a foszlányok, akárha az idő szövetét öszszefonó kötelékek egymásba gabalyodnak a jelenből sarjadó szálakkal, ezek képezik meg világomat, és amikor ez a test, a testem, értelmezhetetlen tárggyá, darabbá, tetemmé válik, ez az időgombolyag, én magam, semmivé lesz, megszűnik létezni. Volt, nincs. De akkor mi lesz azokkal az emlékekkel, amikből felépül az életünk, kérdezi a Nő Háy János drámájában, az *Elemben* – milyen jó lenne azt ebbe a szolnoki stúdióba egyszer elhozni –, amire csak annyit mond a Férfi, minden megy a kukába. Akkor majd a falak csak falak maradnak, a kapun a kilincs egy fémdarab, a Jólét ABC utcasarka csak kövek találkozása, pedig Mucsi Zoli, ő játssza különben a Férfit, ott nyomta kezembe a *Mulatság* című Modern Könyvtár-kötetet. Már megint Mrožek, pedig őt már én is rég elfeledtem, ahogyan a világ is. Akkor zsebre tettem a kötetet, és Zoliról megfeledkezve a szolnoki diákszínjátzókkal megrendeztem az előadást.

Zoli majdani szerepét, mert – mint mondják – legendássá vált előadás született később a Bárka Színházban ugyanebből a szövegből, *S legény* szerepét egykoron Totis játszotta, akivel most, a szolnoki fesztivál után egy hónappal, az Ördögkatlanban találkozom. A feleségét kíséri, aki autista gyerekek festményeit hozza Szolnokról Beremendre. Pistivel megöleljük egymást a kiállítótérben, idősödő, pocakos ember, nem lett belőle színész, ez fájhat neki. Ahogy ölelem, belém hasít, hogy mögöttem, a szomszéd teremben kiállítottuk a három jelmezt, rajtuk a név: Pepe, Kapa, Rémusz, meg lehet vásárolni őket, és ezzel támogatni egy sérült gyerekeket segítő alapítványt. Vajon Pisti észreveszi-e, és ha igen, az észrevevés mostpillanata mit hoz elő. Három kopott, ócska öltöny, mert ennyi, nem több. Aki ismeri a három híres színészt, annak talán érdekes, aki látta az előadást, annak beugrik egy élmény is, ha Totis meglátja, talán egész élete előzuhan a múlt hozzánőtt zsákjából.

Most, az Ördögkatlan zárásakor, pittyeg a telefonom, egykori tanítványok, Ida, Évi, Ági, Laci küldenek fotót, ölelik egymást, nevetnek, boldogok, fölötte egy másik fotó, talán most küldték át, talán tavaly, amikor ugyanígy örültek, azon a másikon ballagási kép, én öltönyben, jobbról-balról belém karolnak a lányok, 1984-et írjuk, elballagatom az osztályomat, erről beszéltem azon a tavaszon Irénkének, aztán elhagytam Szolnokot. Ha jól gondolom, a Lenin-szobor felé ballagunk, oda kellett, vajon hová lett az a szobor, ami most már csak egy felismerhetetlen kődarab, és nem jelent semmit. A helyén vagy úgy körülbelül arrafelé most egy halászó ember szobra áll, logikus, mögöttem a Tisza, amit most, mert mindig most van, bámulok a gyaloghídról, és utánakiáltok a színésznek, utolérlek!

Másnap délelőtt a szakmai beszélgetésen kedves emberekkel elemezzük az *Őszi álomot*. Én maradok csak, meg a férfi főszereplő, a többiek már elutaztak, mindenkinek dolga van, Dorottya forgat. Tegnap, az előadás után megöleltük egymást, siker volt és szeretet. Most is az van, a jelenlévők agyondicsérik a produkciót, én meg arról beszélek, mi másról, mennyire sokat jelent nekem ez a visszatérés. Hogy az egykori tanár meg hogy az akkor kezdő színész, immár nagybetűs Színész, együtt dolgozhattunk, és hogy Szolnokra visszatérhettünk. És hogy milyen jó, hogy *most* és soha nem tudhatjuk, mit hoz a *majd*. Beszélek, és közben gomolyognak az emlékek, hát igen, eddig megírt mondataim fele kihúzandó lenne, de hagyom. Nincsen *most* önmagában. Belépsz valahová, egy idős férfi, hosszú haja, szakálla van, viszonylag jól tartja magát, kábé ennyit állapít meg az, aki rád néz. De te az egész életedet hozod, ahogy *most* belépsz. Beszélek, megfelelek a feladatnak, és látom magam előtt az egykori színészbüfét, tudom, nem ezek a falak voltak, ahogy egy délutáni Hamlet-előadás szünetében (vagy Az ember tragédiája?, mindegy is, Paál Isti rendezte) néhányan a *Mozgó Világ* szerkesztőségéből mosolyognak felém, és én boldog vagyok, hogy felismertek, lám, *most* is emlékszem. Alexa vagy Vánca vagy Reményi megkérdezi, mit kérsz, én szabadkozom, ők unikumot rendelnek.

Ahogy vége a szakmainak, kisurranok a teremből, tartom rituális szokásomat, gyalog sétálok a vasútállomáshoz. Teszek egy kis kanyart, a Vargánál kezdem, mindig hosszú, fehér köpeny volt rajtam, Bíróság, egy adott napon az iskolából ugrottam át a válóperemre, szerkesztőségi épület, ide hoztam az Erika írógépen pötyögött színikritikákat, Verseghy könyvtár, soha nem vittük vissza a Modern Könyvtár-kötetet... jön majd a művközpont, *most* talán Agóra a neve, mellette-mögötte a hotel, Pelikánnak hívták akkoriban, Taub János magyarázta nekem egyszer, hogy pont olyan, mint a ronda, befejezetlen, úgynevezett modern blokkházak Romániában, nem húzom már át a szavakat. Ezek *most* csak falak, kövek, fák, bokrok, járdák, nincs jelentésük, csak én hordozom köztük a jelentést, általam nyernek értelmet és múltat a tárgyak, az épületek, az ismeretlen emberek. Viszonyba kerülök velük, magával a tájjal. S ebből a viszonyból születik a szó: haza. Kerüljük ezt a szót, én mindenképpen, mert nem tudom, mi az, és attól félek, valaki egyszer megkérdezi tőlem, szeretem-e a hazámat, és arra igennel vagy nemmel kell válaszolni, miközben a haza nem több, mint az a vasbolt, ami mellett éppen elmegyek, és rémlik, hogy az egyik tanítványommal vásároltunk itt majd egy fél évszázada szögeket, nem tudom, miért, nem tudom, miért vele, de tudom, hogy jókedvünk volt abban a néhány percben, ahogyan hazám nekem ez a házhely is, különben mindjárt az állomásra érek, üres telek, de mintha itt lett volna az a lepukkant kerthelyiség, ahová betértem egy korsó sörre, mert volt másfél óram a hódmezővásárhelyi átszállásig, amikor is éppen katonának vonultam be abba a városba, és először jártam Szolnokon, ahogy sört is először ittam akkor életemben.

Most a vonathoz megyek, de viszem magammal az életemet; *most* ezt az írást pötyögöm a laptopba, és beleírom az életem darabkáját, és azt mégsem húzhatom ki; *most* a gyaloghíd közepén állok, a korláthoz támaszkodok, utolérlek majd, mondom a színésznek, és bámulom a vizet. Felemelem a fejemet, nézem szemben a hidat, jönnek-mennek rajta az autók, kamionok, gyalogosok, ott támasztom én is a korlátot, velem támasztja azt Mrožek emigráns lengyel író és mexikói felesége, döbbsen nézzük a megáradt folyót, a színház irányába mutatok, magyarázok neki Paál Istiről meg a Tangóról, hogy várták őt a premierre, de disszidensként nem engedték be az országba, ezt talán ő mondja nekem arra a kérdésre,

miért nem tudott itt lenni, Istiról mesélek, meg egy fantasztikus színésznőről, aki Ala szerepében debütált, azóta híresség lett, valószínűleg most parkol a tiszaligeti szállodánknál, nézzük egymást a két hídról, én meg én, akkor és most, egy pillanatra összeér az akkor és a most, aztán indulok, mert utol kell érnem Sárát, hogy együtt vacsorázzunk, ha találunk egy helyet, ami még nyitva van.

BISTEY ANDRÁS

VOLT EGYSZER EGY SZERKESZTŐSÉG

Közel négy évtizedet töltöttem a Szolnok Megyei Néplap, később Új Néplap szerkesztőségében, és ennyi idő alatt sok olyan humoros esemény történt, amelyek közül talán érdemes felidézni néhányat. Ha másért nem, hát azért, hogy ne vessünk egy kicsit.

A Bayern München Szolnokon

Valamilyen rendezvényre mentünk a fotóssal, amikor észrevettem, hogy a Tisza Szálló előtt áll egy autóbusz, amelyen nagy betűkkel a Bayern München felirat szerepel. Mondtam a kollégának, készítsen olyan felvételt a buszról, amin látszik a felirat, jó lehet az még valamire. Aztán meg is feledkeztünk a képről, de a következő év márciusának végén csak eszünkbe jutott. (A busz egyébként, mint később kiderült, azért állt a Tisza Szálló előtt, mert a német sportegyesület, ha éppen nem volt rájuk szükség, bérbe adta a buszait utazási irodáknak.)

Akkoriban az volt a szokás, hogy az április elsejei lapban mindig megjelentettünk egy-egy blőd hírt, remélve, hogy az olvasók jól derülnek rajta. Abban az évben azt találtuk ki, hogy a Bayern München labdarúgói a városba érkeztek, és edzőmérkőzést játszanak (már nem emlékszem pontosan, hogy) a Szolnoki MÁV vagy az MTE csapatával, és a buszos képpel hitelesítettünk a hírt.

Csörögtek a telefonok a szerkesztőségben, focirajongók érdeklődtek, hogy lehet jegyet szerezni az edzőmérkőzésre, de csörögtek az szolnoki egyesületnél is. Néhányan a környező városokból, falvakból is bejöttek, hogy személyesen intézzék a jegyet a mérkőzésre. Amikor megtudták, hogy az egész csak áprilisi tréfa, nem mindig nyomdaképes stílusban tanácsolták, hogy kikkel szórakozzunk.

Vonattal Calgaryba

A következő április elseje előtt elhatároztuk, olyan „hírt” jelentetünk meg a lapban, amelyről biztosan tudják az olvasók, hogy csakis áprilisi tréfa lehet. Megírtuk hát, hogy barátságvonat indul Szolnok kanadai testvérvárosába, Calgaryba.

Talán földrajzoktatásunk hiányosságait bizonyítja, de sokaknak nem tűnt föl, hogy Kanada, így Calgary is az Atlanti-óceán túlsó partján terül el, ahová nem a vonat a legalkalmasabb közlekedési eszköz.

A polgármester az üstökét vakarja

D. Szabó Miklós hosszú időn át nevezetes alakja volt a szerkesztőségnek. Riportjait, interjúit szerették az olvasók, egyebek mellett azért is, mert ízesen fogalmazott, gyakran tett derús kiszólásokat. Egyszer valamelyik tiszántúli város polgármesterével készített interjút, amelyben egy rázósabb kérdést után azt írta, hogy a polgármester hosszasan gondolkozott a válaszon, miközben gondterhelten vakarta az üstökét.

A nyomdában viszont a sietség, a késő esti fáradtság, esetleg a szedők tréfás kedve miatt az üstökét szóból kimaradt az első két betű.

A polgármester ingerülten telefonált a főszerkesztőnek, s emelt hangon panaszkolt, hogy rajta röhög a város. Helyreigazítást követelt, s alig lehetett meggyőzni, hogy az csak rontana a dolgon, még jobban felhívná a figyelmet az esetre.

„Nem értelek, Vicám...”

Hosszú ideig Varga Viktória volt a belpolitikai rovat vezetője, aki úgy vélte, hogy a rovat fiatal tagjait nem csupán tanítania, irányítania, de nevelnie is kell. Amikor tudomására jutott, hogy az egyik szerkesztőségi bulin a rovat fiatal gyakornoknője összejött az egyik idősebb kollégával, aki a háború előtt az illegális kommunista párt tagja volt, behívta szobájába a lányt, alaposan leszidta. Szégyellje magát, hogy lefeküdt azzal a vén emberrel. Aki azért nem volt olyan öreg, ötven körül járhatott akkoriban.

A kolléganő öntudatosan visszaszólt: „Nem értelek, Vicám, hiszen ő egy veterán!” A rovatvezető köpni, nyelni nem tudott, csak mutatta a lánynak, merre van az ajtó.

Könyvek az asztalon

A kulturális rovatnak több vezetője volt az évtizedek során. Egyiküknek mindig tartott az íróasztalán öt-hat könyvet, többnyire a marxizmus klasszikusainak műveit. Rossz nyelvek szerint azért, hogy aki bemegy hozzá, lássa, milyen lelkesen képzi magát ideológiai téren. Ezen a kollégák csak mosolyogtak, azonban a tördelőszerkesztő az egyik alkalommal, mikor a rovatvezető nem volt a szobában, fölháborodottan mondta: „Csak játssza az eszét, hogy mennyit olvas, pedig ennyi könyvet nem is lehet elolvasni!” A kollégák fölnevettek, ő pedig hálás mosollyal nyugtázta vélt egyetértésüket.

Gödörben

Egy időben Körmendi Lajos is a szerkesztőségben dolgozott. Szerette csiszolgatni, javíttatni az írásait, mintha a napilapba is az örökkévalóság számára írt volna, és ez néha konfliktushoz vezetett közte és a kéziratot váró szerkesztők között. Különösen akkor késedelmeskedett, ha valami bosszúság, kellemetlenség érte, ahogy mondani szokta, „gödörbe került”.

Egyik alkalommal hosszabb riporton dolgozott, ám nem haladt, a szerkesztő hiába várta az anyagot. Végül már főszerkesztő tett neki szemrehányást a késésért. „Gödörben vagyok”,

hangzott a mentegetőzés, mire a főszerkesztő vérfagyasztó nyájassággal kérdezte: „Mondja, kedves Lajos, milyen mély az a gödör, mikor fog belőle kimászni?”

Rózsák a tapétán

A négy évtized alatt több főszerkesztő is állt a lap élén. Egyikük sokféle egyéni gonddal küzdött akkoriban, rosszkedvű volt, ideges, bár igyekezett, hogy a kollegák előtt ne mutassa feszültségét.

A kulturális rovat vezetőjének szobájában voltunk néhányan, már mindenki végzett az aznapi munkájával, beszélgettünk, amikor hirtelen nyílt az ajtó, s belépett a főszerkesztő. A diskurzus hirtelen abbamaradt, dermedt csend támadt. A főszerkesztő megtorpant, de mielőtt bármit mondhatott volna, megszólalt Szabó János kollégánk: „Abban a szobában, amelyikbe belép, a tapétán is elhervadnak a rózsák.”

Időjárás-jelentés

Az úgynevezett központi anyagokat, vagyis a kül- és belpolitikai cikkeket, és az időjárás-jelentést is a röviden csak KS-nek nevezett Központi Sajtószolgálattól kaptuk, és ezekből az anyagokból magunk szerkesztettük meg a nem megyei témákkal foglalkozó kül- és belpolitikai oldalakat. A cikkek végtelen telexszalagokon érkeztek a KS-től egy régiségszámba menő szovjet gyártmányú készüléken, ám ha éppen zivatar volt, a gép megbolondult, és összevissza keverte az anyagokat, sőt egyes bekezdéseket, sorokat is, olykor pedig csak egyetlen betűt ismételt több soron át. Egy ilyen felhőszakadásos napon még idejében összekapartuk a kül- és a belpolitikai oldalak anyagát, az időjárás-jelentést azonban már nem tudtuk kislabizálni. Végül a szerkesztő megbízott, írjak egyet én, „de érvényes legyen”. Az aznap megjelentet kissé átfogalmaztam, majd leadtam a tördelőnek. Szerencsém volt, az időjárás nem sokat változott, nagyjából még hőmérsékletet is eltaláltam.

Félreértés

Varga József főszerkesztő szinte minden jelentkezőt fölvet. „Lássuk, mit tud!” A szerződés azonban csak háromhavi próbaidőre szól, aki az alatt nem bizonyított, azt elküldte.

Így került a laphoz egy fiatal nő, aki arról lett nevezetes, hogy mint egy omladozó vár, olyan volt, nem sokáig állta a férfiak ostromát, akik aztán inkább több, mint kevesebb szerencsével rövidezen meg is környékezték. De nem mindenki, amit a hölgy mellőzősként érzékelt. El is panasolta egyik kolléganőjének, hogy nála már majdnem minden férfi kolléga próbálkozott, viszont a kulturális rovat négy tagja nem. „Betegek ezek, vagy mi van velük?”, érdeklődte sértődötten. Ám nem erről volt szó. A rovat négy tagja közül hárman épp abban az időben voltak friss házások, a rovatvezető pedig kiegyensúlyozott, jó kapcsolatban élt.

Miután azonban a hölgy az újságírás iránt nem mutatott különösebb tehetséget, a főszerkesztő rövid úton elküldte.

Szerkesztőség vagy munkaügyi iroda

A szerkesztőség a Hatvanasként ismert bolttal szemben volt, a Kossuth tér sarkán. Az épületben más hivatalok, többek között munkaügyi iroda is működött, és előfordult, hogy annak az ügyfelei is a szerkesztőségbe kopogtak be.

A kulturális rovat vezetőjének a szobájában ültünk, amikor egy eléggé lepusztultnak tűnő házaspár lépett be, nyilván eltévesztette az emeletet és az ajtót. A férfi megkérdezte, van-e munka. Császtvay István rovatvezető érzekelte, hogy itt valami tévedés van, de tréfára fogta a dolgot, és nagy komolyan azt mondta, hogy munka az éppen lenne.

– Micsoda munka?

– Olyan, hogy sokat kell írni.

– Írni? – kérdezett vissza a férfi szinte ijedten, s rászólt a feleségére. – Gyerünk innen!

DIANA SENECHAL

TORKOLAT

Szolnokon található a Tisza–Zagyva-torkolat.

A település, egy angol nyelvű blog szerint, legalább hatvannyolc ostromot élt át.

A gyönyörű Szolnoki Galéria a város egyik zsinagógája volt.

A Varga Katalin Gimnáziumban drámakör működik.

Nagyjából ennyit tudtam Szolnokról, mielőtt ide költöztem 2017 októberében. (Azért egy kicsit többet, de az egyszerűség kedvéért maradjon így.)

És most, majdnem nyolc évvel később?

Nem sorolok fel ezernyi tény, élményt, véleményt, amit azóta magamba szívtam, inkább arról beszélek, amit legelőször tanultam meg itt: valószínűleg mindannyiunkban vagy legalább minden szolnokiban létezik egy Tisza–Zagyva-torkolat. Vagyis mind a Tisza, mind a Zagyva bennünk folyik, és bennünk is találkoznak. Tudom, ez kicsit bolondosan hangzik, de vannak igazságok, amelyek csak a bolondságon át látszanak, és szeszélyesen közelítve érthetőbbek.

Honnan származik a Tisza és a Zagyva elnevezés? A néveredetekről sok teória van. Szádeczky-Kardoss Samu szerint: „A szkíta *tij-* tő az iráni *-ah* képzővel ‘folyó’ jelentésű főnevet adhatott, s így keletkezhetett a mai Tisza név őse.” A zagyva szó jelentése: zavaros, értelmetlen. Eredete ismeretlen, de lehet, hogy a szláv *sadjati*-ből (üledpedni) származik. Szóval az egyik név folyót jelenthet, a másik ülededést.

Empirikusan a Tisza szélesebb, mélyebb, határozottabb folyású, célirányosabb, a Zagyva pedig sekélyebb, de számomra elbűvölőbb; ahogy ide-oda csordogál fák, füvek, virágok, kacsák, hattyúk és kócsagok között. A Tisza folyószzerűbb, a Zagyva időnként inkább patakhoz hasonlít.

Mindenkiben él valamiféle kettősség: a nemes, állhatatos erőfeszítés és a játékos, keszkesza kísérletezőkedv. (Egyébként mindkettő tartalmazza a másikat is.)

Két évig laktam a Zagyva mellett, aztán a Tisza közelébe költöztem. Így mindkettőt jól ismerem. Amikor a Zagyva mellett voltam elszállásolva, az életem kísérletezésnek tűnt Magyarországon. Akkori lakásom ablakából minden óra, minden nap más volt. Láttam napfelkelteket és trillázó, sötét éjszakákat. Láttam, ahogy a fűzfa leveleket növeszt, hullat, és láttam hóesést. Gyakran hallottam nagyon izgalmas madárhangokat. Vajon milyen madaréi lehetnek? Kiderült, fekete rigóé. Megszerettem a dalát.

Abban az időszakban kezdtem magyarul olvasni, majd fordítani verset és prózát. A gimnáziumban, ahol nyelvi lektorként dolgozom, elindítottam néhány projektet: Shakespeare-előadásokat (a fesztivált csak később), tizenöt perces koncerteket. Akkoriban nem tudtam, meddig maradok az országban, csak azt, hogy még sokáig szeretnék. Fontosnak tartottam, hogy elmerüljek a magyar nyelvben. Elkezdtem irodalmi rendezvényekre, filmekre, koncertekre járni.

De térjünk vissza a Zagyvához: sétáltam, bicikliztem a folyó mellett, láttam a nyírfákat, kacsákat, hattyúkat, a rengeteg virágot. Jártam a Tallinn városrészben, olvastam

a régi Tallinn moziról a Bajnai Zsolt helytörténész által írt és szerkesztett *blogSzolnok*-on. Többször jártam a Zagyva cukrászdájában. Tovább is bicikliztem Zagyvarékas felé a földúton. (Sokkal messzebbre is, Sárospatakra, Szegedre, de hagyjuk most ezeket.)

Három év után vettem egy kis lakást a Tisza közelében. Letelepedési engedélyt kértem és kaptam, az iskolában megszerveztük a Shakespeare-fesztivált. Kezdetét vette egy számomra stabilabb, célirányos időszak.

Most a RepTár és a Marcipán cukrászda közelében lakom. Szinte mindennap sétálok, futok, kerékpározom a Tisza-parti sétányon. A Zagyvához képest a Tisza szigorúbb, komorabb, a mellette lévő fák pedig magasabbak. Életem jelenlegi korszaka is fegyelmezettebb: nyolc éve tanítok a Varga gimnáziumban, két éve dolgozom egy nagy projekten (Cseh Tamásról és Bereményi Gézáról írok könyvet angolul), s már nem kérdés, hogy szeretnék-e itt maradni. A kapcsolataim is mélyebbekké váltak. Ez az én Tisza-korszakom.

De az emberi élet minden korszakának több rétege lehetséges. A Tisza nemcsak mély, célratoró, komoly, hanem olykor kanyarog is. A múltban problémásnak, veszélyesnek tartották a kanyargósságát, ezért 1846-ban megkezdték a szabályozását. A folyó akkor 1419 kilométeres volt (és az akkori Magyarország határain belül folyt), ma már csak 962 kilométeres, tehát a mostani „egyenessége” mögött egy ősbibb szeszélyesség húzódik.

A Zagyvával fordított a helyzet: egy folyó, egy ember „kanyargóssága” nem feltétlenül a komolyság hiányát jelenti. Vannak, akik többször váltanak munkahelyet, pályát, talán irányt is, viszont jól dolgoznak, sok tapasztalattal rendelkeznek, bölcsen tekintenek a világra. De fordítva is lehet: sokak élete egy szűkebb helyhez kötődik, ám ott mindennap valami újat találnak, fedeznek fel.

Néha egy-egy diákom, aki elkezdte írni az esszéjét, de témát szeretne váltani, megkérdi: szabad? Hát persze! Az alkotás, a gondolkodás időnként irányváltással jár, mert az írás hatására, írás közben más szemszögből látjuk a dolgokat. Miként az az ember is, aki már nem látogatja, nem felfedezi az adott várost, hanem lakik benne.

Ahogy folyik bennünk egy Tisza és egy Zagyva, ugyanúgy létezik egy lakó és egy látogató. Mind a kettő fontos, hogy legyen, hiszen ha egy adott településen élsz, de „nem látogatod meg” néha, akkor unalmassá válik, mert azt hiszed, már mindent tudsz róla. De ha csak látogató vagy, és nem laksz benne, akkor a sok élmény, tudás a felszínen marad, nem ülepedik le. Az a szerencsés, ha az élet összhangba hozza bennünk a lakót és a látogatót.

De miért kell (látszólag) ellentétes archetípusokban gondolkodnunk: Tiszában és Zagyvában, látogatóban és lakóban? Nem elég beismerni, hogy az ember tele van bonyolultsággal, paradoxonokkal? Mondanám, szeretjük az archetípusokat, azokat az egyszerűsített kifejezéseket, amelyek bonyolult dolgokat rejtenek. Herman Melville *Moby Dick* című regényében is található ilyenfajta párosítás: *the warp and the woof*, azaz láncfonal és vetülékfonal, ahol a láncfonal a szükségszerűséget jelképezi, a vetülékfonal pedig a véletlent.

Ám mindhárom párról (Tisza–Zagyva, látogató–lakó, láncfonal–vetülékfonal) azt is állíthatjuk, hogy nem ellentétesek, inkább erősítik egymást találkozásiikkor, mert bizonyos

helyen találkoznak: a torkolatban, a pillanatban vagy egy szőnyegben. S mivel találkoznak, kapcsolódnak is egymáshoz.

De mi is az a torkolat? Olyan hely, ahol a folyó tóba, tengerbe vagy másik folyóba ömlik. A torkolat szó a torok főnévből származik. A torokból ered az emberi hang is, amely lehet kellemetlen ricsaj, de a beszéd, az ének hordozója is.

Szóval ahol a Zagyva találkozik a Tiszával, a kísérletező játékoság a komolysággal, ott kezdődik minden. Az az élet torka, ahol más minőség teremődik. „A káosz mélyén rend ül” (Platon Karataev).

Végül kedvenc sétautamat ajánlom két változatban is.

Legyen a kiindulópont a Marcipán cukrászda. Ha süteményt vagy fagyaltot szeretnél, indulás előtt ott vehetsz. Az indóháznál fordulj balra, s ha kedved van, látogasd meg a Rep-Tárt. Aztán fordulj jobbra, majd balra, menj föl a gátra, amin a Tisza-parti sétány fut, majd ott megint balra tovább. Ez a gyalogosok autópályája. Sokan járnak erre, kerékpároznak, futnak is, némelyikük gyorsan halad, mások lassan. Ha te lassan mész, érdekes dolgokat vehetsz észre: romos vasúti épületet, kajak-kenu kölcsönzőt, hatalmas nyárfákat, hallgathatod a levelek susogását, később megláthatod a Tiszavirág hidat, amely a Galéria (az egykori zsina-góga) felé mutat. Ha továbbhaladsz a sétányon, az elhanyagolt Tisza Szállón túl átsétálhatsz a rózsakerten, aztán a Lengyel légió utca következik, s eljutsz a Varga Katalin Gimnáziumhoz, ahol a drámakör (diákszínpad) továbbra is virágzik. Innen folytasd az utadat fel a lépcsőn, át az úttesten, a Zagyvához. A túoldalán, majdnem a torkolatnál található a Várkapu, ahol megtudhatsz ezt-azt az egykori várról (többek között az 1552-es török ostromról), de most maradjunk ezen az oldalon, és haladjunk balra a Zagyva-parti sétányon. A második hídnál fordulj jobbra, s akkor nemsokára eljutsz a Zagyva cukrászdába. Ha nem szeretnél még egy fagyaltot, tovább is mehetsz a gáton, ott már földúton, a vasúti híd felé.

De máskor másképp is történhet: már ismered az utat, alig tudatosul benned, hová mész. A RepTár teteje úgy néz ki, mint egy régi fakápolna. Átsétálsz a parkolón, átszaladsz az úttesten, fel az emelkedőre. Mindenféleképpen gondolkodsz. A magas fű ide-oda leng a szélben. Elfelejtettél válaszolni egy fontos e-mailre. Majd, később. Vagy mégis inkább most? Előveszed a mobilodat. Megállsz egy fa alatt (az árnyékért), elkezded pötyögni, de nem jutnak eszedbe a megfelelő szavak, töröld az üzenetet, a mobilodat a zsebedbe teszed. Inkább otthon, laptopon. Már látod a gyaloghidat. Felhők gyülekeznek, sötét az ég. Kigyulladnak a híd lámpái. Esmi kezd. Körötted minden szürkévé válik (a lámpákon kívül), száguldanak melletted bringák és rollerek, hullámzik a szél, mész tovább. Igazából nincs célod, csak menni akarsz. De az eső záporra nő, na bazmeg, a boldog bolondság állapotát felfüggeszted, megállás nélkül rohansz hazáig. Bemész a lakásba, előveszel egy törölközőt, hajad köré tekered, még csuromvizesen leülsz, és csak ennyi tör elő a torkodból: Istenem, de jó, hogy itthon vagyok.

MATUZ JÁNOS

ZOUNUK

Először nem is a kés zavarta, ami olyan erővel fúródott belé, hogy a penge és a nyél találkozásánál kiszélesedő markolat a behatolás mentén a bordáit is összezúzta. Tapasztalatlan szúrás volt. Vak és romboló. Gyikicselés, amely elsőre úgy tűnik, nem halálos, de ami a szervekben mégis olyan károszt okoz, aminek a vége kínkeserves lábadozás után bekövetkező halál lesz. Aki kést ragad, annak tudnia kellene, hogyan szabad használni. Az élet szent. Megvonása komoly dolog. Zounuk katonaember. Harcos élete során egyetlen alkalomra sem emlékezett, amikor kontár módon mérte volna ki a halált.

Sok halált osztott. Harcos idők voltak. A kereszt még éppen csak felúszott a pannon égboltra, a kereszténység vetése még épp csak szárba szökkent. Minden ott csillogott még a születés nyákos bőre: az újszülött csecsemőkora homályos, fiatalága kiszámíthatatlan. A felnőttkor még a látóhatár mögött. A tegnaptól nem következett a ma. A mából nem mutatkozott semmi.

Zounuk minden pillanatát élvezte ennek a mában ragadt létezésnek, amelyik élni akart, ezért rúgott, csípett, karmolt.

Ő, Zounuk is élni akar. De most itt ez a kés a szétkuszált bordái között. Hetekig nem tud majd sem ülni, sem állni. A köhögés, a nevetés kész próbatétel lesz. Alhat majd állva, egy fának támaszkodva, mire összeforr, és minden úgy lesz. . .

Elmosolyodik: ez most nem lesz „úgy”. Ez most úgy lesz, hogy meg fogsz halni. Neked kampó, barátom. Neked reszeltek! Már nincsenek hátra csak perceid.

A katonaember saját testének legfelkészültebb doktora, és ez a privát doktor most azt súgja: a kés mélyen belefარagott a májba. Vagyis a teljes összeomlás előtti utolsó perc következik.

– Mosolyogsz, uram? Akkor hát nem haragszol?

Zounukot a bordái között feszülő késnél is jobban zavarta ez a kérdés. Meg a hozzá párosuló nedves kutyatekintet. Ha valaki csúdig jár a csalánban, és pusztá két kezével szaggatja, hogy a föld valami csalánnál hasznosabbat teremhessen, akkor ne kérdezzék már meg tőle, hogy nem csíp? De, csíp, hogy rohadna meg, de az a dolga! Neki meg a két karja vállig bedagad majd estére! Mindennek megvan az ára. Ő még abban nőtt fel, hogy a dolgokat csak így, személyes nekifeszéssel lehet jobbá tenni. Nagy hatalmú ember volt. Ispán. De attól még maga irtotta a csalánt. Estére az ő dereka is ugyanúgy fáj, mint a többieké. Mint az övéié. A fájós derék és a vállig feldagadt karok elhozták számára a megbecsülést. Az övéi, ami azt jelentette, hogy én is ti. A király úr, István álma erre az egyszerű ragozásra épült: ti és én, azaz mi.

– Mosolyogsz, uram? Akkor hát nem haragszol?

Zounukból erősödő hullámokban szakad fel a düh. Nyomorult ember! Megbicskázol, közben meg megbocsátást kérsz? Kérsz???! Esedezell! „Puncsolsz!” Fogalma sincs, mit jelenthet ez a „puncsolsz”, de így, agóniája elején most ez jött ki: „pun-

csolsz!” Baljósan verdeső, ocsmány szó. Ha jelent egyáltalán valamit, annak ehhez a dohos dunai bárkához és a kés még egyre markoló csikászhoz kell valami közének lenni.

„Kell valami közének lenni”... Jól van ez így? Nincs: ami eddig működött, az kezd nem működni... Isten, így veszel el mindent – darabonként?

A csikász keze remeg a kés markolatán, amibe kapaszkodik, ettől a kés hegye, mélyen bent a májban, örvénylő-daráló munkát végez.

Szép halált akartam. Katonahalált. Jöjjön valaki, egy nálam ügyesebb, gyorsabb. Akitől még az utolsó pillanatban is lehet tanulni. Aki majd lefektet az almafa alá, és elmormol értem egy fohászt. Zounuk ezt szerette István király álmában: hogy a méltóknak megadatik egy szép korban a szép halál. Hogy az lehetsz, akinek születni rendeltetted, és nem a kinyalt tárgy jogán csúszol fától fáig...

Mi az, hogy szép halál? Te, csillagösvények vándora, vágatsz a széellel, majd találkozol egy nálad gyorsabbal, erősebbel, aki haláloed pillanatában a legjobb barátod lesz. Agóniád közben ott lesz a kezed az ő kezében, ő tartja a tiédet, a tekintetek összekapcsolódik egy mindennél erősebb kötéssel, és örökre barátok lesztek. Van ennél szebb?

De most itt van ez a Murtmur, aki most áttörte a májvonaladat, és vad rémületében már a lépeden farigcsál.

Vajon egy ilyen hentesmunkához mekkora düh kell?

Vagy mekkora félelem?

Félelem és meghunyászkodás: fertőzés, amelyik elgyengíti a lelket, és a földhöz szorítja a térdet. Térdre esett közösség halálra van ítélve. A mi közösségünk, a magyarok közössége még új alakulat: újszülött sorsa gondos szülők esetében nem lehet halálverem.

Szerelmes Egyetlen Élő Isten, kapud előtt állok: hadd legyek szabad!

Hogy ki vagy mi az, hogy „szabad”? Ja, hogy ja?! Újdonsült Háromlányegű Barátom, ez egy eléggé váratlan próbatétel most, hogy a máj és lép egyaránt a hasüregbe ürül, és ez a sűrű, sötét szutymó már a hörgők felé tart. De legyen: vállalom a kihívást.

Hogy mi a szabadság?

A szabadság?

Nem tudom.

Az ősi istenek okán sosem merült fel ez a kérdés. Életed egyszeri volt. A haláloed páratlan. Mégsem tűntél el egészen; beköltöztél földbe, vízbe, levegőbe, fába. Ezer és tízezer kócsod volt, és mind készen állt arra, hogy a létezésnek ezt az új szintjét neked megtanítsa.

Kócs? Az meg micsoda? Nem ismeri ezt a szót, kizárt, hogy valaha használta. Kócs. Talán kócsag?

Halad előre a megrepedt időben, körülötte törött tükrök, ittlétének utolsó mozzanatait azokban látja.

Jöjj halál?! Még ne! Hisz Te, Hármasalakú-Egylényegű Úr imént feltetted nekem egy kérdést! Itt talán a nekem szegeztél kifejezés lenne pontosabb. Vagyok én, áll ki belőlem ez a kés, a kés végén pedig ott fityeg az a rohadék. Miért nem a barátságról kérdeztél? Vagy a szerelemről? Miért a szabadságról? De megválaszolom, csak adj egy percet, csak egy pillanatot, amíg a szuvas sajka peremében megkapaszkodom kicsit ...

– Mosolyogsz, uram? Akkor hát nem haragszol?

Kussolj már! Megbicskáztál, örülsz! Te túl fogod élni ezt a napot. Holnap is vízre szállhatsz. Felfogod, hogy ez mekkora ajándék?

Szabadság... nézzük...

István úr a víz alá merített – szabad akaratomból. Kifontam a varkocsom – szabad akaratomból. Vasárnap délelőttönként templomba mentem – szabad akaratomból. Öt ágyasom közül négyet elküldtem – szabad akaratomból. Az ötödikkel utódokat nemzettem a Te dicsőségedre és az országéra – szabad akaratomból. Ha hívnak, megyek – szabad akaratomból. Ha ölni kell, ölok – szabad akaratomból. Ha halni kell, halok – szabad akaratomból. Mit kívánsz még, brotherwoor?

Murtmur, te nyomorult, ha nem fékezed meg a kezéd rángását, én megfojtalak! A seb, amit ütöttél, most már fáj nagyon!

Ennyire kell fájnóm, csak mert te, Murtmur, ennyire félsz?! Hát rohadj meg! Égj tüzes kátlanban életfogyt! Megváltást sose nyerj! Apadjon el kutyaszemed, és száradjon arcodra az esdeklő vigyor! Ne találj utat, se itt, se a túlvilágon! Lábfejed száradjon el, és te csupasz láb-szárcsontjaidon ragadj a földbe, mint egy madárijesztő, és ne haladj utadon! Saját nyelved fonódjon nyakad köré, lábad körme legyen hóhérvérték! Murtmur, te barom! Te nyomorult áruló! Te hitszegő! Te magad vagy a példa arra, hogy valamit elrontottunk. Nagyon.

– Mosolyogsz, uram? Akkor hát nem haragszol?

Én kereszteltelek meg, Murtmur, a családdoddal együtt. Te örömkönyeket sírtál, és azt mondtad: köszönöm. Ha ezt az új istent nem is látod, engem látsz mint Isten legfényesebb követét. Így mondtad, ugye, könnyek között: földi angyalnak látsz, és ezután már életed sötét egén napként világítok. Asszonyod, mi is a neve? Karga? Ma este hazamégy, befekszel mellé az ágyba, a görbéjébe simulsz, és megduzzad ágyéköd; elmondod-e neki? Igen? Mikor? Miután meghágtad, vagy mialatt éppen hágod?

Mialatt hágod. A tefajta emberek, Murtmur, azonnal akarják a megbocsátást! Ó, ezt nagyon megtanultad az új hitből!

Hogyaszongyahogyaszongya, asszony, mostan hallgassál, mer mostan elmondok neked valamit, de te csak kussoljál, és tárjad szét a combjaid! Emlékezel te a Zounuk nagyúrra, áldassék a neve ezerszer is, aki abban a kis kápolnában megkeresztelt minket, és kezünket fogva egészen Isten Úr asztaláig vitt, akinek te a kezét csókdostad, és a könnyed omlott, meg az enyém is, könnyben és kézcsókban fürdött ott az egész Mindenség, ne álljál le mostan, mozogjunk együtt! Kellesz most, Marga, te vagy most nekem az izé... a meggyónószék vagy mi... Na, eztet a nagyurat én ma egy késsel megillemtem... szóval elrökken tettem ebből a világból... ledőftem, értsél már a szóból, és ne nézzél, ne kapálózzál, mert most az a dolgunk, hogy egyesüljünk. Ma elvettem egy életet. Adni akarok egy másikat. A magomat ebbe a te gyönyörű, halillatú méhedbe akarom vetni. Nekem csak te vagy, Marga, te vagy a hó, és te vagy a szél is... Te vagy a minden, még akkor is, ha ezt nem tudom neked kimondani. A jötevőnket ezért kellett leszúrni.

Zounuk itt felröhögne, de a fekete szutyomó már a torkáig ér – hát csak harákol és vérborékokat köhög.

Hármasmégisegylényegű Úr, Te, aki a világot szavakkal teremtetted, és aki a hetedik napon megpihentél... tudod, én ezt szerettem meg benned először... bocsánat, Benned, hogy képes voltál elfáradni, és aki erre képes, az képes egy csodálatos, egy tökéletes világot teremteni. Micsoda áldás lesz egy ilyen világban Téged szolgálni!

Akkor miért születnek meg a rohadékok?! A gennyivadékokat miért engeded szaporodni? Miért nem hatsz oda, hogy csak a Jók születhessenek meg, és abortáljanak el a

méltatlanok? Hogy ők kicsodák? Azt Te, Hármasmégisegy, Te azt pontosan tudod, mert Te mindent tudsz. Mit is mondtam? Abo... aboreal... janak... Egy újabb szó, amit nem értek... de valami olyasmit jelenthet, ami miatt Neked, Úr, a hetedik napon talán mégsem kellett volna még megpihenni... És nézd el nekem, ha a számat most nem igazítom hálaimára: a Te végtelen bölcsességed okán most éppen meghalok.

Marga, Gyönyörű, a jótevőnket miattad kellett leszúrni. Miattunk. El is mondom, hogy volt, de te csak ne hagyjad abba az ágyékod örvénylését!

Dolgozok a Dunán, amikor látom, hogy valaki a partról lovastól a vízbe ugrik. A ló azonnal elmerül, és fel sem jön többé. A lovas meg csapkod a kezeivel, látszik rajta, hogy nem vízi ember. Hát odakormányzom a kis csónakot, és felhúzom. Teremtő Isten, hát ő az, a Zounuk úr, a mi jótevőnk! Ütögetem a hátát, hogy köpné ki a sok vizet, amit megivott. De látom, hogy a parton, folyás irányban nagy csapat fegyveres halad velünk együtt, és mind felém kiáltoz: hogy adjam nekik vissza ezt az embert, rúgjam vissza a vízbe, a többit majd ők elintézik! A régi hit emberei voltak, az mindjárt látszott. Kicsi vagyok én, Marga, és aki ennyire kicsi, az naggyá sose nő, akárhogy is iparkodik.

Te vagy az, Murtmur? Istennek hála! Drága barátom! Megmentőm!

Szeretlek, Marga, szeretlek igaz szívemből, nem is úgy háglak, ahogy kancát a csődör: csodálattal illetlek, és benned eljutok a világ pereméig. Eljutunk. Együtt.

Köszönöm, barátom! Két napja már, hogy a sarkamban vannak azok a lázadók. Lázadás ütötte fel a fejét az országban mindenütt. Sötét sarkokban újra felhorgadt a régi hit.

De Zounuk csak ennyit mondott, mert Murtmurnak alig volt homloka a sűrű haj alatt, alsó állkapcsa is szinte állatiasan széles és erős volt. Hogyan mondhatná el neki, hogy István király halála után az anyakirályné egy Itáliában nevelt, idegenszívű rokont emelt a trónra, egy festett majmot... De ez a nép nem fogad el maga fölött akárkit. Az ország hamar káoszba fordult, a táltosok és gyógyítók kezdték a régi isteneket megidézni. Azt hirdették, hogy a parázspatájú Csodaszarvas újra felrúgtatott az éjszakai égboltra, és szarvai ágaival nekilátott a szétzilált csillagképeket újra egyberendezni. Az íjlesztő nép pedig kezdett a Tejútra visszatalálni.

Fogadj magadba, szülj nekem utódot, Marga! Adj örököszt! Ha majd sír az a gyerek, akkor nem hallom, mit üvöltenek a partról a befont fejűek felém. Azt üvöltik, hogy döfd le a keresztényt! Döfd le, vagy téged is megölnék! Megöljük asszonyodat is! Folyik alattad a folyó, csíkász, de egyszer ki kell kötnöd! És ahol kikötsz, ott lesz neked a keresztút. Döntened kell, csíkász: velünk vagy, vagy ellenünk!

Én nem tudtam, Marga, hogy a magvetés pillanata, és az, ahogyan egy idegen testbe beleszalad egy kés... hogy az ennyire hasonló, ennyire egy tőből eredő kétfajta létezés.

Tényleg itt a vége. És ez a vég nem szép. A lélek még nem akar meghalni. De a test már a végső ponthoz ért. Húzzuk ki azt a kést, Murtmur, húzzuk ki együtt, te és én, és legyen vége. Már nem haragszom. Már nem érzek semmit. De mégis, egyvalami még izgat, még akkor is, ha itt és most nem az „izgat” a legmegfelelőbb szó. Az „izgat”, hogy mi lesz velem? A nevemmel? A csodával, aki vagyok. Fennmarad belőlem valami, vagy átmegegyek a tú fokán, és a Mennyszágnak nevezett öröklétbe párálok? Hiszen nem látja senki, hogy én most itt meghalok. Az ölt meg, akivel jót tettem...

Micsoda dráma! Zounuk úgy látja, már ha ebben a pillanatban lát még valamit, úgy látja, hogy a keresztényeknek van érzékük a drámai pillanatokhoz. Ha ez így van, akkor talán vala-

hogy ez a pillanat is fennmaradhat. És ki tudja, egyszer talán még szobrot is faragnak neki... Pogány készíti, keresztény, az is mindegy.

Milyen furá szerzet az ember: még a halála pillanatában is a jövőjéért aggódik.

– Mosolyogsz, uram? Köszönöm.

BALOGH ÁDÁM

SZOMSZÉDOK

Apám sírjánál ülök a szolnoki temetőben.
A mellette lévő nyughely 2024-es halottat takar.
Az új szomszéd három évvel később született,
mint apám, és tizennégy évvel tovább élt.
A nő kedvesen mosolyog rám a fotóról.

Apám sírja mellett eddig egy férfi
ütött-kopott gránittáblája állt.
Rajta a név, Andorfi (Albrecht) Béla,
és a felirat: Drága kicsi apunk.
Talán 1942-ben halálozott el.
Nem készítettem fotót a sírről,
nem hittem volna, hogy a temető élete is megváltozhat,
pedig gondolhattam volna,
hiszen a sírt nem gondozták.
Anyukám küzdött mindig
egy újra és újra kihajtó akáccal.

A régi szomszédot Andorfi (Albrecht) Bélának hívták.
A zárójel mintha a feloldozása lett volna annak,
hogy életében ezzel a magyarnak ható névvel
kellett takargatni a zsidó származást.
Vajon ki lehetett, és élnek-e még,
akiknek ő drága kicsi apujuk volt?
Hol vannak a gyermekei?
Netán ezzel a vésettél, ezzel a bátor,
zárójeles kinyilvánítással magukról
is lehullt a lepel, és elvitték őket munkatáborba,
s nekik sírjuk sincs?

Egyik alkalommal rákerestem az interneten,
ki volt apám sírszomszédja még életében,
és némi kutatás után nyomára bukkantam
egy archív adatbázisban.

Akár barátok is lehettek volna, ha egy korban élnek.

Egy cikkben olvastam, hogy hozzám hasonlóan
atlétikaversenyt is nyert fiatal korában,
meglehet, pont a Véső úti sportpályán.

Még az is lehet, barátok lettünk volna, ha egy korban élünk.

Az új sír lakójára nem kerestem rá.

Nekem már mindig az egykori
atléta és vasutas Andorfi Albrecht Béla
marad az apám sírszomszédja.

REKE BALÁZS

BIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

Már fél órája véget ért a buli, de az emberek még kint álldogáltak a hely előtt, kiabálva beszélgettek, és a sörüket itták. A kidobó az utolsó alvó részegyet keltegette. Amikor az nem reagált semmire, odaszólt a DJ-nek, aki éppen a járólapokról bontotta fel szikével a leragasztószalagozott vezetéseket. Ketten állították talpra a mélyen alvó férfit, majd miután összecsukszott, egyikük megfogta a lábát, a másik a hónalja alatt tartotta, és kivitték a hely elé.

– Ismeri valaki ezt a barmot? – kérdezte a kidobó a kint álldogálóktól.

A legtöbben ránéztek, aztán elfordultak, és beszélgettek tovább.

Egy szőke srác odalépett hozzájuk. Szemügyre vette az ájult férfi arcát, majd megvakarta borostás állát, és előhúzta a cigarettáját a farzsebéből.

– Ugyanabban a tömbben lakik, mint én, azt hiszem, a hatodikon – mondta a szőke srác.

– El tudod vinni haza? – kérdezte a kidobó.

– Az ki van zárva! – tiltakozott azonnal a szőke srác. – Nézz már rá! Hogy cipeljem fel oda? Egyedül lakik, nincs, aki segítsen bevinni. Vágod, haver? Nem az én dolgom, majd tanul belőle – tette hozzá, és mélyen leszívta a füstöt. – Szerintem hívjatok rá mentőt.

– Jó arc vagy – dűnnyögte a kidobó, és intett a DJ-nek, hogy tegyék le a betonra a férfit. Elővette a kocsija kulcsát. – Hé, ne menj el! – szólt a szőke srác után. – Velünk jössz, tíz perc alatt végzünk, aztán visszahozunk. Magunktól hogy az anyámba találjuk meg a lakást?

– Á, ne már, miért pont én szopom be? – méltatlankodott a szőke srác.

– Nem kell a szöveg, kapsz még egy piát, meg autózatsz egy kört. Alex, szaladj már be, monddajd Nórikának, hogy mindjárt jövünk vissza, úgylis standol, neki mindegy – mondta a kidobó.

Már járt az autó motorja, amikor a DJ kilépett a helyről, behúzta maga mögött az ajtót, és koppanásig felhúzta a kilincset. A kidobó a kocsi összes ajtaját kinyitotta, és intett nekik, hogy emeljék fel a férfit. Ketten fogták a lábát, a kidobó a hóna alá nyúlt, és bedobták a hátsó ülésre.

– Valaki mellé ül – jelentette ki a kidobó.

– Én fix, hogy nem ülök be hozzá – vágta rá azonnal a szőke srác. – Tuti összehányja az új Kenvelo farmeromat. Meg különben is, én mondom, hogy merre kell menni. Én ülök elől!

– Alex, ülj már be hozzá, aztán haladjunk a faszomba innen, mennék hazafelé, és nekünk még vissza kell jönni összepakolni! – mondta a kidobó.

Alig öt percet autóztak, amikor a szőke srác rámutatott a tömbre, ahol laktak.

– Ja, bocs, elfelejtettem szólni, hogy a lift bedöglött tegnap – mondta, majd pár pillanatra szünetet tartott, amíg végigmérte a többiek arcát. – Csak vicceltem, bazmeg, itt senkinek sincs humora? – kérdezte, beleszívott még egyet a cigarettájába, és kipöccintette a csikket a betonra. – Vigyük ezt a szerencsétlent!

– Ez volt az első értelmes mondatod eddig – felelte a kidobó, és kilökte a sofőroldali ajtót.

A szőke srác a könyökével nyomta be a lift hívógombját. A fülke lassan vánszorgott lefelé a kilencedikről. A magasságszinten, ahol várakoztak, néma csend volt, csak a süllyedő liftkabin vonókötélének fémes csörömpölése hallatszott néha. Tompa neonfény vetődött a lift vörösre mázolt ajtajára. Mindent betöltött a lenti tárolókból kiáramló jellegzetes régi bicikli- és lomszag, a szemétdobók bűze és a sarkokból áradó poloskaszag.

A fülke hangosan kattant, amikor megérkezett, a belső ajtaja kivágódott. A kidobó intett a fejével, hogy emeljék fel újra az ájult testet, és valahogy oldalazzanak be vele.

A hatodikon hiába nyomkodták a villanykapcsolót a falon, csak a koppanás hallatszott, ahogy a billenőkapcsoló pozícióba állt, aztán visszapattant a helyére, de nem történt semmi. A folyosói lámpák nem világítottak. A szőke srác fél kézzel elengedte a férfi lábát, és a belső zsebébe túrt. Előhalászott egy Zippo öngyújtót, megforgatta a tűzkövet. Apró, kékes lángocská tört elő az öngyújtó belsejéből, majd gyorsan felhízott, és sárgás fénygömböt rajzolt a falakra. Közben a férfi farmerdzsekijéből kiszedték a kulcsosomót, és addig próbálgatták, amíg az egyik nyitotta a folyosói ajtót. A lakásba már könnyen bejutottak. A kidobó megforgatta a kulcsokat, és egy apró rézszínűt beledugott a zárba, majd elfordította. Az ajtó nem is volt zárva, a férfi csak berántotta maga mögött, amikor este elindult.

Átlagos környékbeli lakás volt. Eredeti beépített szekrények az előszobában, házilag tapétázott falak, az illesztéseknél látszott a ragasztó cseppkőszzerű megfolyása, és a hullámosra levágott tapétalapok a padló találkozásánál már elkezdtek felpördülni, alóluk előbukkant a penészcsipkés eredeti fal. A főzőfülkéből használatlag szag terjengett.

A hálóban berakták az ágyba. A hátán feküdt, szétvetett karokkal, derékszögbe hajlott jobb lábbal. Úgy nézett ki, mint egy elütött béka. Pár pillanatilag nézték, hogy lélegzik-e. Nem mozgott a mellkasa, majd hirtelen hatalmasat horkantott. Békésen aludt.

– Kurva élet! Majd' beszartam! – nevetett fel a szőke srác. – Mint az *Ördögűzőben* – tette hozzá, és kihúzott egy szál cigarettát a dobozból, rágyújtott, és ideges mozdulattal csapta vissza az öngyújtója fedelét.

– Oldalra kéne fordítani kicsit, ha elkezd okádni, így megfullad reggelre – jegyezte meg a kidobó.

– Az biztos – helyeselt a DJ. – Pakoljuk stabil oldalba, meg keressünk egy vodrot az ágy mellé. Tuti, hogy mellé fog okádni, de mi legalább megpróbáltuk.

– Átmegyünk ápolónőbe is? Csak be van baszva, majd kialussza holnapra – lázadozott a szőke srác. Legyintett, és elindult a főzőfülke felé.

– Ez egy igazi barom – jelentette ki a kidobó. – Fordítsuk oldalra, aztán húzzunk vissza, mert sosem végzünk. Nézd, már világosodik odakint! – mutatott az ablak felé. A felkelő nap kezdte kirajzolni a függöny feketeségbe bújt ráncait.

Amikor kiléptek a szobából, a szőke srác jött velük szembe. A kezében három üveges sört tartott, az egyiket már félig kiitta. Mosolyogva nyújtotta feléjük a két teli üveget.

– Megigyük a sörét? – kérdezte a DJ.

– Csak nem sajnálja tőlünk, ha már felcipeltük – felelte a szőke srác.

– Végül is – vont vállat a kidobó, elvette az egyik sört, és beleivott. – Neki szerintem nem fog jólesni holnap semmi – tette hozzá.

A kulcsot belül hagyták a zárban, és berántották az ajtót. Egy kevés világosság már beszírt a panelház keleti oldalán, a nagy, pókhálós ablakokon, és mintha szemcséssé hígította volna a lépcsőház cementszínű felületeit, hirtelen elszökött minden résből a sötétség. A lift a földszintről vánszorgott felfelé. A szőke srác cigarettázott, a kidobó a falnak dőlve állt, lehunyta szemmel, a DJ a hívógombot nyomogatta, hátha gyorsabban jönne felfelé a fülke.

Amikor beszálltak, a kidobó rányomott a földszint gombra. A szőke srác a harmadik emeletre.

– Ne vigyünk vissza a többiekhez? – kérdezte a kidobó.

– Már fölösleges, biztos hazament mindenki. A csajt, akit fűztem, már rég hazavitte valaki. Mindegy, legalább kialszom magam, holnap is lesz nap – felelte a szőke srác. Megitta a maradék sört, az üres üveget a liftkabin sarkába állította, és beledobta a csikkét.

Már teljesen világos volt, amikor visszaértek a kocsmához. Nórika a bejáratú ajtó előtti lépcsőn ült, Coronát ivott, és cigarettázott.

– Azt hittem, már sosem jöttök vissza – kezdte, amikor kiszálltak a hely előtt a kocsiból. – Lassan nyitnak a boltok. Mehetünk együtt reggelizni a pékségbe, mint egy boldog család – mondta nevetve, felállt, lesöpörte a farmerjára tapadt koszt, és belépett az ajtón. A többiek követték. – Isztok valamit, mielőtt nekikezdték a bontásnak? – kérdezte beérve a pult mögé.

Bólintottak. Nórika elővett egy üveg Jägermeister és három poharat a fagyasztóból. Töltött.

Miután megitták, Alex elkezdte széthúzgálni és összetekerni a kábeleket. A kidobó a pultnál maradt, és nézte, ahogy Nórika elmosogat. A mozdulatai gyorsak voltak, de aztán hirtelen ritmust váltott, lassan húzta ki a cigarettát a dobozból, majd amikor észrevette, hogy a kidobó bámulja őt, nyitva odadobta elé a cigarettásdobozt a pultra, és mellérakta az öngyújtót.

– Ja, kösz! – mondta a férfi, és rágyújtott. A füst a szemébe ment, és addig dörzsölte, amíg ki nem csordult egy kis könny a szeme sarkából.

– Ne sírjál! – nevetett Nórika felnézve egy nagy alakú cédétartóból, amit lapozgatott. – Azért ennyire nem megható ez a pillanat – tette hozzá. – Armin van Buuren mehet? – kérdezte.

– Persze, nekem mindegy – felelte a kidobó.

Nórika fellépett egy székre, és a hifitorony lejátszójába rakta a lemezt, majd elindította. Miközben lemászott onnan, az egyik polcról levett egy csomag ropit, kibontotta, és teljesen végigtépte a zacskót az oldalsó perforáció mentén, és kiterítve a pultra tette.

– Egyél! – mondta a kidobónak. – Ezt főztem ma reggelire.

A férfi kivett egy szálat, beleharapott. – Egészen jó – jegyezte meg, közben a fejét kissé megtámasztotta. – Hány éves is vagy? – kérdezte végül.

– Húsz – felelte Nórika. – Miért?

– Kétszer annyi vagyok, mint te – dörmögte a férfi.

– Ja, egy vén szar vagy már!

– Hozzám jössz feleségül? – kérdezte a férfi. – Szép vagy, jól főzöl, dolgozol, mi kell még?

– Hát, nem is tudom... romantika? Jó férjem lennél egyáltalán? – kérdezett vissza nevetve a lány, és töltött maguknak még egy kör röviditalt.

– A volt feleségem sosem panaszkodott – felelte a férfi, és kiitta a poharat, majd rögtön a cigarettáért nyúlt. – A gyerekeket szereted?

– Van? – kérdezte a lány.

– Egy hétéves fiú. Imádom. Az anyjával él, de szerencsére azért van néha velem is.

A hátuk mögött hangos csattanás hallatszott. A DJ srác lelökött a könyökével egy üres üveget, amit valaki a keverőpult mellé rakott le. Mindent beborítottak a szilánkok, hosszan csúsztak végig a fehér járólapon.

– Na, asszem, mennem kell – jelentette ki Nórika. Elnyomta a cigarettáját, és elindult a lapáttal meg a seprével.

– Alex, van, amit már vihetek kifelé a kocsiba? – kiáltott oda a kidobó.

– Akad már egy-két dolog – felelte a fiú, és tovább pörgette a kezére a hosszú kábelt.

Elmúlt reggel nyolc, mire a kidobó hazaért. A szeme fáj, szédelt, és a feje zibongott az italtól. Becsukta maga mögött a tolózárát, lerúgta a cipőit. Valami savanykás bűz terjengett a lakásban. A mosogató alól párologott kifelé, ahol a férfi a szemetest tartotta. Úgy gondolta, hogy biztosan a csirkecsontok meg az enyhén szenesre sült bőrdarabok bűdösödtek meg benne, de nem volt kedve a szeméttel bajlódni. Beállt a zuhany alá, és tizenöt percig engedte magára a meleg vizet. Amikor végzett, beült néhány péksüteménnyel a fotelba, a tévével szemben. Csak kapcsolgatta a csatornákat, de sehol sem állt meg sokáig, közben harapta a mogorókrémes buktát, a félig olvadt porcukor szemcséi sercegtek a foga alatt. Pár perc múlva aludt is.

Úgy érezte, hogy a csengetés valami nagyon távoli helyről jön, tompa zúgásként indult, majd éles sípolássá vált. Ahogy felriadt, a tányér kiesett az öléből, egy félig megrágott bukta a szőnyegre hullott. A férfi szíve vadul kalapált. Ránézett az órára, alig tíz percet alhatott. Közben újra megszólalt a csengő. Lassan odasétált az ajtóhoz, közben a tenyerével tapogatta néhol a falat, hogy ne essen neki.

– Én vagyok az, Csabi, légy szíves, engedj be! – hallatszott a hang az ajtó túoldaláról. A volt felesége állt kint.

A férfi kinyitotta a tolóreteszt és az ajtót. A nő mellett ott állt a fiuk is. Kék baseballsapka volt a fején, a hátán apró táská. Mosolygott az apjára.

– Aludtál? – kérdezte a nő, közben maga előtt tolta a gyereket befelé a lakásba. – Gyere, kicsim, kérvényt kell benyújtanom, hogy mozdulj meg? – szólt közben a gyerekhez is. Becsukta maguk mögött az ajtót. – Mi van, piás vagy? Nem nézel ki túl jól – jegyezte meg a férfi felé fordulva.

– Nemrég végeztem a melóban – felelte a férfi, a torkában furcsa kaparást érzett, a hangja reszelős volt. – Éppen elaludtam.

– Akkor nem fogsz örülni, de nincs választásom, sajna – kezdte a nő –, anyám leesett a kamrában a hülye fellépőjéről, eltört a combnyaka. Mennem kell hozzá segíteni, más nem tud. Mióta apa meghalt, tők egyedül van.

– Sajnálom – mondta a férfi, és próbált elharapni egy ásitást.

– Hát, kösz – felelte a nő. – Gerit most nem tudom magammal vinni, mert csak útban lenne ott. Egy súlyos beteget kell ápolnom pár napig. Maradhat nálad kicsit?

– De éjszaka dolgozom, nyolcra kell mennem – próbált tiltakozni a férfi.

– Légy szíves, ezt most tedd meg nekem, nem tudom megoldani máshogy. Sosem kérek semmit, de most nagyon kéne segítened! – mondta a nő.

A férfi megdörzsölte vérágas szemét a tenyerével. – Jó, rendben, majd megoldom valahogy – dörmögte, és előhúzta a zsebéből a telefonját. – Meddig lenne nálam, már csak azért, mert akkor úgy kell kérnem szabad estét a főnöktől?

– Vasárnap jövök érte – mondta a nő. – És nagyon köszönöm, itt a cucca. – Átnyújtott egy megpakolt sporttáskát a férfinak. – Van benne ruha, alvóscucc, fogkefe, gyereksampon, szerintem minden, de nagyon kapkodtam, ha valami kell, majd vesztek. Rohanok is, mert el kell érnem a vonatot, fél óra múlva indul – hadarta el a nő, és leguggolt a kisfiú mellé, megpuszilta az arcát. – Ugye ügyes leszel apával? – A kisfiú bólintott. – Majd egyetek valamit, mert nem nagyon reggelizett, biztosan éhes már.

A nő elviharzott. Az előszobában álltak, a férfi a telefonja nyomógombjait kattogtatta, a kisfiú nézte, és közben összeszorított bokával dülöngélt, mint egy levegővel felfújt reklám-baba.

– Egy pillanat, kiscsávó, csak fel kell hívnom a főnököt, hogy mi a helyzet, gyere be a konyhába, adok valamit enni – mondta a férfi, és elindult. A kisfiú lerúgta a cipőit, és mögötte lépkedett, de úgy, hogy vigyázott rá, hogy a lábfeje sose legyen kívül a járólapok négyszögén.

A férfi a füléhez szorította a telefont, miközben a hűtőbe nézett. Szinte üres volt; egy darab avas vaj, két sötétbarnára érett banán, egy kevés Cherry Coke és néhány üveg sör maradt csak benne.

– Mindjárt megyünk, és veszünk valamit enni – súgta a férfi, eltakarva a telefon mikrofonját. Közben fogadták a hívást. – Szevasz, Csabi vagyok, van egy kis gáz – kezdett bele a történetbe.

Nagyon hosszan beszéltek, a kidobó általában hallgatott, vagy hümmögött valamit a telefonba, esetleg elejtett egy-egy „igent”, de többnyire a főnöke beszélt és ordította felváltva. Végül abban maradtak, hogy mivel ő okozta a bajt, neki kell embert találnia erre a két éjszákára maga helyett, vagy muszáj bemennie.

A lift előtt álltak, és a férfi idegesen nyomogatta a hívógombot, miközben várt, hogy felvegyék a telefont. Kicsöngött, de nem történt semmi.

– Gyere már, te tetves! – préselte ki az ajkai közt a férfi, és rácsapott még egyet a hívóra.

– Kit hívsz? – kérdezte a kisfiú.

– Petyát – felelte a férfi.

– Az kicsoda? – kérdezte a kisfiú.

– Egy munkatársam, de nem veszi fel, biztos ő is hajnalig volt valahol. Alszik ilyenkor, mint akit leütöttek.

Közben megérkezett a lift, beszálltak, és a férfi a zsebébe csúsztatta a telefont.

– Itt úgyszincs téreőr. Remélem, visszahív ez a lajhár, ha felkel.

– Milyen lajhár? – kérdezte a kisfiú, miközben a körmével egy kiragasztott hirdetés sarkát kaparászta fel.

– Petya – mondta a férfi. – Éhes vagy?

A kisfiú bólintott.

– Jól van, majd beugrunk egy pékségbe útközben.

– Merre megyünk most, apa?

– Szúnyoghoz.

– Az kicsoda? – érdeklődött tovább a kisfiú.

– Egy ismerős, talán tud segíteni nekem, szokott néha bedolgozni őrzéseibe. Hátha ráér. Itt lakik nem messze, elszaladunk hozzá, megkérdezzük.

Szúnyog otthon volt, de miután felmentek hozzá, nemet mondott. Szombaton bokszol, nem kockáztatott meg egy egész éjszakás melót, mert akkor nem tudott volna másnap ringbe szállni, a szombat estét meg azért utasította el, mert nem tudta, mennyire verik össze.

Ahogy sétáltak az utcán, a férfi egyre idegesebben nyomkodta a telefonját. A kisfiú mellette lépkedett, és egy hatalmas csokis csigát tömött magába, a keze melegétől a csoki megolvadt a péksütemény tetején, és a nejlonzacskó oldalán kenődött szét. Néha felnézett az apjára, aki hunyorogva válogatott a névjegyzékben, és néha megkérdezte a gyerektől, hogy finom-e a kaja, aztán hozzátette, hogy „ezt is megpróbálom még, régi haver, hátha segít”, majd a kisfiúra kacsintott. Óriás volt a kisfiú mellett, két méter magas, kigyúrt, kopasz ember.

Hirtelen szólalt meg a telefonja, felvette azonnal: – Szevasz, Petyám, kösz, hogy visszahívtál... – kezdte, aztán neki is ledarálta az egész sztorit. Percekig beszéltek, majd a férfi kissé elmosolyodott, és újra a kisfiúra kacsintott, a vállára tette a kezét. – Kösz, Petya, megmented az életemet, ezért örök időnkig a rabszolgád leszek! – mondta nevetve a telefonba. – A kétnapi béredet meg szépen kikerekítem neked, az a legkevesebb, amiért így beugrasz!

Miután lerakta a telefont, megállt egy pillanatra, elővette a cigarettáját, és rágyújtott. A kisfiú is megállt, harapott még egyet a csokis csigából, felnézett a férfira.

– Miénk a hétvége – jelentette ki a férfi. – Hát, komolyan mondom, nem gondoltam, hogy ez össze fog jönni. Nagyon necces volt – fűzte hozzá, és egy zsebkendővel leitatta a homlokáról az izzadságyöngyöket.

– Mi volt necces? – kérdezte a kisfiú.

– Mindegy, már sínen vagyunk. Mit akarsz csinálni? Elmehetünk majd kicsit később pizzázni, vagy nem tudom, estére meg kitalálunk valamit.

– Elmegyünk moziba? – kérdezte a kisfiú.

– Hát, végül is, ha azt akarsz, akkor mehetünk. De fogalmam sincs, hogy miket játszanak most. Évek óta nem voltam moziban. Anyáddal mentünk utoljára. Te tudod, mit adnak?

– Az osztálytársaim már látták az új Pókembert, de én még nem. Anyának nem volt ideje elvinni.

– Milyen új Pókember? – kérdezte a férfi.

– A *Pókember 2.* – felelte a kisfiú.

– Nem láttam az elsőt se – vont vállat a férfi, és közben intett a fejével, hogy sétáljanak tovább.

– Pedig nagyon jó, azt mondták a többiek, hogy ez az új meg még sokkal jobb, mint az első volt – lelkesedett a kisfiú.

– Felőlem – nyugtázta a férfi.

Már alkonyodott, amikor elindultak. Felszálltak egy buszra, ami tele volt félrészeg fiatalokkal, akik indultak a lakótelepről a városba, a bulikba. A kisfiú leült az egyik helyre, az apja megállt fölötte, belekapaszkodott a korlátba, és a kezére hajtotta a fejét. Arra riadt, hogy nagyot döccent a busz, és nemsokára kivágódtak az ajtók, sokan szálltak le, aztán berregés hallatszott, és az ajtók visszacsukódtak. A férfi megdörzsölte a szemét, kinézett a félhomályba. Nemrég kapcsoltak be az utcalámpák, még melegedtek, a fényük mélysárga volt, lassan kezdett fakulni a hidegfehér árnyalat felé.

Egy kis pizzériában ettek, aztán gyalog indultak a mozi felé. Nyirkosság telepedett a környékre, és valamiféle hűvös köd lebegett a folyó felett, ahogy a hídról lenéztek. Minden lassú és nyugodt volt, alig járt néhány autó. Levágták az utat a híd után, elmentek egy cukrászda üzemi bejárata előtt, a parkolóban sorban álltak a régi, összekarcolt és százszor meghúzott, fehér teherautók. A kisfiú lassított egy játszótér mellett, és odaszaladt a hintához, felugrott az ülésre.

– Lökjél egy kicsit! – mondta az apjának.

A férfi odasétált, a tenyerét a hinta láncára fonta. – Nem volt vizes az ülés? – kérdezte. – Nehogy felfázzál, mert anyád kinyír engem, ha betegen adlak vissza.

– Nem vizes – vágta rá a kisfiú, és előre-hátra himbálta magát, hogy gyorsuljon.

– Tök sötét van itt – mondta a férfi. – Lassan menni is kéne, ha el akarjuk érni a filmet.

– Csak egy kicsit még, légy szíves – kérlelte a kisfiú.

A férfi óvatosan lökte a hintát, nehogy túl magasra menjen. A közeli kocsmából kihallatszott az esti hangzavar. Üvegcsörömpölés és részegek óbégatása. Elkezdődött egy szám, valaki alaposan feltekerte a hangerőt, és a mélynyomó megreszkettette a helyiség ablakait, aztán hirtelen csend lett.

– Gyere, menjünk, még sorba kell majd állni popcornért is – mondta a férfi, és visszafogta a hinta lendületét.

A panelsorok közti kis téren szinte csak a mozi épületének ablakaira feszült sárgán a fény, az utcalámpák valahol nem világítottak, máshol pislákolnak. Óvatosan lépkedtek a sötétben, mert a járda toldásait az öreg platánok gyökerei teljesen megemelték, és a gyűrött aszfalt-hurkákon hatalmasat lehetett esni, ha nem figyelt az ember. Vigyázni kellett a kátyúkkal is, a mozaikosra tört útburkolat gödreivel, amikben összegyűlt a korábbi esők vize.

A mozi épületének minden pontját átítatta a pattogatott kukorica szűrőszaga, amibe rágókák, gumicukrok és kóla cukros aromája vegyült. Már mentek a reklámok, amikor beültek a helyükre. A férfi a film első negyedórájára emlékezett, aztán elaludt, a kisfiú rázta fel, amikor felkapcsolták a villanyokat. Hirtelen azt sem tudta, hogy hol van. Kifelé menet átsítozva nézett az órájára, majd újra megnézte, mert nem hitte el, hogy annyi az időt.

– Ilyen hosszú volt ez az izé? – értetlenkedett a férfi. – A francba, rohadtul kell sietnünk, hogy elcsípjünk egy buszt, nincs kedvem gyalogolni hazáig.

Olyan gyors tempóban mentek visszafelé, hogy a kisfiú nem is bírta tartani az iramot, egy idő után a férfi a nyakába ültette, és úgy mentek tovább. A kisfiú vigyorogva üldögélt a magasban, kezét az apja kopasz feje búbján pihentette, miközben a sötétben felé hajló faágakat kerülgette.

Már a buszúton elaludt az ülésben, az apja a vállára vette, amikor leszálltak, és úgy vitte fel, aztán bent lehúzta róla a cipőt meg a kabátot, és mivel nem volt más ötlete, lefektette a kisfiút a hálószobában, ő pedig a nappaliban dőlt el a kanapén. Még bekapcsolta a tévét, de már a csatornaváltások között el-elszunyókált. Valamikor hajnalban arra ébredt, hogy a távirányító kiesett a kezéből, és hangosan csattant a parkettán. A hátulja lepattant, az elemek szétgurultak mindenfelé. A férfi legyintett, és oldalra fordult, magára terítette a bőrkabátját.

Reggel arra ébredt, hogy a kanapé előtti dohányzóasztal üveglapján rezeg a telefonja, úgy bűgött, hogy a készülék forgott körbe a felületen. A férfi megrázta a fejét, és próbálta megnézni, hogy ki hívja. Az egyik munkatársa volt, akivel sokszor kerültek egy műszakba.

– Szevasz, Feca, mi a pálya? – szólt bele a férfi, a hangja rekedtes volt.

– Haver, nagy gáz van itt – kezdte Feca. – Baszod, Csabi, valami angyal vigyáz rád, hogy ezt megúszad, de komolyan, haver! – hadarta végig Feca. Hallatszott a hangján, hogy siet valahová, a telefonja mikrofonjában süvített a szél, a vonal kissé recsegett.

– De mi van? – kérdezte a férfi, és felpattant a kanapéről, valamiért rögtön az ablakhoz sietett, és elhúzta a függönyt.

– Kurva nagy szar volt itt hajnalban! – darálta hevesen Feca. – Én se tudok pontosan mindezt, mert szerencsémre lent voltam a klubban. Szóval valami balhé volt a kapuban, szokásos dolog: részeg pöcs kölykök nagyon be akartak jönni, Petya meg az a másik tag, most nem jut eszembe a neve, mindegy is, szóval nem engedték be őket. De állítólag nem voltak durvák velük, csak mondták, hogy járjanak egyet, amíg kitisztul a fejük, és akkor jöhetnek le. Erre ezek balhéztak, és valamelyik elővett egy szamurájkardot...

– Hogy micsodát, bazmeg? – kérdezte hangosan a férfi.

– Egy rohadt szamurájkardot. Nem is értem az egészet. De bazmeg, Csabi, nagyon csúnyán elintézte szegény Petyát, meg a másik tagot is. A kórházban vannak, intenzíven, és nem tudja senki, hogy mi van velük.

– Jézusom! – mondta fejcsóválva a férfi. – Én már komolyan nem értem ezt az egészet.

– Mindenki ki van bukva keményen. A zsaruk még mindig helyszínelnek, mossák le a vért a klub bejáratáról meg a betonról.

A kisfiú közben kimászott az ágyból, és a nappaliba sétált. Dörzsölgette a szemét, nem értette pár pillanatig, hogy hol van. A férfi akkor fordult hátra az ablak felől, amikor a kisfiú elkezdte keresni az anyját.

– Mennem kell, a gyerek felébredt – mondta a férfi a telefonba.

– Persze, haver, csak azért hívtalak, hogy ne a rádióból halljad, meg ilyenek.

– Szarul érzem magam, mint az állat. Petya engem helyettesített. Nem tudom, mit mondjak – súgta a férfi, és intett a kisfiúnak, hogy menjen oda hozzá.

– Ez benne van ebben a buliban. Nem a te hibád. Az elmerogyantakat nem lehet kiszámítani. Sok barmot láttunk már, de nem gondoltam volna én se, hogy valaki ilyet csinál, ha nem jut be egy kurva klubba!

Egy csemegeboltban vett a kisfiúnak cukros brióst és kakaót, aztán csak sétáltak az utcákon, el a hosszú garázssorok előtt, egészen a kanálisig. Köd volt, és szinte állt a levegő, minden mozdulatlanak tűnt, a kanálisparti fák sárga levelei fénylettek, néhol a felpördült levélöblökben megállt a víz. Amikor beértek a vad erdőbe, a kisfiú az apja kezébe nyomta a maradék péksüteményt. A férfi a kabátja zsebébe rakta a kiflit, és ugyanazzal a mozdulattal

rágyújtott. A kisfiú tíz-tizenöt méterrel előtte járt mindig, futott kicsit, megállt, nézelődött, mint valami indián nyomkereső, kutatott a földön heverő levelek között. Aztán hirtelen megállt, és bevárta az apját.

– Apa, szerinted vannak tigrisek ebben az erdőben? – kérdezte a kisfiú.

A férfi nem szólt semmit. Egy kézszerű kopasz ágat nézett, amin az utolsó bordó levelet mozgatta a szél. – Mi, tigrisek? Nincsenek – felelte gyorsan, miután észbe kapott.

– De ha lennének, és állítanék nekik csapdát, akkor meg tudnék fogni egyet?

– Ahhoz elég nagy csapda kéne, és nem tudom – a férfi hangja elakadt –, szóval nem tudom, mekkora csapda kell egy tigrisnek. Még sosem vadásztam rájuk.

– Ha én lennék a Pókember, akkor csak szőnék egy baromi erős és nagy hálót, aztán azzal elkapnám a tigrist – jelentette ki mosolyogva a kisfiú.

– Az biztos jó lenne – mondta a férfi.

A kisfiú felvett az avarból egy nyárfagallyat, aminek a szürkésfehér kérge síkos és csillogó volt. Szétkavarta vele a lehullott leveleket, majd felemelte a botot, és megpörgette az ujjai között. Elindult előre a kopaszodó erdőben, léptei nyomán zörgött az avar.

KÓRÓDI MAGDOLNA

KÉRÉSZEK TÁNCA

A teraszt platánfa árnyékolta, tetejét vitorlavászon borította. Fák, bokrok vették körül, vadszőlő futott fel az egyik oszlopra. Az üvegasztalról visszatükrözödték a levelek.

A szélső asztal fonott foteljeiben két nő ült egymással szemközt. Az idősebb, szőke hajú, jól öltözött és a fiatalabb, barna.

– Örülök, hogy eljöttél – mondta a fiatalabb.

– Nem volt más választásom.

– Nem is érdekel, hogy van?

– Hogy?

– Ma reggel jól volt. Este megint megnézem.

– Köszí.

– Beszelnünk kell.

– Együnk, éhes vagyok, nem is reggeliztem.

Mindketten az étlapot tanulmányozták. A fiatalabb hátradőlt a székén.

– Te már tudod, mit rendelsz? – kérdezte az idősebb.

– Marhapörköltöt galuskával. Te találsz valamit?

– Alig van vega kaja.

A fiatalabb kinyitotta az étlapot.

– Hal?

– Halászlét egyek? Vagy főételt?

- A harcsapaprikást szereted... De azt nem látok.
- Roston sült fogasfilé pirított friss zöldségekkel, az jó lesz. Valami desszert?
- Áh, nem lehet.
- Én is kihagyom. Inkább majd fagyit.
- A pincér kijött, rámosolygott a fiatalabbra.
- A szokásosat?
- A nő bólintott.
- A nővéremnek pedig sült fogast.
- A pincér távozott, a nővér ránézett a hűgára.
- Jó srác, nem?
- Hogy jut ilyen az eszedbe?
- Csak azt mondtam, hogy elég jól néz ki a srác. Mászt nem.
- De gondoltál.
- Nem.
- De.
- A nővér mobilja jelzett, megkereste a táskájában.
- Egy pillanat, meg kell néznom. Visszaírok, az egyik ügyfelem.
- A hűga az ujjával malmozott. A másík letette a mobilt az asztalra.
- Itt vagyok. Iderángattál, idehívtál a világ végére szerda délben.
- Ne haragudj – mondta a hűg –, megijedtem. Tudom, nehéz volt elszabadulnod.
- Telefonban is elmondhattad volna, konkrétan mi történt. Ma az összes ügyfelemlt lemondtam miattad. Tudod, mennyi pénztől esek el?
- Lehet, túlreagálok.
- A nővér a táskája fűlével játszott.
- Jellemző rád.
- Az idő nem velünk van.
- Az biztos. El se tudod képzelni, mennyibe kerül Pesten, hogy valahogy kinézzek. Igazított a haján, ivott egy korty vizet. A hűg a teraszon túl a szökőkutat nézte.
- Ha erre a szoborra nézek, szomorú leszek.
- Miért?
- Nem tudom. A kérészlány kiemelkedik a vízből, a fiú utánanyúl. Vajon azért, hogy vissza-húzza, vagy hogy együtt repűljenek tovább? A lány az eget nézi. Eksztázist látok néha az arcán. De legtöbbször fájdalmat. Talán a fény teszi.
- A nővér rápillantott a hűgára, aztán megint a szoborra.
- Balira utazom. Már megvannak a repjegyek. Lilla szeptemberben kezd Berlinben az egyetemen, én októberben repűlök.
- Imrével?
- Nem. Egy hátizsákkal. Imre meglesz egyedűl.
- Jó lett volna, ha előtte megbeszéléd anyával.
- A felnőttlét kevés örömeinek egyike, hogy nem kell a szűleinktől engedélyt kérni.
- A hűg a poharát forgatta, a narancslé lötykölődött benne.
- Ezt most meg kellett lépnem – folytatta a nővér. – Fél évig. Lemegyek a térképről.
- Szólnod kellett volna előre, anya miatt.
- A nővér sóhajtott.

– Mi történt pontosan? – kérdezte.

– László hívott, hogy látta anyát a templomkertben. Egy padon ült. Egy óra múlva még mindig ugyanúgy találta, mozdulatlanul. Nem reagált a szavaira. Rohantam ki a faluba. Még akkor is ott volt. Nem ismert meg. Odaültem mellé, úgy sem. Szólongattam, fogtam a kezét. Mint aki mély álomból ébredt. Nem hitte el, hogy délután négy óra. Ha láttad volna a szemét, te is megijednél volna.

Légy repült el az arcuk előtt, leszállt az asztalra. A hűg folytatta.

– Ő a legjobb matektanárnő. A boltosok összekapták magukat, ha bement vásárolni. Most meg ott ült görnyedve a padon, azt se tudta, mióta van ott.

– És?

– Mit és?

– Ezt telefonon is elmondhattad volna.

– Személyesen akartam beszélni veled.

– Lehet, hogy csak pillanatnyi rosszullet. Te meg iderángatsz...

– Tudom, a világ végére.

A hűg az asztalra vetülő árnyékokat követte az ujjával. Felnézett a nővére.

– Mi van, ha megint meg fog történni? Télen?

– Te figyelsz rá, naponta találkoztok, nem?

– Te mikor láttad utoljára?

– Két hónapja, és minden héten felhívom. Teljesen normálisan, összefüggően beszél.

– Nem hiszel nekem?

– Dehogynem. Csak annyit mondtam, hogy én nem tapasztaltam nála semmilyen változást.

– Máskor is voltak furcsaságai. Elfelejtí, hogy már adott enni a csirkéknek. Néha megebédel, elmosogat, és megint megterít.

– Miért nem szóltál?

– Nem akartalak megijeszteni. Már bánom, hogy nem mondtam el hamarabb.

– Ez az öregség. Ezzel jár. Mikor hozzák már a kaját?

– Ha utánaolvasnál a demenciának, akkor tudnád...

– Te most diagnosztizálsz? Honnan tudod, mi baja? Elvitted orvoshoz?

– Nem.

– Ez máskor is előfordult, és még nem vitted el orvoshoz?

– Nem hagyhatom ott a gyerekeket.

– Most tényleg, ezen múlik?

– Nincs, aki helyettesítsen.

– És ha sztrókja volt?

– Nem hiszem.

– Hogy lehetsz ilyen felelőtlen.

– Jól van, na. Nem gondoltam, hogy súlyos.

– És ha holnap reggelre meghal?

– Az elején el se hitted, hogy baja van, most meg már kórházba vitetnéd. Vitesd, benne vagyok.

A nővér a lábával dobolt.

– Nem hiszem el. Iderángatsz, és közben nem vizsgálta ki anyát.

– És te, holnap elviszed az orvoshoz?

- Nem, holnap tárgyalásom van.
- Aha, akkor ideköltözöl hozzá?
- Ne beszélj hülyeségeket! Nem tudom otthagyni a családomat, az irodámat. De te odaköltözhetnél hozzá, és minden maradhatna ugyanúgy, ahogy eddig.
- Számodra maradhatna, de számomra? Onnan járnak be az iskolába? Tudod, mekkora dugó van reggelente?
- A dugóval tudni kell együtt élni. Pesten is állandóan az van.
- Te is magadhoz vehetnéd.
- Szó se lehet róla. Inkább haza se jövök Baliról!
- Egy férfi lépett a teraszra, a sarki asztalnál leült, elővette a számítógépét, és dolgozott.
- Kicsit elragadtattuk magunkat. Te itt laksz a közelben, nincs családod – mondta a nővér.
- Nem tehetek róla.
- Tudom, de most ne beszéljünk a múlttól.
- Mintha az olyan egyszerű lenne.
- Ne haragudj, átérzem, neked se volt könnyű.
- Ahogy látom, nem is lesz.
- Miről beszélsz?
- Rám akarsz lőcsölni anya ápolását, igaz?
- Nem, dehogya. Csak jó lenne, ha odaköltöznél hozzá.
- És az én életemmel mi lesz?
- Minden marad, ahogy eddig.
- Aha, te meg majd kéthavonta ellátogatsz hozzánk, ebéddel várunk, és hetente felhívod, ha éppen ráérsz.
- Jönnék sűrűbben. Amíg itthon vagyok. Hetente. Kéthetente.
- Adjam fel a tanítást is? Mert mi lesz, ha délelőtt, mikor az iskolában vagyok, akkor kóborol el a mínusz tízben. És nem a falu főterén ücsörög, hanem a határban kószál.
- A nővér a szalvétáját hajtogatta.
- Persze, nekem kell pelenkáznom, ha arra kerül a sor, ugye? – folytatta a hűg.
- Te vagy vele közelebbi viszonyban.
- Ne kezd megint.
- Gyerekkorunkban is te voltál a kedvence. Én harcoltam vele. Elmart mindenkit mellőlem. Nem mehettem sehova. Te anya szoknyája mellől figyelted mindezt. Profitáltál abból, amit én helyetted is kivívtam. Öledbe hullott a függetlenség.
- Függetlenség, haha. Te meg elmész, mint gyerekkorunkban. Akkor is otthagytál a szarban. Villámhárítónak. Aztán mikor anya lelépett, apával kettesben maradtunk. Én vittem a háztartást. Kamaszként. Ahelyett, hogy buliztam volna.
- A szüleink válását ne kend rám! Szerelmes voltam. Menekültem. Hátra sem néztem. Te is ezt tetted később.
- Mégis visszajöttem.
- Mert nem volt más választásod.
- A hűg kiment a mosdóba. Arca fénylett, mikor visszajött.
- A pincér megjelent két tányérral a kezében. A hűg elvett egy kenyeret, kettétörte.
- Kenyérrel eszed? Van galuska hozzá.
- Mindent kenyérral eszek, ami pörkölt.

Csendben ettek. A hóg kenyérhéjjal kitörölte a szaftot. A nővér kitolta a zöldbabokat a tányér szélére.

- A fogas finom volt.
 - Néha beülök ide enni.
 - Kávét kérsz?
 - Arra szerettelek volna kérni, szóval, hogy nézzünk együtt egy idősothont anyának.
 - De húgocskám, ez még korai.
 - Nem az. Engem megnyugtatna.
 - Ne kezdjük előlről.
 - Tisztában kell lennünk a feltételekkel.
 - És ha nem akarja?
 - Nem tudom, csak nézzük meg. Lehet, hogy a házat is el kell majd adnunk.
 - A házat? Amiben a nagymamánk született? Az kizárt.
 - Előfordulhat.
 - Fizetek. Talán anyim még van. Fagyizhatnánk egyet.
- A nővér rámosolygott a hűgára.

A hóg karon fogta a nővérét.

- Erre gyere!

A sétányon haladtak, balra park, vendéglő, jobbra a Tisza. A széles parton futók, kutyasétáltatók.

Megálltak. Motorcsónak húzott el, a fodrozódó víz elvakította őket.

Egy nő közeledett a sétányon a kislával. A fiú fényes cipőben, ünneplőben. Már messziről kiabált.

- Anna néni! Szia, Anna néni!
 - Az anyja csitítgatta. Odaértek hozzájuk.
 - Anna néni, a zongoravizsgámra megyünk!
 - De jó! Sok sikert neked, Ádámka!
 - Az anya a kezénél fogva vonszolta előre a fiút, aki sűrűn hátranézett.
 - Menjünk – mondta a hóg.
 - Helyes kisserác.
 - Az osztályomba jár. Elsős.
 - Jó lehet tanárnak lenni. Inspirálőbb, mint ügyvédnek.
 - Csak nem irigyelsz?
 - Néha, kicsit.
 - Jobban keresel, mint én – mondta a fiatalabb.
 - Te irigyelsz engem?
 - Megszomjaztam.
- A nővér odament a falikúthoz.
- Nem működik.
 - Fölnézett az épületre.
 - Ez a Tisza Szálló, ugye?
 - Az, bezárt.
 - Itt rendezték a szalagavatómat.

- Nem is emlékszem rá.
- Én sem.
Nevettek.
- Korai demencia?
- Lehet.
Odaértek a parkhoz. A nővér a rózsákra mutatott.
- De szép ez. Olyan most, olyan mintha...
- Mintha nem is a világ végén lennénk?
- Nem is világ vége, bő egy óra alatt lent vagyok.
Összeölelkeztek. A hóg kibontakozott, levetette a cipőjét, besétált a pázsitra. Leült.
- Nem jössz? Félted a ruhádat? – kérdezte.
Hasra feküdtek a fűben.
- Emlékszel, hogy szerettünk a fűben heverni egymás mellett? – kérdezte a hóg.
- Te olvastál.
- Te meg nem hagytál. Fűszállal birizgáltál.
A nővér tépett egy fűszálat, végighúzta a húga arcán, fülén.
A hóg felnevetett.
- Akkor is így neveltél. Nem foglalkoztál velem, olvastál tovább.
- Aztán mire legközelebb rád néztem, már elaludtál.
A hóg a hátára fordult, nővére utánozta.
- A felhőket néztük. Mekkora ég volt a határban. Beborított mindent.
Csendben feküdtek egy ideig. A hóg megszólalt.
- El kell mondanom valamit. Tegnap megkaptam az orvosi vizsgálat eredményét. Előrehaladott petefészekrák. Az orvos szerint legfeljebb egy évem van.
Oldalra nézett, s látta, hogy a nővére elaludt a fűben.

NOVÁK ZSÜLIET

FESTMÉNY A SZÉCHENYIN

Elmondom, hogyan tudtam meg, hogy nagyanyám rákos.

Egy nyári, bádorfényes reggelen arra ébredtem, hogy arrébb húzza a kanapét, és a nappali hosszabb falára egy képet kezd pingálni. Őt magát is meglephette ez a vágy, a régi vízfestékkészletemet és ecseteimet használta, én azt sem tudtam, hol tároljuk ezeket. Aztán vettem neki temperát, és szélesebb, lapos ecseteket, hogy könnyebben haladjon.

Először festett egy nagy hegyet, hófödte csúccsal. A hegyen mindenféle szín-pompás fa és növény nőtt, orchideáktól a narancsfákig. Alul mindkét oldalon egy-egy (talán ugyanaz a) falu állt egyetlen sor házzal. Ezek az építmények élénk dél-amerikai színekben pompáztak a rózsaszíntől a türkizig, tetejükön T alakú ké-

ménnyel, amelyből vidám füstcsík táncolt az ég felé. A legjobban az ég sikerült. A házak fölött egészen halvány kékként indult, majd egyre sötétedett, végül a plafonnál már széles sávban mélykék-feketévé vált, apró csillagokkal. Néhány csillagképet vékony, fehér vonallal jelzett, ahogyan a csillagtérképeken szokás. Én ugyan nem értek az asztrológiához, de szerintem ő sem értett, random csillagtérkép volt a kitalált falu felett. Ezután finomította a festményt. Tukánt festett a szomorúfűzre, paradicsommadarat a tiszafára, muskátlit a perui falu ablakaiba. A kép közepén bárányszerű borították az eget, amelyeken napfényávok törtek át, és érték el ragyogón és szélesen a házakat.

Arról, hogy ennek a festménynek volt-e művészi értéke, naivitásból vagy zsenialitásból fakadt, természetesen nem fogok írni. Az ereje nem a perspektívából vagy a kompozícióból eredt, hanem nagyanyámból. Addig eszembe se jutott, hogy nagyanyám bármikor is el szeretett volna innen költözni. A vágyak és illúziók nem illettek a világhoz. Pedig a vágy- és illúziómentes élet is csak a sok-sok csalódás következménye. Sajnálom, hogy nem ismerhettem a másik életében.

Kiköltözött a szobánkból a nappaliba. Ahogy besütött a hajnal első fénye az erkélyen keresztül, már el is kezdett dolgozni. Fél tízkor, amikor a nap elhaladt az ablakunk előtt, elmúlt róla ez az ideges láz, s akkor mosdóba ment, kávéfőzött, mintha csak alvajárásból ébredt volna.

Egyik este leültünk a kép elé egy-egy pohár borral. Csak tizenhét voltam, de nagyanyám sosem törődött apróságokkal.

– Tetszik?

– Nem elég giccses – nevettem el magam.

– Nem is igaz – káromgott –, ennél nem lehet giccsesebb!

– Nincs rajta szivárvány! – ugrattam.

– Be kell adnunk egy kérvényt a nagykorúsításodhoz – mondta minden átmenet nélkül.

– Már annyi sincs?

– Lehet, hogy van, de biztosra megyünk.

Nem volt. Szavakkal nagyon sokáig alig fejezte ki a szenvedését. Álmában nyögött fel, vagy a keze remegése árulta el. Felvette a harcot a fájdalommal, még ha tudta is, hogy nem győzhet. Amikor öt évesen hozzá kerültem, én őt akkor is öregnek láttam, de hangos, furcsa, színes öregnek, aki sosem hordott volna otthonkát vagy szemüveget. Megszoktam, hogy ő egy jelenség, akit az utcán megnéznak, akit a lakótelep pletykás vénasszonyai számontartanak, és hetente új pletyka kering viselt dolgairól és mocskos szájáról.

Először nem is betegnek tűnt, hanem öregnek. Olyan öregnek, mint mindenki más. A haja lenőtt. Házhoz hívott egy fodrászt, aki fiúsan rövid frizurát vágott neki. Rúzsa és szemfestékei megavasodtak a dobozukban, arra sem vette a fáradságot, hogy kidobja őket. Kizárólag melegítőnadrágot és klumpát hordott, lépései egyre laposabbak lettek, mígnem már csak apránként csoszogva csúsztatva előre a lábát, és nem lépett ki a lakásból. Hónapról hónapra alacsonyabb és görbébb lett, az ajkai befordultak, miután túl megerőltetőnek találta a protézise rendben tartását. Egy idő után mindennek ez lett az alapja. Elmenjen-e pisílni, vagy akar-e annyira egy pohár vizet, hogy felálljon érte? Megéri-e a keserves erőfeszítést, amellyel felkönyököl, az ágy szélére ül, hogy aztán abba a bizonytalan álló helyzetbe tegye magát, ami után egyre több lépéssel ér a céljához. Lassanként a haja is köddé vált. Megritkult és megvékonyodott, valószínűtlenül lebegett a feje körül, miközben hátul örökké lapos

volt a fekvéstől. Otthon akart elaludni, és én ostoba módon megígértem, hogy így lesz. Csak valamit nem vettünk számításba. Hogy a lélek milyen értelmetlenül sokáig képes egy használhatatlan testben maradni.

Egyszerűen megette a rák a csontjait. A gerincét, a bordáit. Nem volt képes felülni, nem volt képes lábra állni. A vállcsontját, aminek következtében a jobb karja az utolsó félévben, a bal, amelyet később ért el a patológiás törés, élete utolsó három hónapjában vált használhatatlanná. Élete utolsó három hónapjára nyaktól lefelé lebénult.

Mindenkit gyűlölt. A pelenkát, a nővéreket, az orvosokat, a gyógyszereket, amelyek nem nyújtottak enyhét, csak a tudata lett ködös. Egyszer azt mondta, a kóbor kutyákat is gyűlöli, mert emberségesebb a haláluk, mint neki. Engem is gyűlölt. Nem mert megkérni, hogy segítsen át a halálba, de tudtam, hogy azt szeretné, és ő is tudta, hogy tudom, csak nincs hozzá merszem. Minden egyes nap ezt láttuk egymás szemében, ezért együttlétünk nem búcsúzás és megbékélés volt, hanem néma, kínos kötelesség.

Végül még a szavak is elhagyták. Először csak rövidült a mondandója, pattogós mondatokat préselt ki magából. Néha megjijedt attól, ha egy-egy szó a kimondás során elveszítette az értelmét. Eleinte felismerte, amikor értelmetlen hanghalmaz tört a külvilágra, és olyankor megkönnyebbülten bólintott, amikor én vagy a nővérek mégis ki tudták hámozni a torlódott mássalhangzók mögötti értelmet. A kihámozás nem volt nehéz. Két dolgot mondott. Azt, hogy vizet, vagy hogy beszartam.

Aztán a mássalhangzók is eltűntek. Csak magánhangzókat visított, magas hangon, mint egy majom az állatkertben, csak éppen a ketrec itt egy fertőtlenített ágy volt. De ekkorra legalább az értelem is eltűnt a szeméből.

Utolsó napjaiban tátott szájjal feküdt. Ekkorra már nemhogy a pépes ételt, de a vizet sem tudta lenyelni. Ha a nedves pelenka, amivel megtörölgettem a cserepes ajkait, túl nedves volt, és a víz lecsorgott a torkára, slejmesen fuldoklott tőle. A nyelvén is mély, száraz repedések jelentek meg. Amikor megkérdeztem a nővért, mennyire fájhat neki, az csak elnézően rám mosolygott, de nem válaszolt.

Végül a levegővétel is embertelen erőfeszítésnek tűnt. Hörögve lélegzett, és felment a láza. A nővér megnyugtató hangon azt mondta, hogy már agonizál, nincs sok hátra. És furcsa módon ettől kicsit meg is nyugodtam. Végül két napig ültem mellette, és negyvennyolc órán keresztül minden lélegzetvétel után azt vártam, hogy végre ne emelkedjen meg újra a mellkasa. Néha elbóbiskoltam a széken, általában egy-egy köhögőroham ébresztett. Egyszer valami géppel megpróbálták a torkáról leszívni a slejmet, de nem ért semmit.

Nem volt egy utolsó, tiszta pillanat, amiben reménykedtem. Nem adatott meg, hogy rendesen elbúcsúzzunk. Csak megfeszült a teste, és többé nem vett levegőt. Néhány percig még meg-megrándult, aztán csak feküdt leejtett állal és nyitott, zavaros szemmel. A mellére borulva zokogtam, bár magam sem értettem, miért. Talán a lelkiismeret-furdalás miatt, amiért hetek óta a halálát kívántam. Hívták az osztályos orvost, aki megállapította a halálát, aztán kezet fogott velem, és részvétet nyilvánított. Életemben először rázta meg a kezem egy felnőtt. Ebből rájöttem, hogy már felnőtt vagyok.

Még két órát az ágyában hagyták valami szakmai protokollra hivatkozva. Én bebújtam mellé, és aludtam egyet. A hullaszállító ébresztett. Tőle kérdeztem, hogy most akkor mit csináljak. Rántott egyet a vállán, és lassan, tagoltan mondta, talán menjen haza.

A kórház előtt beszálltam egy taxiba, és hazavittem magam. Már a lakótelepen jártunk, a taxis lassan hajtott, bicikliző és tollaslabdázó gyerekeket kerülgetett, amikor megláttam az egyik garázs-ÁBC-t. Szóltam, hogy itt már jó lesz, kifizettem, és beszedültem a kisboltba, hogy vegyek egy üveg pálinkát. Az eladó furán méregetett, és figyelemmel követte minden lépésem. Először nem is jöttem rá, hogy ez csak a kezemben tartott üveg miatt van. Sápadt bőre illett a tízeletrnyi beton alá, fejére húzott piros kapucnija alól kilógott félhosszú haja. Ő volt az első férfi, akit piros pulóverben láttam.

– Elkérhetem a személyid?

– Tizenhét vagyok.

Kicsit meghökkent az őszinteségemen.

– Akkor nem adhatok el neked alkoholt.

– Ma halt meg az anyám.

– Komolyan?

– Komolyan.

Csak néztünk egymásra.

– Várj! – jutott eszembe, és elővettem a tárcámból egy levelet – ez a nagykorúsítási végzésem. A nagyanyám csináltatta meg nekem a halála előtt.

– Azt mondtad, az anyád halt meg.

– Az anyám elhagyott, és a nagyanyám nevelt föl. Tényleg. Olvasd el a papírt! Nagykorúnak nyilvánítottak.

– Minek neked ilyen papír?

– Hogy ne kerüljek intézetbe.

Kíváncsian elolvasta elejétől a végéig, talán ő volt az első, aki így tett, aztán tanácstalanul forgatta a levelet, mintha az üres hátoldalán megtalálhatná a megoldást a helyzetre.

– Fingom sincs, ezzel eladhatok-e neked piát – kicsit gondolkodott, aztán döntött. – Na jó, de van néhány feltételem. Szerintem te még az életben nem ittál szilvapálinkát, szóval ne ezzel kezd! Adok egy üveg vodkát és narancslevet. Két deci narancsba öntesz fél deci vodkát, és óránként egyet iszol, ameddig szükségét érzed. Meg tudod ezt ígérni nekem?

Bólintottam.

– Van otthon ételed?

– Nem tudom.

– Akkor veszel mellé két zsömlét és egy doboz tejfölt. Másnaposságra.

– Miért segítesz?

– Mert azt gondolom, néha egészségesebb berúgni, mint beleőrülni a fájdalomba.

– Értem. Van még más is?

– Igen – húzott maga elé egy pincérblokkot a kassza mellől. – Ez a telefonszámom. A nevem Tibor, a barátainak Efté, a nevem monogramjából. Tizenkilenc vagyok, elsőéves Pesten a bölcsészkaron, van barátnőm, ez pedig a családom boltja. Hívj föl, ha beszélgetni szeretnél valakivel. Hosszú távon jobb lenne, mint a vodka. De nyugi, ez nem jótanács, mert a jótanácsokat gyűlölöm.

– De, ez egy jótanács.

– Ez konklúzió. Mint mondtam, a családomé az ÁBC.

Otthon a narancslébe vodkát öntöttem, leültem a festmény elé a kanapéra. És meglátam. Egy apró szivárvány húzódott a bal szélső ház felett. Akkor kitört belőlem a zokogás.

Ma már kevés dolog ismerős a Széchenyi-lakótelepen. Talán csak az utcák, a sarkok és az épületek körvonalai, bár azok sem teljesen. A házakat leszigetelték, majd mindenféle divatos pasztellszínre festették őket. Régen, ha valaki nem figyelt, könnyen össze lehetett tévesztetni két épületet, és ez nem volt se ritka, se furcsa. Hozzánk is többször dörömböltek vagy kopogtak be spicces férfiak és nők, és még nagyanyám is, aki aztán nem a vajszívéről volt híres, csak legyintett az ilyen esetekre.

Az első novelláim egyike arról szólt, hogy egy férfi hazamegy az ötödik emeleti otthonába, megkapja a fáradt, vörösre festett hajú feleségétől a rántott húst sült krumplival és uborkasalátával, aztán tévéznek, lefekszenek aludni, és másnap elmegy dolgozni. A vacsora alatt azon bosszankodnak, hogy megellett a gyerek aranyhőrcsöge, és mivel az épületben lakó összes családnak van már ilyen kisállata, egyre nehezebb, szinte lehetetlen a szaporulat elajándékozása. Ezért a férfi megígéri, hogy másnap kiviszi a fölösleget a telepre, és oda adja a gyárat őrző kuvasznak, a kicsinek meg azt mondják, hogy a portás kislánya örökbe fogadta őket. Aztán másnap, amikor dolga végeztével ismét hazaér a férfi, a fáradt, vörösre festett hajú felesége kiteszi elé a rántott húst sült krumplival és uborkasalátával, és arról panaszkodik neki, hogy megellett a gyerek aranyhőrcsöge. A férfi pedig nem tudja eldönteni, hogy ő bolondult-e meg, vagy előző nap egyszerűen csak egy másik épület másik lakásában töltötte az éjszakát.

A mai fejemmel minden bizonnyal írnék bele egy kiábrándító, rövid szexjelenetet, de akkor, az egyetem első évében még nem vetemedtem ilyesmire. Hazafelé a vonaton mondta is Efté, hogy egész jó írás, de szerinte messze nem annyira szürreális, mint azt a többiek gondolták. Azoknak nem, akik itt élnek a lakótelepen. És hogy egy fáradt baszástól sokkal sikeresebb és maibb lenne a prózám. Próbáltam megvédeni a munkám azzal, hogy a „fáradt baszás” szerintem gyengítené a tragédiát, de ő erre kiröhögött, és azt mondta, hogy a szocio biztosan nagyon szép és értékes törekvés, csak éppen tele van vele az emberek hócipője, és baszással jobban el lehetne adni a tragédiát. Valamit valamiért, azt hiszem, így fogalmazott, és nem vallottam be neki, hogy minden szavát elhittem, csak éppen szüzen se szeretkezéstről, se baszásról nem lehet írni.

Abonynál vetette fel, hogy beköltözhetnék a kollégiumba, Kriszti szobatársa otthagya az egyetemet, így mellette épp akad egy szabad hely.

– Nem tehetem – rettentem meg.

– Miért nem? Kiadhatnád a kecód albérletbe, és sokkal jobban kijönnél a pénzedből.

Erre makacsul nem válaszoltam.

– Azt ne mondd, hogy a kib... – itt nyelt egyet, és visszafogta magát –, hogy a festmény miatt nem adod ki a lakást.

– És akkor mi van, ha a kibaszott festmény miatt nem akarom kiadni a lakást?!

– Félreérted azt a képet.

– Hogy mi? Hát te meg honnan a fenéből tudnád, hogy kell értelmezni?

– És te mi a fenétől nem látod? Szerinted a nagyanyád azért pingálta ki a nappalit a világ

összes pompázatosan giccses közhelyével, ami csak eszébe jutott a halála előtt, hogy te ott ásd el magad, abban a szarfészekben?

Ezután nem szóltunk egymáshoz. Amint megállt a vonat, vissza se néztem, úgy rohantam a huszonnégyes buszhoz. Efté is inkább megvárt egy másik járatot.

Este nyolckor csöngetett. Beviharzott egy Praktikával és egy vakuval. Dühösen arrébb rugdosta a fotelt és a dohányzóasztalt, hogy helyet csináljon magának az ominózus fallal szemben. Ezalatt dühösen pufogott:

– Megkérdeztem a Főfotónál, csinálnak neked nyolcvanszor százhuszas nagyítást a kibaszott képből!

– Ne... – kezdtem volna, de a szavamba vágott.

– Ne mondd nekem, hogy nem nevezhetem kibaszottnak a képet, mert igenis nevezhetem! Ha idejövök apám gépével, és ellövök rá egy tekercs Kodakot, akkor megtehetem! Ez a kép valóban szép gesztus volt, de ma már csak a nyomorod díszlete. Boldog vagy az egyetemen, én is tudom, te is tudod, de te valamiért mégsem hiszel benne, hogy várhat rád valami jó. Nekem oké. Nézegesd egész álló nap azt a... jézusom, az ott egy triceratopsz?

– Szerintem galléros gyík, csak nagyobbra sikerült a kellenénél.

– Ááá. Szóval nézegesd ezt a képet a koliban, ott lesz a faladon, de költözz emberek közé!

– Rendben.

– Rendben? Tényleg? – bizonytalanodott el.

Még a gépet is leeresztette meglepetésében.

– Rendben. Beköltözöm a koliba.

Azt nem mondtam, hogy a kedvéért, mert nem örült volna neki. Hogy azért költözöm be, mert egyetlen délutánon keresztül ismét árvának éreztem magam, csak ezúttal már tudom, hogy olykor az árvaság is döntés kérdése.

Így már a tizenkilencedik születésnapom előtt elhagytam a lakásom, és sosem tértem vissza. Igaz, el sem adtam. Azt gondolom, nem egészséges dolog erősen ragaszkodni a halottaktól származó tárgyakhoz, nem egészséges egy halott által festett kép alatt aludni, az ékszerét viselni, az íróasztalán dolgozni, vagy azon gondolkodni, ő mit szólna a döntéseimhez.

Amikor kiraktam a plakátot az ágyam mellé, Kriszti először elkapta a tekintetét, innen tudtam, hogy Efté már felvilágosította a rendhagyó képpel kapcsolatban. Az azt követő években sokat ittunk, sokat füveztünk, sokat tanultunk, abban a kollégiumi ágyban elvesztettem a szüzességem, s egyszer részegen csókolóztunk Krisztivel – Efté hányását síkáltuk ki a padlószőnyegből. De akármikor néztem arra a képre, mindig úgy éreztem, nagyanyám ebből az egészségből semmit sem helytelenítene.

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

TISZAVIRÁG

Hamarosan véget ér a mi közös repülésünk, de szeretném, ha tudnád, hogy mindez miért történik velünk. A többiek már alszanak, a nővérek is visszavonultak, a telefonom fényénél írok neked. Mindjárt éjfél, most már nem szabad se ennem, se innom. A bal oldalamon fekszem, másképp nem megy. Zavar a klórszag, az ágynemű durva tapintása, és hogy feszülnek a melleim, de megpróbálok koncentrálni.

Augusztus huszonnyolcadikán kezdődött, százkilencven nappal ezelőtt. Az asztalnál ültem, fel akartam venni a tantárgyaimat, de a sejtbiológiát és az állattant ahogy sem engedte a rendszer. Apa azt mondta, intézzem a hivatalos ügyeimet, igényeljem meg a diákigazolványt, jelentkezzek a kollégiumba, egy percig se aggodjak, a kellemetlen kis malőrömet pár napon belül elintézzük, és szeptember nyolcadikán gond nélkül el tudom majd kezdeni a tanévet. Negyvennyolc perc kínlás után kiléptem az egyetem oldaláról. A délelőtt hátralévő részében a székebben ringatóztam, véresre kapartam a sebeket mindkét kezemen, és a falióra másodpercmutatóját bámultam, ahogy megállíthatatlanul halad körbe-körbe, egyre közelebb sodorva a kismutatót a hármas szám felé. Tudtam, hogy át kellene öltöznöm, fogat kellene mosnom, be kellene fonnom a hajam, de úgy éreztem, ez megint egy olyan nap lesz, amikor képtelen vagyok emberek közé menni. Végül befeküdtem az ágyba, magamra húztam a takarót, és rákerestem a *Palingenia longicauda* nőtstény egyedeinek morfológiájára. Amint felillantak előttem a szemek, szárnyak és csápok gyönyörű mikroszkopikus felvételei, és elmerültem a kérészek testfelépítésének részletes leírásában, minden újra a helyére billent.

Apa kettő óra huszonnyolckor rontott be a szobámba, és azonnal ordítani kezdett, hogy miért vagyok pizsamában, mit képzelek magamról, reggel megbeszéltük, hogy pontban harmincötökor indulunk, rengeteg időm volt elkészülni. Gyorsan megnyitottam a Text to Speechet, megírtam a válaszomat a Neptun lefagyásáról meg arról, hogy ma nincs erőm kimenni a szobából, de mire kihangosítottam volna neki a szöveget, már a karomnál fogva rángatott a fürdőszobába, és azt üvöltötte, hogy hét percem van az indulásig. Ettől én hirtelen nagyon rosszul lettem, behánytam a csapba, aztán magamra zártam az ajtót, beraktam pár színes törölközőt a mosógépbe, és néztem, hogyan keveredik össze a víz és a hab a puha textilekkel forgás közben. Nem emlékszem pontosan, végül hogyan jutottunk el a családsegítő szolgálat épületéhez. Csak pár kép rémlik. A fenyőfa alakú autóillatosító himbálózása. Apa vörös tarkóján a kövér izzadságcseppek. Egy penészes szendvics a hátsó ülésen. És az út mellett egy nagy plakát a XVIII. Tiszavirág Fesztiválról.

A védőnő irodáját penetráns szag töltötte meg. Nem tudtam, meddig bírom ki ott. Leültetett minket az asztalával szemben. Próbáltam rájönni, hogy kedvesen vagy megvetéssel néz rám, de az orra alatti barna szemölcs folyton elterelte a figyelmemet. Azon gondolkodtam, hogy melyik vírus okozza ennek a visszataszító képződménynek a kinövését. Apa bemutatkozott, átnyújtotta a kezében lévő papírokat,

de mielőtt a nő bármit kérdezhetett volna, hadarni kezdett, hogy ez itt a nőgyógyászati igazolás a terhességről, ez a beutaló, amit az orvostól kaptunk, ez a lányom felvételi értesítője, ez pedig az autizmus diagnózisa. A nő egy ideig lapozgatott, majd egyenesen rám nézett, amit én nagyon nem bírok, szóval rögtön elkaptam róla a tekintetemet. Megkérdezte, mik az indokaim a terhesség megszakítására, de meg sem tudtam nyitni az applikációt, apa már válaszolt is, hogy nézze, asszonyom, a lányom három éve nem beszél, az anyja temetése óta egy szó nem jött ki a torkán, egyedül nevelem, nem egyszerű eset, de rendkívül okos, most vették fel a Szegedi Egyetemre, ott van minden papír, láthatja, én mindent megteszek azért, hogy egy élhető jövőt biztosítsak a számára, de ez a terhesség, ez teljes képtelenség, a lányom önmagát sem képes ellátni, nemhogy egy gyereket, én pedig a krónikus vesebetegséggel örülök, hogy egyáltalán élek.

A védőnő megint rám nézett, pillantása marta az arcbőrömet. Azt mondta, tőlem szeretné tudni, ki a gyermek apja, és áttolt az asztalon egy papírt meg egy tollat. Apa ismét meg akart szólalni, de a védőnő kijelentette, hogy ha nem marad csöndben, akkor kiküldi. A hasamba ekkor olyan erős görcs nyilallt, hogy előre kellett hajolnom a székben. Egy picit ringattam magam, aztán felálltam, kinyitottam az ablakot, vettem pár mély levegőt, visszaültem a helyemre, és szép, szabályos betűkkel azt írtam a lapra, hogy Soós Zoltán, negyvennyolc éves, édesapám ivócímborája, családos ember, nagyon jó az illata, és nem akarja felvállalni a gyereket. Mikor elkészültem, apám elvette tőlem a papírt, pár szót kihúzott belőle, úgy tolta át az asztal túlsó felére.

A védőnő elolvasta a válaszomat, felsóhajtott, megingatta a fejét, és felsorolta, hogy a terhesség megtartása esetén milyen állami és civil támogatásokra számíthatok, tájékoztatott az örökbe adás lehetőségeiről, az abortusz egészségügyi hatásairól, majd megkérdezte, hogy mindezek ismeretében kívánom-e megszakítani a terhességet. Apára néztem. Bólintott. Aláírtam a nyilatkozatot, és tekintetemet a rombuszmintás linóleumpadlóra szegezve hagytam el a szobát, nehogy újra meglássam a védőnő orra alatti barna szemölcsöt. Közben persze rájöttem: humán papilloma.

Nem tudtam visszaülni az autóba, a penészes szendvics szaga fél óra alatt úgy felerősödött, hogy már az ajtónyitásnál rosszul lettem tőle. Megkértem apát, hadd sétáljak haza. Nem bánta, még dolga volt a városban. Odaadta a garázkapunyitót, és elhajtott. Egy ideig csak álltam a tűző napsütésben. Fullasztó volt a betonról visszasugárzó hő. Elképzeltem, hogy hazamegyek, bezároközöm a szobámba, lefekszem az ágyba, és éjfélig a kérések rendszertani helyéről olvasgatok, de bármilyen csábító is volt a gondolat, úgy éreztem, anyával kell találkoznom. És ehhez le kellett mennem a partra. Nem bonyolítottam túl az útvonalat. A gyalogoshíd előtt jobbra fordultam, és addig mentem a sétányon, míg meg nem találtam a lejárót a vízparti sziklákhöz, ahonnan utoljára néztük végig a tiszavirágzást. Anya azt mondta, szeretné még egyszer látni, mielőtt meghal. Úgy beszélgetett velem a közelgő haláláról, mintha a világ legtermészetesebb dolga lett volna. És ahogy ott ültünk egymás mellett, egy rejtélyes, néma vezényszóra a víz felszínéről hirtelen felröppent milliónyi apró, lepkeszerű tünemény. Óráig néztük, ahogy halványbarna és szürke szárnyaik vakítón csillognak az alkonyatban. Mire a nap lement, a folyót egy bolyhos szőnyeg borította. Akkor anya azt mondta, hogy vége a táncnak, mind elpusztultak. Hazafelé támogatnom kellett, annyira elfáradt. Másnap reggel kórházba vitték, és nem jött többé haza. A temetés után apa nagyon sokat ivott, és amikor nem akartam megenni vacsorára a torról megma-

radt franciasalátát, mert undorítónak találtam az állagát, azt üvöltötte, hogy te idióta liba, anyád a hülyeségeidbe betegedett bele, tönkretetted az életét, miattad halt meg. És akkor én úgy éreztem, hogy soha többé nem leszek képes megszólalni.

Ez mind eszembe jutott, mikor a családvédelmi szolgálatban tett első látogatásunk után lementem a Tisza partjára anyával találkozni, és bár a tiszavirágzás akkor már hetekkel korábban lezajlott, a folyó hullámain nézve mégis mintha egy gyönyörű nőstény kérészt láttam volna, ahogy kompenzációs repülésének végén lerakja több ezer tojás alakú petéjét a víz felszínére. És elképzeltem, ahogy az egyik pete lassan lesüllyed a folyó fenekére, beágyazódik a mederbe, lárvaként belefúrja magát az agyagos partoldalba, elbújik a világ elől, három évig nevelkedik a víz alatt, U alakú üregeket ás magának, hallgat, tanul, nem beszél, levedli elhasznált bőreit, kopolyúlemezeivel vizet áramoltat a járataiban, kiszűri belőle az algákat és baktériumokat, egyre növekszik, közelít a felszínhez, és egyszer csak egy rejtélyes, néma vezényszóra felbukkan a víz alól.

Minimum hetvenkét órának kellett eltelnie az első és a második konzultáció között, és ezt az időt apa gyakorlatilag végigitta. Első este egy hatalmas pofont kaptam tőle, amiért csak tízre értem haza a partról. Láttam, hogy semmi értelme elmagyaráznom neki, hol és hogyan tévedtem el, és hogy egy járókelő segített visszatérni a Tabánba. Második este ő jött haza későn, tizenegy óra három perckor hallottam meg, ahogy a konyhában csörömpöl. Kimentem hozzá, és nagyon megijedtem, mert piros volt az arca, vér folyt az orrából és a homlokából, mégis hangosan nevetett, és azt mondta, most aztán meglátjuk, kit csinál fel legközelebb ez a szarházi, a feleségének is kitaláltam, mindent megbosszultam, remélem, örülsz, kislányom. Üvegből itta a vörösbort, rettenetesen büzlött már, amit én nem tudtam elviselni, úgyhogy bezárkóztam a szobámba, és hajnalig hallgattam, ahogy az ajtómon dörömbölve azt ismételteti, hogy hálátlan kurva.

A harmadik napon főleg aludt, dolgozni sem ment be. Én egy hosszú tanulmányt olvastam a *Palingenia longicauda* magyarországi élőhelyeinek védelméről, de közben Zoltánért aggódtam, és szerettem volna pontosan tudni, hogy ő verte meg apát, vagy apa őt. Az is újra meg újra megjelent előttem, ahogy Zoltán belépett a szobámba, becsukta maga mögött az ajtót, és elmosolyodott. Nem volt abban a mosolyban semmi félelmetes vagy visszataszító. Számomra legalábbis, bár én nagyon rosszul olvasom az emberek arcát, fogalmam sincs, mikor nevetnek őszintén és mikor ironikusan. Az egész ironia lényegét nem értem, csak arra emlékszem, hogy jó volt Zoltánra nézni, amikor belépett a szobámba, mert magas, vékony testére tökéletesen illett a farmer és az apró mintás, lila ing. Megkérdezte, hogy vagyok, és türelmesen kivárta, míg beírom a választ a Text to Speechbe. Leült az ágyam szélére, és azt mondta, az apám sokat ivott, és elaludt. Azt válaszoltam neki, hogy ez majdnem minden este így van, különösen akkor, amikor vendége van, és nem értem, hogy magának miért nincs alkoholszaga. Ezen nevetett, én meg leültem mellé az ágyra. Akkor megfogta a kezem, és azt mondta, hogy nagyon szépek talál, és szeretne velem lefeküdni, de csak ha én is akarom. Ekkor írtam neki egy nagyon hosszú értekezést arról, hogy tudtommal házasság csak a feleségükkel létesíthetnek nemi aktust, emellett nekem semmilyen tapasztalatom sincsen a szexualitás terén, ezért valószínűleg csalódást okoznék neki, eddig soha senki nem érdeklődött irántam, minden osztálytársam levegőnek nézett, így tizenkilenc éves korom ellenére sajnos nem tudtam még megtanulni, hogyan kell egy ilyen helyzetben viselkedni. Zoltán nyugodtan végighallgatta, amíg az app felolvasta a szö-

vegemet, aztán finoman kivette a kezemből a telefont, és azt mondta, ne izguljak, minden rendben lesz.

A negyedik nap reggelén mentünk vissza a családsegítőbe. Apa arca tele volt sebta-passzal. A védőnő már az elején kijelentette, hogy most csak velem szeretne beszélgetni, elvégre nagykorú vagyok. Az apám bent maradhat, de azért nem bánná, ha kimenne. Az apám nem ment ki, de hallgatott. A védőnő megpróbált rábeszélni, hogy legalább hordjam ki a terhességet, a baba teljesen egészséges, kapkodni fognak érte a gyermekre vágyó meddő párok. Apámra néztem, eszembe jutott a pofon. Megráztam a fejem, és leírtam a papírra, hogy nem szeretném kihordani. Lehet, hogy ezt az egészet nem is akarod tudni, de úgy érzem, szükséges, hogy mindent pontosan leírjak úgy, ahogy volt. Fárad a szemem, hajnali négy óra van, fognak a lapok a noteszemben, és egyre nehezebben megy az írás, de akkor is be fogom fejezni. Még két órám van a reggeli vizitig.

Szóval a védőnő ezek után közölte, hogy ha ennyire hajthatatlan vagyok, akkor hallgassam végig, hogy a méhúri aspiráció mit jelent egy tízhetes magzat számára, majd kifejtette, hogy ez egy mechanikus beavatkozás, mely során a méhüregbe egy vékony műanyag csövet vezetnek, és azt egy vákuumszívóhoz csatlakoztatják, ami felszippantja az embrió a méhlepénnyel együtt, és egy gyűjtőedénybe juttatja, az én magzatom pedig már négy centi hosszú, nagyjából öt grammot nyom, van arca, keze, lába, belső szervei, és ez a picike test az abortusz közben apró darabokra fog szakadni, úgy jut majd be a csőbe és a tartályba, amit az orvos aztán alaposan átnéz, megszámolja, megvan-e minden leszakadt testrész, és az egészet kidobja a fertőző hulladékok közé, amit elégetnek. Amikor én ezt végighallgattam, egyszer csak forogni kezdett velem a rombuszmintás linóleum, és kitört belőlem a sírás, mire az apám mindenfélét üvöltött a védőnőre, és az asztalt verve követelte a hivatalos igazolást arról, hogy átestem a két tanácsadáson, és jogosult vagyok a terhesség megszakítására.

Öt nappal későbbre kaptunk időpontot a Hetényibe. Apa bekísért a kórterembe, és úgy köszönt el, hogy írjak, ha kész vagyok, és jön értem. Átöltöztem. Tettek egy vénás kanült a jobb alkaromba. Megkaptam a méhnyaktágítót. Rettenetesen fáj, de meg se nyikkantam. A hallgatás nekem egyet jelentett azzal, hogy biztonságos távolságra vagyok mindenkitől. Egyébként képzeld, az élet a tengerekben kezdődött. És a biológia alapvető célja az élet bonyolultságának megértése. De talán sosem lesz már belőlem biológus. Mert az élet bonyolultságához az is hozzátartozik, hogy Zoltán bekopogott az ajtómon, befeküdt az ágyamba, órákig érezhettem meztelen testének illatát, de aztán soha többet nem jött vissza hozzám.

A kórteremben három másik nő is feküdt. Arról beszélgettek, hogy ki miért van ott. A vörös hajú lányt megerőszakolták, a kövér roma nő azt mondta, van már neki öt gyereke, a hatodikat nem tudná hova tenni, a sápadt, szőke asszony pedig egyfolytában azon siránkozott, hogy egy a hétszázhoz volt az esély, mégis pont az ő gyereke lett Down-kóros. Egy idő után engem is faggatni kezdtek, feltétlenül ki akarták deríteni, miért fekszem ott, de az igazság az volt, hogy magam sem tudtam a választ. És folyton arra gondoltam, hogy bárcsak ott lenne velem Zoltán.

Egy alacsony, köpcös férfi megmérte a vérnyomásomat, és közölte, hogy én leszek az első. Tolószékben vittek a műtőbe. Bent négy férfi állt, de a maszkoktól csak a szemük látszott. Felfektettek az ágyra, infúziót kötöttek a karomba, szétfeszítették a lábamat, és leszíjzták mindkettőt. Szólni akartam, hogy fáj, túl szoros, de már nem volt nálam a telefonom.

A köpcös altatóorvos a vállamat simogatta, megkérdezte, jól vagyok-e, de moccanni sem bírtam. Úgy éreztem, minden izmom megfeszül. Megjelent előttem a rombuszmintás linóleumpadló, apám összevert arca és a sziklák, amikről végignéztük az utolsó tiszavirágzást. Az aranyszínű alkonyatban csillogó szárnyak kavalkádját, a milliónyi repkedő kérészt, ahogy a víz felszínén virágalakzatba tömörülnek, megannyi hím egyetlen nőstény körül. És arra gondoltam, hogy nem, anya nem miattam halt meg, mert anya szeretett és elfogadott engem, éppen úgy, ahogyan én szeretem és elfogadom ezt a négy centiméteres kis embert a hasamban, akinek már van arca, keze, lába és belső szervei. De a köpcös altatóorvos ekkor azt mondta, hogy most elkezdjük, mire én megrázkódtam egész testemben, elrántottam a karomat, teljes erőből csapdosni kezdtem a szárnyaimmal, és úgy kapkodtam levegőért, mintha fojtogatnának, míg végre ki nem jött a torkomon az a szó, hogy megtartom.

Hajnalodik. Elgémberedek a végtagjaim, muszáj átfordulnom a másik oldalamba, bár így nehezebb lélegezni. Éhes vagyok, és szomjas. Hat órája írok, a szemem előtt már ugrálnak a betűk, de végig akarom csinálni, tudnod kell az igazságot. Amikor apa értem jött, és elmondtam neki szépen artikulálva, a saját hangomon, hogy nem volt abortusz, leroskadt az ágyam melletti székre. Megkérdezte, hogy akkor én most tényleg újra beszélek-e, mire vagy ötven hosszú, összetett mondatot zúdítottam rá arról, hogy képesek leszünk felnevelni az unokáját, és nekem egyáltalán nem olyan nagy baj, ha most nem kezdem el az egyetemem. Csendben végighallgatott, bólogatott, összepakolta a cuccaimat, és hazavitt. Otthon leült a konyhaasztalhoz egy üveg pálinkával, és azt ismételtette, hogy csoda történt, visszakapta a lányát. Két óra múlva viszont arra ébredtem, hogy kirángat az ágyamból, és teljes erőből ütlegel. Nem volt hova menekülnöm. Összegömbölyödtem, védtem a hasamat, és vártam, hogy abbahagyja. Nem tartott sokáig. Hamar elsírta magát, lefeküdt a szőnyegre, és elaludt. Mivel véreztem, kihívtam a mentőket. Jöttek a rendőrök is. Másnap felvételt kértem a családok átmeneti otthonába addig, amíg kihordom a terhességet. Rögön kaptam egy saját szobát. Apa többször meg akart látogatni, de nem engedték a közelembe. Levelekben könyörgött, hogy bocsássak meg neki, le fog állni a piával, és segít felnevelni a gyereket. De én úgy gondolom, hogy neki is jobb lesz, ha nélkülem folytatja az életét. Az otthonban azt mondták, a születésed után is maradhatunk még egy évet. Segítenek boldogulni, munkát találni. De elfáradtam, nincs több erőm. Össze vagyok törve, és mindentől félek. Nincs anyám. Talán már apám sincsen. Nehéz eligazodnom ebben a világban. Sosem éreztem magam igazán idetartozónak. És meg kellett hoznom azt a döntést, amivel a túlélésed garantált. Altatásban kértem a császárt, hogy ne lássalak, mert tudom, hogy akkor képtelen volnék elengedni téged. Túl rövid volt ez a mi közös utazásunk, mégis a legjobb dolog, ami valaha történt velem. Ideje, hogy a hullámokra bízalak. Egy kedves, középkorú pár jön majd érted. És ha megérik rá az idő, oda fogják neked adni ezt a hosszúra nyúlt vallomást arról, hogyan tanítottál meg repülni egy apró és jelentéktelen tiszavirágot.

NAGY DÉNES

**JENEI
GYULA**

SZÉKLÁBAT FARAGÓ ROCKSZTÁR SÖRÖZNE BUKOWSKIVAL

Beszélgetés Nagy Milán Lászlóval

Magas, vékony fiú. Fiatalember. Garabonciásalkat, jut róla eszembe, bár nem tudom, milyen a garabonciások alkata. Nem is annyira a szó mitikus jelentésére gondolok, inkább a profánabbra. Nagy Milán László kicsit kilóg a sorból, különc, amolyan művészféle, csavargó, örök kereső, keresi magát, az útját, keresi a tudást, a szerelmet, a sikert. Ha bevallja, ha nem.

Szerintem nem vámpír, bár erdélyi felmenői és sápadt bőre miatt egyesek szerint az. Ezt a gyanút az Előretolt Helyőrség Íróakadémiájának elsőköteteseket bemutató szócikkében olvastam, föltehetően maga Milán írta. Az első kötet verses, a címe: Kapunyitási pánik. Azóta, idén tavasszal, ugyan tavalyra datálva, megjelent a második: A szekér. Ez regény. A főhőse egy magas, vékony fiú, aki keresi magát, az útját stb., közben könyvet árul, munkát is keres, talál, árufeltöltő lesz, kasszás, közben csajozik, iszik, olvas, ír. A könyvben nem szerepel ugyan, de valószínűleg 1998-ban született Szolnokon, ahogy Nagy Milán László is. Utóbbit gyakran látni Szolnokon, Pesten, vonaton, egyesek szerint szigetköröket is fut, és bulvárújságíróként keresi a kenyérré és konditermi bérletre valót.

Az első kérdésemet nem tudtam feltenni, mert beszélgetőtársam kérdés nélkül vágott mondanójába.

– Ahogy jöttem erre az interjúra, arra gondoltam, kinőttem az alanyi költészetet. Már nem önazonos számomra. Tegnap volt egy kötetbemutatóm Abonyban, s ott ötlött fel bennem, hogy a túlzott drámaiság, a rossz sorsomon való kesergés már nem én vagyok. És amikor olvastam a kisregényemből szarkasztikus részleteket, úgy éreztem, mintha sokkal inkább belőlem szólalnának. Szóval kicsit eltemettem magamban a *Kapunyitási pánik*-korszakot. Jó pár évig éltem benne, és most sem tagadom meg azokat a verseimet, de mintha az idő meg a távolság megkérdőjelezné a valódiságukat, mélységüket. Bennem is.

Mindenesetre egyre kevésbé érzem, hogy beleragadok rossz hangulatokba, ami mondjuk az írói termékenységemnek sem tett jót. Mostanában viszonylag nyugodt, kiegyensúlyozott, normális életet élek, igaz, sokat dolgozom, s az is igaz, hogy ritkán van kedvem szépírással foglalkozni, hisz egész nap írok, csak épp bulvárcikkeket farigcsálok. Vagyis iparosmunkát végzek. A kötelező penzumomat, azt a napi négy publikációt, olyasmis lehet megírni, mint egy cukrásznak naponta legyártani száz krémet vagy islert. Megvannak a sablonok, ez tényleg széklábfaragás. Ráadásul ingázom, csak a vonatút majdnem három óra oda-vissza, s néha, főleg ha bemegyek a konditerembe is, kilencre, tízre érek haza a lakásba. És már nem visz rá a lélek, hogy nekiüljek egy regénynek vagy novellának. Jó lenne ezen változtatni, mert hiányzik az a flow-állapot, amit irodalmi szövegekkel bíbelődve tapasztaltam. Újságot hiába írok, az nem adja ezt az érzést.

– *Amikor közel negyven éve a megyei újsághoz kerültem gyakornoknak, a rovatvezetőm azt mondta, meneküljek az újságírói pályáról, mert ki fogja égetni a szépírói ambícióimat. Mondjuk, én ezt nem tapasztaltam, sőt, voltak korszakaim, amikor határozottan úgy éreztem, hogy a szavakkal, mondatokkal szöszölős munka karbantart. És hát a magyar irodalomtörténetnek voltak jeles újságírói, tárcistái Krúdytól Kosztolányiig. Úgyhogy máig nem tudom, rovatvezetőm komolyan aggódott-e az irodalmi munkásságomért, vagy így akart udvariasan eltanácsolni a pályáról.*

– Amit én művelek, azt nem nevezném újságírásnak, és ezt nem álszerénységből mondom, hanem ez már tényleg nem az, ami húsz-harminc éve lehetett. Most már nem is a napnak, hanem az online perceknek, pillanatoknak dolgozunk.

– *Tudod, milyen volt harminc éve újságot írni?*

– Az olvasás mindig fontos volt a családban, én meg érdeklődő gyerek voltam, jártam a könyvtárakat, nyolc-tíz évesen már a magazinokat, könyveket bújtam. Lehet, hogy az idő megszépít dolgokat, de amit most „tartalomgyártó” újságíróként csinálunk, az sokszor a magyar nyelv meggyalázása. A keresőoptimalizálás a cél. A jó cikk az, ami kattintékony. Mind egy, hogy három másodpercet vagy öt percet töltenek vele az „olvasók”, a lényeg, hogy a kattintás megtörténjen. Ha valaki három másodpercet elidőz az adott írásnál, akkor a statisztikában egy olvasottság már megvan. Úgyhogy szeretnék továbblépni innen. Hamar kimaxoltam ezt a világot, amit ki lehetett belőle hozni, azt kisajtoltam, és bár az írói ambíciómat nem égette fel a bulvárújság-csinálás, az energiaszintemet folyamatosan csökkenti, és ez később elvezethetne a teljes elapadáshoz, amit nem szeretnék. Még reménykedem olyan ódivatú dolgokban, hogy esetleg kapok egy jobb lehetőséget, mondjuk a kulturális rovatban. Esetleg nyerek a lottón.

– *Lottózol?*

Nem, de kéne. Mielőtt találkoztunk, pont elkezdtem nézni egy sorozatot, amiben tizenhét éves francia gyerekek nyernek a lottón, és egy hónap után rosszabbul állnak anyagilag, mint mielőtt nyertek. Sokszor olvastam róla, hogy nagyon kevés ember tudja jól kezelni a hirtelen gazdagságot. Szerintem nekem lenne hozzá elég józanságom meg annyira kemény szívem is, hogy nemet tudnék mondani olyanoknak, akik tíz évvel ezelőtti közös fagyizásokra hivatkozva próbálnának lenyúlni. Nemet tudnék mondani a pénzszipra gyűlekezőknek.

– *Kemény szív. Ez kell az irodalom műveléséhez?*

– Keménység mindenképpen kell a kritikák elviseléséhez, mert sokszor nem mi vagyunk a legnagyobb bírálói magunknak, hanem szerkesztők, íróársak, kritikusok, s előbb-utóbb muszáj különválasztani a művet magunktól, valamilyen távolságot tartani tőle, mert különben bele is őrlőhetnénk, ha az írásra vonatkozó tanácsokat, kritikákat mind magunkra vennénk. Az irodalom világa éppoly rideg és kegyetlen, mint más szakmáké, bármilyen közhelyesen és túlzóan hangzik is. Mindenkinek meg kell küzdenie a fennmaradásért, küldözgetni szerteszét az írásokat, mert fontos a folyamatos jelenlét. Kicsit én most eltávolodtam ettől a közegtől, talán tudatosan is, hogy kívülről jobban rálássak, hol is lehetne benne a helyem. Vagy mit szeretnék. Áadtam magam a civil munkának, de rájöttem, hogy közben hiányzik az irodalmi nyüzsgés. Szeretnék majd egy saját brandet, arculatot kialakítani, végigvinni, és nem kiszolgáltatva lenni a különböző írócsoportok, folyóiratok ízlésének, hanem felépíteni a magam platformját, s ott nyomtatni ezerrel a tartalmat azoknak, akiket az én írói világom érdekel.

– *Mit értesz a branden? Valamit az interneten?*

– Főként a TikTokon. Az is a tegnapi könyvbemutatón világosodott meg bennem, hogy mennyire szeretem az olyan alkalmakat, amikor közönség előtt adok elő. Mindnyáján teremtek vagyunk, az írók a gondolataikkal, írásaikkal teremtenek, az írások maradnak utánunk, s bár nem vagyok annyira eltelve magammal, hogy halhatatlannak higgyem őket, de amíg élek, dolgozni fogok érte, hogy minél többen olvassák a szövegeimet, megismerjék a világlátásomat, nézőpontomat, hátha találnak bennük valamiféle sorsközösséget, vagy akárcsak jó érzést kelt néhányukban egy-egy mondatom, és eszükbe villan a gyerekkor, egy almás pite a nagymamánál, de bármi mást is mondhatnék.

Most viszont még átmeneti állapotban vagyok. Mindig is úgy írtam, hogy volt egy koncepcióm, és akkor belevetettem magam a munkába, aztán vagy megjelent, vagy nem, többnyire nem, s utána pihentem, szemlélődtem, kigondoltam a következő témát. Vagy az egyszerűen megtalált.

– *A verseknél is így volt? A Kapunyitási pánik anyaga mennyi idő alatt állt össze?*

– Egy-két évig tartott megírnom, összeraknom. Mondjuk, akkor más nagyobb dolgom nemigen volt az életben, munkám se, ami lekötött volna. A családom támogatott, így nullahuszonégyben költőként, íróként létezhettem. Jelenleg robotpilóta üzemmódban vagyok, amihez a pesti ingázás is hozzájárul. Úgyhogy most csak hagyom, rendeződjenek a gondolataim, aztán egy idő után ismét belevetem magam a szépírásba. De visszatérve a TikTok-os témára, zajlanak az előkészületek, egy barátom a videózásban fog segíteni, s már megvan az egész arculata is.

– *Jó, de mi lesz a TikTok-on? Irodalom? Haikuk, rövid szövegek?*

Irodalom. Azt is el fogom mesélni a bemutatkozó videóban, hogyan lettem író, vagy hogy jelent meg a két könyvem. Sokan kacérkodnak írással, és azt tervezem, kicsit rávilágítok ennek a buktatóira, meg támpontokat is igyekszem adni nekik, miként próbálkozzanak.

– *Csináljunk egy főpróbát. Hogyan lettél író?*

– Talán mindig is az voltam. Hülyén hangzik, de már akkor barátkoztam a könyvekkel, amikor még olvasni se tudtam. Szerettem tapintani, lapozgatni őket, feltöltöttek energiával, a lakásunk tele volt mindenféle kötetekkel. Édesanyám erdélyi, és egy irodalmi körnek is a vezetője volt, de végül nem lett író, bár szerintem titokban mindig vágyott rá. Az utóbbi években el is kezdett írni. Rákos volt, és erről szeretett volna egy könyvet, de elég telített a téma, ugyanakkor terápiásan jót tett neki, ám végül csak abbahagyta, a munka, háztartás, minden egyebek elvitték a figyelmet.

– *Ha már édesanyádról kezdte beszélni, mondj valamit a családdodról! Mik ezek az erdélyi gyökerek, honnan származtok?*

– Édesanyám brassói, és valamikor a Ceaușescu-rezim összeomlása után jött Magyarországra. Édesapám miatt. Leveleztek, úgy ismerkedtek meg. Valami hirdetés, levelezőtárs-keresés. Csak egy fényképet látott apumról, aki először nem is neki írt, hanem az egyik barátnőjének, aki viszont továbbpasszolta a levelezőpartnert, mondván, te szereted a sört, ez a fiú meg sörgyárban dolgozik. Elég szürreális történet. Apám sörgyári karrierje nem tartott sokáig, hiába volt laboránsi végzettsége, mert nem igazán értett hozzá, meg elég sok sört meg is lovasított dédnagyapám kedvéért, így hamar véget ért az ottani pályafutása. Később kereskedelmi vállalkozásokba kezdett édesanyámmal, amikor ő már áttelepült. Anyum végül könyvelőnek állt a nagyszüleim javaslatára, de sok köze nem volt ahhoz a világhoz. Talán meg is bánta.

– *És neked mit jelent Brassó? Emlékszem, vannak az ottani látogatásaitokról verseid.*

– Brassó nekem szünidei kaland, mindig nyaranta mentünk nagyanyámat látogatni. Papámat nem ismerem, ő sötét folt a családban. Mamám nagyon szerény körülmények közt élt, egy olyan lakásban szállásolt el bennünket, hozzáteszem, a legnagyobb szeretettel, ahol beázott a plafon, rozsdás volt minden. A szívem sokszor összeszorult, amikor láttam, hogy él, miután keményen végigdolgozta az életét a traktorgyárban. És hogy ez jutott neki, így becsülték meg. Aztán ő nyugdíjasotthonba került. Ugyanakkor ott vannak keresztszüléim, újabban hozzájuk megyünk nyaranta Kézdivásárhelyre, ők jómódúak. Rálátni a hegy tetejéről a városra, ha meg lemész a pincéjükbe, harminc különböző, százszerű gyümölcsből választhatsz. Ők ebből élnek, mindenük megvan, kergetőzni lehet a házukban, akkora. Egyébként Brassóban írtam az első versemet. Anyumnak volt egy testvére, aki meghalt, a Lacika, az ő szobája a mai napig érintetlen, ott vannak a falon a poszterei. Rocker volt, és a Besenyői-tóban fürdött, amikor megállt a szíve. Volt egy diagnosztizálatlan betegsége. És ott, az ő egykori ágyában olyan gondolatok, versikék jöttek, hogy elkezdtem beírálni őket a telefonba.

– *Hány éves voltál?*

– Úgy tizenöt, kisgimnazista. Meg is osztottam őket a Facebookon, és több száz reakció érkezett. Sokan megdicsérték. Emlékszem, olyan rímpár is volt valamelyikben, hogy láger-

sláger. Érdekes időszak volt, akkor kezdett el mélyebben érdekelni az írás. Addig csak faltam a könyveket, mintha már akkor is tudtam volna, hogy lesz dolgom ezzel.

– Szóval írtál, de kiket, milyen szerzőket, verseket olvastál akkoriban?

– Klasszikusokkal kezdtem: József Attila, Pilinszky, Weöres, Radnóti. Hát akik kötelezők voltak. Később jöttek a franciák, imádtam Rimbaud lázadó karakterét, szilánkként hasítottak a versei. Gyönyörű képeket, gyönyörű lázálmodokat festett. Baudelaire-t ugyancsak szerettem. Ők voltak az első mélyebb benyomásaim: Aztán eljutottam Petri Györgyhöz. Szerintem mindent olvastam tőle.

– Petri dolgozott Szolnokon újságíró-gyakornokként...

– Igen, erről hallottam. Nagyon nehéz volt függetleníteni magam a költészetének erős hangjától, s akkor egy időre félre is tettem a lírát tudatosan. Inkább prózát olvastam.

– Milyen prózát?

– Az elején kalandregényeket, mint az Indiana Jones, nagyon szerettem azt is, aztán elmentem komolyabb irányba. Bukowski volt a legnagyobb hatással rám, ezt mindig elmondom, de hogy előtte kiket olvastam... Jack Kerouac-et, a beatnemzedék íróit, költőit, ők voltak a kamaszkor slágerei. Polgár Kristóf javasolta nekem.

– Ki az a Polgár Kristóf?

– Költő és színész. A Szigligeti Színház művésze, de akkoriban még Kolozsvárra járt a Babeş–Bolyaira színészmesterséget tanulni, s talán már megjelent a *Hamlet Retúr* című kötete, vagy közvetlenül megjelenés előtt állt, mozgott az irodalmi körökben. Olvasgattam a dolgait, de annyira még nem értettem, vagy mondhatom azt is, nem tetszett a költészete. Később aztán megtaláltam benne, hogy mitől jó, mitől különleges mégis. Kristóf példa volt előttem, mert beleállt ezekbe a művészdolgokba. A kinézete is szokatlan volt, hosszú göndör fürtök, hosszú bőrkabát, mint egy regényhős.

– Mint egy színész...

– Igen, nagyvilági karakter, aki már akkor olyan történeteket mesélt, hogy azt gondoltam, bárcsak velem is megesnének hasonlók. Ő is hozzátartozik a történetemhez, mert amikor később könyveket árultam a könyvszekéren, ő mondta, küldjem át neki azokat a szövegeimet, amiket Brassóban kezdtem írni, s utána már folyamatosan írtam, írtam, írtam.

– Mi az a könyvszekér?

– Egy mozgó antikvárium, ami Szolnokon a művelődési központ épületei közt talált magának helyet. Akkor már túl voltam az érettségin, az első szerelmeken, az egyetemet is abbahagytam.

– Milyen egyetemet, és miért?

– A Károlira jártam, szabad bölcsészetre. Próbáltam összeszedni valami műveltségféléit, de hát a mai napig nem sikerült annyit, amennyi illene. Vagy kellene. Az egyetemen persze volt tudás meg műveltség, de élmény kevésbé. Szürkének éreztem az ottlétet. Akkoriban elég zárkózott figura voltam, nehezen teremtettem kapcsolatot, és azzal sem voltam kibékülve, hogy leüljek, és bebiflázzak egy csomó mindent. Az valahogy sosem ment nekem. Úgy-hogy elengedtem a tanulást.

– *Lusta voltál?*

– Ez is benne van. Meg izgága. A való élet jobban vonzott. Hogy akkor menjünk és csavarogjunk. Nagyon lepattant, nyomorúságos, harminc-negyven négyzetméteres lakásban albérletem egy lánnyal, akivel teljesen más volt az életritmusunk és a felfogásunk, ami nehezzé tette a közös létezést. A lakás meg nagyon sötét volt, ablak se volt rajta, illetve az egyetlen a konyhából a szeméttárolóra nézett. Lehet, hogy ezek alapozták meg a rossz kedvemet, a depressziómat, ami szép lassan annyira rám telepedett, hogy haza kellett jönnöm, mert képtelen voltam szinte már látni is önmagam, meg ép ésszel létezni. Úgy gondolok ezekre az időkre, mintha nem is az én életem lett volna, hanem egy idegené. Súlyos pillanatok, napok, hetek voltak. Hál’ istennek, csak itt vagyok. Nem túlzok, de akkoriban nem adtam volna száz százalékot, még ötvenet se, hogy itt leszek, mondjuk, öt év múlva. Hazajöttem, jó ideig csak nyalogattam a sebeimet, eljártam terápiára, az egy nyolc hónapos időszak volt, és szépen lassan...

– *Kitanultad a pszichológiát...*

– Igen, igen, már tudom diagnosztizálni a problémáimat, úgyhogy nem járok pszichológushoz, s így egy csomó pénzt megspórolok magamnak. De a viccet félretéve, kaptam jó technikákat, meditációs és egyéb lazító gyakorlatokat, amik segítettek, segítenek nehéz helyzetekben.

– *És az írásban segített, hogy pszichológushoz jártál?*

– Szerintem segített, mert a beszélgetések sok mindent felnyitottak a lelkemben. Addig keveset kommunikáltam a világ felé, ami azért érdekes, mert később meg, ugye, az lett a kenyerem, hogy mindent kipakolok magamról, a családomról, a környezetemről. Korábban meg se tudtam fogalmazni, mi az, ami történik, csak sejtettem, hogy legbelül van valami hordalék.

– *Jó, jó, de előtte is írtál már verseket.*

– Azok inkább pózok voltak, rossz epigonként működtem. Túl nagy volt az egóm, túl kevés a tudásom, óriási közhelyeket pufogtattam, amikről azt hittem, univerzális megfejtések. Később rájöttem, megtanultam, hogy a költészet sokszor inkább a hallgatásban meg a kihagyásban rejlik. És akár apró dolgokban, mint mondjuk amikor egy cseresznyevirágzásról szóló haikuban megvillan az elmúlás, az egész létezés. Korábban annyi volt a költői esz-köztáram, hogy leírtam nagy-nagy szavakat, hogy szerelem, halál, gyűlölet, csók, csillagok. Ilyeneket. S akkoriban ismerkedtem meg Kristóffal. Ő kezdett el foglalkozni a verseimmel, segített, tanácsokat adott. Tényleg sokat tanultam tőle közös kocsmái beszélgetéseken. De egy idő után továbbadott Horváth László Imrének.

– *Továbbadott? Ezt hogy kell érteni?*

– Kristóffal a közös munkánk addig tartott, amíg felvettek a KMTG Íróakadémiára, a pályázatot is segített elkészíteni. Ez egy tehetséggondozó műhely, pont most, júniusban végeztem, öt évig voltam tanítvány. 2020 őszén kezdtem a tanulmányomat, az három év volt, aztán még két év szeniorra szerződtek velem, mert elégedettek voltak, és így *A szekér* című kötetet is ki tudtuk adni.

– *Ez az íróiskola ösztöndíjat is adott...*

– Egészen mostanáig. Ráadásul ez olyan bevételt jelentett, amit akkor érez meg az ember, miután már nem kapja. Havi százhuszezer forint. Öt éve még sokkal többet ért, mint most. Akkoriban kezdett működni az akadémia Orbán János Dénes vezetésével. Kristófalán harmadéves volt, amikor én elkezdtem. Jó volt. Sok-sok szakmai hétvége Pesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumban is meg a MagNet Házban, az Andrásy úton. Mondjuk, amikor kezdtem, pont akkor lettek megint Covid-lezárások, és a társak sokáig csak ismerős arcokként mutatkoztak a képernyőn. Fizikailag sokáig nem is találkoztam velük. Aztán voltak anonimusz foglalkozások, azok maradtak meg leginkább. Névtelenül adtuk be az írásainkat, amiket aztán jól kiveséztünk, és úgy küldtük a mennyországba vagy a pokolba egymást. Az ilyen alkalmaknak nagy presztízse volt mindig, és a végén, ha akarta az ember, ha nem, kiderült, hogy kié volt a szöveg. Sosem kerültem a mennyországba, de sokszor irányítottak a pokolba. Néha a purgatóriumban időztem. Igazi műhelyt, szellemi közösséget kaptunk ott: sok-sok fiatal, remek mentorok...

– *Fiatalon az ember talán még őszintébben, bátrabban s néha talán kicsit hályogkovács módjára is kritizálja a társait. Aztán udvariasabbak leszünk.*

– Én sosem voltam kritikuskaltat. Nekem is küldtek véleményezésre pályakezdők szövegeket, főleg miután megjelent a kötetem, de nem éreztem jól magam ebben a szerepben. Egyébként mindennel kritikus vagyok, de az irodalmi szövegekkel nem tudok eléggé az lenni.

– *És a sajátoddal?*

– Azzal azért kicsikét igen. De valahogy nekem sosem voltak olyan elmés meglátásaim, amik másoknak zsigerből jöttek. Az akadémián akadtak társaim, akik, ne haragudjanak meg, az írásban nem voltak túl nagy ágyúk, viszont olyan kritikákat fogalmaztak, hogy csak ámultam és bámultam, mert érvekkel alátámasztott és logikus volt, amit állítottak.

– *Jó estben ők lesznek azok az irodalomtudósok, kritikusok, akik majd a te szövegeidet is megítélik.*

– Írjanak csak, mert az már jelent valamit, ha legalább szóba kerülnek a munkáim. Másrészt kíváncsi vagyok, hogyha a TikTok-csatornát megvalósítjuk, és szákszámra kapom majd az írásokat, mihez kezdek velük. Lehet, hogy továbbbítom olyan valakinek, aki ebben jó.

– *Ott tartunk, hogy az íróakadémia jó történet volt.*

– Főleg a Kristófék generációjának, az amolyan aranycsapat volt. Regős Mátyás, Bék Timur, mások. A legnagyobb megfajtések mindig a Kelta nevű kocsmában történtek a Ferenciek terén, amikor véget értek a közös foglalkozások, amiket legtöbbször nyitott szemmel aludtam végig, mert annyira nem kötöttek le. Nekem a frontális oktatásokon nem igazán ment az odafigyelés, mindig a kocsmai beszélgetéseket vártam, mert azokon oldódott fel mindenki. Egy-két sör után jobban csúsztak a gondolatok, nagyobb volt a szeretet. Eleinte csak hallgatóztam, még nem volt meg bennem az a bátorság, hogy felszólaljak, a társalgás része legyek, inkább csak élveztem azokat a beszélgetéseket, amelyek teljesen mások voltak, mint bármikor az életemben, mert soha azelőtt nem voltam ilyen közegben.

– *De befogadtak.*

– Egyszer a Horváth László Imrének mentünk el segíteni Kristóffal, talán Pilisvörösvárra. Bazi nagy szekrényeket cipeltünk, s a jutalmunk pizza volt. Én tonhalasat rendeltem, s Laci rám nézett: író vagy, és tonhalas pizzát eszel? És közben rázta a fejét.

– *És a bútorszállítás szakmai gyakorlat volt?*

– Szerintem akkor nyertem el a tiszteletét. Még húsz kilóval kevesebb voltam, magas, egyszálbél gyerek. És hát becsülettel cipeltük Kristóffal azokat a böhöm nagy szekrényeket. Amúgy is szakadt nadrágom még jobban elszakadt, s akkor mondta Laci, nem baj, úgyis olyan jó ösztöndíjad van, hogy vehetsz helyette kettőt is. Talán ott, akkoriban ismert el tanítványának, mert előtte még nem sok jót tudhatott mondani az írásaimról, de elvállalt, mert látta bennem a lehetőséget, hogy túl a sok rossz íráson meg mindenféle gyermekbetegségen, lesz helyem az irodalom világában. Már nem tartjuk a kapcsolatot, de amíg tartott a közös munkánk, gyümölcsöző volt. Sokat fejlődtem.

– *Egy idő után elfárad a mester-tanítványi kapcsolat? Vagy másról volt szó?*

– Inkább fedték egymást a rossz tulajdonságaink. Egyszer megvádolt, hogy én csak felveszem az ösztöndíjat, és nem is írok, aztán kiderült, hogy nem kapta meg a leveletem, ami-ben kötetnyi verset küldtem neki azelőtt pár héttel. Makacs voltam, s azt gondoltam, nem kell nekem az, hogy amikor reggel felkelek, ilyen üzenetek fogadjanak, meg úgy is éreztem, hogy amit ő meg tudott tanítani, amit el tudtam tőle lesni, az megtörtént. De nincs köztünk harag. Újabb mester után néztem, s így kerültem Nagy Koppány Zsoltihoz. Ő szerkesztette és javíttatta *A szekér* című kisregényemet. Eleinte nem volt túl bizakodó, nem értette, mit akarok kihozni belőle, de aztán szépen lassan lenyestük, amit kellett, dolgoztunk rajta, és elnyerte a végső formáját, ami nyilván nem tökéletes, de szerintem így a tökéletlenségében is szerethető, aranyos, jó humorú kötet, még ha néhol több is benne a vicc, mint kéne, és így azok sokszor kioltják egymást.

– *A lenyestükön mit értesz? Túlírtad a regényt?*

– Nagyon. Amikor könyvbemutatókon olvasom fel a részleteket, annyira dominál a humor, hogy már többen meg is kérdezték, nem akarok-e standupolni, illetve mondták, el kéne mennem a dumaszínházba... Mai ízlésem szerint tényleg túlírt volt, s kicsit talán az is maradt a regény, de elég régen, huszonegy-huszonkettő környékén írtam. Beletelt kis időbe, míg megjelent.

– *A verses- vagy prózaköteted áll közelebb a szívedhez?*

– Mindig az első. Az első gól, az első szerelem. Vagyis a *Kapunyitási pánik*. Ami végső soron egy felnövéstörténet. Tulajdonképpen mindig is a költészet a nagy álmom. Nekem a költők a rocksztárok, a prózaírók meg a gitárosok vagy éppen a csendesebb dobosok.

– *Ehhez képest úgy kezdted a beszélgetést, hogy meghalt benned a lírai alanyiság...*

– Rájöttem, hogy nem vagyok frontembertípus. Nem vagyok annyira zűrés, szeretem a nyugodt, kiszámítható életet, fürdőkbe járni, jókat enni. Szóval inkább a hosszútávfutást választom, vagyis a prózaírást. És ennek ellenére mondtam a *Kapunyitási pánikot*, mert az nagyon esszenciális...

– *Hát igen, a szabadságra-szerelemre lehet lírai életművet építeni.*

– A szerelemmel mostanában kicsit hadilábon állok. Mintha félnék magam átadni az érzésnek. Tartok a sérüléstől, mert a szívem mélyén nagyon is tudok szeretni. Csak most elhitem magammal, hogy nem. A kapcsolataim között volt egy meghatározó, arról írtam is egy teljes kötetet. Ez lehet a harmadik, ha megjelenik. *Léna*, ez lesz a címe, és ezt a kapcsolatot dolgozza fel a születésétől a kimúlásáig.

– *Én ezt már olvastam, múltkor átküldted. Nyilván lesz még vele szerkesztői munka, de most másfelé kanyarodnék. Azt mondtad, hogy a kötet versei közül kettőt a mesterséges intelligenciával írástál.*

– Te pedig azt mondtad, hogy a kettő közül az egyik egészen jól sikerült. A másiknál azért kilógott kicsit a lóláb. Szóval igen, bemásoltam az összes *Léna*-verset, és megkértem a gépet, írjon hasonló hangnemben újabb költeményt, legyen a helyszín egy kávézó, meg valami olyasmi utasítást adtam még, hogy a kihűlt kávé és a kihűlt szerelem párhuzamából alkosson szöveget. És megtette.

– *Benne hagyod majd a kötetben ezeket a verseket?*

– Azt hiszem, igen. Ennyi kis játék nekem belefér. De anélkül, hogy pontosan megjelöl-ném a verseket, beleírom a kötetbe, hogy kettőt a mesterséges intelligencia írt. És lehet majd találgatni, de az igazságot csak én tudom, meg akinek elárulom. Húsz év múlva pedig vissza lehet lapozni kordokumentumként, hogy hol tart akkor és hol tart most az MI.

– *Az újságírásról már beszéltünk, de egy pillanatra térjünk vissza hozzá. Azt mondd, az robotmunka. Biztosan tudható, hogy manapság már sok cikket a mesterséges intelligenciával íratnak. Te is használod? Egyáltalán bevallható lenne?*

– Természetesen használom a gépet, de csak azt vallo be, hogy forráskutatáshoz, régi anyag lekéréséhez. Amúgy meg igen, sok online tartalmat a mesterséges intelligencia generál. Néha egyébként nagyon el tudja találni a hangot, de nem tudja hozni az egyedi-séget, nem tudja visszaadni az emberi érzésvilágot. Viszont a panelekre, sablonokra épülő bulvárcikkeket kiválóan megírja. Korrekt felütés, lezárás, minden kerek egész, mint egy kis kínai nipp, olyan, mint bármilyen csecsebecse, ami szép is, le is van kerekítve, csiszolva, de valójában mégiscsak egy értéktelen vacak. Persze a bulváryananyag, ha néha próbálunk is be-lecsempészni valamicske tartalmat, sokszor már csak egy figyelemfelhívó cím, és zömében nincs benne érdemi tartalom.

– *Térjünk vissza az irodalomhoz! Mondtad, hogy most az újságos robot elnyomja benned a prózáirót, és nem tudod pontosan, hogy milyen szépprózába vágsz legközelebb, de van-e víziód arról, hogy milyennek szeretnéd látni az írói pályádat akár évtizedek múlva?*

– Régi tervem, hogy minden családtagomról, hat-hét emberre gondolok, írok majd egy-egy kisregényt, mert elfogultságmentesen gondolom, hogy mindegyikük megérdemli, és persze mindegyikük sorsa érdekes, regénybe kívánczó.

– *Ennyi kisregényből egy nagyregény is kijöhetne. Jól gondolom, hogy neked nagyon fontos a család?*

– A családért, úgy érzem, bármire képes vagyok. Volt lázadó korszakom is, amikor a szü-leim ellen mentem, és nehéz helyzetekbe lavírozhattam volna magam, ha nincs bennük

belátás és megbocsátás. De túllendültünk ezen az időszakon, és most közelebb vagyunk egymáshoz, mint bármikor. Ehhez kellett a lázadás, hogy a korábban szőnyeg alá söpört dolgokat megbeszéljük. És fel tudjunk gyógyulni, amiből fel kell. Hiszek abban, hogy nem ok nélkül alkotunk családot, és abban is, hogy egymást jobb emberekké kell tennünk. Még nem tudom pontosan, mit akarok kihozni a „családragényből”, de szerintem minden élet, az övék is érdemes arra, hogy megírjuk.

Arra jöttem rá, hogy én csak a megélt, megtapasztalt történetekből, helyzetekből tudok építkezni, írni. Olyan vagyok, mint egy krónikás. Soha nem fogok fantasyt írni. Nem olyan a képzelőerőm. Én a mágiát, a természetfölöttit, a csodát is a mindennapi életben keresem, mert az ott van minden kis középszerű, szürke élet mélyén.

– *Mostanában kiket olvasol? Milyen szövegeket?*

– Rengeteg pszichológiai könyvet forgatok, de azért irodalmat is. Múlt héten például Bukowskit kaptam a szüleimtől. . .

– *Még nem olvastad ki az összeset?*

– Bukowski az egyetlen író, akinek a munkáit többször is el tudom olvasni, egyszerűen megunhatatlanok. Biztos vannak nála jobb tollú írók, de talán Salinger mondott valami olyasmit, hogy olyan írókat olvas, akikkel szívesen leülne meginni egy sört. Én is így vagyok ezzel.

– *Kikkel söröznél még?*

– Például Michel Houellebecq-vel. *A térkép és a táj* nagyon megfogott, miként Raymond Carver minimalista prózája is, az az egyszerű, szikár tökéletesség. Bár ő már régen meghalt. Mostanában Murakami még a nagy kedvencem. Mondjuk, vele inkább whiskyznék.

– *Álmodni szoktál?*

– Sokat. Hála az égnek, nagyon jókat alszom. Mikor hazaköltöztem, hetekig alig tudtam aludni. Virrasztottam csak, így most azt is tudom értékelni, hogy a robot miatt gyorsan elalszom, és álmodok mindenfélét.

– *A hazaköltözés azt jelenti, hogy most Szolnok és Pest között ingázol. Mit jelent neked Szolnok?*

– Szolnok számomra egy alkoholista apa, akit minden hibája ellenére szeretek. Mondjuk, elhagyott, de végül mindig rám talál, amikor szükségem van rá.

– *Ő hagyott el, vagy te hagytad el?*

– Először én, aztán ő is. Pesttől vártam a nagy megváltást, hogy majd ott kezdődik az élet, most meg inkább úgy gondolom, jobb nekem itt vidéken. Szeretem ezt a kisvárosi létezést, ahol levegőt is kapok. Ugyanakkor naponta feljárom Pestre, de mielőtt besokallnék, utazom vissza Szolnokra. Jó nekem most ez a kétlakóság.

– *Azt kérdeztem volna még, hogy a főváros mit jelent, de félig meg is válaszoltad.*

– Pest a nő, akibe szerelmes vagyok, de nagyon kiszipolyoz, és két hónap alatt fogytam tíz kilót. Ezt éreztem, amikor Pesten laktam. Sokat eljártam otthonról, értek az élmények, de egy idő után azt éreztem, lelkileg fogyok el. Túl sok volt az inger, elteltett. Sok minden történik ott, az irodalmi élet is zajlik, pedig jó lenne, ha itt is történne valami.

Nagy szívfájdalmam, hogy másfél év után bezárt a Lajka Kultúrművek, mert nem mutatkozott iránta kellő érdeklődés. Sokan mondják, ó, milyen kár, de hát amikor még üzemelt, egyszer sem láttan ott őket időzni, iszogatni. Szolnokon most a gíroszozók, a barberezők és a Boomerang klub éli a fénykorát. Hallani, hogy rosszabb a közbiztonság, sok a hajléktalan, a drogos. Én azért nem kiáltanék világvégét, szerintem eddig is volt probléma, csak látványosabb, mondjuk, a dizájnerdrog hatása, mint a kannás boré. A kannás bortól kidőlnek a szerencsétlenek, a dizájnerdrogtól meg agresszívek lesznek, vagy éppen zombi üzemmódba kapcsolnak. Szerintem Szolnok kulturálisan sem veszett el, de most hiányoznak a fiatalok. Vagy Pesten vannak, vagy külföldön, vagy egyszerűen nemigen mozdulnak ki.

– Szóval Szolnokon akarsz író lenni?

– Van egy masszív vizsgám, és az ötéves tervemben szerepel, hogy elmegyek Balira vagy Indonéziába, esetleg valami hasonló távol-keleti helyre, és masszírozásból élek, szabadidőmben meg bámulom az óceánt, és írok ki tudja milyen könyveket. Amolyan remeteéletmódot folytatok. Mondjuk, egy őslakos lányt még magam mellé képzelek. De hát ahogy mondtam, nincs nagy fantáziám, és inkább csak éjszaka álmodok, komolyra fordítva a szót, itt szeretném építeni a karrieremet, feljebb kerülni valamilyen ranglétrán, vagy nyerni a lotón, hogy legyen pénzem, és legyen időm, erőm, hogy jó regényeket írjak, mert író szeretnék lenni, író és költő, aki egy idő után megengedheti magának, hogy csak az írásnak éljen.

P. NAGY ISTVÁN

VAJON HOVÁ TART?

Nagy Milán László: *A szekér*. Orpheusz Kiadó Kft., Bp., 2024

Bő egy évvel a debütáló verseskötete, a *Kapunyitási pánik* (2023) után jelent meg Nagy Milán Lászlónak *A szekér* című regénye. A két kötet műfajilag különbözik ugyan, de különeműségük ellenére számos rokon vonást mutatnak: hasonló a látásmódjuk, sőt helyenként a beszédalakításuk is: a költőiben ott a narrativitás, a történetmondásban a költői, és mindkettőben ott van – az egyikben közvetlenebb módon, a másikban kicsit bújtatottan – a megnyílás, a vallomásosság. Ez a vallomásosság azonban nem a klasszikus, retorikusan emelkedett önfeltárás hagyományához kapcsolódik, hanem inkább a modern, ironikusan önreflexív prózaíráshoz, amely a fikció és az önéletrajz határán mozog. Nem véletlenül írja Horváth László Imre a verseskötet fülszövegében: „Egy fiatalember mesél. Magáról mesél, magát ismeri, érdekli is ez a dolog, hogy „ismerd meg magad”; mániákusan érdekli (...) Nagy Milán szépen mesél, érett és természetes költészettel.” Azaz vitathatatlanul létezik átjárás Nagy Milán költészete és prózája között; valamiképpen mindkettőben – a versekben és az autofikciós prózában egyaránt – személyes élettörténeit írja meg, és kísérletet tesz az önmeghatározásra (talán nem véletlen, hogy regénye elbeszélő főszereplőjét Nagy Milán Lászlónak hívják), mégis hiba lenne a regényét a verseskötete felől értelmezni. Ami e könyvekről bizvást megállapítható: mindkettő biztató, sokat ígérő bemutatkozás.

Könyves szekerekkel a főváros forgalmas csomópontjain és a vidéki városok közterületein is szinte bárki találkozhatott már. 2013-ban alakult a Könyvmentők civil szervezete azzal a céllal, hogy megmentse a feleslegessé vált, de értékes használt könyveket, hogy azok olcsón, könnyen elérhető formában az új olvasókhöz kerüljenek. Kiselejtezésre ítélt könyveket gyűjtenek könyvtárakból, iskolákból, magánszemélyektől és különböző adományokból, majd azokat átalakított szekereken, megfizethető áron terjesztik. Azt, hogy ilyen szekérre utal a cím, a színátmenetes fedőlap illusztrációja egyértelműsíti, a kép egy könyvekkel alaposan megrakott, mozgásban lévő szekeret ábrázol, amely a dőlt kompozícióban mintha kibillenő helyzetben lenne, könyvek „repülnek le” a szekéroldal polcairól, hullanak ki a rakteréből. A dőlt, diagonális elrendezés dinamizmust sugall: a szekér úton van, történések vannak, bármi megtörténhet.

A regénybeli szekér azonban valójában semmiféle kapcsolatban nem áll a jól ismert irodalmi toposszal, ez a szekér ugyanis nem halad sehová, nincs tehát szó sem térbeli, sem időbeli, sem benső, spirituális utazásról, még ha a múltbaniség és a spiritualizmus egy-egy rövidke epizód révén be is épül a meglehetősen laza szerkezetű, mozaikosan, epizodikusan építkező, a tapasztalati valóságra épülő, önéletrajzi háttérű, tehát akár autofikciónak is nevezhető regény cselekményébe. Vele és körülötte, a térföldjében, egy jól behatárolt helyszínen történnek a dolgok, a szétszórt cselekménymozzanatok ez a központi motívum köti össze.

A regény jelenben játszódó cselekménye meglehetősen szegényes: Nagy Milán László – aki beépített narrátorként, alanyi elbeszélőként részese, alakítója a cselekménynek – és édesapja, Zoltán működtetik a Szolnok frekventált helyén felállított könyvszekeret. Kezdetben úgy tűnik, „fut a szekér”: bőséges a választék, és a jó emberismerettel, valamint kiváló kommunikációs készséggel megáldott apának sikerül a szekérhez édesgetnie a szolnoki és környékbeli könyvbarátokat, az antikváriumok fanatikus látogatóit, de aztán váratlanul rossz irányt vesznek a dolgok, a Könyvmentők koordinátora, Deres Dénes a könyvek túlázása és egyéb – valós vagy mondvacsinált – szabályszegések miatt megvonja az engedélyüket. Zárt üzlethelyiség után néznek, de kudarcot vallanak, ugyanis kiderül, hogy „a könyvszekér ereje az utcai vásárlásban, az azonnalóságban rejtett”. Még a legelvakultabb törzsvásárlók is elmaradoznak, az újabb üzleti terv pedig a bürokrácia packázásai miatt elbukik.

A fő cselekményvonal mellett van egy másik, amely vele párhuzamosan halad, és amely a regény főalakjának, az elbeszélésszereplő narrátornak, Nagy Milán Lászlónak az önke-reséséhez kapcsolódik. Ebben ott érezni egy fejlődésregénynek a kezdeményét, amely azonban a rövid terjedelem miatt (120 oldal) sem teljesedhet ki. És azért sem, mert az ironikus-szatirikus jelleg, a nyelvi regiszterek váltogatása, a karikírozás, a kifejezett fragmentáltság ettől újra és újra eltéríti. „Hogy bassza meg a büdös kurva élet, de jó dolgod van”, mondja egy helyütt az apa kedveskedő (?) szándékkal, hogy pár sorral később már Ady és a Vér és arany kerüljön elő, majd egy rövid lírai kitérő következzen a napsütésről és a tenger kékjéről. A nyelvi nyersség egyszerre hitelesíti és karikírozza a figurát, a regiszterkeverés pedig a groteszk hatást erősíti. A nyelvi heterogenitást kiegészíti a populáris zsánerek és a magas kultúra termékeinek egyidejű jelenléte, a paratextualitás; a bulvár és a lektúr világa mellett ott a Biblia, Ady, Radnóti, Dosztojevszkij; Chopin egyfelől, másfelől slágerszövegek, Balázs Klári és Korda György; Berki Krisztián, Sandra Brown... A családi jelenetek, a bibliofilek terelgetése, a könyvvadászat, az üzleti túlélési praktikák, a szerelmi hódítások és családások keverednek a narrátor (ön)reflexióival, megjegyzéseivel és groteszk túlzásaival.

Nagy Milán László írói érdeme, hogy a terjedelmi korlátok ellenére is mindezeket a hatástényezőket felhasználva képes megjeleníteni egyfajta kor- és kórképet, felvillantani a vidéki élet mindennapjait, visszasságait, s közben a kultúra és a banalitás, a tragikum és a komikum folyamatos összeütköztetésével teremteni egy sajátos, posztmodern szövegvilágot. Elbeszélésmódjában az ún. „farmernadrágos próza” stílusjegyei mutatkoznak meg, amely a laza, hétköznapi beszédet és az önreflexív, ironikus helyzetábrázolást ötvözi (ilyen például Kerouac vagy Salinger stílusa). Több kortárs elbeszélőhöz hasonlóan ő is ennek az eszköztárából merít, erre utal a többrétegű nyelvi regiszter, a közvetlen, élőbeszédszerű narráció is, valamint a helyenkénti alulstilizáltság, a zsargonnyelvezet, a vulgaritás, a különböző stílusminőségek (humor, satíra, szarkazmus, irónia, gúny, groteszk...) keverése.

A költőként már bizonyított Nagy Milán László írói erényei közé tartozik a különböző szóképek innovatív alkalmazása is. Olykor-olykor megakasztja a figyelmünket egy-egy szokatlan, telitalálatos hasonlata, mint amilyen pl. a regény 60. oldalán olvasható: „Mint egy Hieronymus Bosch-látomásban szereplő jelentéktelen alak, örök létezésre ítélve bolyongtam egy rémálomszerű, de valóságosnak tűnő lidérces világban.” A 69. oldalon találunk egy hosszabb bekezdésnyi, a verseket író Nagy Milán Lászlót idéző, komplex (metaforikus) képet Szolnok ikonikus gyaloghídjáról: „A kivilágtott Tiszavirág hídon haladtam, ami mádtávlatból egy női nemi szervre hajaz. Innen, fentről nézve a hüvelynyílásnál jártam.

A máskor kerékpárosoktól és rolleresektől hemzsegő, nyikorgó híd néptelen volt. Kongott a katolikus templom harangja, alattam hömpölygött a sötét víztömeg. Nem sokkal életem legjobb dugása után magányosnak éreztem magam. Hiányzott a puha ágy, a meleg szoba, amely anyaméhként védelmezne, elzárva a külvilág zavaró ingereitől. Tudtam, hogy az egész csupán a kémiai anyagok egyensúlyának felborulása az agyamban, végső soron káprázat az érzelmi életem, melyet az éhség és az önzés működtet, kivéve a szüleim iránt érzett szeretetet, mert az állandó és érdekektől mentes. Mind a saját érzelmeink hálójában vergődünk, gondoltam, elhagyva a híd csiklóját." Elsőre úgy tűnhet, a szerző túlzottan megterhelte az egyszerre több irányba is mutató, érzékletes/érzéki leírást, beleágyazva a provokatív, szenzuális és mélyen szimbolikus tartalmakat, de a megfogalmazásmód könnyed eleganciája meggyőz bennünket, hogy ezek az elemek igenis beleillenek a képbe, nem egymás ellen feszülnek, hanem egymást erősítik: a testi öröm és az utána következő lelki üresség, kiüresedés, az anyai védelem hiánya, az érzelmek kémiai alapja és az önmegismerési törekvés mind egy íven mozognak. A híd tehát nemcsak fizikai építmény, hanem egyszerre mind a belső világ, az intimitás és az érzelmi ősforrás allegóriája is.

A regény főalakja ugyan az írói pályára készülő, és ekkor már a regényét író Nagy Milán László, de a sorozatfűggő, „absztinensként a zabálásba menekülő” apa figurája is centrumközeli helyen van. Bravúros a jellemének az ábrázolása: egyszerre komikus és zarnoki. Evési szokásai, cinikus megjegyzései, rögeszméi, humora groteszk módon jelenítik meg a családi autoritást, „ezzel szemben esze vastag, zsíros sztékeken járt. Nem voltak nagyratörő álmai, kényelemre és nyugalomra vágyott”. (26. o.) Közvetlen környezetében találunk egy sor karakteres epizódfigurát: az alvászavaros feleségét, munkatársait és törzsvásárlóit, a bivalyerős, enyhén értelmi fogyatékos Attilát, Alit, a „kicsiny jemeni közösség pillérét”, Sanyit, „a város két lábon járó Bibliaautomatá”-ját, Márkot, az önjelölt könyvárust, Nomádot, Zsokét, Richter urat stb.

A regénybeli szekér nem tart sehová, mondhatni, korunk jelképe, rákerében az olcsó áruvá silányult vagy feleslegessé vált könyvekkel, amelyek egyre kevesebbeknek jelentenek értéket, egyszerűen nem „rendszerkonformak”. A terjesztők részéről merő önámítás, hogy küldetést teljesítenek, a delíriumos részegségében magát az ótestamentumi Jónásnak képzelő Deres nevetséges és groteszk figura, ahogy a kutyájának fellengzősen prófétál: „Felesküdtem, hogy eltörlöm az analfabetizmust, szobrok fogják dicsőíteni láthatatlan munkámat. Mert minden egyes megmentett cigány gyerek, aki megveszi a Bibliát valamelyik szekéren, és minden egyes öngyilkos gondolatokkal küszködő olvasó, aki oltalomra lel a könyveink között, nekem köszönheti az életét. Én vagyok a kiválasztott, a tanító, a próféta, az Úr igéje.” (84. o.)

Vörösmarty nyomán mi is megkérdezhetnénk: „Miért e lom?” Minek a könyvek?... Nagy Milán László regényének haszonelvű könyvterjesztői szerint arra való, hogy eladják őket, mielőbb túladjanak rajtuk. Minden más önáltatás. Miután hasztalan kilincsel, nem tudta kijárni az újabb engedélyt, főhősünk anyja (aki jóval határozottabb, energikusabb a „nyúzott, leharcolt” apánál) a sorozatos kudarcok után líraira hangolt rezignáltsággal állapítja meg: „Az apró, levegőtlen irodában egy szabálykövető hivatalnok lefejezte a könyvtornyot, melyet megmászva az olvasó elláthat a hétköznapi tartományon túlra, oda, ahol a rengeteg mondat, gondolat, világszép összeáll valami megmagyarázhatatlanná.” Milán rövid, őszinte válasza kijózanító: „Dehogy, szimplán jól kerestünk vele, jó biznisz volt.” (99. o.)

Habár *A szekérfőhősének* sincs ínyére az a világ, amelyben élnie adatott, a „farmernadrágos próza” hőseihez hasonlóan ő sem vállalja a nyílt konfrontációt, pontosabban a lázadásnak egy sajátos formáját választja: a kivonulást. Hogy hová, arra a regény utolsó szava adja meg a választ: „az ismeretlenbe”.

Egy első regénynek ennél nem is lehetne jobb zárszava, mert várakozást kelt, kíváncsivá teszi az olvasót: vajon hová tart Nagy Milán László?

SZARKA KLÁRA

AZ EMLÉKEK JÓZAN ÁRADÁSA

Bánki Éva: Apjalánya. Jelenkor Kiadó, Bp., 2025

Bánki Éva regényét nehéz volt higgadt recenzióként elkezdni. Bár idősebb vagyok nála, sok mindent azonos helyeken és módokon éltem meg én is. Anyámmal, mondjuk így, nekem is problémás volt a viszonyom. Rám is azt mondták: apja lánya. Így aztán ez a regény oly közeli, de mégis oly távoli nekem.

A három részre tagolódo, egyes szám első személyben íródott, szinte korlátok nélkül áradó mondatokból felépített mű olyan témákat exponál a saját sors okán, amelyekről nem szól eleget a magyar irodalom. Még. Itt van mindjárt a kor, a hetvenes-nyolcvanas és kilencvenes évek. Bár a regény 1946-ban kezdődik egy apai történettel, de az író személyes megélései későbbiek, persze. Az ő kora, a múlt századvég még nagyon csak a tegnapot jelenti. De azért már van távlatunk is hozzá, és van ezernyi kézzelfogható emlékünknél, tapasztalásunk róla. Nem tudom levetközni a történezt magamban: folyton aggódom a közelmúlt elvesztése miatt. Hiszen annyira gyorsan kopnak meg az emlékek. Érdekes módon ezen az sem segít, hogy a múltunkból tömérdek írásos és képi információ maradt meg. Úgy érzem, a múlt megőrzése a megértésével egyenlő. Vagyis a megértés iránti törekvéssel. Ha csak hevernek valahol a közös emlékeink, tetszhalottak lesznek. Azt hiszem, tudományos monográfiák, dokumentum- és fikciós filmek meg szépirodalom kell ahhoz, hogy a korábban történtek újra élni bírjanak. Ezek az interpretációk építhetik fel a múltat és a jövőnek a múltat. Bánki Éva ehhez a nagy építkezéshez tette hozzá a saját tégláját. Méghozzá nagyon különleges, egyedí mintázatút, amilyen az ő sorsa volt.

Zsidó és tehetős paraszt felmenők, tisztos kispolgári lét a késő Kádár-korban egy dunántúli városban. Tehetséges, a családi környezetből „kitörni”, „felemelkedni” vágyó kislány. Jó fővárosi gimnázium és a bölcsészkar Pesti Barnabás utcai legendás miliője, a rendszerváltás hullámzó érzülete és még sok egyéb. Emberi tragédiák, korábbi társadalmi evidenciák szétporladása, a világ kitárulkozása – azok számára, akik élni bírtak vele –, ösztöndíjak, csavargások, a tenger iránti örök szerelem megélése, írás és tudományos munka, oktatás, a késői gyerekvállalás eufóriája. Vidéki

polgári és női meghatározottságok, élmények, életkalandok. Mindez szenvedéllyel és szigorú megmérettetéssel interpretálva. S a szigor egyaránt vonatkozik a múlt árnyaira és az elbeszélő „viselt dolgaira” is.

Bánki Éva számára nemcsak a történeti időnek, de az egykorvult helyeknek is kitüntetett szerepük van. A gyerekkorból hozza ezt az attitűdöt. És tényleg, az író sorsában a hely, a város például, ahol született, sok mindent meghatároz. Nagykanizsa. Keveset emlegetett, különös dunántúli település. Ám a könyv mégsem ott kezdődik, hiszen az elbeszélés az édesapa (aki akkor még kisfiú) rejtélyes térdgyulladásával indul. Vonattal felküldik a fővárosba, ahol kezelgetik, majd egyik egyedül élő nőrokona veszi magához, hogy fölerősítse a háború utáni nehéz időkben a kis rokont. S ez a fővárosi lábadozástörténet lesz a nagyon kevés családi legenda, apjalánya trauma és élmény magja. A betegágyból ugyanis rá lehetett látni a nagy és néhány évig ünnepezt népi író hálószobájára, ahol fiatal lányok az élelmiszerhiány miatt, akár csoportosan, kaphatók voltak némi orgiára krémesek és dobostorták fejében. Mit lehet kezdeni ezzel a kiskamaszélménnyel? Mit lehet kezdeni az apának ezzel az élményével? Ez is, ahogyan az összes közösen megélt vagy elbeszélte eset, jelenség, kibeszéletlen maradt. A nemzedékek szavak nélkül tanulták el egymástól, hogy szinte semmiről sem kell beszélni, ami tényleg fontos, sőt életbe vágó. Ami pedig bűnös, nem normálisnak számít, eltér az átlagostól, arról legfőljebb a felnőttek elharapott szavaiból lehet sejteni valamit.

Velünk valami nincsen rendben, gondolta a gyerek Bánki Éva. Főleg apával nincsen valami rendben. Apa zsidó. És nem jó zsidó. Sem a zsidó rokonok, sem a nem zsidók nem tudtak megbékélni az apja zsidóságával, aki vállalta is, meg nem is az identitást. A szocializmusnak mondott időszakban a zsidó sors magyar tragédiájához való hamis és gyáva viszony egy életre összekuszálta nemzedékek gondolkodását. Holott jutott volna idő a nagy emlékezésekre és érdemi beszélgetésekre abban az elfelejtett városban, hiszen a Kádár-korban Nagykanizsán nem rohant a világ: „Nálunk a vezetékben sem áram keringett, hanem az asszonyok ráérős beszélgetése.”

Bánki miközben igyekszik az emlékeket, történéseket megragadni, mint született tanár egyidejűleg értelmezi is. Felmutat valami fontosat, és rögtön el is magyarázza, hogy kétség se maradjon az értelmezésről. Így aztán ez az egyes szám első személy még erőteljesebben sodró lendületű lesz. Néha az ember már kérne egy kis időt a saját gondolatainak összeszedésére, a saját ítéleteinek meghozatalára. Néha mintha nem is regényt, hanem szenvedélyes esszét olvasnánk.

Különösen átélhető – jóval többet is szívesen vett volna ezekből az olvasó talán –, amikor írónk a korabeli beszédmódot, szófordulatokat, szólásmondásokat használja a korszellem megidézésére. „Borjúbécsi, málnaszörp, dobostorta. Egy kis konyak a feketébe? Nem bánom, megköszönöm, jöhet. Lassan, nagyon lassan, komótosan vonatozni vissza a múltba, mikor még el lehetett sütni a viccet: két zsidó utazik a vonaton, vajon mire gondolnak? Semmi rosszra. Talán csak Fiumére és egy jó fagyaltra.”

Fiume, Trieszt meg a Monarchia, a nagykanizsai múlt szerves részei valahogyan ráhagyományozódtak a negyvenöt utáni generációkra is. Ettől is olyan különös ez a város. Ez újra és újra az emlékek közé furakszik.

A kötet második részében a Pesti Barnabás utcai egyetemi épület és a bölcsész létezési mód a főszereplő. Nagyon értem Bánki imádatát iránta, és elég jól azt is, hogy a vidéki,

kispolgári „sumákolások” után micsoda felszabadító megélés, hogy „bármit gondolhatok és mondhatok”. És az is igaz, hogy a bölcsészkar elvárásolt világa elválasztotta a hallgatókat a valóságtól. De mennyire jó is tud ez lenni! Öt aranyév, ami csakis a gondolaté, a tanulásé, a világ és önmagunk megismeréséé.

Bánkit a bölcsészkar nemcsak elválasztotta, hanem el is idegenítette a családjától és gyerekkori világától. Az apjával nem stimmeltek a dolgok, az anya, a testvér és a rokonok, az ismerősök és a város jellegzetes figurái ködben maradnak. Nem képződött velük szerethető, közös múlt. Vagyis talán csak a bölcsészkar kellett hozzá, hogy az elidegenedés bekövetkezzen. Az apja halálhíre egyetemistaként érte az író. S bár szerette a jóképű, kedélyes, szelíd és ügyetlen férfit, de nem volt vele elégedett. Lúzernek tartotta, akire nem lehet büszkének lenni. Ez lett az egyetemista Bánki verdiktje. S a lányok nem bocsátják meg az apjuk jelentéktelenségét – szerinte.

Különösen, ha már egy teljesen másik világban élnek éppen. Bánki pedig elmélkedett, dolgozott, szeretett, cikázott országról országra. Tengerek partjain talált önmagára. Joggal érezhette, hogy már alig látja a nagy távoból, magasból Nagykanizsát meg a lakótelepi családi fészket. Egészen addig tartott ez a távolodás és elidegenedés, amíg rá nem zuhant a végzet mázsás sziklája. „A rák, a rák, a rák. Az tényleg valami más. Az soha nem kecsegtet semmiféle boldogsággal vagy küzdelemmel. Az csak valami féreg, egy rémes, undorító, szégyenletes féreg.”

S aztán betegként a budai Kék Golyó utcai intézmény egyik ablakából ő is nézelődik, és gyerekkori apjára asszociál. A közelebbi és távolabbi múltból egyszerűen felszállnak a ködök. Valahol keresni kell az értelmet és a megfejtést a saját sorsra. Eltagadást, őszintétlenséget, bevallatlan múltat talál, transzgenerációs zsidó és nem zsidó traumákat és sok minden mást. Azt a kihalni nem képes igényt a megszépített világlátásra, amivel Jókai Mór oly kíváncsian színesen festette a múltat és jövőt. S aki éppen ezért az egyik legkedveltebb írója volt a magyarságnak. És az ő apjának is. Félelmek, tagadások, a konfrontáció elkerülése mindenáron, a saját sors irányíthatatlanságának, végzettségének önfelmentéssé ideologizálása – ez látszik családi és társadalmi örökségnek. S talán korelőzménynek.

A harmadik rész egyik legérdekesebb mozzanata, hogy Bánkinak a nagykanizsai korszak mellett azért maradt egyetlen harsányabb, étellelőbb, felszabadultabb élménye az apjával kapcsolatban. Minden évben ugyanis szertartásosan elmentek a fonyódi strandra, ahol az apa őszintén boldog és valamelyest szabadabb volt. A Balaton különlegességének hatása szinte mindenkit érintett a családban egészen addig, amíg egy szörnyű, mégis kádarian banális tragédia tanúi lettek. Halálos családi vízibicikli-baleset. Emiatt azután a Balaton is „elromlott”, rossz hely lett. Hiszen a halálról sem illik beszélni, ahogyan a zsidóságról sem. Ezek szégyenteljes dolgok. És kívül esnek a saját „józan”, vagyis korlátolt, kisszerű és megkövült gondolkodásuk keretein.

A zárt és fojtott világ megtörte és nevetségessé tette az embereket, hiszen a szocializmus a kispolgári lét karikatúráját kínálta a Dél-Dunántúlon. A rendszerváltozás káprázata különös és átmeneti dolgokat hozott. Föltűnnek a vidéki liberálisok, és úgy tetszik, mintha az apa is esélyt kapna, hogy végre jelentékeny lehessen. Ez a kanizsai, vidéki városi szellemi elit tökéletesen ismeretlen a magyar közelmúltból. Köszönet érte Bánki Évának, hogy hallunk róluk. És ebben a szelíd vidéki liberalizmusban átmenetileg értelmet nyert az apa kedvesége, a jó svádája, a senkit bántani nem akaró csetlése-botlása és még sok minden más.

Aztán tudjuk, mi lett: rosszabb, mint korábban. A rendszerváltozás során megalázott, a semmibe lökött, fölösleges férfiak tönkrementek és meghaltak. „Akiiket apámmal egy hullámban küldtek el az Egyesült Izzóból – »korkedvezménynek«. Mintha ez valami ajándék lenne, hiszen a szóban a kedvezés is ott van – egy éven belül mind meghaltak.” A férfiakat a szív, a nőket a rák egyelte. Így aztán a kilencvenes években a jövőtlenség fojtogató légkörébe meg is érkezett az ezotéria Kanizsára is. Bánki racionális matematikatanár anyja reikitanfolyamra kezdett járni. „Még fel sem állt az új parlament, máris rengeteg ember pörgött ki a saját évszázadából és életidejéből.” Miközben az okos és daliás ifjak nagy vízióikat harsogták, és a fővárosban pezsgett az élet.

Az elbeszélés vége az utolsó személyes találkozás emlékét idézi meg az apával. Ebben az emlékezésben Bánki már egy kicsit másképpen látja és láttatja a férfit, aki Ábelnek született, és soha nem vált Káinná. A jóság nyomasztó súlyát és rejtőző értékét hurcolta egy életen át. Azt, ami megtart minket a hazugságban, üldöztetésben, megalázottságban, de még a halállal szembenézve is.

SIMON FERENC

ÉN MÁSOLATOK A VERSMÁTRIXBAN

Filip Tamás: Töredék Yoricknak. AB Art Kiadó, Bp., 2024

Olvasás közben többször eszembe jutott a *Mátrix*, és meglepéssel találtam rá az utolsó oldalon a filmcímre az *Avatar* társaságában. A zárlat – és öntükröző módon az egész könyv – a versírásról szól. Vajon ki írja és kinek? Mi és hogyan hordozza a jelentést? Filip Tamás szerint a költészet versmátrix: gondosan válogatott és elrendezett szavakból alkotott fiktív univerzum, olyan lehetséges világ, amely a valóság és a képzelet viszonyát vizsgálja: „a tények mögül kiinteget a képzelet, / ki-pukkad a könnygázzal telefújít luftballon, / sírsz, a semmi ágára karácsonyfadíszeket aggatsz, / száműzött éned kibujdosik a napvilágra” (*Szókincs*). A *Mátrix*, különösen az első rész, Platón barlanghasonlatának legjobb mozgóképi ábrázolása. Eldönthető-e, mi a valóság, vagy csak az üres fehérségre a mátrix által vetített kép vagyunk? Az irodalom biztosan ilyen, hiszen a szavak csak jelek, és a szereplők is kitaláltak. Yorick csak egy jelenet erejéig „él” a *Hamlet*ben, akkor is inkább halott, életére csak emlékeznek, de az egész tisztán fiktív, ugyanakkor üzenete lényegibb, igazabb minden kézzelfogható valóságnál. Az *Avatar* pedig a másik én, a virtuális másolat, maga a lírai én, akit mindig az adott szöveg hoz létre, hiszen abban az ő hangja szólal meg. „Sohasem tudom, / miről fogok írni, / a szövegnek jutok eszébe, / ő dönti el, hogy / velem íratja meg magát.” (*Eszébe jutok*)

A Filip-vers irodalmi mintái mögött már régóta elsősorban Kafka, Borges, Saint-John Perse, József Attila, Pilinszky János és Nemes Nagy Ágnes áll. Most a kötetcímmel

tudatosan teremt kapcsolatot Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* (1968) című művével. Ezzel hagyományt választ, vagyis saját verseivel visszafelé tekintve olvassa újra a költőelőd művét, így összehasonlítást ír elő és időhidat képez, ami kölcsönösen megváltoztatja mind a két kötet kontextusát. Alapkérdésük: ki beszél a versben, hogyan ragadható meg az én? Mintha azt éreznénk, hogy Filip-idézeteket olvasunk Tandorinál, noha inkább fordítva van, ami megmutatja, hogyan válik írhatóvá a hagyomány. „Már mocsarasodom. Ami külön- / válik belőlem: süpped. Csak egészben / nem férek át önmagamon.” (Tandori Dezső: *Már...*) „A szén felrakódik a papírra, / hogy nekem ott emberformám / legyen, és annyira fáj, hogy / ebből semmi nem igaz, / még azt is csak kitaláltam, / hogy létezem.” (Filip Tamás: *Kezdet*)

Az első ciklus önreflexív elemzés a költői mesterségről. A vers itt nem egy hétköznapi helyzet leírásából indul, mint korábban, hanem a költészethez kapcsolódó megfigyelések vagy a kitalált képtelenségek válnak szövegszervező erővé. A kulcsszó továbbra is a titok, a rejtélyesség, amelyhez tragikus vagy ironikus paradoxonok társulnak; olykor szövegközötti utalások is mélyítik a költeményeket. „A vers csigalépcső egy folyton / épülő, láthatatlan toronyban. / Együtt futkosnak rajta, akik / építik, akik lakni szeretnék, / és akik megöröklük majd.” (*Amit a bőjtőlő érez*) A meghatározás Borges *Bábeli könyvtárát* idézi. Filip a cikluscímbe *Régi szentélynek* nevezi a helyet, ahol a versek lakoznak. „Ha költőien napozik az ember, / le tud barnulni álmában is.” (Ébredés) A „költőien lakozás” eredetileg Hölderlin-idézet, amit Heidegger terjesztett el. Itt a lakozás/napozás hasonló hangzású szavak teszik ironikussá a szállóigévé vált kijelentést, ami természetesen ettől még igaz marad. Ezt fejezi ki Illyés Gyula *Haza, a magasban* című verse, amikor a nemzet lelkét az irodalmával, Filip Tamás pedig – ötletes, túlvilági túlzással – költészetország szívét a sajátjával azonosítja. „A szívem meg forró kazán, valaki / fáradhatatlanul lapátolja bele a vért. / Mennyivel száguld vajon, s ha nem / szakad meg, mikorra ér a magasba, haza?” (*Tizenhat sor Ungaretti emlékére*) Ez a kötet is sok allúziót, szövegközötti utalást tartalmaz, de kevesebb benne a szóvicc, mint egyik korábbi könyvében, a *Nulladik napban*. A költő itt megőrzi az abszurd komolyságát, hagyja az olvasót megrendülni. Ez az érzés és hatás már egyre ritkább a posztmodern értékrelativizmusában. Az első rész legszebb ars poeticája a *Világra jönni*, amely érzékelteti a költőien lakozást, az alkotás örömét és kínját. Azt, hogyan kell a világot verssé írni, és hogyan kell – előrefutva a halálig – elfogadni azt. „holnap a harmatot már te fűrösztöd, / szöcskéknék, lepkéknek inni adsz, / s ha ők nem is, de te megköszönöd, / hogy jó lehattél egy pillanatra, / hálából verseddél előre emlékezel / minden hátramaradt napodra.”

A második ciklusban – *Viszony* – a rövidebb versek kaptak helyet, amelyek egy ötletre épülnek. Céljuk a paradoxonok, a fordított világ kimondása és kimozdítása, amellyel értelmezésre kényszeríti az olvasót. „Én múlt időben írok arról, / ami csak történni fog. / A jövő krónikása vagyok – / meg sem érem, hogy igazam / legyen. Egy kis szobrot azért / majd állítsatok nekem.” (*Krónikás*) Nála mindig fiktív a beszélő és a megszólított is, mert ez a versvilág tisztán teremtett, de azért minden sora a valóságra vonatkozik. Ezt a befogadónak kell önmagában megalkotnia a versszöveg partitúrájából, amellyel Filip megtiszteli, és társalkotóvá emeli olvasóját. „A vers mesterséges tó, / de igazi halak úsznak benne.” (*Kétsoros*) Sok az önmeghatározási kísérlet, de a szerző neve nem rögzített, azt is a versmátrix állítja elő. Olykor mintha Yorick beszélne, de nem vallja be, máskor mintha Yorickhoz szólna a vers, de itt az olvasó is titkosított. Talán éppen ezért kaphatna Nobel-díjat is, ha jól olvasott, noha ez

a titkosság miatt nem derülne ki. Bár Filip Tamás önmagának már kiosztotta. „És ha már itt vagyok bűvkörükben, / szeretném hinni, hogy ha volna / Nobel-díj az olvasóknak, / Goethe és Kaplinski mindent / megtenne azért, hogy idén / nekem ítéljék oda.” (*Egy olvasó*)

A harmadik ciklus címe – *Mindeneim* – is a verseket jelenti, mert a költőnek annyi avatarja van, ahány költeménye. Ezek az énmásolatok az ön- és a világmegismerés eszközei, így írása mindig önértelmezés is, de nem vallomásosan, hanem kitalált történetelemek példázataival. „Mindent magamból kell előbányásznom, / nézem, hogy milyen furcsa és idegen. / Az előbb még azt sem tudtam, hogy van, / most a fényben lassan hozzászokom, / hogy ez is én vagyok.” (*Mindeneim*) A Filip-verset megképződése, belső dinamikája, szóhasználata, retorikája és poétikája, vagyis önfelépítő és önlebontó gesztusai alakítják világmodellé. A szöveg, amint a szerzővel önmagát megírta, ugyanazzal a lendülettel le is bontja. Az építés és a rombolás, az állítás és a visszavonás, a kijelentés és az elbizonytalanítás dialektikája teremti meg az üzenetet, vagyis allegorikusan eljátssza a világ működését. „A szívemet tanulom, és egy / végtelenebb történetet írok. / A révületkalauz megismer, / tiszteleg. Nem várja el, hogy / visszaintsek, része vagyok / e veszélyes partszakasznak. / És mindig máshol bukkanok fel.” (*Jégtáblák között*) A szöveg a versírás veszélyeit és megpróbáltatásait ábrázolja. A képtelenség itt, hogy a végtelen aligha fokozható, Filip mégis megteszi, és ezzel a gesztussal azonosítja tevékenységét a költészettel. A folyamatot az ötletes és önironikus szóviccel megnevezett révületkalauz irányítja, hiszen a költők mégis a sámánok, a varázslók, a szómagusok leszármazottjai.

A negyedik ciklus: *Ráismerés* a képzelet, a költészet erejére. A versíró önmagát, pontosabban a képzeletét viszi színre, amelynek egyszerre alkotója és összes szereplője, beszélője és megszólítottja. Ő maga a szöveg öröme és bánata. Története azért elmesélhetetlen, mert valójában sohasem létezett, akárcsak Yorick, hiszen csak kitalálta. Miképpen az összes irodalmi szereplőt és szöveget, amit jelölten vagy jelöletlenül felhasznált, átírt az utalásokban, tehát valójában mindig és sohasem önmaga, csak azt játssza, hogy önazonos. „És szétszóródom a dolgaimmal együtt. / A kitalált város otthonná válik bennem.” (*Egy személység koordinátái*) A kötetben sok a képtelenség, de ezek csak ritkán hordozzák az abszurd tragikumát, olykor inkább a feloldó ironia, máskor a megható elégia felé mozdulnak el. „A bazaltorgonán valaki játszani kezd. / Bach: d-moll toccata és fúga. / Rajtunk kívül senki se hallja, mert ez csak nekünk örvénylő zene. / De ki tudja miért, párás lesz tőle / a tó mindent látó szeme.” (*Más tükrök, más ruhák*) Ugyanakkor a kifordítás, a szokatlanság, a váratlanság és az elhallgatás hozza létre a szöveg filozófiai mélységét és magas esztétikai minőségét. A Filip-vers szigorúan szerkesztett, a szöveg minden pontja arkhimédészi pont: sem elvenni, sem hozzátenni nem lehet. Éppen annyira hosszú és kifejtett, amennyire a nyitott mű megteremtéséhez szükséges.

KIRÁLY GYÖRGY

**VIDÉKI
PÉTER**

TOVÁBB LASSULÓ ZUHANÁS

Jónás Tamás: Draen. Ampersand Kiadó, Bp., 2025.

Jónás Tamás lírájának meghatározó sajátossága a játékosság és a valóság „megéneklése” közötti feszültség disszonáns élménye. A *Draen* verseinek túlnyomó többsége formai, tartalmi feszültségbe ágyazott nyelvi képlet: az élet visszaáramlása a poézis képi-zenei terébe. A költő legújabb kötete nem tud és nem akar mást állítani és tagadni, mint amiből önmagát eredezteti: „[h]a engemet elhagyott a szeretóm / Nem lehet más a világ csak temető / Megeshetik bármi bárhol bárkivel / Nem intézhető el semmi tá-ti-vel” (*Sirató*). A *Hexameterekben* a szerelmeket, barátokat és szülőket elvesztő, magára maradt lírai én számára a költészet, „a ritmus, a rím szerez újra családot”. A négyütemű tizenkettesekből építkező *Emlékrombolónak* már az első sorait „dúdolja” az olvasó („Fénytelen ritmusát lüktető éjszaka. / Anyu a testednek nem maradt testszaga”), miközben a költemény az egyéni, közösségi és kozmikus széthullásról szól, arról, hogy múltunk emlékei nemhogy támaszt tudnának nyújtani,

de maguk is részei a rombolásnak („Nem maradt múltunknak vigasza, tanúja. / Nincstelen Isten az örömünk tanulója: / sehonnan jöttünk és eltűnünk egészen”). Az önostorozó *Végdal*-ban a szigorúan kötött forma (páros rímes, kétütemű nyolcasok) akár az önfegyelmelés eszköze is tekinthető. Az *Áthajlás* négy szótagú, ionicus a minore ritmizáltságú sorokba tördelt tizenketesei a test és lélek, a fiatalág és öregség kettősségeit tematizálja („az időt mint / foci pályát / beszaladnom / lehetetlen / hogy a test nő / fogy a lélek / bizony érzem / megöregszem”), ugyanakkor a rövid, fragmentált sorokkal és sűrű képekkel az elmúlás és a poézis izzása közötti feszültséget érzékelteti. A *Draen* poétikai erőterében mintha a forma és a zeneiség próbálná összetartani a darabjaira eső ént és világot.

A kötet nyitó verse (*A malac vallomása Bóbitának*) Weöres Sándor *Tündér* című versét parafrázeálja a malac szemszögéből. Amíg Weöres versében a játékoság felszabadít és felidéz egy harmonikusabb világot, addig Jónásnál a kikacagott, vagyis magalázott és a tündéri világban csalódott malac nem akar repülni („Hajnalig álltam a fényben, / Csillagokat csavaroztam. / Nem potyogott ide mégsem / egy se, hiába vacogtam”; „Szárnyaimat letapasztom”), már nem hisz a varázslatban, hanem tudomásul veszi a valóság könyörtelen létezését („Félek alig-mosolyodtól. / Ül le könyörgöm a sárba. / Hallod az éjszaka horkol. / Csókod a kis malac álma”). Szembetűnő a feszültség a harmonikus versforma (a versszakok keresztírmes háromütemű nyolcasokból állnak) által hordozott derű és a malac keserű vallomása között. Az *Amulett* páros rímes, háromütemű tizenegyesekben a népdalok elhagyott szerelmese („Gyűlöl engem, aki régen imádott”) a konvenciót felrúgva a szegény ember egyetlen reményét utasítja el: „Isten, hogyha végre hagyna magamra. / Elég volt már minden abrakadabra”. A *Futtató* pörgő három szótagosaiban „fajsúlyos /szófajok /kínálják/ magukat”: „dadog a / bugyuta / koponya / korog a / gyomora / humora / kicsi a / pagoda / marad a / gomora”. A kanásztánc ritmusára énekelhető *Cigány himnusz* a dallamos forma és játékos családi képek rajzolatában – csak a lírai én képzeletében létező – idilli világot teremt. Itt a költészet mint közösségi élmény jelenik meg: „[V]erset hoz egy ifjú titán, sírtok mind a ketten. / Elismered, te se tudtál volna írni szebben”. Sorolhatnánk a példákat, hogy mi mindennel „játszik” ez a líra, de Jónás számára a lényeg: a valósággal való disszonanciája miatti furcsa érzés mindig ott legyen a szavak kimondhatóságában.

A költő több versében megszünteti a versszakokra tagolást, formabontó tördelést alkalmaz, és vannak prózába hajló lírai darabok is. A *Mindennapi versgyakorlatok*nál a szonett egybetördelése erősíti, hogy „már nem végzetes szó a szerelem”. Nem az, mert a véletlen az emlékezést formába öntő költő reménye: „A véletlenben rád találok újra”. Mert „[a] készséges véletlen mindig akkor jön, / amikor vagy számítás rá, vagy nem”, és olyan, mint az Isten: „nincsen. Hiszen van”. (*És mégis*) A *Szerelmi leckék* a logikai következtetések (hipotetikus szillogizmusok) sémáit használva jut el a szerelem legalapvetőbb igazságához: „egészen biztosan nem / szeretted, ha veled maradt / haláloedig”. A *Megadás* sem strófákra tagolt, egy levegővételnyi kimondás, amely által a lírai én a vereségből formál önfeltárho gesztust („kiszórod a szívedből az összes fájó titkot”). A *Csupakis* példája a forma metaforizáló erejének: a kisbetűs és a nagybetűs élet szembeállítás nem csupán játék, a nyelvi (a vers) és kép (egy festmény) kreált konstrukciók maguk is a hiábavalóságot jelölik. A *Beillesztés* című darab is „egybeírja” a három strófát. A költemény kiált a megzenésítésért, hiszen minden direktséget nélkülözve finom hangoltsággal hívja a vers atmoszférájába Zelk Zoltán *Este jó...* című versét. Keserű játékoság ez: a lírai én számára a gyógyító mütét a szabadság

elvesztésével jár. A kötet egyik prózaverse, a *Nyamvadt nemzedék*, a *szénakazlat is a tűben keresi* úgy idézi fel a gyerekkor rettenetét, hogy a múlthoz való viszonyát a könnyű élet soha meg nem ígérésének valóságával retorizálja, „mert ami könnyű, az / valószínűleg meg sem történt, és ami nem történik meg, / az mire való”. A *Draen* másik prózaverse, a *Szabadság* beszélője szerint nincs a szabadságra szükség, illetve ha van, akkor az valami olyan, hogy „nem muszáj megtenned dolgokat”. De mégis vannak órák, amikor megtörténik, amikor nem te vagy a fontos, hanem a világ, az Isten – ami Jónás költészeti toposzával élve nincs, és ezért van –, „amikor az ember az értelmetlen, ám / szépen ragyogó, összetett világot hagyja gondolkodni / önmaga helyett”. A szabadság és metaforái Jónás lírájának és prózájának tematikus motívumai, nála a történetmesélés vagy a költészet szabadsága valójában a világ ördögi/isteni működése.

A kötet verseinek motívumai (szárny, csillagok, ég, föld, kozmosz, éjszaka, hajnal, isten/Isten, fény, nyár, tűz, álom, vágy, tükör, emlék, test, lélek, zuhanás, hullás, véletlen, rend) és a motívumok közötti kapcsolódások azt érzékeltetik, hogy Jónás nyelvi küzdelme a jelen-valóság rettenetének és csodájának igeléséről szól. Míg a már említett *Hexameterekben* a költészet a családot jelenti, a vallomások *Elmúlástanban* már „nem lehetek / senkinek senkije”, a gyerekkor és a halál túl van tapasztalhatón, az örökségként kapott családi múlt átláthatatlan, istenről és a jövőről pedig nem érdemes beszélni. A *hazatérő* című versben az erdőből, a lelki pokoljárásból hazatérés valójában a túlélést, a reményt jelenti. A *Latordal* (ön)ironikusan állítja a bűnös, mocskos, de szenvedélyes élet fensőbbiségét az unalmas, keresztény, gyermektelen „kedves házaspár” életével szembe. A válással végződő tisztességes élet végén „[n]incs kereszt”, nincs megváltás, míg a bűnt és a szenvedélyt követők – ahová a vers beszélője is tartozik – számára „Jézus volt a csúcs”. A kötet záró versének beszélője szerint a világ már megérett egy újabb áldozatra, még több messiásra lenne szükség, de úgy tűnik, továbbra is a fel nem ismert Jézus az egyetlen „jelölt”. Míg „[t]alán kikoptak belőlünk a nagy történetek”, az egész kötet egy nagy elbeszélésről „mesél”: a lírai halmazállapotok egymásba zuhanása, hullása egy végtelenül magányos én versbe vetett hitéről, reményéről szól. Így válik Jónás költészetében a permanens rettenet poetizálása (születés-élet-halál) – csak látszólag paradox módon – a remény alakzatává.

A remény másik neve: Isten, ami nincs, és ezért van. A *Hosszú búcsú a szeretteimtől* önpárbeszéd, amiben bár Isten neve kimondatlan, mégis a jelen(nem)léte körüli polémia az életműben hangsúlyos Jónás-állításra (Isten történése) redukálható vagy éppen tágítható. Isten történetként való jelenlétére utal a *Csalódás* című vers is, amely mindenhatóval való (nem) találkozásnak allegorikus (egy ajtónyitás elmaradása) elbeszélése. A *Csak a szavak* hívók közösségével azonosuló (!) lírai énje számára is a távolságban, a hiányban artikulálható Isten jelenléte. A *Fless* két sorba tördelt jambikus 12-esei fájdalmasan szép nézőpontot tulajdonítanak a kútba dobott kisgyermeknek: „De csak az üres ég / ezüst forintosa / csillog, nem ez a vég, / és nincsen út haza”. Abban sem lehetünk biztosak, hogy a horrortörténet gyönyörű poézise „pusztán” metaforikusan olvasandó.

Több vers is szól az éjszaka vagy a hajnal magányában fenyegető reményről. Az emelkedő dallamú *Parfüm és só* önironikusan jelzi („ez most csak életrajzi tény”), hogy a lírai én néha álmatlanságban szenved, ilyenkor szexuálisan fűtött, gyógyszereket szed, az agy és a szív küzd egymással, miközben a zárlatban kiderül, hogy ott van mellette a kedvese. Az önmegszólító *Reggeli meredések* ölelkező rímeiben pedig a szerelem tárgya hiányzik.

A *Dalka* egy vad szeretkezés emlékének kozmikus képekkel való átpoetizálása. A szakítás utáni szétesettséget a *Nagyon kötött* daktilusai teszik az élmény megénekelhetőségének reményévé, amiből a hiány is kifejezhetővé formálódik. Az *Ostya* a szerelmet kereső együttlétek („Lesznek, voltak csókok, / hazugok közt is szépek”) közötti hézagokban ragozza a veszteséget: „igerag, igazi vándor: / hiányzom, nem hiányzol?” A *Ha megérted* című szonett azon Jónás-versek közé tartozik, amikben a megszólalás háttérében egy már elmúlt nagy szerelem újraelbeszélése áll, az új kezdet reménytelen reményével: „[k]inyilni kéne, mint az ósdi láda, / hogy lecsukhass. Hogy újra megszeress”.

A *draen*, vagyis a drón folyton mozog, egyszerre van fent és lent, mint az émelegő, liftező gyomor képe a (Radnóti Miklós *Nem tudhatom* című költeményére játszó) *Drón* című versben, és ami egyszerre köti össze és szakítja szét az otthont jelentő országot. A kettős perspektíva a lírai én egyéni és közösségi morális pozíciója, és persze játék (tájék-játék): „s hogy másról-e vagy rólam szól a játék, / akit kiröhögnek, ha bárkit kiröhögnek”. A költő egyszerre kívülálló és bentlakó pozíciójának nem csupán személyes vagy egzisztenciális dimenziói tárulnak fel a kettős nézőpontot mozgósító versekben, hanem a közéleti kirekesztettség hangját is megfigyelhetjük. A kissé szabálytalan szapphói stórfákból építkező *Glória*, *Clarus* a háborús, angyaltalan világ rendkívüli élességű felmutatása. A cím imádságra, magára Istenre utal, aki a verszárlatban a bombázások és fegyverropogások borzalmi közepette „bagzik”, mint az állat. A *levegő gyökere* is túlmutat az egyéni sebekben: a kollektív traumák képeiben a nemzeti, kulturális, nyelvi identitás válsága jelenik meg. A *Falkavezér* magányos „hőse” pedig szembesül azzal a felismeréssel, „hogy nálam is jobban fél, és néma, közösen / magányos mindenki”. A *November végén* ritmikai-poétikai rájátszás Petőfi híres versére, amiben az önmegszólítás gesztusa a világtól való elvonultság, a kívülállás okait tárja fel: „mert bárhova nézel, több a szemét”. A *Keservit*ben bár a költő neve önironikusan beíródik a versbe („szegény, magányos, jónás tamás”), a játékos népballadai hangvétel is jelzi, hogy nem pusztán személyes indulatról, hanem a kollektív tapasztalat megénekléséről van szó.

Végül érdemes kiemelni néhány olyan verset, amelyben az időt szimbolizáló poétikai-retorikai „drónmozgás” figyelhető meg. A *Szédület* a kör alakváltozataival (korong, tányér, hold), körszerű mozgásokkal (ölelés, karolás, a cirkuláló vércső) írja le a belül, a lélekben zajló, de kívülről is észlelhető zuhanást: „zuhansz, mint kinek szárnya van, / de már kinyitni unja”. Míg a *Nyarallik* című versben a kör „sugara fogy haladva”, tehát zsugorodik az idő, mintha a lét körforgása már nem tartaná fenn önmagát, hanem minden fordulattal közelebb vinne a hiányhoz, a semmihez. Az *Altatóban* a köralakzatok forgómozgásához kapcsolódik az éjszaka intimitásában megbúvó lassuló zuhanás érzete („Aprópénzek hullanak a kertbe”). Miután vázlatosan végigpásztáztuk Jónás Tamás bátor, játékos, okos és szenvedélyes kötetét, „egy feladat maradna csupán, / megakadni / a szeretet algoritmusán”. (*Megakadni*) Ha nem másképp, azért a reményért, hogy zuhanásunk tovább lassuljon.

Megjegyzés: A kötetben olvasható *A törékenységről* című vers felütése gyanút keltett bennem, ezért utánanéztem a folyóiratban való megjelenésének. Kiderült, hogy a költeményt nem Jónás Tamás, hanem Schein Gábor írta. Észrevételemet jeleztem Jónás Tamásnak és Schein Gábornak is. Ezt követően Jónás Tamás nyilvánosan bocsánatot kért Schein Gábortól a hibáért.

SZEMES PÉTER

ÚJRAHASZNOSÍTANI A MÚLTAT

Markó Béla: *A nem létező ország. Pesti Kalligram Kiadó, Bp., 2025*

Az elmúlt időszak fontos verses- és esszékötetei után, sokirányú tehetségét tekintve nem meglepő módon, de pályáján mindenképp újdonságként, a közelmúltban kispróza kiadvánnyal jelentkezett Markó Béla. *A nem létező ország* beszédes címét a borítófedél találó, ködbéli világítótoronyt sejtető ábrázolásával kísérő könyv korpusza huszonkét, stílárisan az esszé és a tárcza közelében tartott, erős családi és személyes valóságvonatkozású rövidtörténetből áll. A szerző által alkalmazott elbeszélői technika egészen különös, hol a lényegre törő tömörség és retorikai dísztelenség kerül előtérbe, máskor az élőbeszéd természetes csapongását, témaváltásait követi, mintha a megőrzés és közreadás szándékával készült, lejegyzett elbeszélő történelmi (oral history) vallomásokat tenne, ám a realitásigényt a művészi eszközök alkalmazása, a fiktív elemek beemelése és a kikacsintások (írónia, humor, nyelvi játékok) egyértelműen ellentételezik. „Írom, amit hoztam magammal” (77) – vallja, a mikéntről pedig: „Nem szeretem a kitalált történeteket. (...) Ez sem az. Legfeljebb a mondatok. Azokat csak én képzelem. A részleteket. Ahogy gondolom, hogy gondolják.” (57) S ki kell emelnünk alapállását is, hiszen erdélyi magyarként teszi mindezt, kifejezetten magyarországiaknak szántan (így az is üzenetértékűvé válik, hogy a kötetet a Pesti Kalligram jelentette meg), felhívva a figyelmet nemcsak arra, ami összeköt, de az elválasztó sajátosságokra is (például a mindent meghatározó rétegzettséget, palimpszesztjellegét illetően), valamint az egymás iránti nyitottság jelentőségére, mert mindenkitől lehet, sőt kell tanulni.

A családi legendáriumban időben legtávolabbról az apai nagyszülők lépnek elő. Megidézi a nagyanya alakját, akinek hangjára nem, csak kék szemére és bizalmasan elmondott titkaira emlékezik, esetére, hogy rossz tapasztalata után pisztolyt vásárolt a rablók ellen, és a nagyapáét, aki nyolc esztendeig a detroiti Ford-gyárban dolgozott, azonban sem ott, sem az orosz hadifogság idején nem érdekelte idegen nyelv (*Nagymama revolvere*). A szülők, gyermekeik mellett, főként a hozzájuk való viszonyukban jelennek meg, így az édesanya anyósával vívott örök küzdelmével és az apa is az ő babonás meggyőződésével hadakozva, amelynek jegyében szőrrel akarta és végül szenes vízzel gyógyította az unokáját ért kutyaharapást (*Kutyaharapás*). Az ifjabb, tehetséges hosszútávfutóként országos bajnok fivérhez kapcsolt történet a disszidálásáé, amelyet, néhány hónappal a forradalom kitörése előtt, csupán egy kontaktlencse elvesztésével, szerencsésen hajtott végre (*Klausztrófia*). Az „amerikás” rokonok sorából a nagymama kivándorolt testvérei, György, a levelező Lajos és a nővére számára botrányosan, égszínkéék ruhában visszalátogatott Anna tűnnek fel az írásokban (*Családon belül*), és Lajos gyermekei, akik közül a hasonló névre keresztelt a második világháborúban talán éppen az óhazában maradtakat bombázta (*Nagymama revolvere*), jelezve: „Pennsylvania nem Transylvania” (19).

A közelebbieket pedig a Magyarországra térteken (a nagymama budapesti nyomdász Árpád testvérén és a Nagyváradról áttelepült Levente sógoron) túl a két keresztszülőpár tagjai, az apai ági, olaszteleki Nelli néni és egykori csendőr férje, illetve még inkább az anyai ági, kőröspataki Etus néni és az ő életpárja, a kollektivizálás miatt kis helyi forradalmat kirobbantó, beszédes nevű Költő Béla (*Újrahasznosított történetek*) képviselik.

A személyes történetek a gyermekkorral kezdődnek, amelyben – noha korábbi események is fel-felvillannak, mint az első büszkeség, a hatévesen megnyert rollerverseny – kitüntetett hely illeti meg a kézdívasárhelyi Bem József utcát. Ide, az Oroszfalu és Moldva felé vezető, ám az oroszok helyett a hideg nemere szélnek bejárást engedő otthonhoz kötődik a tulajdonképpeni érlelődés, szabadon választott olvasmányokkal, játékkal, tanulással és nyári munkákkal (*Az oroszfalvi út*). A kommunista rendszer működésének (és visszásságainak) megtapasztalásával, amelyek ellen utóbbi idényjellegű tevékenységek kisded lázadásokat is elhoztak: a petróleumért sötétben hazabiciklizőt megállítani akaró rendőr ellökését, a keresetként kapott pénzből iskolai lázadás szervezését (*Kalapos forradalom*). S a hivatalos nyelvi formulák felcserélésének köszönhetően a pionírszervezetben betöltött egységelnöki megbízatás sem bizonyult igazán tartósnak (*Időkapszula; Az összetört szék*).

A '70-es évek közepén Máriaradnán teljesített hat hónapos katonai szolgálat történései is rendre megelevenednek. A szerzői humor jele, hogy vallomása szerint ebben az időszakban a gyűjtőszervevényét az eltelt napok számának növekedésével élhette ki, amelyek alatt – persze – megőrzésre és közreadásra érdemes történetekkel is gyarapodott, hiszen az ottani zárt kisvilág hű tükre volt a körülvevő nagynak (*Klausztrófia*). A felettesek – az igazsággal nem törődve – a feleselést, a románok a magyar beszédet nem túrték, a konyhán egyetlenül kimert adag súlyos hibának, a leltárból hiányzó fegyver bűnnek számított, és ma már kissé megmosolyogtató módon össze kellett szedni a kilótt töltényhüvelyeket is (*Töltényhüvelyek a fűben; Az oroszfalvi út*). Jóval korábbi felidézi olyanok eseteit is, akik szabadulni akartak a hadkötelezettség terhétől, így három, betyárnak szegődött, tragikus sorsú fiatalemberét vagy azét az ifjút, akit családja évtizedekig a padláson rejtegetett (*Fegyverletétel; Az oroszfalvi út*).

A diktatúra irodalmi életébe betekintést engedő írások sem kevésbé tanulságosak. A *Tűzpróba* hű kiszolgálója, a nemcsak udvari költőként, de az ifjúságot megnyerni kívánó „kommunista popfesztiválok”, az általa szerkesztett folyóiratról elkeresztelt Láng-, azaz Flacăra-estek szervezőjeként is tehetséges Adrian Păunescu portréja, aki a rendszerváltozás után szenátorként fejezte be pályáját. (A '80-as évek elején a marosvásárhelyi rendezvényén szereplést megúsza ugyan a szerző, ám később ellene szerkesztett röpiratának vádaskodását nem.) S találkozásai emlékeivel árnyalva hasonlóképpen, ám a barátság jegyében készíti el a Gyulakután tanító, majd Magyarországra települt és fiatalon eltávozott Palotás Dezső szellemi arcképét. A vele megesetteken keresztül érzékletesen mutatva be egyrészt a cenzúra

működését, másrészt azt a nyilvánvalóan szándékolt félrehallást, amelynek következtében a falu román kocsmárosa feljelentette az alkotót, mert egyik szövegében személyére és a helyi viszonyokra vélt ismerni (*Szorel Gyula esete a valóságirodalommal*). Míg a *Találkozás a bolgár cárral* annak gyakorlatát is megörökíti, hogy a rendőrség rendszeresen ellenőrizte a munkaeszközként használt írógépeket. Mindezeket némiképp oldja – a koronavírus-járvány kétkedői nyomán – az a játékos elképzelés, hogy valójában Petőfi Sándor is csak Jókai kitalációjaként létezett, és életművét Arany János írta (*A Petőfi-projekt*), vagy hogy – ha már – a XVIII. században is bőven lett volna fóliáztnivaló (*Fóliázott történelem*).

A rendszerváltozást követő közéleti szerepvállaláshoz kötődő történetek a nagypolitika világába, működésébe is bepillantást kínálnak. Az *összetört szék* három román miniszterelnök, Ion Iliescu, Emil Constantinescu és Traian Băsescu személyét, a Cotroceni-palotán belül különböző helyeken és módokon berendezett irodáikat, a velük való kapcsolatot mutatja be, kitérve a másodiknál bekövetkezett, a tárgyalást pozitívan befolyásoló – címbe foglalt – malőrre is. Az *Időkapszula* leleplezéssel, szalagátvágással járó avatások során, a *Terrorelhárítás* pedig biztonsági protokollból adódóan lezajlott humoros eseményeket idéz fel, ahogy komikus elem a töltött káposzta mint bolgár étel II. Simeonnal közös elfogyasztása is (*Találkozás a bolgár cárral*).

A mindennapi életből – e szinte kiapadhatatlan forrásból – merít a kedvelt és megszokott égei-tengeri üdülőtelepülésen kalauzoló *Görög haza*, amelynek négy tételébe a közeli és közvetlen veszteségek (Nicolae Manolescu román írószövetségi elnök és Vári Attila halála) vegyítenek szomorúságot. S éppígy a lét illékonyságával szembesít a Brunó kutyának és előítéleteket lebontó eltűnésének-megkerülésének emléket állító *Kutyaharapás* (a szomszéd macska látogatásai utóbb kissé talán oldják a hiányt [*Brit rövidszőrű*]) és a fény felé nyújtózását a konyha kövén bevégző orchideának szentelt *Súlypont* is.

Markó Béla rövidtörténetei jól példázzák, miként lehet a széppróza eszközeivel is hitelesen és érvényesen ábrázolni a lírai és értekező prózai életműből javarészt már ismert történeteket, megerősítve üzenetüket, vagy teljesebben, másként kibontani motívumaikat, igazságukat. A műfaji megmerítkezés emellett a minőség tekintetében is sikeres volt, így *A nem létező ország* joggal állítható az elmúlt évek fontos kötetei mellé, méltán kap helyet a nagy életösszegzés vonulatában, annak hangsúlyos darabjai között.

KECSŐ ENDRE

SZERZŐINK

ACSAI ROLAND (Cegléd, 1975): író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Gerlefény* (2025).

AYHAN GÖKHAN (Bp., 1986): költő. Legutóbbi verseskötete: *Sókirályság* (2021).

BALOGH ÁDÁM (Szolnok, 1981): költő, író. Verseskötete: *Nyers* (2016).

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Apjalánya* (2025).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Legutóbbi könyve: *Hídváros* (2025).

BÉRCZES LÁSZLÓ (Tiszanána, 1951): író, dramaturg, rendező. Legutóbbi kötete: *Kötőszavak* (2023).

BISTEY ANDRÁS (Diósgyőr, 1942): író. Legutóbbi kötete: *Az arany karperec* (2022).

CSENDER LEVENTE (Székelyudvarhely, 1977): író. Legutóbbi kötete: *Fényből és sárból – Bőjte Csaba élete* (2023).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Trapiti és a cukorvári gyerekek* (2025).

FILIP TAMÁS (Bp., 1960): költő. Legutóbbi kötete: *Töredék Yoricknak* (2024).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Negyven év* (2024).

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA (Tiszaföldvár, 1982): író. Legutóbbi kötete: *Csend és zivatar* (2024).

JENEI GYULA (Abádszalók, 1962): költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Isteni műhiba* (2024).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi kötete: *Draen* (2025).

KÓRÓDI MAGDOLNA (Karcag, 1967): író, mérnök, művészetterapeuta.

KUKORELLY ENDRE (Bp., 1951): költő, író, drámaíró, esszéista. Legutóbbi könyve: *Ház, háború, halott* (2024).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *A nem létező ország* (2025).

MATUZ JÁNOS (Karcag, 1963): tanár, drámaíró, forgatókönyvíró, dramaturg, a székesfehérvári Szent István Király Múzeum művészeti intendánsa.

MRENA JULIANNA (Jászberény, 1979): költő, író. Legutóbbi kötete: *Minimó* (2024).

NAGY MILÁN LÁSZLÓ (Szolnok, 1998): költő, író, rapper. Legutóbbi kötete: *A szeker* (2024).

NOVÁK ZSÜLIET (Mezőtúr, 1983): író, újságíró. Kötete: *Disznó vallomások* (2014).

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Ágrólszakadtak* (2022).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Az anyáért, aki alszik* (2024).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró. Legutóbbi e-könyve: *A másik ember megértésének diadala* (2020).

RAB LÁSZLÓ (Heves, 1957): író, publicista, újságíró. Legutóbbi kötete: *A pokol tornácán* (2021).

REKE BALÁZS (Szolnok, 1989): író, filmesztéta, a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz Zsigmond-ösztöndíjasa. Legutóbbi kötete: *Panelprogram* (2024).

SENECHAL, DIANA (Tucson, 1964): író, költő, fordító, tanár. Legutóbbi kötete: *Solo Concert* (2025).

SERFŐZŐ SIMON (Zagyvarékas, 1942): költő, író. Legutóbbi kötete: *Arcunk az ég* (2019).

SIMON FERENC (Hódmezővásárhely, 1961): kritikus, könyvtáros-tanár. Könyve: *A „Columbo-módszer”* (2020).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Tibeti szél* (2025).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZEMES PÉTER (Zalaegerszeg, 1979): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Fényverte utakon – válogatott műbírálatok* (2020).

A SZOLNOKI MŰVÉSZTELEP
alkotóinak köre

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Miféle épület az a katarzis – Révész Tamással közösen* (2024).

USIER TAMARA (Székelyudvarhely, 2001): költő, bölcsészhallgató.

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

KIRÁLY GYÖRGY

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT
TÁMOGATJA:

800 FT

